

JUSTITIA ÎN ACTUALITATE

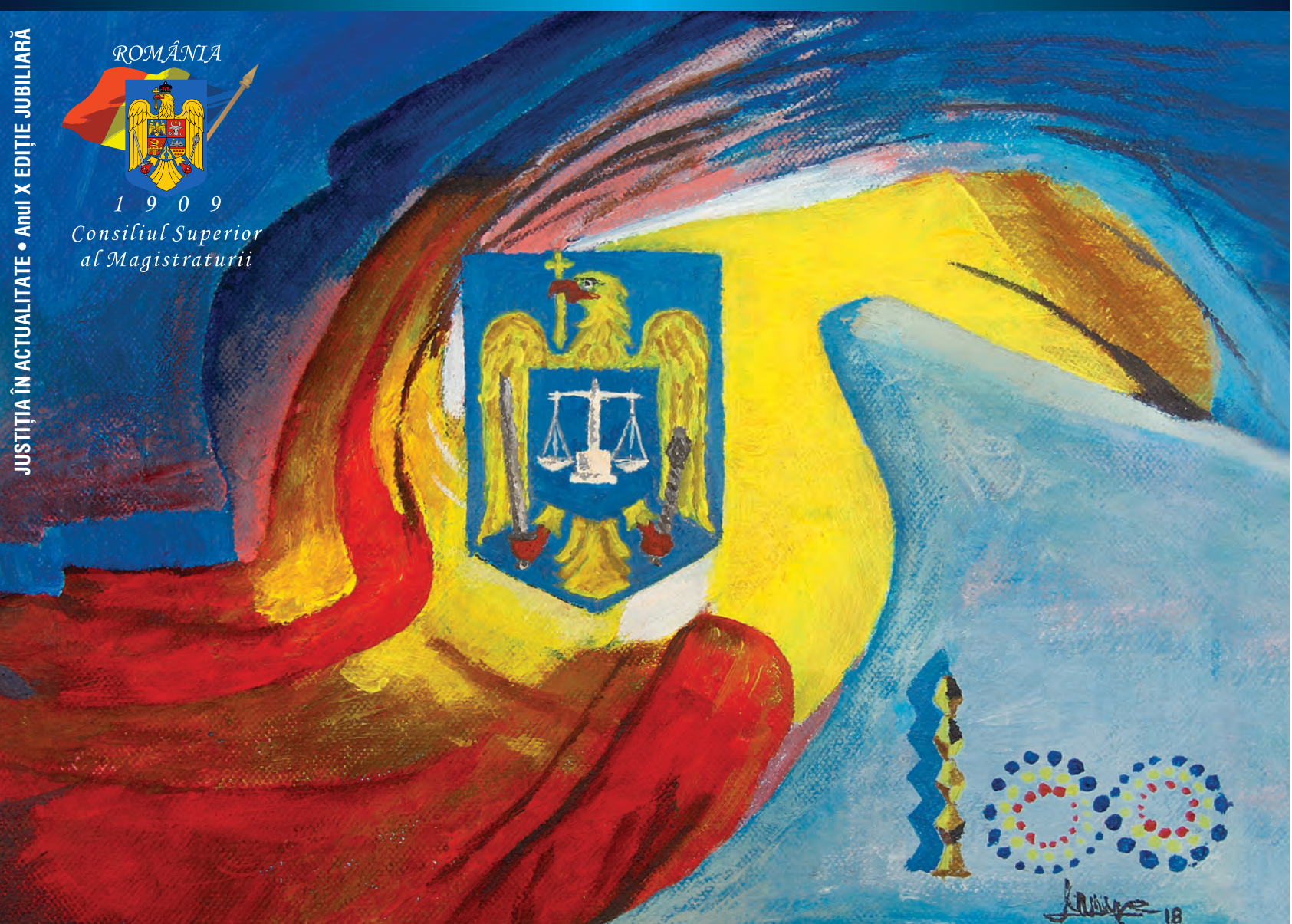

Anul X EDIȚIE JUBILIARĂ

EDIȚIE JUBILIARĂ
DEDICATĂ CENTENARULUI MARII UNIRI

JUSTIȚIA ÎN ACTUALITATE • Anul X EDIȚIE JUBILIARĂ

MAREA UNIRE DE LA 1918

ROMÂNIA 2018

DESPRE VIITORUL SISTEMULUI
JUDICIAR DIN ROMÂNIA

Cronologia anului 1918

Cum s-a înlăptuit România

Evoluția istorică a reglementărilor legale
privind Consiliul Superior al Magistraturii

Palate de justiție construite în
perioada Mariei Uniri

Gânduri la ceas aniversar

Valorile Justiției între ieri și azi

Magistrați, doctrinari renumiți

Magistrați cu suflet de artist

Gânduri ale unor tineri magistrați

Un veac de căutare a securității
circuitului civil

Nevoia de modele în Justiție

Anunț important

Analizele, comentariile și sintezele din prezenta publicație nu exprimă în mod necesar poziția oficială a Consiliului Superior al Magistraturii cu privire la problematica tratată, ci constituie opinia profesională și publicistică a autorilor acestora.

Reproducerea materialelor publicate este permisă numai cu acordul scris al conducerii **Consiliului Superior al Magistraturii** și al autorului.

Numerele apărute până în prezent ale revistei „**Justiția în actualitate**” sunt disponibile, în format electronic, pe pagina de Internet a **Consiliului Superior al Magistraturii** – www.csm1909.ro, secțiunea „Revista Justiția în actualitate”.

Invitație

Revista „Justiția în actualitate” este o publicație deschisă oricărei persoane din sistemul judiciar care dorește să trateze o temă privind aspectele legate de cariera profesională, managementul judiciar, formarea profesională, practică judiciară neunitară, probleme de drept sau orice alt subiect de interes general pentru magistrați și celelalte categorii de personal din cadrul instanțelor și parchetelor.

Dacă doriți să deveniți colaborator al revistei, vă rugăm să ne transmiteți materialul redactat de dumneavoastră, în format electronic (fonturi Garamond 12, tehnoredactat la 1,5 rânduri), prin e-mail la adresa revista@csm1909.ro, precum și pe suport hârtie, prin poștă, la adresa: Redacția revistei „Justiția în actualitate” – Consiliul Superior al Magistraturii, Calea Plevnei nr. 141 B, Sectorul 6, București, însoțit de o

scurtă scrisoare de intenție care să conțină datele dumneavoastră de contact (obligatoriu nume și prenume, instanța/parchetul, adresa de e-mail și, opțional, numărul de telefon) și acordul dumneavoastră expres privind publicarea materialului, o singură dată, într-unul dintre numerele viitoare ale revistei.

În cazul selectării materialului furnizat de dumneavoastră pentru publicare, vă vom contacta prin e-mail.

Redacția își rezervă dreptul de selecție a materialelor, precum și de corectură și editare, în vederea încadrării în spațiul disponibil și al respectării normelor legale și deontologice de comunicare în spațiul public, forma finală a articolului fiind supusă aprobării autorului.

Redacția

JUSTITIA

ÎN ACTUALITATE

EDIȚIE
JUBILIARĂ

DEDICATĂ CENTENARULUI
MARII UNIRI

Editorial Prolegomene

Evelina Oprina _____ pag. 3

100 ani de la Unire – și ce anume au învățat românii și ce nu – Adrian Cioroianu _____ pag. 5

1

Marea Unire de la 1918

1. Cronologia anului 1918 _____ pag. 6

_____ Direcția Afaceri Europene, Relații Internaționale și Programe

2. Cum s-a înfăptuit România – gânduri la Centenar _____ pag. 9

_____ Ioan-Aurel Pop

3. Documentele Unirii din perspectivă juridică. Scurte considerații _____ pag. 14

_____ Constantin Nicolae, Direcția Legislație, Documentare și Contencios

4. Din discursurile Marii Uniri de la 1918 _____ pag. 16

_____ Direcția Afaceri Europene, Relații Internaționale și Programe

5. Citate celebre ale personalităților vremii despre Marea Unire de la 1918 _____ pag. 21

_____ Direcția Afaceri Europene, Relații Internaționale și Programe

6. Despre istoria organizării judiciare și statutul magistratului _____ pag. 25

_____ Direcția Legislație, Documentare și Contencios

7. Evoluția istorică a reglementărilor legale privind Consiliul Superior al Magistraturii _____ pag. 28

_____ Mircea Duțu

8. Legislația civilă – evoluții în ultimii 100 de ani _____ pag. 33

_____ Maria Ceașescu, Direcția Legislație, Documentare și Contencios

9. Legislația penală – evoluții în ultimii 100 de ani _____ pag. 39

_____ Andreea Uzlău, Direcția Legislație, Documentare și Contencios

10. Personalități – magistrați din vremea Marii Uniri _____ pag. 42

_____ Direcția Afaceri Europene, Relații Internaționale și Programe

11. Palate de justiție construite în perioada Marii Uniri _____ pag. 48

2

România 2018

1. Gânduri la ceas aniversar – președintele Consiliului Superior al Magistraturii, _____ pag. 52

_____ Simona Camelia Marcu, vicepreședintele Consiliului Superior al Magistraturii, Codruț Olaru

2. Gânduri din partea președintelui Consiliului Superior al Magistraturii și a președintelui _____ pag. 53

_____ Consiliului Superior al Procurorilor din Republica Moldova, în anul Centenarului

2.1. Justiția. Valori. Tradiții. Continuitate – Victor Micu _____ pag. 53

2.2. Valorile Justiției între ieri și azi – Angela Motuzoc _____ pag. 55

3. Interviu

3.1. Interviu cu un judecător pensionat – Gheorghe Buta _____ pag. 58

3.2. Interviu cu un procuror pensionat – Dan Popa _____ pag. 62

3.3. Interviu cu un fost membru și președinte al CSM – Dan Lupașcu _____ pag. 64

3.4. Interviu cu un fost ministru al justiției – Valeriu Stoica _____ pag. 68

3.5. Interviu cu un avocat, fost judecător – Viorel Pascu _____ pag. 70

3.6. Interviu despre sistemul judiciar din România _____ pag. 75

3.6.1. Ioan Leș _____ pag. 75

3.6.2. Nicolae Volonciu _____ pag. 79

4. Justiția română și magistrații români în fața centenarului României Mari – Ion Popa _____ pag. 83

5. Magistrați, doctrinari renumiți _____ pag. 90

5.1. Justiția penală în primii ani după Marea Unire – Cristina Rotaru-Radu _____ pag. 90

5.2. Rolul mijloacelor de apărare în procesul civil – Mihaela Tăbărcă _____ pag. 95

5.3. Justiția în Transilvania după momentul Marii Uniri – câteva secvențe – Valentin Mitea _____ pag. 98

6. Magistrați cu suflet de artist _____ pag. 102

6.1. (Ne)obișnuită legătură dintre magistratură și artă – Marius Gabriel Săndulescu _____ pag. 102

6.2. Drept și catharsis – Daniel Oltean _____ pag. 104

6.3. Printre tăceri – Gheorghe Radu _____ pag. 108

3

Despre viitorul sistemului judiciar din România

1. Gânduri ale unor tineri magistrați _____ pag. 113

1.1. Gânduri ale unui tânăr procuror – Petre Bogdan Bratosin _____ pag. 113

1.2. Gânduri ale unui tânăr judecător – Paula Marin _____ pag. 114

2. Sistemele de publicitate imobiliară aplicabile în România _____ pag. 115

– un veac de căutare a securității circuitului civil – Alexandru Radu Togan

3. Nevoia de modele în Justiție – Vasile Bozeșan _____ pag. 130

Judecător Evelina Oprina

Membru al Consiliului Superior al Magistraturii

*„Când s-a dat semnalul luptei, am pornit la Re`nviere,
Și știam din cărți... hrisoave: că România`n veci nu pierе,
Că de multe ori venit`a peste el vifor cumplit;
Dar și-a apărat Moșia și-apărând-o a murit.
Vitejia și Unirea Toți Românii să serbeze,
Pe răbojul Națiunei Voevodul să cresteze!
Să rămăе scris de-apururi calea pe care-am luptat,
Toți urmașii să cunoască dreptul cum l`am câștigat;
Ne-am păstrat Limba, Credința, jertfind vieți fără cruțare...
Să trăiască Țara Noastră!!... Astăzi România Mare!!”*

**(extras din Imnul „Întregirii” neamului, scris de
artistul dramatic C. Mărculescu și închinat M.S.
Viteazului Voevod Ferdinand I, Regele Românilor)**

Pentru că anul 2018 ne prilejuiește ocazia unică de a aniversa Centenarul Marii Uniri, am deschis acest Editorial cu versurile de mai sus ce reamintesc valorile care dau preț de mii de ani poporului român: curaj, patriotism și neaservire. Și întrucât trăim un moment de bilanț al unui veac de istorie, privim înapoi cu recunoștință la jertfa celor ce au păstrat cu sfințenie faima strămoșească, dar ne îndreptăm, totodată, gândul înspre ceea ce momentul de față proiectează a veni în următorul secol. Cele trei dimensiuni temporale ale existenței umane: trecut, prezent și viitor, pe care se așază

curgerea vremurilor, ne-au provocat la abordarea unei noi perspective de realizare în Anul Centenar a proiectului publicistic al Consiliului Superior al Magistraturii. Astfel, anul 2018 aduce și un al doilea moment de celebrare, acela al unui deceniu de apariție a revistei „Justiția în actualitate”, de această dată îmbrăcată în file de sărbătoare, pe suport de hârtie glossy, într-o formă grafică deosebită, cu un gând de început tricolor, cu adânci semnificații de patriotism, cu un conținut dedicat momentului istoric pe care îl trăim și cu bucuria faptului că suntem contemporani cu această clipă inegalabilă de istorie.

În anul 2007 revista era lansată ca un demers al Consiliului Superior al Magistraturii, fundamentat pe două obiective principale:

- i) să facă cât mai bine cunoscută activitatea Consiliului, proiectele și programele dezvoltate de acesta, în rândul judecătorilor și procurorilor;
- ii) să sprijine activitatea profesională a magistraților, prin punerea la dispoziție a unor materiale de sinteză, a unor elemente de drept comparat și a unor lucrări care valorifică concluziile unor studii, dezbateri sau seminarii cu participare națională sau internațională (extras din Mesajul Presedintelui Consiliului Superior al Magistraturii, Revista „Justiția în actualitate” nr. 1/2007).

De-a lungul celor 10 ani de apariție, revista a cunoscut mai multe transformări, a avut sușuri și coborâșuri, a parcurs diferite etape sub coordonarea mai multor membri ai Consiliului și, deși s-a dorit a fi o publicație deschisă oricărui judecător și procuror interesat să trateze o temă de preocupare generală pentru magistrați, nu a reușit, probabil și din cauza vremurilor năvalnice ce au venit, să se ridice la nivelul de așteptare și exigență scontat.

Deși momentul este unul festiv, dar în egală măsură și de evaluare, adevărata stare de fapt a lucrurilor trebuie relevată, astfel încât viitorul deceniu să poată aduce colegilor judecători și procurori prin intermediul acestei reviste ceea ce au cu adevărat nevoie să cunoască.

1. **Cu o ușoară patină de rememorare dată de „Cronologia anului 1918”**, de enumerarea „Documentelor Unirii din perspectivă juridică” ori de unele „Din cursurile Marii Uniri de la 1918”, secțiunea „Marea Unire de la 1918” aduce în fața cititorului câteva pagini de istorie veritabilă scrise de unii dintre vrednicii noștri academicieni a căror prezență intelectuală în paginile revistei nu poate fi decât onorantă și prețioasă. Tot astfel, dimensiunea istorică a acestei ediții este completată de prezentarea unor personalități ale magistraturii din vremea Marii Uniri, dar și a unor Palate de Justiție, care respiră, prin arhitectura lor, dreptate și adevăr.

Ediția jubiliară a revistei,
dedicată, așa cum spuneam,
filei de istorie pe care o trăim, marchează,
prin prisma a trei perspective, evoluția
în ultimii 100 de ani
a organizării judiciare, a legislației civile
și penale, precum și a celei vizând
organizarea și funcționarea
**Consiliului Superior
al Magistraturii**
asortată cu un valoros studiu introductiv
aparținând unui istoric desăvârșit
cuprins în rubrica „Prolegomene”.

2. **Cea de-a doua perspectivă** relevată de acest număr aniversar al revistei este cea a României anului 2018, secțiune ce reunește în paginile sale gândurile

echipei actuale de conducere a Consiliului Superior al Magistraturii din țara noastră, precum și a celor două Consilii Judiciare din Republica Moldova, țară față de care momentele istorice pe care le trăim și cu precădere momentul 27 martie 1918 nu pot avea decât o simbolistică profundă și puternic românească.

Secțiunea dedicată prezentului reunește și viziunea, reflecțiile ori dorințele unor personalități prezente, renumite și cu un aport relevant și uneori decisiv în interiorul și pentru sistemul judiciar, foști judecători, procurori ori membri în Consiliul Superior al Magistraturii, profesori universitari, ale căror interviuri conduc cititorul înspre diferitele componente și perspective ale justiției.

Tot astfel, această secțiune este dedicată și unor magistrați cu preocupări conexe profesiei de bază, care au influențat prin activitățile lor juridico-științifice cariera multor magistrați, fiindu-le îndrumători, profesori, formatori.

În fine, am identificat în rândul magistraților, colegi cu înclinații artistice pe care i-am întrebat cum îmbină atât de armonios și talentat profesia juridică, de multe ori tehnică și rece, cu manifestările literare, plastice ori scenografice, profund umaniste și străine de orice rigiditate.

3. **Iar cea de-a treia viziune** a revistei nu putea fi decât una orientată spre viitorul sistemului judiciar, întrucât tinerii magistrați sunt cei care clădesc vremurile ce vin și care reprezintă speranța unei justiții mult mai bune, mai umane și mai încrezătoare. Și, finalmente, o incursiune în principiile ce guvernează nevoia unor modele în justiție realizată de un judecător ce poate reprezenta el însuși un astfel de reper conchide această secțiune a revistei.

În cele din urmă, acest număr eveniment al revistei Consiliului nu se putea încheia decât cu o rugăciune, „Rugăciunea unui judecător”, apărută în vechile Pandecte ale Codului Iustinianus, care să ne călăuzească pașii spre următorul Centenar, să ne ajute să fim drepti și hotărâți, cinstiți și curați, moderați și blânzi, dar și prieteni necondiționați ai adevărului și dreptății.

Sursa foto: *juridice.ro*

100 ani de la Unire –

și ce anume au învățat românii și ce nu

Prof. univ. dr. Adrian Cioroianu

Domnul prof. univ. dr. Adrian Cioroianu este un reputat autor, istoric, jurnalist, eseist și om politic, fost ministru al afacerilor externe, în prezent ambasador, delegat permanent al României pe lângă UNESCO.

Marile evenimente istorice au meritul de a trece granița timpului – pentru că ele se judecă prin consecințele lor. Unirea din 1918 este unul dintre aceste evenimente – la început, la drept vorbind, au fost câteva declarații politice ale unor mase de români, fie la Chișinău, fie mai apoi la Alba Iulia, pe 1 decembrie 1918 – dar care încă nu aveau niciun fel de legitimare externă. Abia în anii 1919-1920, la Congresul de Pace de la Paris, această unire a fost recunoscută la nivel european. Și, cum se spune în basmele noastre, „dacă n-ar fi (fost), nu s-ar povestii!”.

La fel s-a întâmplat în anul 1989: acea rebeliune extinsă, care a început ca o contestare a personajului Nicolae Ceaușescu, a devenit „revoluție” pe măsură ce protestul împotriva unei familii a devenit protest împotriva unui sistem. În ciuda tuturor celor care spun că 1989 a fost o „lovitură”, sau „evenimente” etc., din punct de vedere istoric, 1989 chiar a fost o revoluție – prin consecințele sale. Dacă astăzi suntem într-o paradigmă total diferită față de 1989, adică membri ai NATO și ai UE, înseamnă că atunci chiar a avut loc o revoluție, care s-a materializat pe măsură ce toate consecințele acelor zile s-au materializat. Așadar, în 2018 am sărbătorit 100 de ani de „stat român modern”. A fost maniera noastră, elegantă, de a nu-i ofensa pe vecinii noștri – pentru că, de fapt, modernitatea românească începe (pentru istorici) la mijlocul secolului al XIX-lea, cu A.I. Cuza, și chiar mai devreme, în timp ce 1918 este nașterea a ceea ce noi numim „România Mare”. E drept că acea Românie *mare* a fost rezultatul unei conjuncturi fericite, la care nu ne așteptam în august 1916, când am intrat în război. Dar, pentru toate popoarele și statele, șansa și neșansa fac parte din istorie. În ceea ce ne privește, șansa pe care am avut-o în anul 1919 nu am mai avut-o peste o generație, în 1940, an în care s-a resetat totul.

Acestea mă fac să spun că, de fapt, datorită generațiilor noastre – cele active în România centenară de azi – este să propagăm lecțiile celui an de excepție 1918. Mai precis, ce anume am învățat din acești 100 de ani?

i) Cred că prima lecție era *importanța educației*. Toți liderii noștri de la 1918, intelectuali sau politicieni, erau oameni educați. Vreme de decenii, în vechiul regim comunist,

la noi s-a spus că „masele face istoria”. În realitate, lucrurile stau puțin altfel. Istoria noastră contemporană ne arată că *elitele au făcut istoria*. Cu cât elitele sunt mai puternice, cu atât mai puternic este și statul.

ii) A doua lecție privește *calitatea justiției*. În anul 1919, buncii bunicilor noștri au avut o sarcină grea: să *despartă apele* între cei care luptaseră împotriva inamicilor (și se retrăseseră spre Iași, precum familia regală, armata, mare parte a Parlamentului etc.) și cei care rămăseseră în teritoriul ocupat și, adesea, făcuseră afaceri cu germanii. Cum să refaci pacea, după 1919, între aceste două Românii? Cred că acea perioadă merită analizată, măcar pentru a vedea ce anume puteam face în 1990 și poate nu am făcut: anume, instituirea unui *moment zero* al societății.

iii) În fine, a treia lecție a Unirii noastre din 1918 – și cea mai importantă – este că *această unire se construiește zi de zi*, de către noi, azi. Câtă vreme un tren de la Arad sau Timișoara până la București face peste 12 ore, câtă vreme șoferii auto din Iași au venit să protesteze la București pentru că nu există o legătură infrastructurală între București, Tg. Mureș și Iași, atunci înseamnă că unirea noastră, cea statuată politic și recunoscută internațional în 1918-1920, încă nu este deplină. Unirea politică este insuficientă fără unirea infrastructurală. E păcat că ne-au trebuit 100 de ani pentru a înțelege acest lucru.

În anul 1875, autoritățile ex-habsburgice stăpâneau Bucovina (în cadrul Imperiului Austro-Ungar) și iată că celebrău și ele, atunci, un *centenar*: tocmai se împlinea un secol de când Bucovina intrase în Imperiu (1775). Ca urmare, austriecii au fondat Universitatea din Cernăuți, plus partea sa dedicată Mitropoliei locale – un monument UNESCO astăzi, impresionant prin arhitectura sa, aflat în grija guvernului ucrainian în zilele noastre, dar care, la origini, dorea să celebreze un *centenar austriac* în Bucovina.

De reținut acest exemplu, pentru noi.

Pentru că, peste o generație, copiii copiilor noștri poate ne vor întreba: „Și, până la urmă, voi ce ați ctitorit în anul Centenarului?!”

Cronologia anului 1918

Direcția Afaceri Europene, Relații Internaționale și Programe

*„România este patria noastră și a tuturor românilor.
E România celor de demult și-a celor de mai apoi
E patria celor dispăruți și a celor ce va să vie.”*

Barbu Ștefănescu Delavrancea

Întreaga desfășurare a istoriei poporului român de-a lungul epocii moderne, șirul lung al evenimentelor luptei pentru libertate și pentru unirea românilor, arată cu câtă tărie națiunea română s-a ridicat pentru rezolvarea problemei naționale. Toate aceste momente istorice, între care se numără Revoluția de la 1821 și cea de la 1848, unirea Țării Românești cu Moldova în 1859, Războiul de Independență din 1877-1878, revenirea Dobrogei în România în 1878, războiul pentru reîntregire din 1916-1918, au concretizat o adâncă cerință a istoriei și au constituit trepte pregătitoare ale realizării unității depline politico-statale a poporului român. Anul 1918, an care a adus această grandioasă împlinire în istoria poporului român, reprezintă o pagină importantă din istoria poporului român, fiind anul triumfului idealului național, în care lungul șir de lupte și sacrificii pentru înfăptuirea statului național unitar a fost încununat în mod victorios.

Având rădăcini adânci în istoria țării noastre, făurirea statului național unitar român se înscrie, în același timp, în cadrul marilor prefaceri internaționale care s-au petrecut spre sfârșitul Primului Război Mondial.

Intrarea României în războiul mondial în vara anului 1916 alături de Antantă a urmărit rezolvarea deplinei unități naționale prin unirea cu Vechiul Regat al Transilvaniei și Bucovinei. Luptele din 1916-1917 au pus în lumină, cu multă putere, durabilitatea sentimentului național și convingerea că se apropie ziua înfăptuirii marelui act al unirii tuturor românilor.

Astfel, în condițiile în care, în anul 1918, pe fronturile de luptă Puterile Centrale înregistrau înfrângeri categorice și în contextul afirmării la nivel internațional a ideii de autodeterminare, imperiile multinaționale, Austro-Ungaria și Rusia Țaristă, s-au prăbușit, dezmembrat, sub acțiunea avântului revoluționar de proporții a popoarelor aflate sub stăpânire străină.

Contextul ideologic, politic și militar european, prezența pe scară largă a sentimentului național în rândul populației românești și acțiunea politică elitelor din Regat și din Austro-Ungaria au constituit, așadar, factorii principali care au determinat procesul istoric în urma căruia toate provinciile locuite de români s-au unificat în cuprinsul aceluiași stat național, România.

Paralel cu lupta politico-diplomatică simultană a României pentru supraviețuire, s-a desfășurat lupta românilor din provinciile aflate sub stăpânire străină pentru libertate națională. Aceștia au hotărât într-un cadru democratic reprezentat de adunările populare și printr-o consultare largă a maselor populare să se unească cu țara.

La început a fost unirea Basarabiei cu România, în 27 martie 1918, mai apoi a Bucovinei cu România, în 28 noiembrie 1918, iar toate acestea au culminat cu unirea Transilvaniei cu Țara-Mamă România, la 1 decembrie 1918.

Evenimentele s-au petrecut într-un cadru democratic reprezentat de organizarea unor adunări populare în toate cele trei provincii.

Adunările reprezentative și organele lor – Sfatul Țării, Consiliul Național Român din Bucovina, Consiliul Național Român Central –, prin hotărârile lor liber consimțite, au exprimat năzuințele poporului român, înfăptuind unirea provinciilor românești cu patria-mamă.

Unirea Basarabiei cu România

Basarabia a fost prima provincie care s-a unit cu patria-mamă, pe fondul dezmembrării Imperiului Țarist odată cu proclamarea principiului autodeterminării popoarelor până la despărțirea de statul multinațional în care au fost înglobate.

**Mișcarea de eliberare națională a românilor
dintre Prut și Nistru a fost coordonată de
Partidul Național Moldovean,
care s-a constituit în anul 1917.**

Cu prilejul Congresului ostașilor moldoveni de la Chișinău din 25 septembrie/8 octombrie 1917, s-a constituit un organ reprezentativ numit Sfatul Țării, în frunte cu Ioan Inculț, care a proclamat autonomia Basarabiei, la data de 27 martie/9 aprilie 1918: „În numele poporului basarabean, în puterea dreptului istoric și a dreptului de neam, pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna se unește cu mama sa România”.

În condițiile primejdiei reprezentate de pretențiile Ucrainei de a anexa teritoriul dintre Prut și Nistru, în 2/15 decembrie 1917, Sfatul Țării a proclamat Republica Democratică Moldovenească, menținută ca stat autonom în cadrul Republicii Federative Ruse și a numit un organ executiv numit Consiliul Directorilor.

În contextul în care forțele bolșevice amenințau să ia puterea la Chișinău, iar trupele rusești dezorganizate care se retrăgeau de pe front puneau în pericol stabilitatea în zonă, la solicitarea Sfatului Țării, patru divizii ale armatei române au intervenit și au restabilit ordinea. La 13/26 ianuarie 1918, guvernul Rusiei sovietice a întrerupt relațiile

diplomatice cu România. La 24 ianuarie/6 februarie 1918 a fost proclamată independența Republicii Democratice Moldovenești.

La 27 martie/9 aprilie 1918, Sfatul Țării, care cuprindea reprezentanți ai tuturor naționalităților – 138 de deputați – a adoptat, cu majoritate de voturi, hotărârea Basarabiei de a se uni cu România.

Unirea Basarabiei cu România a fost proclamată prin Decretul-Lege nr. 842 din data de 10 aprilie 1918, ratificat prin Legea asupra ratificării unirii Basarabiei cu România din 31 decembrie 1919.

Unirea Bucovinei cu România

Situația românilor din Bucovina s-a înrăutățit în toamna anului 1918, când Austro-Ungaria se prăbușea. Curtea de la Viena urmărea să anexeze partea de nord a Bucovinei la Galiția, în timp ce Ucraina ridica pretenții de stăpânire asupra provinciei românești, inițiativă susținută de ucrainenii din provincie organizați în formațiuni paramilitare.

Popoarele asuprite din Austro-Ungaria, între care și românii, începeau să revendice dreptul la autodeterminare națională. În aceste condiții, din inițiativa lui Sextil Pușcariu și Iancu Flondor, s-a convocat la 14/27 octombrie o adunare a reprezentanților populației românești din provincie care a decis unirea Bucovinei cu teritoriile locuite de români din Austro-Ungaria.

A fost ales Consiliul Național Român condus de un Comitet executiv în frunte cu Iancu Flondor. Intervenția trupelor ucrainene l-a determinat pe Iancu Flondor să ceară sprijinul armatei române.

În aceste împrejurări a avut loc la Cernăuți, la 15/28 noiembrie, Congresul General al Bucovinei, format din reprezentanți ai românilor majoritari, polonezilor, germanilor, rutenilor. La propunerea lui Iancu Flondor, care a prezidat lucrările Congresului, s-a votat cu o majoritate zdrobitoare „unirea necondiționată, pentru vecie,

a Bucovinei în vechile ei hotare cu regatul României”. Reprezentanții celorlalte populații au recunoscut și acceptat hotărârea românilor.

Unirea Bucovinei cu România a fost proclamată prin Decretul-Lege nr. 3744 din 18 decembrie 1918, ratificat prin Legea asupra ratificării unirii Basarabiei cu România din 31 decembrie 1919.

Unirea Transilvaniei cu România

Lupta pentru unirea cu patria-mamă a tins să se radicalizeze odată cu debutul Primului Război Mondial. În același timp, s-a desfășurat în străinătate, prin diferite căi, o vastă propagandă pentru susținerea cauzei unirii tuturor românilor.

La 26 aprilie/8 martie 1918 are loc la Roma un Congres al naționalităților asuprite din Imperiul Austro-Ungar, care votează o moțiune prin care se cerea recunoașterea dreptului fiecărei națiuni de a se constitui în stat național independent sau de a se uni cu statul său național dacă acesta există.

La 3 octombrie 1918 s-a constituit la Paris, sub președinția lui Take Ionescu, Consiliul Național al Unității Românești, cu rol de coordonare a mișcării pentru unire în străinătate. În toamna anului 1918, în condițiile prăbușirii structurilor puterii imperiale, s-a desfășurat în Transilvania un puternic proces revoluționar cu colaborarea tuturor forțelor sociale reprezentând populația românească.

Propunerea de federalizare a statului în șase regate autonome adresată de Împăratul Carol I de Habsburg prin Manifestul „către popoarele mele credincioase” la 3/16 octombrie 1918 nu putea fi acceptată. Ca urmare, activitatea politică a românilor s-a intensificat, iar Partidul Național Român, care își reluasese activitatea, a adoptat la Oradea, în 29 septembrie/12 octombrie 1918, declarația ce proclama „independența națiunii române”. Citită de Alexandru Vaida Voevod în parlamentul de la Budapesta, a fost întâmpinată cu ostilitate de deputații maghiari.

La 18/31 octombrie 1918, la Arad s-au pus bazele Consiliului Național Român Central, format din șase reprezentanți ai Partidului Național Român și șase reprezentanți ai Partidului Social Democrat. Acesta a preluat conducerea luptei de eliberare națională și a cerut printr-o notă ultimativă adresată guvernului maghiar la 9/22 noiembrie 1918 să-i recunoască puterea de guvernare asupra teritoriului Transilvaniei.

Între 13 și 15 noiembrie 1918 au avut loc la Arad tratative între reprezentanții Consiliului Național Român Central și cei ai guvernului de la Budapesta. Tratativele au eșuat datorită faptului că guvernul maghiar oferea Transilvaniei doar „autodeterminarea în cadrul Ungariei”.

Anunțând popoarelor lumii voința și hotărârea sa, națiunea română declara prin Manifestul de la Arad, din 5/18 noiembrie 1918, al Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania, că ea „din ceasul acesta, oricum ar decide puterile lumii, este hotărâtă a piei mai bine decât a suferi mai departe sclavia și atârănarea...”. În vederea realizării acestui deziderat, în încheierea manifestului se cerea sprijinul întregii populații române din Transilvania, care „spera și aștepta că în năzuințele ei pentru libertate

o va ajuta întreg neamul românesc, cu care una vom fi de aici înainte în veci”.

Trecându-se la preluarea puterii administrative și politice locale în Transilvania, s-a hotărât convocarea Adunării Naționale a Românilor la Alba Iulia, care să aprobe documentele unirii cu România.

În convocarea Adunării Naționale Constituante din Transilvania, Comitetul organizatoric adresa următorul apel: „Frați români, locul cel mai istoric al neamului vă așteaptă cu brațele deschise, veniți deci să-l

atingeți cu pasul vostru, ca să simțiți fiorul ce l-a mișcat odată pe marele voievod cu numele de arhanghel, pe martirii Horea, Cloșca și Crișan, pe craiul munților, Avram Iancu, și pe toți cei care au început și lucrat la realizarea Visului de veacuri pe care noi cei de azi îl vedem ca pe răsăritul cel mai strălucit al celei mai senine zile a neamului românesc”.

Rezoluția votată de Marea Adunare Națională a solicitat: „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.

Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.

Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate tărâmurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani, la reprezentarea în comune, județe ori parlament.

Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.

La Marea Adunare Națională au participat 1.228 de delegați aleși și 100.000 de români veniți din întreaga provincie, care așteptau decizia de unire cu România, pentru care delegații fuseseră împuterniciți să voteze. Prezidată de Gheorghe Pop de Băsești, adunarea a ascultat raportul politic prezentat de Vasile Goldiș și a adoptat Rezoluția Unirii. Lucrările Unirii au fost deschise de Gh. Pop de Băsești, iar Rezoluția Unirii a fost citită de Vasile Goldiș.

Reforma agrară radicală. Se va face conscrierea tuturor proprietăților, în special a proprietăților mari. În baza acestei conscrieri, desființând fideicomisele și în temeiul dreptului de a micșora după trebuință latifundiile, i se va face posibil țăranului să-și creeze o proprietate (arător, pășune, pădure) cel puțin atât cât o să poată munci el și familia lui. Principiul conducător al acestei politici agrare e, pe de o parte, promovarea nivelării sociale, pe de altă parte, potențarea producției.

Muncitorimei industriale i se asigură aceleași drepturi și avantagii, care sunt legiferate în cele mai avansate state industriale din Apus”.

A doua zi au fost alese organele provizorii ale puterii de stat, și anume: Marele Sfat Național, care a jucat rol de for legislativ condus de Gheorghe Pop de Băsești și Consiliul Dirigint – organ executiv prezidat de Iuliu Maniu.

La 18 noiembrie/1 decembrie 1918, deputații au decis în unanimitate cu privire la unirea Transilvaniei, Banatului, Crișanei și Maramureșului cu România, pe baze democratice, cu păstrarea unei autonomii locale și cu egalitatea naționalităților și a religiilor.

Unirea a fost salutăată și recunoscută de naționalitățile din Transilvania.

La 29 decembrie 1919, Parlamentul României votează legea de ratificare a unirii cu România a Transilvaniei, Bucovinei și Basarabiei.

Unirea s-a realizat ca expresie a voinței populare într-un context internațional favorabil. Tratatul de pace din 1919-1920 au recunoscut *de iure* o situație deja existentă, rol al acțiunii românilor înșiși.

S-a creat un cadru favorabil dezvoltării societății românești, intrată într-o nouă etapă a evoluției sale.

Recunoașterea internațională a Unirii s-a realizat în cadrul Conferinței de pace de la Paris din 1919-1920, context în care au fost semnate tratatele de pace cu fiecare dintre statele învinse.

Principalul obiectiv al delegației române conduse de I.I.C. Brătianu era recunoașterea Marii Uniri înfăptuite de poporul român în anul 1918.

După o mare „bătălie” diplomatică, care a determinat la un moment dat retragerea delegației române de la tratative, marile puteri au recunoscut Unirea prin tratatele de pace cu Austria și Ungaria de la Saint Germain, respectiv de la Trianon.

Unirea Basarabiei cu România a fost semnată la Paris în 28 octombrie 1920 cu Anglia, Franța, Italia și Japonia, și în lipsa Rusiei sovietice.

Cum s-a înfăptuit România – gânduri la Centenar

Prof. univ. dr. Ioan-Aurel Pop

Istoric și profesor universitar la Facultatea de Istorie și Filosofie din cadrul Universității Babeș-Bolyai din Cluj-Napoca, rectorul Universității Babeș-Bolyai, președintele Academiei Române, este autor și coautor a peste 60 de cărți, tratate și manuale și a peste 500 de studii și articole. Distins cu numeroase premii naționale și internaționale, Doctor Honoris Causa al universităților din Alba Iulia, Timișoara, Oradea, Cahul, Galați, Sibiu, Târgu Mureș, Universitatea de Stat din Chișinău, Universitatea Pedagogică „Ion Creangă” din Chișinău, Ioan-Aurel Pop este membru al Academiei Europene de Știință și Artă de la Salzburg (Austria), membru corespondent al Academiei Europene de Științe, Arte și Litere din Paris (Franța), membru al Academiei Naționale Virgiliene din Mantova (Italia).

compunea acest corp. Imperiile multinaționale dădeau semne de oboseală, nu se mai puteau menține prin preceptele lor medievale depășite, prin absolutism și neoabsolutism, prin soluții parțiale și prin reforme controlate care nemulțumeau grav popoarele asuprite.

După 1848, dorința masivă de unire a românilor într-un stat național a fost conjugată cu acțiunile pe plan internațional de obținere a sprijinului marilor puteri. Românii știau că, fără suportul unora dintre marile puteri, efortul lor intern de unire nu putea avea succes și că unirea trebuia făcută în etape, cum aveau să procedeze și italienii și germanii. Era clar că, înainte de unirea provinciilor ocupate efectiv de străini, trebuia format un nucleu de stat național din Moldova și Țara Românească, care erau state cvasiindependente, aflate doar formal sub suzeranitatea otomană. Unirea românilor într-un stat național a cuprins următoarele etape:

- 1) 1848-1859-1866: unirea Moldovei și Țării Românești într-un stat, numit oficial România și reformat după principiile occidentale;
- 2) 1877-1878-1881: Războiul pentru independența României și lupta pentru recunoașterea oficială a independenței absolute a țării pe plan internațional; unirea Dobrogei cu România și proclamarea țării drept regat;
- 3) 1914-1918-1920: participarea românilor și a României la Primul Război Mondial; unirea cu România a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei; recunoașterea pe plan internațional a statului național unitar român în granițele sale istorice.

Dacă în Occident ideea statului național a fost mai timpurie (secolele XV-XVI), în Orient lucrurile capătă contur în acest sens abia în secolele al XVIII-lea și al XIX-lea. În aceste secole, cei mai luminați dintre greci, cehi, slovaci, croați, polonezi, lituanieni, estonieni, letoni, ucraineni, români, bulgari, sârbi și alții – adică dintre acele popoare care nu aveau state naționale sau state naționale moderne și unitare – au fost animați de ideea națională, imitând ceea ce francezii, englezii, spaniolii și alții făcuseră mai devreme. Cei mai mari intelectuali și politicieni ai acestor neamuri au înțeles un lucru elementar: fără stat național, popoarele lor riscău să fie înghițite de imperiile rapace, să fie deznaționalizate sau silite să emigreze. Românii, care până la 1859 aveau doar două state autonome, supuse Porții, restul, adică mai mult de jumătate dintre ei, fiind risipiți în Imperiul Țarist, în Imperiul Otoman și mai ales în Imperiul Habsburgic, au înțeles prin elitele lor că nu aveau altă alternativă decât unirea. Revoluția Română de la 1848-1849 a trasat programul de dezvoltare a românilor și de formare și consolidare a României până la 1918.

Prin urmare, după 1848, obiectivul fundamental al românilor care formau încă din secolele al XVII-lea și al XVIII-lea o națiune modernă, s-a dovedit a fi unitatea politică națională. Au înțeles atunci conducătorii (dar nu numai ei) românilor că orice națiune merita să aibă propriul său stat unitar, privit drept cadru de conservare și dezvoltare a corpului național, în ansamblu, și al fiecărui individ care

Jumătatea secolului XIX și deceniile care au urmat au marcat pentru mai multe națiuni o epocă de formare sau de consolidare a unității lor politice. Așa a fost cazul germanilor, italienilor, românilor, dar și al americanilor care, în urma Războiului Civil, au evitat secesiunea și au întărit forța națiunii lor.

„Ora astrală” a românilor a fost anul 1918, când, prin aplicarea dreptului la autodeterminare – oficializat în urma declarației președintelui Woodrow Wilson, din ianuarie 1918 – s-au unit provinciile istorice cu Regatul României. Actele înfăptuite în 1918 au fost recunoscute oficial de către marile puteri la Conferința de Pace de la Paris din 1919-1920. Tratatul special cu Austria (la Saint Germain), cu Bulgaria (la Neuilly-sur-Seine) și cu Ungaria (la Trianon) au consacrat pe plan internațional ceea ce poporul român decisese în anul 1918, adică noua componență a țării și noile granițe ale României. Numai Rusia Sovietică (din 1922, URSS), absentă la conferința de pace, nu a recunoscut unirea Basarabiei cu România, dar au făcut-o, în schimb, marile puteri occidentale. Noul cadru politic-teritorial din Europa Centrală a creat, după 1918, condițiile favorabile dezvoltării națiunilor, dar a conținut și germenul unor rivalități și contradicții, acutizate odată cu accentuarea revizionismului. Oricum, în 1919-1920, pentru prima oară în istorie, marile puteri au ținut seama și de voința popoarelor, nu numai de propriile interese, când au aprobat noua arhitectură a Europei. Această arhitectură, în ciuda modificărilor mari pe care le-a suferit după Al Doilea Război Mondial, este validă în linii mari și astăzi. După căderea comunismului, configurația de la 1919-1920 s-a șubrezit pe alocuri și s-a consolidat în alte locuri.

Acestea sunt faptele. Firește, regimul comunist din România – o ordine de stat adusă la noi pe tancurile sovietice și continuată de anumiți români – a avut o atitudine paradoxală în prezentarea istoriei noastre și mai ales a formării statului național:

1. În prima sa etapă (1948-1962/1964), numită de literați „obsedantul deceniu” (etapa proletcultistă și internaționalist-proletară), chiar și numele de român era socotit de ocară, istoria națională era egală cu zero, se striga pe străzi că „Stalin și poporul rus/ Libertate ne-au adus!” și că „URSS/ Bastion al păcii e!”. Pe atunci, numai pomenirea elogioasă la clasă sau în amfiteatre a lui Mihai Viteazul sau Alexandru Ioan Cuza putea aduce după sine luni și ani de detenție.
2. În a doua etapă (1962/1964-1975), asistăm la un deceniu al relativei destinderi, când valorile naționale consacrate revin în spațiul public și când socialismul nostru părea că va avea o față umană; s-au reintrodus în școli clasicii și modernii literaturii noastre, de la Arghezi și Blaga până la Eugen Ionescu; s-au făcut traduceri din literatura universală, de la Kafka până la Edgar Allan Poe și William Faulkner; nu s-a intervenit în Cehoslovacia; s-au stabilit relații diplomatice cu RFG, cu Israelul, cu țările arabe, cu mișcarea nealiniaților etc.; istoria a fost prezentată mult mai realist, cu păstrarea unor teme tabu, ca, de exemplu, monarhia modernă.
3. În a treia etapă (1975-1989) se trece treptat de naționalismul comunist și la regimul comunist de

model aproape asiatic; în acești circa 15 ani, istoria României a devenit albă, imaculată și exclusiv glorioasă, iar „geniul Carpaților” a ajuns să fie plasat în fruntea voievozilor etc.

De aceea, noi, românii, am intrat în epoca de libertate cu un mare handicap în raport cu vecinii din alte țări foste socialiste. Niciunii dintre vecinii noștri, cu excepția popoarelor trăitoare în URSS, nu avuseseră un asemenea regim. Ca urmare, după 1989, a urmat o descătușare *sui-generis* care ne-a adus mari suferințe, iar pe tărâmul istoriei ne-a determinat să cădem, de multe ori, în extrema cealaltă, adică să credem că – din moment ce comunismul ne mințise că trăisem, cu excepția capitalismului, numai epoci de glorie – nu fuseserăm buni de nimic niciodată. În anii aceștia din urmă s-au rostit și se vor mai rosti despre România și despre români atâtea vorbe drepte și nedrepte încât s-ar putea scrie cărți întregi. Unele dintre aceste rostiri sunt sincere, altele sunt viclene, unele sunt documentate, altele ivite din false credințe și prejudecăți crase. Cum regimul comunist nu este încă uitat, mulți români preferă să audă altceva decât discursul oficial de atunci, chiar dacă acest discurs nu a cuprins în întregime și întotdeauna minciuni, contrafaceri și lozinci. Din moment ce ne-am cucerit dreptul de a spune adevărul sau și adevărul – deși puțini știu ce este adevărul istoric – mulți confundă textele care contrazic istoriile vechi cu acest adevăr. Cu alte cuvinte – cred unii – este mult mai incitant să spui și să scrii, acum, când este liber de la stăpânire, că românii nu au făcut nimic în istorie decât să pretinzi că au fost și glorioși câteodată, că au construit de toate, inclusiv o țară. De aceea, ne invadează în spațiul public ideile „toboșarilor vremurilor noi”: românii sunt o adunătură, nu un popor; românii nu știu dacă sunt daci, romani, slavi sau cumani; românii au dispărut din istorie o mie de ani, în „mileniul întunecat”; românii i-au urât mereu pe străini și nu au fost niciodată primitivi cu oaspeții lor; românii au fost mereu naționaliști, xenofobi și șovini, iar istoricii lor au scris o istorie care, de la cronicari încoace, nu este decât o însăilare de mituri naționaliste; românii nu au avut propriile state decât târziu, state înapoiate și fără nicio perspectivă etc. În fața unor astfel de viziuni catastrofice, ne putem întreba – stimulați și de situația actuală din țară – dacă românii și România mai există sau dacă nu este cumva totul o iluzie!

În acest an închinat memoriei, ne îngăduim să uităm mai multe decât uităm odinioară, ne întrebăm mult și răspundem adesea strâmb, ne mirăm și rămânem mirați, exprimăm opinii pe care le-am dori transformate în maxime și câte altele. Paradoxal, actele Marii Uniri rămân – în această eferescență volatilă – undeva uitate, periferice, mărunte și mărunțite, deopotrivă de noi și de inamicii noștri. Se spun despre unirea aceasta a românilor felurite lucruri, scoase parcă din arsenalul celei mai debordante fantezii: că unirea ne-a făcut-o norocul; că ea s-a datorat războiului mondial; că s-a realizat în urma victoriei Antantei, că s-a făcut prin prăbușirea imperiilor vecine; că ne-au dat-o cadou vecinii slabi, că s-a împlinit de frică, sub amenințarea armatei, că marile puteri ne-au favorizat la Conferința de Pace de la Paris din 1919-1920, că unitatea ne-a venit în dar de la Dumnezeu etc. Toți acești atoașteștiutori, acești „filosofi ai istoriei”, toți acești noi „învățători” ai neamului și ai neamurilor – cei mai mulți fără studii de specialitate sau fără cunoașterea profundă a epocii – uită un fapt elementar, anume subiectul Marii Uniri, poporul român. Oare neamul acesta românesc, devenit între timp națiune română modernă, să nu fi avut niciun rol în alcătuirea unității sale, în urzirea pânzei grele și laborioase a edificiului național? Oare să fi fost cu toții, noi, românii, „ființe patibulare”, demne de milă, nemernice, animate de spirit gregar, fără coloană vertebrală? Și dacă ar fi fost așa, cum și de ce să muncească pentru noi Dumnezeu și soarta ca să ne pună pe tavă, să ne producă de-a gata o țară? Este clar că aceste „judecăți” nu au teme nici privite separat și nici luate împreună. Orice proces istoric are cauze multiple și se realizează într-un complex de împrejurări care trebuie cunoscute toate, dar nu trebuie uitată cauza cauzelor, protagonistul acțiunii, rostul acesteia. Or, rostul unirii noastre au fost românii, cauza principală a fost nevoia acestei națiuni române de a trăi într-un singur stat care să fie al său, un stat național, cum își făcuseră, mai demult ori mai recent, francezii, englezii, germanii, italienii și toți ceilalți.

Nu se știe în detaliu prin ce mecanisme ale minții ne atrage trecutul, dar fenomenul este incontestabil, chiar dacă unii dintre noi detestă (sau afirmă că detestă) acest lucru. O explicație generală există și este arhicunoscută: istoria reprezintă viața oamenilor trăitori în trecut, iar viața este esența „trestiei gânditoare” numite om. Cum să nu fim atrași de viață, adică de noi înșine, de soarta noastră? Apreciat sau nu, apelul la istorie se produce în cele mai variate împrejurări și de către oameni cu pregătiri și orientări diferite, ceea ce este chiar de admirat și de încurajat. Însă reconstituirea vieții trecute, cu scopul cunoașterii veridice a ceea ce a fost, se face numai prin intermediul specialiștilor (al istoricilor de meserie), cu metodele consacrate și prin apelul la izvoare. Altminteri, redesenarea trecutului prin stimularea imaginației poate să însemne orice, numai istorie nu. Astăzi, la un secol de la Marele Război, memoria comunităților recheamă trecutul la apel și mai ales anii 1914-1920. Natural, în toți anii s-a întâmplat câte ceva important, așa că rememorarea nu poate fi în niciun fel caducă.

De exemplu, în august 1916, România intra în luptă împotriva Austro-Ungariei (și, implicit, a Germaniei și aliaților

lor), cu gândul la eliberarea milioanelor de români din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina. Însă decizia din 14 august 1916, când regele a convocat Consiliul de Coroană ca să anunțe calea de urmat, nu a fost ușoară. S-au confruntat pe față cele două grupări – e drept, inegale – ambele cu dorința de apărare a intereselor țării. Marele om politic Petre Carp – revoltat și mândru pe rege când acesta și-a expus și motivat opțiunea pentru Antanta – a proferat vorbe grele (dorința ca armata română să fie învinsă; trimiterea fiilor săi în război, dar în armata germană etc.) și i-a adus aminte suveranului că face parte dintr-o dinastie germană care are anumite interese de apărare. Îndurerat, dar ferm și lucid, regele a rostit atunci cuvinte memorabile, azi uitate de mulți:

„D-le Carp, ați greșit când ați vorbit de interesele dinastiei. Nu cunosc interesele dinastiei, nu cunosc decât interesele țării. În conștiința mea aceste două interese se confundă. Dacă m-am hotărât să fac acest pas grav, e fiindcă, după matură chibzuință, eu am ajuns la convingerea, adâncă și nestrămutată, că el corespunde cu adevăratele aspirațiuni ale neamului... Dinastia va urma soarta țării, învingătoare cu ea, sau învinsă cu ea. Deoarece, mai presus de toate, să știți, d-le Carp, că dinastia mea este română. Rău ați făcut când ați făcut-o străină, germană. Nu, e românească! Românii nu au adus aici pe unchiul meu, regele Carol, ca să întemeieze o dinastie germană la gurile Dunării, ci o dinastie națională și revendic pentru Casa Mea cinstea de a fi îndeplinit în întregime misiunea pe care acest popor i-a încredințat-o”.

Acestea sunt vorbe și fapte ale unui mare om de stat român, demne de memoria colectivă și demne de urmat și astăzi.

Prin urmare, în august 1916, România declara război Austro-Ungariei, în conformitate cu înțelegerile secrete semnate cu Antanta. Acum începeau și dramele multor militari români transilvăni, bănățeni, crișeni, maramureșeni etc., obligați să lupte contra românilor din Regat, drame sublimite literar de Liviu Rebreanu în „Pădurea spânzuraților”, dar și de alții, prin alte mijloace. În 1916-1917, după ocuparea Țării Românești și a Bucureștilor, după mutarea autorităților centrale la Iași, după rezistența curajoasă de la Mărăști, Mărășești și Oituz, era cât pe ce să fim șterși complet de pe hartă, prinși între amenințarea Puterilor Centrale și a celei estice (de la un timp bolșevice). Anul 1918, cu puține umbre și cu multe lumini, a adus împlinirea statului național român. Menționăm că în acei ani – 1918 și precedenții – s-au pregătit destrămarea imperiilor multinaționale și emanciparea popoarelor frustrate după secole de asuprire. Astfel, din vechile imperii rus, german și austro-ungar, s-au născut ori au renăscut în forme noi Polonia, Cehoslovacia, Regatul sârbilor, croaților și slovenilor (numit, din 1929, Iugoslavia), România, Austria, Ungaria, Germania, țările baltice. În cazul României, situația este similară, dar și deosebită în raport cu exemplele menționate. În vreme ce viitoarea Iugoslavia și Cehoslovacia erau state multinaționale, Austria și Germania state naționale

federale, Ungaria, România, Polonia, Lituania, Letonia, Estonia etc. erau state de tip național unitar, cu majorități absolute deținute de popoarele care le dădeau numele.

Toate aceste schimbări fundamentale, așa cum nu mai cunoscuse harta Europei de la Pacea Westfalică (1648) încoace, s-au împlinit după reguli precise, agreate de comunitatea internațională, și au fost apoi aprobate (cu anumite ajustări, acolo unde au decis puterile învingătoare) prin Conferința de Pace de la Paris, din anii 1919-1920. Modificările teritoriale și politice de amploare, petrecute în anii războiului și, mai ales, în 1918-1920, au două componente, una internă și cealaltă internațională. Componenta internă ține de dorința majorităților etnice (considerate anterior minorități) din anumite regiuni de a trăi în state proprii sau în state locuite de aceleași etnii, adică de a crea condiții pentru ca marea majoritate a polonezilor să trăiască în Polonia, marea majoritate a cehilor în Cehia, a slovacilor în Slovacia, a ungarilor în Ungaria, a românilor în România etc. Firește, erau și voci care doreau ca toți polonezii să trăiască în Polonia, ca toți cehii să trăiască în Cehia ș.a.m.d., ceea ce era imposibil; după cum erau alții care sperau să păstreze, în forme adaptate, vechile imperii rebotezate și cosmetizate, ceea ce era iarăși imposibil. Este

drept că această dorință de unitate națională ocrotită de state naționale era ultima etapă a evoluției mișcărilor de emancipare, fiindcă anterior, timp de circa două secole, naționalitățile au dorit doar egalitatea cu națiunile dominante, fără să ceară neapărat *expressis verbis* frângerea acestor imperii și formarea statelor naționale unitare. Românii cuprinși în Imperiul Habsburgic (iar de la 1867, într-o formă *sui-generis* a acestuia, numită Austro-Ungaria), dar și cei din Imperiul Țarist, s-au încadrat, alături de polonezi, cehi, slovaci, croați, sârbi, baltici, ucraineni etc. în această evoluție, fără mari deosebiri ori particularități. În anul 1918, lucrurile s-au precipitat peste tot în regiune, mai ales după ce Rusia a produs cea mai mare schimbare de regim politic din istoria sa, defectând și încheind apoi un tratat separat de pace. Românii, în noile condiții, s-au organizat, și-au ales propriile organe reprezentative – politice și militare (de ordine publică) – și, acolo unde s-a putut, au preluat controlul local asupra teritoriului. Anumite astfel de organisme reprezentative centrale, recunoscute de comunitatea internațională ca legale, au decis soarta Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei (în sens larg, adică vechiul voievodat, cu Banatul, Crișana, Sătmărul, Maramureșul). Aceste foruri erau „Sfatul Țării” (la Chișinău, în 27 martie/9 aprilie 1918), „Congresul General al Bucovinei” (la Cernăuți, în 15/28 noiembrie 1918) și „Marea Adunare Națională”, prin cei 1.228 de delegați cu drept de vot (la Alba Iulia, în 18 noiembrie/1 decembrie 1918).

Toate aceste acte de voință ale națiunii române au fost apoi aprobate de către forul mondial recunoscut să facă acest lucru, anume de către Conferința Păcii de la Paris, din anii 1919-1920. Cealaltă conferință de pace, de după

Al Doilea Război Mondial, din anii 1946-1947, a confirmat din nou decizia luată de români în 1918 și ratificată în 1919-1920, exceptând răpirile teritoriale făcute de regimul comunist stalinist în timpul și la finele războiului (nordul Bucovinei, ținutul Herța și Basarabia).

Majoritatea istoricilor români și străini – cu inerente variațiuni – prezintă succesiunea faptelor de mai sus în același fel, rezervându-și opinii proprii în interpretări.

Astăzi, în contextul celor o sută de ani trecuți de la declanșarea și desfășurarea Primului Război Mondial, aproape toate popoarele rememorează evenimentele de atunci, care au condus, prin anii 1917-1920, la schimbări teritoriale și etnice majore, rezultate, în mare parte, din mișcarea de emancipare națională și din prăbușirea imperiilor multinaționale (cel puțin în raport cu formele în

care existaseră anterior).

Firește, de-a lungul timpului, s-au exprimat opinii istorice diverse despre marile schimbări de la finele Primului Război Mondial, învingătorii fiind, în linii mari, mulțumiți și laudativi față de acele evoluții, iar învinșii fiind critici și dornici de revanșă. În țările succesoare imperiilor destrămate, tonul istoricilor, al intelectualilor în general și al opiniei publice a fost unul plin de entuziasm, de bucurie față de realizarea edificiilor naționale și chiar triumfalist, în

anumite perioade. Aceasta era vocea majorității, fiindcă reprezentanții minorităților (mai ales ai acelor minorități foste odinioară majorități) au fost, în cea mai mare parte, reținuți, dacă nu ostili și opozanți direcți. Schematizările de mai sus privează, desigur, realitatea de bogăția și varietatea detaliilor, de paleta largă a situațiilor de nuanță. Astfel, au fost atunci și români care (ca și unii cehi, polonezi, croați, unguri etc.) nu au vrut destrămarea monarhiei habsburgice, din varii motive, de la oportunitatea personală până la credința că viața lor sau a națiunii române ar fi trebuit să se dezvolte în cadre occidentale, nu „balcanice”. Ceea ce este însă clar atestat și dovedit, fără nicio putință de tăgadă, este faptul că majoritatea românilor au dorit să facă parte din România, că au format Regatul României Mari și că acesta a fost recunoscut pe plan internațional, prin tratate.

Între anii 1848 și 1918, cele mai legitime sau mai progresiste mișcări europene erau cele de emancipare națională, de obținere a libertăților democratice, de subminare a imperiilor oprimate, de formare a statelor după criterii etno-naționale. Așa au procedat aproape toate națiunile de atunci, luând exemplu de la occidentali, care făcuseră acest lucru anterior. Aceasta era tendința cea mai avansată în acel moment! Nimeni nu vorbea de uniunea europeană, de globalizare, de autonomia teritorială a minorităților sau de eliminarea discriminărilor pe criterii religioase! Cel mai luminat spirit pe care l-au produs vreodată românii – Eminescu – a trăit tocmai în acele decenii și a exprimat acele idealuri înalte de atunci. El nu poate fi condamnat pentru ideile sale care erau și ale poporului său decât dacă este scos din contextul epocii, așa cum se procedează, din păcate, câteodată, acum.

La finele anului 1918, România avea aproape 300.000 de km pătrați și circa 15 milioane de locuitori, devenind, astfel, o putere regională de prim rang. În acest stat, majoritatea absolută a populației o dețineau românii, aproape trei sferturi din populație (circa 73%), minoritățile fiind formate din maghiari (8%), germani (4%), evrei (4%), grupuri de slavi și alții.

Românii – în marea lor majoritate – au fost antrenați atunci să lupte pentru formarea statului lor național, așa cum au procedat italienii, germanii, polonezii, sârbii, cehii, slovaci, letonii, estonienii, lituanienii etc. Nu făcut-o nici mai bine și nici mai rău decât alții. Nu au fost, în această luptă a lor, nici mai conștienți sau mai entuziaști, dar nici mai apatici sau mai reticenți decât alții, decât vecinii lor. Firește, este absurd să susținem că toți românii au participat la mișcarea pentru unire sau că toți au dorit cu ardoare unirea. Totodată, este nerealist și incorect să spunem că unirea de la 1918 s-a făcut în condiții ideale, cu respectarea tuturor principiilor democratice etern valabile și că nu au fost încălcate atunci drepturile și valorile nimănui. Dar și mai incorect, mincinos și nedrept este să pretindem că românii – la modul general – nu au dorit unirea, că ei erau atrași mai degrabă de civilizația superioară ungară decât de Vechiul Regat, că un mănunchi de intelectuali i-ar fi amăgit și ar fi acționat în numele lor.

Toate datele de care dispunem în prezent arată că majoritatea românilor au dorit unirea Transilvaniei cu România și că au exprimat ferm acest lucru, la nivelul exigențelor democratice de atunci. Mai mult, comunitatea internațională a apreciat actul de voință națională a românilor, formulat în anul 1918, și a recunoscut realitățile decise de români. Atunci când a fost posibil, mai ales în Bucovina, dar și în Basarabia și Transilvania, minoritățile au fost întrebat, iar unii membri ai lor au și susținut apartenența la România. Insinuarea că numai un grup de intelectuali a impus unirea este ridicolă. Mai întâi, este o jignire la adresa masei de intelectuali români care au militat sincer pentru actul unirii. În al doilea rând, nu este nimic neobișnuit ca poporul să fie condus de elite și să le urmeze. Românii ardeleni au fost condamnați de asupritorii lor să nu aibă în fruntea lor lideri politici și economici puternici, ci, până târziu, doar preoți și dascăli, adică intelectuali ieșiți din sânul lor și apropiați de ei. Dar ei – românii ardeleni – nu au rămas nicio clipă fără elite și aceasta le-a fost salvarea. Decenii la rând înainte de unire, preoții și dascălii nu-și încheiau slujbele, respectiv

lecțiile, fără să spună adunărilor în care vorbeau că „soarele românilor la București răsare”. Este de ajuns să fie urmărite documentele existente, rapoartele autorităților, procesele-verbale ale ASTREI, protocoalele partidelor politice, asociațiilor profesionale, școlilor etc. pentru a dovedi cum s-a pregătit unirea de jos în sus și din cele mai sofisticate și savante cercuri academice până la nivelul satelor. Este clar că intelectualii au stimulat unirea, că i-au conștientizat intens pe oameni în spiritul unirii, că i-au convins de binele care avea să vină, dar cine poate să condamne acest lucru și de ce? Lozinca elitei ardeleni de atunci a fost: **„Țineți cu poporul, ca să nu rătăciți!”**. Prin urmare, conducătorii, desprinși din popor, se ghidau după aspirațiile poporului, le justificau și le susțineau, iar poporul își urma conducătorii. De aceea, actele de voință națională românească din anul 1918 au o trăinicie perpetuă, care le vor face să dureze atât cât va dăinui poporul român. A ne aminti de Marea Unire înseamnă a ne interesa de casa noastră care este România, de a-i cerceta temeliile, de a-i cunoaște arhitecții și constructorii și de a o pregăti ca să ajungă în stare bună în mâinile copiilor, nepoților și strănepoților noștri.

Când vom urma exemplul acelor bărbați de stat și când vom avea frescele vieții românilor din toate țările mici ale românilor – fiindcă România este o țară de țări, apropiate sau depărtate geografic – atunci vom putea încerca reconstituirea frescei celei mari a anului 1918 la români, adică la românii văzuți în ansamblu. Și ce frumos se vor rândui atunci toate din trecut și din prezent pentru a ne face un viitor! Și cum vor înceta vrajbele și cum se va potoli furtuna, exact ca în anul de grație 1918, cel care ne-a adus marea alinare! Și cât de bine vor înțelege atunci fiii și nepoții că tații și buncii și moșii și strămoșii s-au dus în altă lume mai devreme decât trebuia ca să ne facă nouă acest adăpost frumos numit România! Și ce binecuvântare se va revărsa atunci de la cel Prea Înalt peste noi, păcătoșii și umilii, care nu am știut să ne facem istoria nici bine și nici rău, ci așa cum am putut!

Documentele Unirii din perspectivă juridică

Scurte considerații¹

Judecător Constantin Nicolae

Direcția Legislație, Documentare și Contencios

În acest an se împlinesc 100 de ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, eveniment fundamental în evoluția națiunii române, care a concretizat aspirațiile de veacuri ale românilor de a trăi uniți într-un stat unic și independent. Unirea de la 1 Decembrie 1918 este rezultatul firesc al evoluției istorice a poporului român, al luptei susținute a românilor pentru libertate. Sintetizând magistral resorturile marelui eveniment de la 1 Decembrie 1918, Vasile Goldiș, unul dintre artizanii Marii Uniri, afirma că „*Unirea tuturor românilor într-un singur stat este cea mai firească pretenție a civilizației*”.

Așa cum importanța istorică a Marii Uniri o cerea, acest eveniment major a fost amplu documentat în scrierile vremii. Proclamații, declarații ale figurilor marcante ale românilor din Transilvania și Ungaria sau ale altor comunități de români, documente ale organizațiilor politice românești din Transilvania, Ungaria și Banat, actul de convocare a Adunării Naționale de la Alba Iulia, discursurile ținute de marile personalități ale românilor prezente la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia, precum și Rezoluția Unirii adoptată la 1 Decembrie 1918 sunt astăzi, toate, mărturii ale faptelor istorice care au pregătit și concretizat marele eveniment.

Recunoscându-le importanța, istoricii le-au dedicat ample analize de specialitate, furnizând, astfel, un material documentar impresionant, care permite accesul facil și detaliat la toată informația istorică disponibilă.

Studiul unora dintre documentele Unirii relevă însă și o altă perspectivă interesantă de analiză, și anume *perspectiva juridică*, pe care ne propunem să o evidențiem succint în rândurile următoare.

Multe dintre documentele Unirii furnizează și repere juridice majore, care fie au fundamentat și susținut idealul unității naționale, fie au fost afirmate ca obiective ideologice pentru dezvoltarea societății românești întregite. Această stare de lucruri nu este deloc întâmplătoare, în condițiile în care o parte dintre exponenții Marii Uniri, precum Iuliu Maniu, Gheorghe Pop de Băsești sau Ștefan Cicio Pop, se numărau printre juriștii importanți ai acelor vremuri.

Afirmând și susținând ideea unității naționale a tuturor românilor, scrierile semnificative pentru momentul istoric de la 1 Decembrie 1918 au invocat pregnant *dreptul fiecărei națiuni la autodeterminare*:

„Cerem deci încorporarea noastră la România, în numele dreptului fiecărei națiuni capabile de viață și în stare de a-și hotărî singură soarta, de a-și alege singură statul și forma prin care voiește să se guverneze...”
(*Proclamația voluntarilor de la Darnița din 13/26 aprilie 1917*)

„Soarta Românilor din Austro-Ungaria s-a hotărât prin războiul Regatului și prin voința liberă a întregului popor românesc și o va consfinți Congresul de pace generală la care vor lua parte și reprezentanții oficiali ai României eliberatoare.”
(*Declarația Românilor emigrați din Austro-Ungaria proclamată la Iași în Adunarea națională din 6 octombrie 1918*)

„În temeiul dreptului firesc, ca fiecare națiune să poată dispune ea însăși asupra sorții sale, drept recunoscut acum și din partea guvernului Ungariei prin oferta de pace a monarhiei, națiunea română din Ungaria și Transilvania dorește să-și afirme aceste drept și, în consecință, își revendică, și din partea sa, dreptul ca, în deplină libertate și liberă de orice înrăurire străină, ea însăși să-și poată determina viitoarea formă de Stat, precum și relația de coordonare în mijlocul națiunilor libere. (...)

Afară de adunarea națională ori de organele, cari vor fi delegate din partea ei, în prezent de comitetul executiv al Partidului Național Român, nu este îndreptățit nimeni să negocieze și să hotărască în chestii ce privesc situația politică a acestei națiuni și toate hotărârile și acordurile ce se vor înfăptui, fără de aprobarea acestor factori, le declarăm prin aceasta de nule și pentru națiunea română de neavenite.

După suferințe și lupte de veacuri, națiunea română din monarhia austro-ungară așteaptă și pretinde afirmarea drepturilor sale, inalienabile și imprescriptibile, la o viață națională integrală.”
(*Declarația de independență adoptată la 12 octombrie 1918 la Oradea, citită în Parlamentul maghiar, pe data de 18 octombrie, de către fruntașul național-român, Alexandru Vaida-Voievod*)

„A învins ideea că fiecare națiune să dispună liber asupra sorții sale, să fie egal îndreptățită și fiecare om să aibă tot aceleași drepturi.”
(*Manifestul Consiliului Național Român din 6 noiembrie 1918*)

¹ Extrasele din documentele Unirii, prezentate în cuprinsul articolului, au fost preluate din materialul realizat de dr. Marin Pop, Muzeul Județean de Istorie și Artă – Zalău.

„(...) în fața dreptului firesc al fiecărei națiuni de a fi stăpână asupra sa și a teritoriului locuit de dânsa guvernul opresorilor opune forța brutală a statului oprimător.” (*Manifestul Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania din 18 noiembrie 1918*)

„În numele dreptății eterne și a principiului liberei dispozițiuni a națiunii, principiu consacrat acum și prin evoluțiunea istoriei, națiunea română din Ungaria și Transilvania are să-și spună cuvântul său hotărâtor asupra sorții sale și acest cuvânt va fi respectat de lumea întreagă.” (*Textul Convocării Adunării naționale de la Alba Iulia*)

Consecvent aceiași abordări, *Manifestul Marelui Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania din 18 noiembrie 1918* denunța maghiarizarea forțată la care a fost sistematic supusă populația românească și dezaproba politica Guvernului maghiar de a invoca drept justificare tocmai starea de lucruri creată prin opresiune și fărâdelege:

„Prin colonizări fără rost pe pământul strămoșilor noștri, prin maghiarizarea necruțătoare a tuturor acelor Români, cari au fost nevoiți să aibă raporturi mai nemijlocite cu stăpânirea maghiară, prin invadarea pe teritoriul românesc a sutelor de mii de slujbași publici maghiari, prin împiedicarea poporului nostru de a-și mulțumi însuși trebuințele sale industriale, s-au maghiarizat orașele și s-a împestrîtat etnicește teritoriul locuit de națiunea română prin mijloace artificiale și în scopul barbar al nimicirii noastre.

Această stare de lucruri produsă prin opresiune și fărâdelege acum guvernul maghiar o invoacă de justificare a opunerii sale la hotărârea națiunii române de a-și întemeia pe pământul său strămoșesc statul său liber și independent.”

În prezent, principiul autodeterminării națiunilor sau a popoarelor este consacrat de numeroase norme ale dreptului internațional și proclamă dreptul popoarelor „de a dispune de ele însele. În virtutea acestui drept, ele își determină liber statutul politic și își asigură liber dezvoltarea economică, socială și culturală.” (art. 1 par. 1 din *Pactul Internațional cu privire la Drepturile Civile și Politice*, adoptat de Adunarea generală a Națiunilor Unite la 16 decembrie 1966).

Invocarea dreptului la autodeterminare în documentele Unirii nu este întâmplătoare, ci se înscrie în tendințele contemporane cu acest eveniment, acest principiu găsindu-și afirmare substanțială în abordările ideologice europene de la începutul secolului XX.

În același timp, îndreptățirea românilor din Transilvania de a-și hotărî soarta națională este interesant ilustrată de luările de poziție ale unor oficiali străini. Astfel, consulul Germaniei la Brașov, într-un raport către cancelarul Max von Baden, din 26 octombrie/8 noiembrie, scria: „În privința formei pe care o va mai lua mai târziu Transilvania, pare să existe oarecare neclaritate... Hotărâtori în această privință vor fi în orice caz românii care, numeric, alcătuiesc de departe majoritatea populației”².

Consulul general al Germaniei la Budapesta comunica ministrului său de externe la 10/23 noiembrie despre eș-

cul tratatelor duse de Guvernul ungar cu românii, arătând, între altele, că „românii vor acum să-și realizeze dorințele lor naționale fără aprobarea Guvernului și au convocat în acest scop pentru 1 decembrie, la Alba Iulia, o Adunare Națională română. Fără îndoială că aici vor proclama un stat român pe teritoriul Ungariei. Cu aceasta, ei vor pronunța de fapt separarea de Ungaria.” Mai departe, acesta vorbește și de sașii din Transilvania, care „au o atitudine de expectativă. Nu de mult ei au militat pentru integritatea Ungariei; azi sunt cel puțin neutri, ba chiar se observă o puternică atmosferă pentru o alipire la România...”³.

În relație cu dreptul românilor la autodeterminare, făuritorii Unirii au recunoscut și *dreptul minorităților conlocuitoare la autonomie culturală, la utilizarea limbii materne și de a lua parte la procesul decizional în stat*.

În acest sens, Rezoluția Unirii adoptată la 1 decembrie 1918 proclama „Deplină libertate națională pentru toate popoarele conlocuitoare. Fiecare popor se va instrui, administra și judeca în limba sa proprie prin indivizi din sânul său și fiecare popor va primi drept de reprezentare în corpurile legiuitoare și la guvernarea țării în proporție cu numărul indivizilor ce-l alcătuiesc.”

În aceeași abordare conceptuală modernă, Rezoluția Unirii a proclamat și necesitatea implementării în viața societății a unor valori democratice, care astăzi sunt principii juridice fundamentale consacrate la nivel constituțional, precum egalitatea și libertatea cultelor religioase („*egală îndreptățire și deplină libertate confesională pentru toate confesiunile din Stat*”), votul direct, egal și secret, libertatea presei, libertatea de asociere și întrunire sau libertatea de exprimare („*libera propagandă a tuturor gândurilor omenești*”).

De asemenea, necesitatea efectuării reformei agrare – cu obiective concrete, precum înregistrarea tuturor proprietăților sau împrumutarea țăranilor – și asigurarea pentru muncitori a drepturilor de care beneficiau muncitorii din statele occidentale au reprezentat obiective asumate prin Rezoluția Unirii.

În final, credem că chiar și succinta trecere în revistă a acestor obiective asumate de făuritorii Marii Uniri evidențiază adeziunea acestora la valori care astăzi reprezintă fundamente ale oricărei societăți democratice, fapt care a avut și darul de a îmbogăți ideologic un demers a cărui legitimitate istorică nu poate fi pusă la îndoială.

² S. Neagoe, *Marea Unire a românilor în izvoare narrative*, Ed. Eminescu, București, 1984, p. 215.

³ *Idem*, p. 217.

Din discursurile Mariei Uniri de la 1918

**Direcția Afaceri Europene,
Relații Internaționale și Programe**

**Unirea Basarabiei la România a fost
hotărâtă în ședința Sfatului Țării
din data de 27 martie 2018.**

Alexandru Marghiloman, prim-ministrul României la acel moment, profesorul Constantin Stere și Ion Constantin Inculeț, Președintele Sfatului Țării, personalități care au contribuit decisiv la înfăptuirea unirii Basarabiei cu patria-mamă, au luat cuvântul în cadrul acestei adunări.

■ Ședința Sfatului Țării este deschisă de Președintele Ion Inculeț:

„Ședința de astăzi, domnilor deputați, va fi o ședință istorică pentru națiunea noastră, pentru norodul nostru. Să ne punem tot cugetul nostru, ca să ieșim cu cinste din momentul acesta istoric. (...)”¹.

■ la cuvântul în continuare Alexandru Marghiloman, care, așa cum se consemnează în procesul-verbal al ședinței, „este primit de adunare cu aplauze nesfârșite”:

„În vremurile tulbure pentru Republica Moldovenească, când tânărul stat s-a adresat României după ajutor, dânsa ca o mamă iubitoare, care a auzit glasul cunoscut al fiului său, n-a stat la îndoială de a-i sări în ajutor. Toate clasele, toate partidele, ca un om, au alergat într-acolo, unde i-a chemat datorința lor și vocea sângelui. Și astfel astăzi noi culegem roadele muncii Domniilor Voastre, ai fiilor credincioși poporului și ai patrioților, cari au lucrat pentru folosul și pentru mărirea poporului nostru și a României întregi.

(...) Din comunicările și convorbirile avute cu reprezentanții diferitelor fracțiuni și partide ale Parlamentului Basarabiei, am înțeles cerințele și obligațiunile vremii și alte concesiuni, ce trebuiesc de noi făcute, conform obiceiurilor locului, moravurilor și libertăților și drepturilor, câștigate de Domniile Voastre, și care nu sunt în contradicție cu interesele unei Românie Mari și împreunate.

Unirea Basarabiei cu România trebuie să se facă pe baza condițiilor de păstrare ale deosebităților locale a acestei țări (...)”².

■ După ce Alexandru Marghiloman dă citire Declarației Guvernului Românesc, Ion Inculeț îl prezintă Sfatului Țării pe profesorul Constantin Stere, spunând: „întoarcerea muce-nicului regimului țarist, al luptătorului pentru idealuri mai bune, al profesorului Stere nu poate fi privită de noi cu tăcere și propun să-l primim în mijlocul nostru, în calitate de deputat al nostru”³.

Entuziasmul cu care membrii Sfatului Țării l-au întâmpinat pe profesorul C. Stere este memorat pentru istorie în consemnările procesului-verbal: aplauze „nesfârșite”, ovațiuni „furtunoase și îndelungate”, „tunete de aplauze” și strigăte de „trăiască” însoțesc urcarea la tribună a profesorului Constantin Stere, care, emoționat, mulțumește adunării:

„În viața oamenilor deosebită, ca și a popoarelor întregi, clipe însemnate, ca aceasta, nu sunt multe. Sunt pătruns de încrederea, cu care m-ați onorat, și de povara sarcinei, ce aruncați pe umerii mei, dar sunt nespus de fericit, că-mi dați din nou puțința de a lupta pentru drepturile și libertățile poporului, al cărui fiu sunt.

(...) Voința de fier a istoriei a pus pe umerii noștri o răspundere, ce nu poate fi înlăturată de noi prin nici o sofistică. Nimeni altul, afară de noi, nu are dreptul de a vorbi și hotărâ în numele norodului din Basarabia. Noi suntem aduși aici prin, acel proces elementar al istoriei, care sfarmă cetățile și Bastiliile.

(...) Voi ați aprins acea făclie, care a luminat și a încins focul, în care s-au mistuit toate hârtiile, ce despărțeau pe oamenii privilegiați și neprivilegiați. Voi ați făcut din poporul moldovenesc un popor, care nu are altă nobleță decât munca. Acuma sunteți chemați de istorie să duceți această lumină sfântă dincolo, ca să luminați și pe frații voștri și să dăruiați lanțurile nedreptății de veacuri, răsplătind astfel suferința voastră înaintea fraților voștri, care v-au sărit în ajutor în ceasul cel mai greu al istoriei lor”⁴.

Adresându-se fracțiunii țărănești în limba moldovenească, profesorul Constantin Stere declară:

¹ Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri, Volum aniversar editat de Bogdan Bucur, Ed. Rao, București, 2017, Procesul-verbal nr. 63 al ședinței Sfatului Țării din 27 martie 1918, privind unirea Basarabiei cu România, purtând semnăturile olografe ale lui Ion Inculeț (președintele Sfatului Țării) și Ion Buzdugan (secretarul Sfatului Țării), p. 101.

² Idem, p. 102.

³ Idem, p. 105.

⁴ Idem, pp. 105-106.

„Poporul Românesc nu s-a ivit în Basarabia din alte părți. Aici a fost acel cazan, în care au clocotit și s-au oțelit acele elemente alese, din care s-a născut poporul Românesc. Noi de aici n-avem unde ne duce și pe noi nimeni nu ne poate alunga din casa noastră.

(...) Un secol lung noi cu supunere și în tăcere, în cunoștința slăbăciunii noastre, am purtat jugul; un secol lung limba noastră a fost amorțită și prigonită; un secol lung cartea scrisă în limba strămoșească a fost urmărită ca o otravă revoluționară; jertfa fără număr au îndurat aceia, cari au dorit să prindă începuturile culturii naționale (...). (...) nu numai chestiunea dreptății naționale, dar și chestiunea dreptății sociale cere să hotărâm și să ne pregătim a lua asupra noastră răspunderea. Astăzi sunteți în stare să dați norodului pământul pe baza condițiilor lui convenabile, și nimeni nu se poate obliga, că mâine veți avea aceeași posibilitate”⁵.

**În data de 15/22 noiembrie 1918,
Congresul General al Bucovinei a hotărât la rândul
său, în cadru solemn și în unanimitate, unirea
Bucovinei cu România.**

Între vorbitori s-au numărat *Iancu Flondor*, Președintele Congresului, *Iancu Nistor*, membru al Congresului, *Dionisie Bejan*, președintele Consiliului Național Român, dar și *Stanislav Kwiatkowski*, reprezentantul polonilor.

■ Ședința a fost deschisă de *Iancu Flondor*, care s-a adresat reprezentanților reuniți în Congres onorând prezența în adunare a reprezentanților Basarabiei, care hotărâse, la 23 martie, unirea cu România:

„(...) Ca după o iarnă lungă și grea, când toată viața națurii pare moartă sub sloiul de ghiață, primele brândușele ne vestesc că se apropie primăvara, când toată natura sub razele calde ale soarelui își serbează învierea, astfel și frații noștri din Basarabia, cu prezența lor la Congresul bucovinean, ne vestesc că sub razele strălucitoare ale Coroanei românești se va deștepta tot Românul la o viață națională fericită”⁶.

În continuare, *Iancu Flondor* a dat citire Moțiunii Congresului, supusă votului adunării, moțiune în care se arată că: *„Astăzi, când după eforturi și jertfe uriașe din partea României și a puternicilor și nobililor ei aliați, s-au întrunat în lume principiile de drept și umanitate pentru toate neamurile, (...) și toate neamurile încătușate în cuprinsul ei și-au câștigat dreptul de liberă hotărâre de sine, cel dintâi gând al Bucovinei desrobite se îndreaptă către regatul*

României, de care întotdeauna am legat nădejdea desrobirii noastre”⁷.

■ După citirea moțiunii a luat cuvântul înaintea Congresului *Iancu Nistor*, care a declarat:

„(...) statele sunt plăsmuiri vremelnice create prin forță de mâna omenească, în vreme ce națiunile sunt organisme vii, cari se nasc, de desvoltă și-și împlinesc rolul istoric prin voința și grația lui Dumnezeu”⁸.

(...) Astăzi, (...) noi, urmașii băștinașilor acestei țări, ajunși stăpâni deplin pe hotărârile noastre, declarăm actul de cesiune dela 1775 nul și neavenit, și hotărâm realipirea țării noastre la Moldova, din trupul căreia fusese ruptă”⁹.

■ *Stanislav Kwiatkowski*, reprezentantul polonilor, se adresează Congresului în limba poloneză:

„Poporul polon, împlinindu-și misiunea istorică întru apărarea creștinismului și a culturii în Europa răsăriteană, prin secole întregi a umplut cu morminte nenumărate ale ostașilor săi țările situate la sudul Nistrului, în care țări poporul român era stăpân străvechi.”¹⁰

(...) În temeiul acestor drepturi am trăit aici cei 150 de ani din urmă, ca un liniștit element de cultură, în pace și concordie în mijlocul poporului român, care, deși suferind greu sub stăpânire străină îndelungată, a arătat incimă caldă pentru vecinul popor polon, când martirii libertății noastre au căutat dincoace de Nistru scut în contra călăilor și temnicerilor.”¹¹

(...) Noi, Polonii bucovineni, pază la răsărit a poporului polon, care în momentul acesta își împreună pe umerii biciuiți prin 150 de ani, purpura, sfâșiată în trei părți, a unirii politice a tuturor țărilor polone dintre Marea Baltică și Nistru, salutăm călduros ziua sfântă a renașterii României unite”¹².

**La 1 decembrie 1918, într-o zi de duminică, are loc,
în sala Cercului Militar din cetatea Alba Iulia, Marea
Adunare Națională a Poporului Român
din Transilvania, Banat și Părțile Ungurene.**

Aici sunt prezenți, în număr complet, și după ce au luat parte la slujbele religioase în cele două biserici românești ale orașului, delegații convocați prin manifestul din 7/20 noiembrie 1918 al Marelui Sfat Național Român din Arad. *Ștefan Cicio Pop*, *Vasile Goldiș*, *Ioan Suci*, *Ioan Maniu*, *Gheorghe Pop de Băsești*, *Iosif Jumanca*, *Alexandru Vaida Voevod*, *Ioan I. Papp*, *Miron Cristea* și *Aurel Vlad* sunt cei care, în calitate de oratori sau doar de raportori, au luat cuvântul la 1 decembrie 1918 în Sala Marii Uniri.

■ Cel dintâi se adresează Adunării Naționale *Ștefan Cicio Pop*, în calitate de președinte al Marelui Sfat Național Român din Arad:

⁵ *Idem*, p. 109.

⁶ *Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri*, Volum aniversar editat de Bogdan Bucur, Ed. Rao, București, 2017, Procesul-verbal nr. 27 din 28 noiembrie/11 decembrie 1918, înregistrat la Președinția Consiliului de Miniștri sub nr. 2183 din 14 decembrie 1918, al Congresului General al Bucovinei, ținut la Cernăuți, în data de 15/28 noiembrie 1918, privind unirea Bucovinei cu România, purtând semnăturile olografe ale lui *Iancu* cavalier de *Flondor* (președintele Congresului), *Gheorghe Băncescu* (directorul Biroului președintelui Congresului) și *Radu Sbiera* (secretarul Congresului), p. 227.

⁷ *Idem*, p. 230.

⁸ *Idem*, p. 231.

⁹ *Idem*, p. 233.

¹⁰ *Idem*, p. 235.

¹¹ *Idem*, p. 236.

¹² *Idem*, p. 237.

„Marele Sfat Național, în ședința sa din 2/15 Noemvrie, a hotărât convocarea marelui Adunări Naționale a națiunii române din Ungaria și Transilvania. De loc mai potrivit am aflat Alba-Iulia, această Meccă a neamului românesc¹³. (...) Când a venit cea mai frumoasă și cea mai fericită zi a mamei noastre, România, când unii înțelepți frați ai noștri n-au putut suferi durerile fraților din Transilvania, Ungaria și Banat, ei au trecut munții să ne salveze, să ne scoată din robie. Cu acest termen se începe Golgota neamului românesc¹⁴.

Cuvintele oratorului sunt dublate de „furtuni de strigăte” de „Trăiască” și aprobări puternice din partea membrilor Adunării, memorate pentru posteritate în cuprinsul procesului-verbal al Adunării.

„Acum se întoarce roata așa, că noi am avut cea mai grea soartă. Voi sunteți liberatorii, mândria sufletului nostru, dar noi în urma unui blăstăm, care te silește să-ți omori fratele, noi am avut trista și jalnica soarte de robi.

Care nu și-a ridicat arma în contra fraților noștri, a fost strivit cu gloanțe de mitraliere și pușcă. Nu cred, că în istoria popoarelor se mai găsește un caz asemenea¹⁵.

„Momente senine apărură pentru neamul românesc atunci, când se amestecară în război Statele-Unite Nord Americane și când marele Wilson, al doilea Mesia face legi pentru poparele lumii.

Din glasul lui am auzit prima dată o veste îmbucurătoare pentru noi. Cuvintele cele mai sublime și mai înălțătoare, care le-a rostit acest bărbat sânt următoarele: «Voim liberă dispunere a poparelor asupra sorții lor, însă înainte de toate voim ca această liberă dispunere să nu fie o frază, pentru că-cine o aplică ca frază, asupra capului aceluia se vor sfărâma toate consecințele!»

Cuvinte de aur a spus Wilson: «Eu văd că rătăcirea acestui războiu își găsește începutul în asuprirea popoarelor mici, neorganizate, cari n-au fost în poziție niciodată să-și spună cuvântul că la care stat voiesc să aparțină, cari n-au avut nici odată puterea liberă și independentă la întocmirea lor în state.» vedeți: Cui îi sunt adresate aceste cuvinte? Oare nu și poporului românesc?»¹⁶

■ Cuvântarea lui Ștefan Cicio Popp este urmată de raportul lui Ioan Suciul despre constituirea Adunării Naționale de la Alba Iulia 1 decembrie 1918. Prezentând reprezentanții comitetelor electorale și credinționalele acestora, Ioan Suciul amintește și de „Reuniunile femeiești”, reprezentate prin delegatele lor, afirmând că „Femeia română a fost doar totdeauna însuflețită pentru idealul național¹⁷”, în ovațiunile membrilor Adunării: „Trăiască femeile române!”

■ Adunarea este deschisă de Gheorghe Pop de Băsești:

„Națiunea română la toate evenimentele mari istorice, în trecut și astăzi, s-a adunat pentru a decide asupra sorții sale.

(...) la locul acesta sfințit de sângele marilor noștri martiri, V-ați adunat și Domnia Voastră ca să sfărâmați și cătușele robiei noastre spirituale, ale robiei noastre seculare și să decidem ca un popor liber asupra sorții noastre, precum ne-a trimis solia marele Wilson, care a fost cel dintâi, care a înțeles, cumcă sfintele învățături ale lui Isus Cristos, care trebuie să se aplice între popoare.”¹⁸

■ Vasile Goldiș, considerat oratorul Marii Uniri, cel care și-a asumat sarcina de a da forma definitivă Rezoluției privind Unirea, a prezentat în continuare discursul oficial al Adunării:

„Zămislit din necesitatea Imperiului roman de a-și așeza o sentinelă puternică în carpații sudostici și coborășurile lor împotriva semințiilor barbare dela miazănoapte și răsărit, cari amenințau cultura umană creiată prin geniul latin, neamul românesc dela început și până astăzi a îndurat soarta aspră rezervată oricărei sentinele credincioase: loviturile dușmane în statornică răbdare¹⁹.

(...) Veacuri de-a rândul poporul românesc, adevăratul și legitimul proprietar al pământului, ce fusese odată Dacia-Romană, a fost socotit strein și sclav pe pământul său strămoșesc²⁰.

(...) dar zadarnică este lupta omenească împotriva adevărului și dreptății. Legea tainică a firii cu necesitate de fier îndrumă întâmplările omenești pe cărarea civilizațiunii ce duce spre desăvârșire; omenimea instinctiv urmează aceste legi. Ea a ajuns la recunoașterea necesității de a sintetiza libertatea individuală și libertatea națională într-o unire superioară a societății omenești. Sinteza aceasta este condiționată însă de desăvârșirea celor două libertăți: individuală și națională. Dacă însă aproape în toate statele civilizate libertatea individuală este desăvârșită ori pe calea desăvârșirii, în unele dintre acestea libertatea națională era încătușată. Războiul mondial s-a făcut pentru descătușarea acestei libertăți.

Națiunile trebuie să fie libere, ca astfel între egale drepturi și condițiuni să poată încheia acea mare unire a popoarelor, care va fi chemată să reprezinte o concepțiune superioară pe scara civilizațiunii și să sporească astfel fericirea omenească pe pământ.

Toate capetele luminate ale Apusului au mărturisit crezul lor: războiul acesta este războiul pentru liberarea națiunilor, nu de dragul acestor națiuni, ci pentru interesul lumii, pentru interesul omenimii, care numai în chipul acesta e capabilă a păși un pas înainte pe calea fericirii sale. Ideile

¹³ Cartea de aur a Centenarului Marii Uniri, Volum aniversar editat de Bogdan Bucur, Ed. Rao, București, 2017, Convocarea și procesele-verbale adoptate de Marea Adunare națională și de marele Sfat Național Român din Transilvania, Banat și părțile ungurene locuite de români, întrunit la Alba Iulia, în ziua de 1 decembrie 1918, p. 316.

¹⁴ Idem, p. 317.

¹⁵ Ibidem.

¹⁶ Ibidem.

¹⁷ Idem, p. 320.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ Ibidem.

²⁰ Idem, p. 322.

acestea le-a copt istoria, și apostolul care le vestește, este Wilson²¹.

(...) Națiunile trebuiesc liberate. Între aceste națiuni se află și națiunea română din Ungaria, Banat și Transilvania. Dreptul națiunii române de a fi liberată îl recunoaște lumea întreagă, îl recunosc acum și dușmanii noștri de veacuri. Dar odată scăpată din robie, ea – aleargă în brațele dulcii sale mame. Nimic mai firesc în lumea aceasta. Libertatea acestei națiuni înseamnă: – unirea ei cu Țara-Românească²².

După cum însă cea dintâi reunire de o clipă a elementului românesc la marginile dela răsărit ale lumii civilizate s-a făcut prin sabia lui Mihai în numele unui principiu superior, tot așa această nouă unire, care de data asta va fi integrală și pentru eternitate, se face prin strălucita învingere a armelor purtate pentru civilizațiune, în numele unei concepții de viață superioară, care are să transforme lumea ce se prăbușește. Este principiul libertății adevărate a tuturor neamurilor și cel al egalității condițiilor de viață pentru fiecare individ al oricărei națiuni și este principiul întovărășirii tuturor națiunilor libere într-o alianță internațională, spre a împiedica nedreptatea și a scuti pe cei mari și mici deopotrivă.²³

■ În continuare, Vasile Goldiș dă citire, la ora 12 punct, astfel cum se consemnează în procesul-verbal al Adunării, proiectului de Rezoluțiune a unirii Românilor și a tuturor teritoriilor locuite de dâșii cu România. Este proclamat dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul, cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre.

■ Citirea proiectului de Rezoluțiune este urmată de discursul lui Iuliu Maniu:

„Dacă privim îndărăt la suferințele îndurate de neamul românesc, dacă ne amintim de sângele vărsat, nu știm cum să mulțămim lui Dumnezeu, că ne este dat, nouă, celor din generația de acum, să trăim aceste timpuri de înălțare. În aceste momente solemne, ne vom purta vrednic de timpurile pe cari le trăim. Vrednicia națională se judecă după

înțelepciunea, cuminenția și înălțarea sufletească, cu cari se aduc hotărâri chemate să croiască soarta noastră.

Noi ne simțim ca orbul care de zeci de ani n-a văzut lumina zilei, când printr-o binefacere dumnezească i se deschid ochii și vede lumina sfântă a soarelui. Noi suntem aci ochii poporului, cari văd azi lumina libertății neamurilor, înainte de a lua hotărâri, trebuie să ne închinăm înaintea acelor, cari au ajutat ca lumina aceasta să străbată norii. Aceștia sunt vitejii din glorioasa armată română. (...) Istoria ne-a învățat, că nu trebuie să așteptăm nimic dela împărații străini și de la fiii altor neamuri, ci de la propriile noastre puteri. Adevărul ce ne călăuzește acum e, că singura noastră forță, care ne poate ține în viitor, e aceea provenită prin unirea tuturor Românilor.

Ce aş putea adauge încă, ca să întărim convingerea în voi, că unirea tuturor Românilor este o necesitate de viață a Românilor de pretutindenii? Această unire noi avem dreptul s-o pretindem pe baza ființei noastre naționale. Suntem toți de aceeași tradiție și cu aceleași aspirațiuni. Ce ar mai putea să împiedice ca această unire ce există în noi, în sufletele noastre, să se înfăptuiască în realitate: ca această națiune română să fie un singur trup și suflet?

Toată lumea a recunoscut acum, că fiecare popor trebuie să se constituie într-un singur stat, că numai așa poate contribui la întărirea civilizației mondiale conform însușirilor sale proprii. Îndeosebi noi, Românii din Ardeal și Ungaria suntem în drept să cerem această unire, fiindcă aci la noi e leagănul românismului. Numai o crudă barbarie poate împiedica ca însuși vatra, leagănul, să fie despărțit, să rămână separat, atunci când toate celelalte se unesc. Și Ardealul trebuie să fie o parte întregitoare din corpul națiunii române. În afară de dorința noastră obșască de a ne apropia de sânul mamei noastre, toate argumentele științifice și sociologice întăresc justetea revendicării noastre, - ele au înfăptuit România mare.

(...) Pentru înlăturarea oricărei îndoieli a străinilor asupra ce voim să facem prin unirea noastră și libertatea noastră

²¹ Ibidem.

²² Idem, p. 323.

²³ Ibidem.

²⁴ Idem, p. 325.

națională, - marele sfat național român declară, că nu voiește un imperiu de asupra. Nu voim ca din asuprați ce-am fost să devenim asupraitori. Voim să asigurăm libertatea pentru toți și dezvoltarea pentru toate popoarele conlocuitoare: marele nostru sfat național ține să accentueze, că urmează vechiul nostru proverb: ce ție nu-și place altuia nu face. Noi voim pe acest pământ al României Mari, să întronăm libertatea națională pentru toți. Voim ca fiecare națiune să se poată cultiva în limba ei, să se roage lui Dumnezeu în credința ei și să ceară dreptate în limba ei.”²⁴

■ Urmează la tribuna Adunării deputatul Iosif Jumanca, social-democrat:

„Astăzi e vorba de libertatea, de posibilitatea dezvoltării în viitor a culturii românești și astăzi venim și noi aici, adevărați reprezentanți ai muncitorimei române din Ungaria, Transilvania și Banat, venim să ne declarăm în fața preacinstitei adunări, să declarăm în fața internaționalei socialiste, că vrem unirea tuturor Românilor.

(...) În lupa aceasta suntem solidari cu toți frații de pretutindenea, cu toții suntem pentru transformarea socială, ca fiecare om să fie liber și stăpân pe sine însuși.

Dar solidaritatea aceasta n-o înțelegem în așa fel, ca și mai departe să fim numai sateliții unui singur partid, și nu voim nici să fim și pe mai departe o clasă fără importanță, o clasă, care n-are la dispoziție mijloacele necesare pentru afirmare și dezvoltare.

De aceea când aderăm la unirea tuturor românilor, voim totodată și posibilitatea de dezvoltare a muncitorimei române, voim să deschidem brațele largi, pentru că în această Țară Românească Nouă să se desvâlze și să progreseze un popor muncitor, tot așa, cum a progresat popoarele muncitoare din Apus.”²⁵

■ În finalul discursului lui Iosif Jumanca, rezoluțiunea prezentată de Vasile Goldiș este supusă, în bloc, aprobării Adunării Naționale, care o primește în întregime, aprobările unanime ale reprezentanților prezenți manifestându-se în „aclamări frenetice”.

■ În închiderea adunării ia cuvântul Episcopul Ioan I. Papp al Aradului:

Ne-am prezentat atunci în corpore, ca să dovedim lumii, că de câte ori e vorba de limba și literatura noastră română, suntem conștienți de adevărul, că precum alte neamuri, tot astfel și națiunea română nu trăiește numai prin numărul mai mare sau mai mic al fiilor săi, ci trăiește prin însăși limba și literatura sa pentru care moșii și strămoșii noștri s-au luptat mai mult, decât pentru însăși viața lor.

Ne-am prezentat și acum în corpore, la această mare sărbătoare națională ca să dăm probe învederate că de câte ori se tratează despre soarta neamului românesc, clerul și poporul credincios, ca fii adevărați sunt una în cugete și simțiri, sunt una în dorințele și aspirațiunile naționale de la vladică până la opincă și de la opincă până la vladică.

Ne-am prezentat aici îndeosebi cu scopul și dorința ca precum antecesorii noștri, vrednici de pomenire, episcopi de pe vremuri au suspinat împreună cu clerul și poporul credincios sub povara sistemului de impilare a tot ce a fost românesc, acum tot împreună cu clerul și poporul nostru să prăznuim bucuria zilei, în care ne-a răsărit și nouă soarele dreptății, care ne este cheazășia vieții viitoare, că națiunea românească e liberă și unică îndreptățită a dispune de soarta sa prezentă și viitoare.

Este mare și însemnată această sărbătoare națională chiar și numai prin numărul impunător al celor prezenți, dar timbrul adevărat al acestei sărbătoare, unice în felul ei, nu-l dă nici numărul nostru al celor de față, nici numărul celor prezenți prin noi la această adunare, ci acel timbru îl dă însuși scopul pentru care ne-am întrunit. Acest scop abia și-ar afla condeiu, care să-l exprime în cuvinte scurte și totuși atât de corespunzător dorințelor și trebuințelor de viață națională a poporului nostru românesc, decât cum l-a definit și exprimat nemuritorul Andrei Mureșan la 15 Maiu 1848 în versul următor:

«Aceasta e ziua în care Românul/Pătruns de chemarea spiritului său/Își scutură jugul impuse de păgânul/Ce n-avu nici lege, nici chiar Dumnezeu!»²⁶

Citate celebre ale personalităților vremii

despre Marea Unire de la 1918

Direcția Afaceri Europene,
Relații Internaționale și Programe

„Un popor care nu-și cunoaște istoria e ca un copil care nu-și cunoaște părinții”

Nicolae Iorga

Unirea din anul 1918 a fost rezultatul manifest al voinței colective, hotărâte și entuziaste a poporului român. La realizarea acestui ideal istoric și-au adus contribuția o serie de personalități remarcabile: Regele Ferdinand, Ion I.C. Brătianu, Nicolae Iorga, precum și: Ion Inculeț, Pan Halippa (Basarabia), Ion Nistor, Iancu Flondor (Bucovina), Iulia Maniu, Vasile Goldiș, Ștefan Ciceo Pop (Transilvania) ș.a.

Istoricul academician Florin Constantiniu despre Marea Unire:

„Marea Unire din 1918 a fost și rămâne pagina cea mai sublimă a istoriei românești. Măreția ei stă în faptul că desăvârșirea unității naționale nu este opera nici unui om politic, a nici unui guvern, a nici unui partid; este fapta istorică a întregii națiuni române, realizată într-un elan tășnit cu putere din străfundurile conștiinței unității neamului, un elan controlat de fruntașii politici, pentru a-l călăuzi cu inteligență politică remarcabilă spre țelul dorit. (...) Nu o victorie militară a stat la temelia României Mari, ci actul de voință al națiunii române de a-și da armătura teritorial-instituțională care este statul național.”¹

Lucian Blaga despre istorica Adunare Națională de la Alba Iulia:

„Pentru marea, istorica adunare națională de la Alba Iulia unde s-a hotărât alipirea Transilvaniei la patria-mamă n-a fost nevoie de o deosebită pregătire a opiniei publice. Pregătirea se făcuse vreme de sute de ani. În dimineața zilei de 1 decembrie, ca la un semnal, lumea românească a purces spre Alba Iulia (spre Bălgrad), cum îi spunem noi, cu vechiul nume, pe jos și cu căruțele. (...) Era o dimineață rece de iarnă. Respirația se intrupa în invizibile cristale. Pe de o parte a șoselei se duceau spre Alba Iulia scârțâind pe făgașele zăpezii, căruțele românești, buchete de chioțe și bucurie alcătuind un singur șir,

iar pe cealaltă parte se retrăgea în aceeași direcție, armata germană ce venea din România, tun după tun, niște pumni strânși ai tăcerii. Soldați germani, fume-gând liniștiți din pipe se uitau mirați după căruțele noastre grăbite. Ei își luau răgaz. Nu s-a produs nici un incident (...).”²

Ion I.C. Brătianu despre Unire:

„Unirea aceasta, în ziua când marii noștri aliați sânt învingători, izvorăște din puterea de viață a poporului român, din vitejia soldaților noștri și din voința hotărâtă a românilor de pretutindeni. Ea se întemeiază pe ființa însăși a neamului românesc, care de aproape două mii de ani, în mijlocul vitregiilor vremii, a știut să-și păstreze neatins caracterul de conștiință națională. Ea se razimă pe cerințele istorice, care îi impun desființarea tuturor granițelor nedrepte și nefirești și statornicirea statelor după principiile naturii. Ba, e voită în fine de nevoile neamului românesc, care nu poate trăi despărțit și care numai prin unirea laolaltă a tuturor fiilor lui își poate îndeplini cu folos pentru omenire și cu strălucire pentru el misiunea civilizatoare în această parte a lumii.”³

Nicolae Iorga despre Unire:

„Unirea (...) n-a venit, în adevăr, din sfătuirea interesată a unui număr restrâns de conducători, de fruntași, de șefi, de oameni de cădere, cărturari și doctori, în «cumpănă de dreptate» (...). Și la Bălgradul ardelenesc, la Alba Iulia, s-au strâns acum o săptămână miile de mii ale cetățenilor din toate cele aproape treizeci de comitate, cu preoții, cu învățătorii, cu căpeteniile lor obișnuite, cu soldații care dezbrăcaseră uniforma unui rege ce nu mai este, și ei au fost aceia care au făcut (Unirea) din cea mai călduroasă dorință a inimilor (...) pentru ei și pentru urmași (...).

¹ Florin Constantiniu, *O istorie sinceră a poporului român*, Ed. Univers Enciclopedic, București, 1997, pp. 301-302.

² Lucian Blaga, *Hronicul și cântecul vârstelor*, Ed. Tineretului, București, 1965, pp. 231-232.

³ *1918 la români: Documentele Unirii: Unirea Transilvaniei cu România 1 decembrie 1918*, vol. X, Ed. Științifică și Enciclopedică, București, 1989, pp. 376-377.

Și ideea care stă astăzi la baza operei politice împlinite în acest fericit an 1918 e tot așa de veche ca neamul însuși (...).

Un cuvânt de sfârșit. Să fim vrednici de ce avem!”⁴

Vasile Goldiș despre Unire:

„România Mare nu este creația partidelor politice sau a armatei, ci a evoluției istorice, ce nu poate fi oprită de nici o forță umană.”⁵

Ștefan Ciceo Pop despre Marea Unire de la Alba Iulia:

„La adunarea de la Alba Iulia, au luat parte toate straturile sociale și toți românii din toate colțurile Ardealului, Banatului și părțile ungurene. Așa că această adunare a fost liberă de orice înrăurire străină și a cuprins reprezentanții întregii națiuni, exprimând clar voința tuturor românilor (...). Toate hotărârile s-au adus în unanimitate și principiile noului stat întregit și unitar, ca chintesența celor mai avansate idei de democrație, umanitarism, libertate și iubire de neam au fost primite ca izvorâte din cel mai curat suflet al unui popor.”⁶

Istoricul Constantin Kirițescu despre unirea Bucovinei cu România:

„Mărețul act istoric se desăvârșise. Nelegiuirea de la 1775 fusese reparată. Coroana lui Ștefan cel Mare, pătată de sângele de mucenic al lui Grigore Vodă Ghica, se așeza strălucitoare pe fruntea lui Ferdinand I, regele tuturor românilor.”⁷

Geograful francez Em. De Martonne despre România întregită:

„România este un nou nume pe harta Europei. Așa cum îi arată și numele este țara românilor: este statul care reunește în prezent aproape toți românii trăind în Europa răsăriteană (...). România actuală este unul dintre statele noi cele mai interesante și mai solide, cu cele 300.000 km², 16 milioane de locuitori, cu cele 120 milioane de chintale de cereale și cu petrolul său. Este un stat național. Dar nu este o formațiune cu totul nouă și eu văd în aceasta o garanție de stabilitate (...).”⁸

Telegrama lui Ion I.C. Brătianu adresată lui Ion Inculeț, președintele Sfatului Țării, cu prilejul unirii Moldovei de peste Prut cu vechiul Regat, lași, 27 martie 1918:

„(...) Din Chișinău, raze de lumină trainică pătrund în casa noastră, pentru moment așa crunt lovită.

După o lungă despărțire, când soarta nemiloasă, dar vremelnică, a armatelor făcuse din Prut granița dintre frați, vocea sângelui, legea firească a nemurilor, care singură clădește temeinic, vă readuce totdeauna între noi.

(...) Unirea sufletelor și a puterilor în zilele de restriște, ca și în zilele de fericire, va fi pentru poporul nostru cea mai temeinică cheazășie a țării și a propășirii sale.”⁹

Declarația prim-ministrului României Alexandru Marghiloman după ce a luat cunoștință despre adoptarea declarației de unire a Basarabiei de către Sfatul Țării la 27 martie 1918:

„Domnilor deputați,

În numele poporului român și în numele Regelui României cu mândrie iau act de declarația Domniilor-Voastre pentru unire și declar că Basarabia este de acum unită pe vecie cu România, una și nedespărțită.

În aceste clipe neuitate să ne închinăm în fața geniului rasei noastre, care după o despărțire de un veac întreg, găsește singur calea firească care să-l aducă la mântuire, calea firească arătată de istorie.

Să ne închinăm conducătorilor acestei țări cari, fără gând de mărire, din conducători s-au făcut slujitori modești ai neamului lor.

Am luat act de declarația d-voastră și în numele Guvernului Român declar că o primesc.

Trăiască România, una și nedespărțită!”¹⁰

Scrisoarea M.S. Regele Ferdinand I trimisă președintelui Sfatului Țării, după ce a luat cunoștință despre Hotărârea Unirii Basarabiei cu România:

„Cu adâncă emoție și cu inima plină de bucurie am primit știrea despre importantul act ce s-a săvârșit la Chișinău. Sentimentul național ce se deșteptase așa de puternic în timpurile din urmă în inimile Moldovenilor de dincolo de Prut, a primit, prin votul înălțător al Sfatului Țării, o solemnă afirmare. Un vis frumos s-a împlinit. Din suflet mulțumesc bunului Dumnezeu că Mi-a dat, în zilele de restriște, ca o dulce mângâiere, să văd, după o sută de ani, pe frații basarabeni revenind iarăși la Patria-Mumă. Aduc prin sosul meu de călduroase mulțumiri Domniilor-Voastre și Sfatului Țării, ale cărui patriotice eforturi au fost încununat de succes.

În aceste momente solemne și înălțătoare pentru patrie, de aici înainte comună, vă trimit la toți cetățenii din noua Românie de peste Prut regescul Meu salut, încurajându-vă cu aceeași inimoasă și caldă iubire părintească.”¹¹

⁴ Ion Scurtu (coord.), *Istoria României între anii 1918-1944. Culegere de documente*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1982, pp. 161-162.

⁵ Vasile Goldiș, *Scrisori social-politice și literare*, Timișoara, 1976, p. 43.

⁶ Ștefan Ciceo Pop, *Marea Unire de la 1 Decembrie 1918*, București, 1943, p. 123.

⁷ Constantin Kirițescu, *Istoria Războiului pentru întregirea României, 1916-1919*, vol. II, București, 1922, p. 513.

⁸ Em. de Martonne, *La Roumanie nouvelle*, L. Eyrolles, Paris, 1921, p. 5.

⁹ Discursurile lui Ion I.C. Brătianu, Publicate de George Fotina, vol. IV, „Cartea Românească”, București, 1933, p. 489.

¹⁰ Ion Nistor, *Istoria Basarabiei*, Cartea Moldovenească, Chișinău, 1991, pp. 282-285.

¹¹ Ion Nistor, *op. cit.*, pp. 282-285.

Răspunsul Guvernului Român la telegrama Congresului Național din Bucovina prin care anunță Unirea cu România. 1918 – noiembrie 16/29:

„Guvernul regal salută cu cea mai vie bucurie Congresul General al Bucovinei și ia act cu o nețărmurită mulțumire de hotărârea sa în unanimitate de glasuri. Poporul Român din regat prin glasul guvernului vă aduce asigurarea cea mai desăvârșită că nu va cruța nimic pentru frumoasa Bucovină în hotarele ei istorice să rămâie în veci lipită de trupul patriei-mame. Poporul român s-a sculat când a sunat, pentru a face să triumfe dreptatea și libertatea neamului; el vă va sprijini și apăra ca pe odorul său cel mai scump.

De acum înainte România Mare este înfăptuită; să mulțumim domnului și să strigăm Trăiască România lui Mihai Viteazul și Ștefan cel Mare și Sfânt, astăzi România lui Ferdinand I.”¹² Președintele Consiliului de Miniștri, General de Corp Armată adjutant Coandă. No. 2680 din 16 noiembrie 1918, ora 11.00.

Răspunsul M.S. Regele: Domnului Președinte al Adunării Naționale, Alba Iulia:

„Vestea îmbucurătoare ce îmi aduceți despre mărețul act al unirii cu Regatul Român, săvârșit în vechea cetate a lui Mihai Viteazul, a umplut inima mea de nespusă bucurie și am primit-o cu vie emoție.

Munca deosebită depusă în decursul vremurilor de bărbați patriotici, purtători credincioși ai idealului național, azi și-a găsit răsplata binemeritată. Din lacrimile celor care au plâns și au suferit, care au luptat fără preget, din sângele celor care au muncit pentru înfăptuirea lui, lăsând ca moștenire sfânta credință lor nestrămutată, a răsărit sămânța ale cărei roade azi le culegem ca un dar din cer.

Mulțumesc Atotputernicului că mi-a îngăduit ca, prin vitejia ostașilor mei, să pot contribui la această măreață faptă și ca împreună cu poporul mei iubit să pot trăi aceste clipe înălțătoare.

Cum am fost părtașul suferințelor și durerilor voastre, așa iau din adâncul inimii parte la bucuria voastră, care este aceea a tuturor și, unind glasul meu cu glasul vostru, zic plin de nădejde într-un viitor frumos: Trăiască România Mare, una și nedespărțită. MS Ferdinand.”¹³

Discursul de la Sibiu al premierului liberal Ion I.C. Brătianu:

„Domnilor!

Am pășit cu adâncă emoțiune în această sală, dar am simțit și o mare și puternică căldură din acel simțământ al cuvintelor care ați binevoit a le rosti. Se elaborează în aceste momente, aici la Dumneavoastră, desăvârșirea actului care s-a făcut la Alba Iulia și care se cheamă: Unirea tuturor Românilor. Cuvântul chiar de

Unire ne arată care sunt datoriile noastre reciproce: unirea tuturor românilor, adică unirea tuturor conștiințelor noastre, unirea tuturor energiilor noastre spre un scop comun. Ați binevoit a releva prin cuvintele de recunoștință ajutorul pe care Regatul Român l-a dat – și era dator să-l dea – românilor de peste tot. Am fi uitători și ingrați, dacă n-am ști să tragem din istoria trecutului toate învățămintele care ne sunt de folos. Tocmai, ca regatul să fi fost pus în măsura de a ajuta pe Românii de pretutindenea, de a ajuta pe Românii de peste munți, și în întregimea lor ținuturile din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, trebuie să se fi reaprins conștiința națională și pentru timpurile moderne ale României și dacă Dumneavoastră aveți motivele Dumneavoastră de dragoste și de recunoștință, avem și noi motive reciproce. A fost de ajutor unora și altora, și noi și Dumneavoastră, în cursul unui veac întreg, când cu bărbații cei mai buni de la Dumneavoastră ne-am ajutat pentru întemeierea desăvârșită și întărirea Regatului, care trebuia să fie și a fost sâmburele României Mari.

Prin urmare, când ne gândim la trecut, putem da o frățască recunoștință către toți aceia, care ori și unde ar fi fost, dincolo și dincoace, au știut să simtă solidaritatea, care ne lega și care în împrejurările politice în care își puteau dezvolta activitatea lor, să nu piardă din vedere că pe lângă munca impusă de problemele zilei fiecare generațiune era totodată datoare ca prin muncă neconținută să nu îngreuneze, ci să ajute ceea ce a fost întotdeauna în conștiința neamului nostru, aspirațiunea de temei a existenței noastre naționale: Unirea tuturor Românilor. Astăzi, când am realizat-o, ni se impune tuturor, desigur, datoria de recunoștință pentru aceia care au preparat-o prin suferințele lor, prin munca lor dar mai ales prin credința lor.

Prin urmare avem către trecut o datorie de pietate, dar avem și către prezent datoria de a asigura prin munca pe care o facem aici și dincolo, temeiul României nu numai Noi dar și Mari, pe o bază democratică, largă, care să permită, ca la această muncă atât de mare să nu fie departe de la ea nici un român, care poate să fie un element de forță și care poate să-și aducă părțica lui de muncă, de energie, de inteligență, pentru a asigura întemeierea astăzi, dezvoltarea mâine, a forțelor sociale și naționale ale României Mari.”¹⁴

Economistul Vintilă Brătianu despre economia României Mari:

„România veche era din punct de vedere economic un stat în condiții atât de anormale pe cât era din acel politic și militar. Jumătate din neamul românesc trăia în afară de hotarele sale, și deci mare parte din energia lui nu putea contribui la prosperitatea statului (...). Statul mărit este o entitate economică, adică un stat economicește desăvârșit, putând trăi în limitele hotarelor sale viața economică modernă. Condițiile sale

¹² Ion Nistor, *Unirea Bucovinei*, București, 1928, p. 181.

¹³ Apud Ioan Georgescu, Gheorghe Pop de Băsești, *60 de ani din luptele naționale ale românilor transilvăneni*, Ed. Asociației Culturale „Astra”, Oradea, 1935, pp. 205-206.

¹⁴ Apud I. Novăcescu, *Ion I.C. Brătianu. Concepție și management politic*, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2011.

naturale îi îngăduie dezvoltarea unor agriculturi, în toate ramurile sale, crearea tuturor industriilor de bază care dau unui stat caracterul său industrial, dezvoltarea unui comerț nu numai pentru desfacerea lesnicioasă a produselor agriculturii și industriei sale în interior, și deci pentru satisfacerea nevoilor sale prin propriile mijloace, dar și pentru a aduce pe fluvii și pe mare bogățiile sale sau produsele venite din țări îndepărtate.

(...) Pune în valoare însă a bogățiilor (...) a rezervelor de energie și capital disponibil, a unor însușiri care fac din neamul nostru unul din cele mai apte ale Europei pentru a beneficia de descoperirile moderne, nu se poate face fără un învățământ profesional cât de temeinic organizat pentru a câștiga atâta timp pierdut. El

trebuie să fie fermentul care va da viață tuturor condițiilor favorabile (...) și care face din România Mare una din unitățile economice cele mai complete din țările civilizate (...)."¹⁵

Economistul Virgil Madgearu despre resursele de materii prime și energetice ale României întregite:

România întregită „posedă izvoare și forte de producție care trebuie să fie luate în vedere. Astfel, o industrie metalurgică, a gazului metan, a lemnului, cimentului, sticlei, industrie chimică și textilă, creșterea vitelor, cultura viței de vie și a pomilor fructiferi constituie un aspect economic important al noilor provincii."¹⁶

Despre istoria organizării judiciare și statutul magistratului

Direcția Legislație, Documentare și Contencios

1. Actul Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918 a avut implicații importante asupra organizării judecătorești, *„chemată să asigure o distribuire modernă a justiției, uniformă la nivelul țării și egală și nediscriminatorie pentru fiecare cetățean al României Mari”*¹.

Dat fiind că teritoriile unite cu patria mamă fuseseră supuse unor regimuri diferite, era necesară eliminarea diferențelor legislative, dar și unificarea organizării judecătorești pe întreg teritoriul statului român.

În acest context, în anul **1923** este adoptată o nouă **Constituție**, publicată în Monitorul Oficial nr. 282 din 29 martie 1923, care consacră caracterul de „Stat național unitar și indivizibil” al regatului României și care reglementa separat cele trei puteri ale statului (legislativă, executivă și judecătorească).

În ceea ce privește puterea judecătorească, noua Constituție prevedea existența unei singure Curți de casație și justiție pentru întregul Stat român, căreia îi revenea (în secțiuni unite) și „dreptul de a judeca constituționalitatea legilor și a declara inaplicabile pe acelea cari sunt contrarii Constituției”.

La data de **25 iunie 1924** este promulgată **Legea pentru organizarea judecătorească**, care prevedea ca organe ale puterii judecătorești judecătoriile, tribunalele, curțile de apel, curțile cu jurați și Înalta Curte de casație și justiție.

Curțile cu jurați erau statornicite în toate materiile criminale și pentru delictelor politice și de presă, afară de cazurile prevăzute în Constituție. Ele erau conduse de un consilier de curte de apel, din doi judecători ai tribunalului trași la sorți ca asesori și din jurați stabiliți potrivit Codului de procedură penală.

Judecătoriile erau urbane, rurale sau mixte, după caracterul comunelor care compuneau circumscripțiile lor, la fiecare dintre acestea funcționând un judecător, unul sau mai mulți ajutoari de judecători, unul sau doi grefieri, precum și impiegați.

Tribunalele funcționau în fiecare capitală de județ și se compuneau din una sau mai multe secțiuni, conduse de câte un președinte, în care își desfășurau activitatea cel puțin doi judecători de ședință, unul sau doi supleanți, grefieri, ajutoari de grefieri și impiegați.

În plus, fiecare tribunal avea un număr suficient de judecători pentru îndeplinirea „delegațiunilor de judecător de instrucție, judecător sindic și judecător pentru tutele”.

Legea prevedea și funcționarea unor cadiate pe lângă tribunalele ordinare din Tulcea, Constanța, Silistra și Bazargic, care rezolvau și judecau după legile și uzurile musulmane, afacerile dintre mahomedani, privitoare la organizarea familiei, la puterea părintească, la căsătorie, despărțenie și la succesiunile fără testament. Cadiatele funcționau sub conducerea unui cadiu asistat de un grefier. Deciziile astfel pronunțate („cărțile de judecată”) puteau fi supuse căilor de atac la instanțe.

Curțile de apel erau în număr de 12 și aveau reședințele în Brașov, București, Cernăuți, Chișinău, Cluj, Constanța, Craiova, Galați, Iași, Oradea-Mare, Timișoara și Târgu-Mureș. Legea pentru organizarea judecătorească reglementa și Ministerul Public, al cărui „cap suprem” era ministrul justiției. Procurorul general al Curții de casație avea dreptul de a ataca actele celorlalți procurori sau actele judecătorești contrarii legilor, precum și „dreptul de control și de priveghere” asupra tuturor parchetelor curților de apel.

Pentru îndeplinirea actelor de procedură și a urmărilor sau executărilor silite ordonate de justiție, se prevedea că, pe lângă tribunale și judecătorii, funcționează agenți judecătorești numiți portărei.

Legea pentru organizarea judecătorească mai prevedea și existența unor „inspectori judecătorești”, dar și a unui Consiliu Superior al Magistraturii.

Potrivit art. 67 din Lege, erau magistrați și făceau parte din ordinul judecătoresc: judecătorii și ajutoarii lor, supleanții și judecătorii tribunalelor, consilierii curților de apel și casație, membrii de orice grad ai Ministerului Public și prim-președinții și președinții Curților și tribunalelor.

În ceea ce privește statutul magistratilor, legea pentru organizarea judecătorească, dezvoltând dispozițiile constituționale care consacrau inamovibilitatea judecătorilor, prevedea că *„Membrii ordinului judecătoresc numiți în condițiunile legii de față sunt inamovibili, afară de membrii ministerului public de pe lângă curțile de apel și tribunale, precum și supleanții și ajutoarii de judecători, care nu se bucură decât de stabilitate.”*

Tot în cuprinsul acestei legi erau reglementate aspectele referitoare la răspunderea disciplinară, condițiile pentru numirea și „întărirea” funcționarilor judecătorești.

2. În perioada comunistă, organizarea justiției a fost reglementată succesiv, în două momente, întâi prin Legea nr. 5/1952 privind organizarea judecătorească² și Legea nr. 6/1952 pentru înființarea și organizarea Procuraturii Republicii Populare Române³, iar ulterior prin Legile nr. 58/1968 pentru organizarea judecătorească⁴ și

¹ M. Duțu, *Istoria Înaltei Curți de Casație și Justiție a României*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 281.

² Publicată în B. Of. nr. 31 din 19 iunie 1952.

³ Publicată în B. Of. nr. 8 din 4 martie 1953.

⁴ Publicată în B. Of. nr. 169 din 27 decembrie 1968.

nr. 60/1968 pentru organizarea și funcționarea Procuraturii Republicii Socialiste România⁵.

Viziunea asupra funcționării autorității judecătorești era similară în ambele pachete de acte normative. Astfel, în Legea nr. 58/1968 se arăta, la art. 1, că „*Instanțele judecătorești au sarcina să apere orînduirea socială și de stat, drepturile și interesele legitime ale persoanelor și să asigure respectarea legilor de către organele statului, instituțiile, întreprinderile și organizațiile economice de stat, organizațiile cooperatiste și celelalte organizații obștești, de către toți cetățenii, precum și de către orice alte persoane fizice sau juridice.*”

Potrivit art. 12 din Lege, instanțele judecătorești erau: judecătoriile, tribunalele județene, tribunalele militare de mari unități, tribunalele militare teritoriale și Tribunalul Suprem.

Așa cum se arăta în art. 42 din actul normativ menționat, președinții tribunalelor județene și cel al Tribunalului municipiului București, judecătorii acestor tribunale, precum și judecătorii de la judecătorii erau aleși și revocați de consiliile populare județene sau, după caz, de Consiliul Popular al municipiului București, la propunerea Ministerului Justiției.

În ceea ce privește Ministerul Public, la art. 2 din Legea nr. 60/1968 se prevedea că „*prin întreaga sa activitate, Procuratura Republicii Socialiste România contribuie la aplicarea justă și unitară a legii, la prevenirea și combaterea infracțiunilor și a altor fapte de încălcare a ordinii de drept, la educarea cetățenilor în spiritul respectării legilor și a regulilor de conviețuire socială.*”

La art. 5 regăsim o dispoziție potrivit căreia „*procurorul ierarhic superior poate să îndeplinească oricare din atribuțiile procurorilor în subordine sau să suspende ori să anuleze actele și dispozițiile acestora. Dispozițiile procurorului ierarhic superior sunt obligatorii pentru procurorii în subordine*”, iar la art. 6 din Lege se arăta că „*procurorul își exercită atribuțiile fără vreo imixtiune sau substituie în activitatea altor organe de stat, el având obligația să acționeze, în limitele competenței sale, numai în vederea asigurării respectării legii.*”

3. După Revoluția din Decembrie 1989, au avut loc schimbări importante în ceea ce privește statutul magistraților și organizarea judiciară.

Astfel, în **Constituția din 21 noiembrie 1991** era pentru prima oară reglementat la nivel constituțional statutul judecătorilor și al procurorilor, în esență, în aceeași formă cu cea în vigoare astăzi.

Unele diferențe existau în ceea ce privește judecătoria instanței supreme, în forma nerevizuită a Constituției din 1991 prevăzându-se că președintele și ceilalți judecători ai Curții Supreme de Justiție sunt numiți pe o perioadă de 6 ani, cu posibilitatea de a fi reînvestiți în funcție.

Alături de instanțele judecătorești și Ministerul Public, în Capitolul VI al Titlului III, consacrat „Autorității judecătorești”, era reglementat distinct și Consiliul Superior al Magistraturii, însă de o manieră mai schematică. Astfel, nu era prevăzut numărul magistraților care îl compuneau și nici proveniența acestora (prevăzându-se doar că acest consiliu este alcătuit din magistrați aleși, pentru o durată de 4 ani, de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună), iar în ceea ce privește atribuțiile, nu era consacrat rolul Consiliului de garant al independenței justiției și nici nu erau prevăzute atribuții în materie disciplinară în privința procurorilor, ci doar a judecătorilor, pentru care îndeplinea rolul de consiliu de disciplină.

În perioada de după 1989 au fost adoptate două legi de organizare judecătorească, Legea nr. 92/1992 și, ulterior, Legea nr. 304/2004.

Legea nr. 92/1992⁶ pentru organizarea judecătorească conținea prevederi care vizau nu doar compunerea și funcționarea instanțelor judecătorești și a Ministerului Public, ci și elemente de statut pentru „corpul magistraților”, în care intrau, potrivit art. 46, judecătorii de la toate instanțele judecătorești, procurorii din cadrul parchetelor de pe lângă acestea, precum și magistrații-asistenți ai Curții Supreme de Justiție.

Erau, astfel, reglementate condițiile generale pentru numirea magistraților, condițiile speciale pentru numirea și avansarea în funcție, drepturile și îndatoririle magistraților, precum și răspunderea disciplinară a acestora.

Legea reglementa și Consiliul Superior al Magistraturii, în cuprinsul Titlului V, instituție care avea o configurație diferită de cea actuală, fiind alcătuit din **15 membri**, respectiv **4 judecători** ai Curții Supreme de Justiție, **3 procurori** ai Parchetului General de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, **6 judecători** de la curțile de apel, **2 procurori** ai Parchetului de pe lângă Curtea de Apel București.

Așa cum s-a arătat mai sus, Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinea rolul de consiliu de disciplină doar pentru judecători, în cazul procurorilor funcționând Comisia de disciplină a Ministerului Public, formată din 5 procurori din Parchetul General de pe lângă Curtea Supremă de Justiție, aleși, pe 4 ani, de membrii acestui parchet.

4. În anul **2004**, au fost adoptate „**legile justiției**”, un pachet de trei legi esențiale pentru autoritatea judecătorească, care reglementau *Statutul magistraților* – Legea nr. 303/2004⁷, *Organizarea judiciară* – Legea nr. 304/2004⁸

⁵ Publicată în B. Of. nr. 169 din 27 decembrie 1968.

⁶ Publicată în M. Of. nr. 197 din 13 august 1992.

⁷ Publicată în M. Of. nr. 576 din 29 iunie 2004, republicată în M. Of. nr. 826 din 13 septembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare.

⁸ Publicată în M. Of. nr. 576 din 29 iunie 2004, republicată în M. Of. nr. 827 din 13 septembrie 2005, cu modificările și completările ulterioare.

și, respectiv, *Consiliul Superior al Magistraturii* – Legea nr. 317/2004⁹.

Potrivit art. 2 din Legea nr. 303/2004, *„Judecătorii, procurorii și magistrații-asistenți ai Înaltei Curți de Casație și Justiție au calitatea de magistrați și fac parte din corpul magistraților.”*

Era pentru prima oară când statutul magistraților beneficia de o reglementare distinctă, în cuprinsul unei legi proprii, anterior aspectele referitoare la statut fiind cuprinse în legile de organizare judecătorească.

Astfel, legea prevedea care sunt incompatibilitățile și interdicțiile impuse magistraților, drepturile și îndatoririle acestora, reglementa aspecte esențiale în ceea ce privește cariera magistraților (recrutarea, formarea profesională inițială, stagiată, numirea în funcție, formarea profesională continuă, evaluarea periodică, promovarea, accesul la funcțiile de conducere, delegarea, detașarea și transferul, suspendarea din funcție și încetarea funcției de magistrat), precum și condițiile în care poate fi antrenată răspunderea disciplinară a acestora.

În temeiul art. 1 din Legea nr. 304/2004, justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege. De asemenea, la art. 4 se prevede că în activitatea judiciară Ministerul Public reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, precum și că

parchetele funcționează pe lângă instanțele de judecată, conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare, în condițiile legii.

În același timp, Consiliul Superior al Magistraturii este garantul independenței justiției, așa cum se prevede în art. 1 din Legea nr. 317/2004. În temeiul art. 30 din Lege, Consiliul asigură respectarea legii și a criteriilor de competență și etică profesională în desfășurarea carierei profesionale a judecătorilor și procurorilor.

De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii îndeplinește, prin secțiile sale, rolul de instanță de judecată în domeniul răspunderii disciplinare a judecătorilor și a procurorilor, așa cum se arată la art. 44 din Legea nr. 317/2004.

5. Așa cum se poate observa din cele expuse anterior legiuitorul a recunoscut, de-a lungul timpului, indiferent de regimul politic existent la un anumit moment dat, importanța deosebită pe care autoritatea judecătorească o are în buna funcționare a societății.

Pe cale de consecință, reglementările în domeniu sunt consistente, iar aspecte deosebit de importante, precum independența instanțelor de judecată sau rolul de apărător al drepturilor și libertăților cetățenilor avut de Ministerul Public, se regăsesc în toate actele normative emise din momentul Marii Uniri și până în prezent.

Sursa foto: www.avocatura.com

Evoluția istorică a reglementărilor legale privind Consiliul Superior al Magistraturii

Prof. univ. dr. Mircea Duțu

Președinte al Universității Ecologice din București, director al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române, președinte al Fundației „Dreptul la Natură”, președinte al Asociației Române de Drept al Mediului, director fondator al Revistei Române de Drept al Mediului, membru al Comitetului de coordonare al rețelei de drept al mediului AUELF-UREF și avocat în Baroul București.

Ideea înființării, după modelul francez din 1882 instituit prin legea Berenger (1881), a unui *consiliu superior pentru magistratură* „care să facă, cu concursul curților și tribunalelor, tabloul de admisibilitate pentru fiecare grad ierarhic, să judece valoarea magistraților și să prezinte Ministerului Justiției listele de candidați pentru numirea sau înaintarea în posturile vacante, la curți și tribunale, să judece infracțiunile magistraților la datoriile lor profesionale și să le aplice pedepse disciplinare” a prins pentru prima dată contur la noi în proiectul de lege pentru reforma judecătorească depus la Senat în 1887 de „marele jurisconsult Eugeniu Stătescu” (1836-1905), în calitate de ministru de justiție. Ea avea să dobândească expresie legislativă și concretețe instituțională abia 22 de ani mai târziu, prin *Legea pentru modificarea unor dispozițiuni din legile relative la organizarea judecătorească din 24 martie 1909*¹, iar de atunci, cu întreruperea din răstimpul 1949-1991, a devenit și reprezintă garantul independenței justiției în România.

1. Preliminarii justificative

În *Expunerea de motive* formulată și susținută de ministrul de justiție Toma Stelian (1860-1925), profesor de drept comercial la Universitatea din București, la proiectul de lege inițiator, se făceau interesante considerații asupra necesității și semnificațiilor măsurilor de reformă judecătorească astfel preconizate, printre care se afla și cea privind instituirea, pentru prima dată în România, a unui asemenea organism. Nevoia întreprinderii reformelor pleca de la constatarea că „dacă, în general, din punctul de vedere al cunoștinței legilor, am făcut progrese reale și putem suporta comparație cu state mai vechi și mai mari ca al nostru, din

nenorocire se vor găsi mulți, și mai ales printre aceia a căror opinie ne e scumpă, care să afirme că nu și încrederea în justiția noastră s-a întărit în aceeași măsură”². Cauzele care determinaseră o asemenea stare fuseseră „multe și variate” și țineau, mai întâi, de defecțiunile sistemului de recrutare a magistraților (aceștia provenind la începuturi „din ce s-a găsit”, legea din 1864, care guvernase 26 de ani materia, prevăzând condiții minimale de admisibilitate și înaintare în frunte cu titlul universitar), cărora li se adăuga atotputernicia ministrului de justiție, a cărui „voință singură avea să hotărască... neîngrădită de nici o măsură legală, dar expusă influențelor și stăruințelor de tot felul”.

Depășirea situației presupunea respectarea și consolidarea „condițiunilor de căpetenie cerute pentru funcțiunile judecătorești: știința teoretică și practică, imparțialitatea și independența”.

În condițiile Constituției de la 1866, ale cărei prevederi nu erau puse în discuție, principala cale de promovare a acestui obiectiv o reprezenta „reglementarea exercitării dreptului de numire, înconjurându-l cu măsuri de precauțiune, care să constituie nu numai o garanție de dreaptă selecțiune pentru postulanți, dar și o apărare pentru însăși puterea executivă în contra stăruințelor și influențelor politice”. Iar cele mai bune măsuri pentru atingerea acestui scop erau considerate de ministrul reformator: examenul de capacitate (concursul), stagiul și înființarea unui Consiliu Superior pentru Magistratură (CSM, sau Consiliu „care să concure prin desemnarea celor mai merituoși la numirile și înaintările în funcțiunile judecătorești”. Apoi, întrucât „inamovibilitatea nu trebuie confundată cu impunitatea”, se impunea ca dreptul de „priveghere și de disciplină” al

¹ Adoptată de Adunarea Deputaților în ședința din 26 februarie, de Senat la 20 martie și a fost promulgată prin Decretul regal nr. 1032 din 23 martie 1909.

² *Expunere de motive*, Desbaterile Senatului, dezbaterile din 13 martie 1909, M. Of. nr. 35 din 27 martie 1909, p. 423.

ministrului justiției să fie reglementat și amenajat conform particularităților domeniului, astfel încât Consiliul să devină „autoritatea disciplinară chemată a se pronunța conform legii”.

În același timp, în *Raportul parlamentar* întocmit și prezentat de senatorul Al. Constantinescu se concluzionează: „În acest Consiliu trebuie să vedem o puternică garanție, căci nu se poate ca magistrații să voiască să intre în corpul lor sau să înainteze, decât cei care s-au impus prin merite și bună purtare”.

Dezbaterile parlamentare, la care au participat personalități juridico-politice majore precum C-tin Dissescu, C.C. Arion, Petre Missir, C. Nacu, Toma Stelian, N. Xenopol ș.a., au reprezentat un nimerit prilej de evocare, analiză și schimb de vederi, desigur nu lipsite de marca orientărilor politice, asupra problemelor cu care se confrunta justiția românească a timpului.

Dacă ministrul justiției explica faptul că în stabilirea rolului și locului Consiliului în sistemul judiciar se pornea de la realitatea constituțională care nu putea fi contestată a dreptului puterii executive de a decide numirile, înaintările și îndepărtările din magistratură și exprima cerința „îngrădirii acestuia, astfel încât să se împiedice arbitrariul”, opoziția politică nu pregeta a-i imputa că în organism figurau și un inspector judecătoresc, un delegat al ministerului justiției sau, respectiv, ministrul justiției, alături de judecătorii desemnați în acest scop.

La rândul său, prof. C-tin Dissescu își exprima temerea că „în Consiliu se putea forma spirit de castă”; spre a risipi o atare suspiciune, ministrul T. Stelian arăta însă că, tocmai spre a se evita un asemenea pericol și, în același timp, pentru a restrânge puterea ministrului în ceea ce privește numirile și înaintările magistraților, „am instituit acest consiliu superior compus din două elemente. Elementul judecătoresc, în majoritate... și un delegat al ministerului justiției sau ministrul însuși și inspectorul judecătoresc, care este și el tot magistrat...”

2. Reglementările fondatoare ale legii din 24 martie 1909

Legea pentru modificarea unor dispozițiuni din legile relative la organizarea judecătorească a introdus în legea organică a corpului un nou titlu, Titlul XIII – *Despre Consiliul Superior al Magistraturii* (art. 67-73).

Primul articol al titlului (art. 67) prevedea că „Se înființează pe lângă ministerul de justiție un Consiliu superior al magistraturii” și i se stabileau drept atribuții:

- a) a-și da părerea, conform legii, asupra confirmării, numirii și înaintării magistraților de orice grad, începând cu judecătorii de ocoale și cei de tribunale de județe;
- b) a judeca, conform legii, infracțiunile magistraților inamovibili la datoriile profesionale și a hotărî pedepsele aplicabile acelor care se abat de la acele datorii;
- c) a-și da avizul în toate cazurile în care era consultat de ministru;
- d) a îndeplini orice altă însărcinare ce i s-ar da prin legi.

Referitor la compunere, în art. 68 se arăta că din Consiliu făceau parte: trei membri și un supleant, aleși de Curtea de Casație din sânul ei; doi membri și un supleant aleși de Curtea de Apel din București din cadrul său; inspectorul curților de apel sau, în lipsa lui, un al patrulea membru ales de Curtea de Casație din rândul membrilor săi (ori de câte ori erau chestiuni privitoare la Curtea de Casație sau la curțile de apel); unul dintre inspectorii tribunalelor, desemnat de ministru (ori de câte ori erau chestiuni privitoare la judecătoriile de ocoale sau la tribunalele de județe); un delegat al ministrului de justiție sau din însuși ministrul de justiție.

Alegerea membrilor CSM se efectua de fiecare curte în adunare generală, în prezența procurorului general respectiv, cu scrutin secret și cu majoritatea absolută a voturilor (art. 69).

Consiliul era convocat de ministrul justiției „de câte ori este nevoie”; nu putea ține ședințe „decât cu șapte membri” și nu lua decizii „decât cu majoritate de patru”; părerile – și cea a majorității, și cea a minorității – trebuiau „neapărat” motivate; în caz de „împiedicare” a unui membru ales de Curtea de Casație sau de curtea de apel, acesta era înlocuit de supleantul respectiv; în caz de „împiedicare prelungită” sau de retragere din magistratură a vreunui dintre ei, se proceda la alegerea unui alt membru sau supleant (art. 70). La începutul funcționării sale, Consiliul își alegea dintre membrii săi președintele „pentru toată durata lui”; la alegere lua parte, pe lângă membrii aleși de curte, delegatul ministrului, inspectorul pentru curți și unul dintre inspectorii tribunalelor desemnat de ministru. Când ministrul de justiție participa la ședință, prezida Consiliul; în lipsa lui și a președintelui, CSM era prezidat de cel mai vechi dintre membrii aleși de Curtea de Casație.

Funcția de secretar al Consiliului era îndeplinită de un funcționar din minister anume însărcinat cu aceasta de ministrul justiției (art. 71).

Mandatele („funcțiunile”) membrilor aleși de curți durau 2 ani, cu posibilitatea realegerii; cea dintâi alegere avea loc la 10 zile de la punerea în aplicare a legii. Prin legea pentru modificarea unor articole din legea pentru modificarea unor dispoziții din legile relative la organizarea judecătorească din 27 aprilie 1911, durata lor a devenit de 5 ani. Pentru fiecare ședință la care participau, membrii Consiliului aveau dreptul la o indemnizație fixată prin regulament (art. 72).

Modul de funcționare a CSM era determinat prin Regulamentul de punere în aplicare a legii³.

3. Modificările aduse prin legea din 23 decembrie 1916

În condițiile evoluțiilor nefavorabile în privința participării inițiale a României la Primul Război Mondial, respectiv ocuparea unei mari părți a teritoriului țării, inclusiv a Capitalei, de către inamic și retragerii autorităților publice la Iași, s-au impus și au fost adoptate măsuri corespunzătoare și în materia organizării, unele vizând în mod special Consiliul. Astfel, prin legea din 23 decembrie 1916 pentru modificarea dispozițiilor din legea pentru organizarea judecătorească cu privire la compunerea Consiliului Superior al Magistraturii, se aduceau o serie de modificări,

³ Regulamentul pentru punerea în aplicare a Legii relative la modificarea unor dispoziții din legile de organizare judecătorească, cuprinzând dispozițiunile privitoare la examenul de capacitate, la priveghere și autoritățile disciplinare, din 29 mai 1909.

În sensul adaptării funcționării sale condițiilor excepționale ale războiului și situației justiției românești.

Pentru aceasta, art. 98 și următoarele din respectivul act normativ se modificau așa încât Consiliul se compunea din: 3 membri și 1 supleant „aleși de Curtea de Casație din sânul ei”, 2 membri și 1 supleant „aleși de Curtea de Apel din Iași din sânul său”, inspectorul curților de apel sau în lipsa lui un membru ales de Curtea de Casație din cadrul său („ori de câte ori vor fi chestiuni privitoare la Curtea de Casație sau la curțile de apel”); unul dintre inspectorii tribunalelor desemnat de ministrul justiției („ori de câte ori vor fi chestiuni privitoare la judecătoriile de ocoale sau la tribunalele de județ”); un delegat al ministrului de justiție sau din ministrul însuși. Urmău apoi o serie de modificări ale compunerii instanțelor disciplinare. Prin modificarea art. 175 din Lege se stabilea că atunci când acțiunea disciplinară se exercita împotriva magistraților din curțile de apel, Consiliul, lucrând ca instanță disciplinară, era format din membrii aleși de Curtea de Casație și de cea de apel din Iași și încă din 2 membri ai instanței supreme „trași la sorți” de primul-președinte, cu bile, în ședință publică și față de Ministerul Public.

În privința acțiunii disciplinare exercitate în contra magistraților din tribunalele de județ sau celor din judecătoriile de ocol, prin modificarea art. 176 din legea organică, se compunea din membrii aleși de Curtea de Casație și cea de apel din Iași și din încă alți 2 din curtea de apel în circumscripția căreia se găsea magistratul dedus judecății, dintre care unul era desemnat de ministrul justiției, iar celălalt tras la sorți de primul-președinte sau președintele curții, tot cu bile, în ședință publică și față de Ministerul Public. În fine, se preciza că în cazul în care acțiunea disciplinară se exercita împotriva vreunui magistrat din tribunale din județe sau judecătorii din teritoriile ocupate, CSM, lucrând ca instanță disciplinară, se compunea, pe lângă membrii arătați anterior, din „încă alți doi membri din Curtea de Apel din Iași, din care unul desemnat de ministrul justiției, iar celălalt tras la sorți de primul-președinte în modul arătat mai sus”.

În toate situațiile, expunerea faptelor înaintea curții disciplinare și a CSM-ului se făcea de către procurorul general al Curții de Apel din Iași.

Printr-un articol adițional se stabilea că funcțiunile membrilor CSM „alcătuit în modul arătat mai sus durează atât timp cât Consiliul își va avea reședința la Iași și își va putea redobândi sediul la București, atunci când împrejurările ar permite, aceasta pe baza unui decret regal dat după propunerea ministrului justiției în urma avizului conform al consiliului de miniștri”.

Toate legile și regulamentele contrare legii erau și rămăneau suspendate pe timpul cât acesta era în vigoare (articolul final).

În același context excepțional al războiului și al retragerii autorităților în Moldova, prin Decretul nr. 1522 din 9 decembrie 1917 s-au modificat și prevederile art. 95 din Legea pentru organizarea judecătorească. Mai exact, condiția

prevăzută la alin. c) al respectivului articol de lege, „de a fi trecut cu succes examenul de capacitate” pentru a fi numiți în posturile de supleant, substituit de procuror sau ajutor de judecător, nu mai era cerută „de la data promulgării prezentului decret și până la cel dintâi examen ce se va ține”. Sub sancțiunea înlocuirii, toți cei numiți în aceste condiții trebuiau să se prezinte la primul examen de capacitate ce se organiza și să urmeze rezultatele acestuia. Se stabilea că acei numiți și aflați sub arme erau obligați a se prezenta la primul examen de capacitate, dacă acesta se ținea la cel puțin 3 luni după demobilizarea armatei, „altminteri ei vor trebui a se prezenta la examenul din sesiunea următoare”.

În urma evoluției favorabile a evenimentelor istoriei (și încheierii armistițiului la 11 noiembrie), prin Decretul (regal) nr. 3397 din 14 noiembrie 1918, sediul Consiliului Superior al Magistraturii, de la 15 noiembrie același an, se strămuta de la Iași, în București. În consecință, dispozițiile legii pentru organizare judecătorească modificate prin legea din 23 decembrie 1916 „întrau din nou în vigoare în urma unor noi alegeri”.

4. Propuneri de modificare a statutului CSM

În contextul elaborării și adoptării Constituției României Mari din 29 martie 1923, acad. Andrei Rădulescu, magistrat de carieră (cel care avea să îndeplinească înalta demnitate de Prim-președinte al Înaltei Curți de Casație în perioada 1938-1940), aprecia că, în ciuda faptului că „era destul de criticat”, Consiliul trebuia păstrat, „dar să fie mai bine organizat, așa încât să aibă toate elementele pentru a putea face o bună alegere, iar ministrul să nu mai aibă nici un amestec”. Totodată: „El ar trebui format dintr-un număr de membri de la Curtea de Casație, dar și din câte un reprezentant al tuturor curților de apel; ar fi de discutat dacă n-ar putea intra și câte un delegat al facultăților de drept. Ar fi totuși unele greutăți, în funcționarea lui, din cauza distanțelor”⁴.

5. Consiliul Superior al Magistraturii în Legea de organizare judecătorească a României Mari (1924, legea Mârzescu)

Unificarea organizării judecătorești, alături de cea legislativă, a reprezentat una dintre probleme majore ale continuării procesului de desăvârșire a unității naționale, după realizarea celei statal-politice la 1 decembrie 1918. Era nevoie și se dorea o unificare a instituțiilor sistemului judiciar pe baza principiilor fundamentale care reglementau organizarea judecătorească din Vechiul Regat, ce se dovediseră viabile și care permisese formarea unor magistrați de elită, valorificându-se, în același timp, o serie de reglementări și experiențe superioare și compatibile din provinciile alipite. În cadrul acestor măsuri de unificare, extinderea competenței CSM pentru întreg teritoriul României constituia o prioritate. După mai multe încercări, la 6 iunie 1924 era pus în dezbateră Adunării Deputaților, din inițiativa

⁴ Andrei Rădulescu, *Puterea judecătorească*, în: Institutul Social Român (coord. Dimitrie Gusti), *Noua Constituție a României*, Ed. Cultura Națională, București, 1922, p. 215.

ministrului justiției, profesorul ieșean de drept Gheorghe Mârzescu (1876-1926), *Proiectul de lege pentru unificarea dispozițiilor din legea de organizare judecătorească privitoare la Ministerul Public, la numiri, înaintări și disciplină*, care avea să fie adoptată la 25 iunie 1924⁵.

În cadrul dezbaterilor parlamentare, componența CSM a reprezentat un subiect de dispută, cu critici venite din partea reprezentanților opoziției, admitându-se totuși că noile dispoziții asigurau o reprezentare reală a magistraților din toate colțurile țării.

Atacurile opoziției s-au îndreptat și împotriva practicilor miniștrilor de justiție de a-și subordona, în fapt, Consiliul cu trimeri directe la adresa ministrului liberal Jean Th. Florescu, care s-a apărat însă invocând cazuri concrete în care CSM se opusese deschis deciziilor ministeriale și adoptase hotărâri contrare acestora.

În economia noii legi, *Consiliului Superior al Magistraturii* îi reveneau prevederile aferente titlului XI, (art. 57-62). Conform acestora: „*Pe lângă Ministerul de Justiție va funcționa pentru toate instanțele judecătorești de orice grad un consiliu superior al magistraturii*”, iar ca atribuții i se confereau:

- a) a-și da părerea asupra confirmării, numirii și înaintării magistraților inamovibili;
- b) a-și da avizul în toate cazurile în care va fi consultat de ministru;
- c) a îndeplini orice altă însărcinare ce i s-ar da prin legi.

Componența era lărgită și CSM devenea cu adevărat reprezentativ pentru întreaga magistratură a țării reîntregite, fiind constituit din:

- a) prim-președintele, președinții și consilierul cu rang, caracter și atribuții de președinte, toți din Înalta Curte de Casație;
- b) prim-președinții curților de apel din: București, Chișinău, Craiova, Galați, Iași, Cluj, Oradea-Mare, Târgu-Mureș și Timișoara și președinții curților de apel din Cernăuți și Constanța;
- c) inspectorii curților de apel;
- d) ministrul justiției sau un delegat al său dintre membrii Curții de Casație, ai Parchetului aceleiași Curți, sau secretarul general. Acesta din urmă, dacă era magistrat, nu putea lua parte decât la lucrările consiliului interesând un magistrat egal sau inferior în grad. La numirile și înaintările în tribunale și judecătoria Consiliul se completa în locul inspectorilor curților de apel, cu cei judecătorești ai circumscripției unde s-a produs vacanța (art. 58).

Consiliul Superior al Magistraturii era convocat de către ministrul de justiție, ori de câte ori era nevoie; putea ține ședințe doar cu 12 membri și nu putea hotărî valabil decât cu 10 voturi; recomandările de numiri și înaintări către mi-

nistru trebuiau motivate. Legea reglementa amănunțit înlocuirea membrilor în caz de lipsă sau împiedicare (art. 59). Referitor la modul de lucru, Consiliul era prezidat de ministru; în lipsa lui, de primul-președinte al Curții de Casație, iar în lipsa și a acestuia, de cel mai vechi președinte de secție al supremei instanțe sau consilierul cu rang, caracter și atribuții de președinte. Funcția de secretar al organismului era îndeplinită de directorul general al personalului din Ministerul Justiției sau, în lipsa acestuia, de directorul sau subdirectorul aceleiași direcții (art. 60).

Pentru fiecare ședință la care participau, membrii consiliului primeau o indemnizație (art. 61).

În fine, Regulamentul pentru punerea în aplicare a legii determina și reglementa în concret modul de funcționare a CSM⁶.

6. Perioada celor două consilii superioare ale magistraturii

Pentru perioada 19 august 1938-5 decembrie 1947, din rațiuni ținând de nevoia de diferențiere în privința numirilor la instanțele de diferite grade, au fost prevăzute și au funcționat două consilii superioare ale magistraturii. Astfel, prin Decretul-Lege nr. 356 din 19 august 1938 pentru organizarea judecătorească, în cadrul titlului III – *Organele de control și de înaintare ale magistraților*, Capitolul II (art. 56-59), era consacrat *Consiliilor superioare ale magistraturii*. În virtutea noilor dispoziții legale, pe lângă Ministerul de Justiție funcționau două consilii superioare ale magistraturii:

- a) unul pentru propunerile de numiri în locurile de consilieri și procurori la Înalta Curte de Casație și Justiție, și
- b) altul pentru propunerile și numirile în locurile de consilieri la curțile de apel, de primi-președinți și președinți de tribunale.

Primul era format din: Ministrul Justiției, Primul-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție, Procurorul general de pe lângă instanța supremă, președinții de secție ai acesteia, consilierii Înaltei Curți delegați ca inspectori judecătorești, patru consilieri ai aceleiași instanțe desemnați prin vot, pe timp de 4 ani, de secțiunile unite ale acesteia; secundul se constituia din: ministrul justiției, Primul-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție, Procurorul general al acesteia, doi consilieri de la instanța supremă, numiți pe timp de 4 ani prin decret regal după propunerea ministrului justiției, Primul-președinte al Curții de Apel din București, trei primi-președinți de curte de apel numiți pe timp de patru ani, prin decret regal, la propunerea ministrului de resort (art. 57).

Consiliile își dădeau avizul în toate cazurile în care erau consultate de ministru și îndeplineau orice însărcinare li se dădea prin legi (art. 56). Erau prezidate și convocate ori de câte ori era nevoie de ministrul justiției; funcția de secretar era îndeplinită de directorul personalului din Ministerul Justiției sau de înlocuitorul său (art. 58); nu puteau lua hotărâri decât cu majoritatea absolută din numărul membrilor prezenți.

⁵ La 24 iunie 1924 legea era adoptată de Senat, promulgată prin Decretul Regal nr. 2110 din 25 iunie 1924 și publicată în M. Of. nr. 136 din 26 iunie 1924. A fost completată prin Legea nr. 51 sancționată prin Decretul regal nr. 1207 din 13 aprilie 1925 (publicată în M. Of. nr. 81 din 14 aprilie 1925), prin legea modificatoare din 28 noiembrie 1925 și Legea nr. 2713 din 19 decembrie același an. În urma renumerotării, articolele consacrate CSM au devenit cele cu nr. 61-67, aferente titlului VIII.

⁶ Regulamentul pentru punerea în aplicare a art. 79 și următoarele din legea pentru unificarea dispozițiilor legilor de organizare judecătorească privitoare la Ministerul Public, la numiri, înaintări și disciplină, cuprinzând dispoziții referitoare la examenul de capacitate, din 15 septembrie 1924.

Legea privind organizarea judecătorească din 3 noiembrie 1943 a adus unele modificări în privința competențelor, compunerii și modului de prezidare ale consiliilor. De această dată, *Consiliile Magistraturii* erau reglementate în cadrul Capitolului I (art. 76-78) aparținând titlului III – *Inspectorii judecătorești și Consiliile Superioare ale Magistraturii*.

Astfel, pe lângă Ministerul Justiției funcționau:

- A. un consiliu superior pentru întocmirea tablourilor de propuneri de numiri și transferări în locurile de consilieri sau procurori la instanța supremă, de prim-președinți și președinți la curțile de apel, și
- B. un consiliu pentru întocmirea tablourilor de propuneri de numiri și transferări în locurile de consilieri și procurori la curțile de apel, de prim-președinți, prim-procurori, președinți de tribunale, judecători și procurori.

Articolul 77-I prevedea compunerea Consiliului A, iar art. 77-II, pe cea a Consiliului B. Ambele consilii erau prezidate de ministrul justiției, iar în caz de lipsă sau de împiedicare a acestuia, se prevedea o ordine de precădere (art. 78).

7. Revenirea la Consiliul Superior al Magistraturii unic și desființarea sa

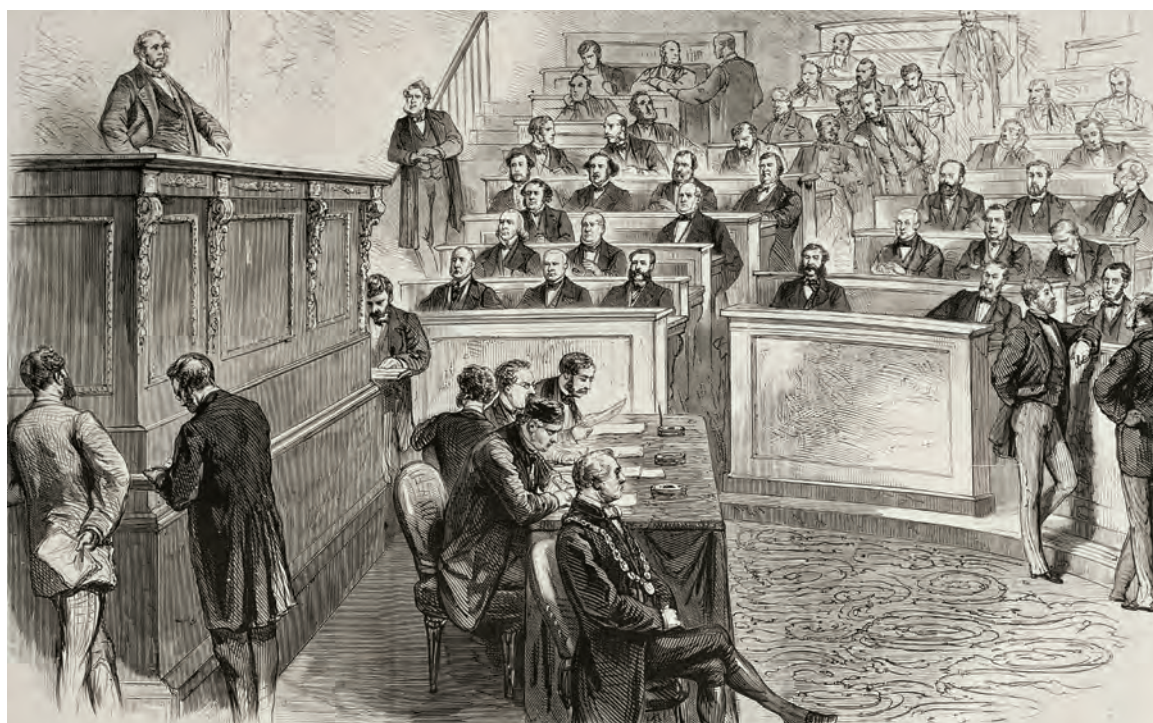
Prin Legea pentru organizarea judecătorească nr. 341 din 5 decembrie 1947, se revenea la unicitatea Consiliului Superior al Magistraturii, care funcționa pe lângă Ministerul Justiției „sub președinția Ministrului Justiției, care îl convoacă ori de câte ori este nevoie” (art. 53). Consiliul Superior al Magistraturii își dădea avizul „asupra numirilor și mutărilor de magistrați, în funcțiunea de judecător sau în funcțiunile superioare ale acesteia, precum și asupra oricăror chestiuni în care este consultat de Ministrul Justiției” [art. 53 alin. (2)].

Era compus din: ministrul justiției, Primul-președinte al Curții de Casație, procurorul general al acesteia, președinții Curții de Casație, Primul-președinte al Curții de Apel București. Consiliul Superior al Magistraturii lucra valabil cu majoritatea membrilor și lua decizii cu majoritatea absolută a celor prezenți, în caz de paritate votul ministrului justiției fiind hotărâtor.

Decretul nr. 132 pentru organizarea judecătorească din 1 aprilie 1949 a abrogat Legea nr. 341/1947 și nu a mai preluat instituția consiliului magistraturii. Dreptul la disciplină aparținea ministrului justiției. Dreptul la supraveghere – care îndreptăța la controlul și notarea însușirilor profesionale ale salariaților judecătorești și asesorilor populari și lucrărilor lor – se exercita de președinții curților și cei ai tribunalelor. Nimirile aparțineau exclusiv de organele statului, conform atribuțiilor prevăzute de lege.

8. Renașterea Consiliului Superior al Magistraturii post-1989

După 1989, organismul a fost reintrodus în sistemul judiciar român și ridicat la rang constituțional prin Constituția României din 8 decembrie 1991, care îi reglementa componența (art. 132) și atribuțiile (art. 133). Textele au fost modificate și completate substanțial în privința conținutului, dându-li-se și o nouă numerotare (devenind art. 133-134) prin legea de revizuire a Constituției nr. 429/2003. Noua reglementare constituțională consacră rolul CSM de „garant al independenței justiției” [art. 133 alin. (1)]. Atribuțiile conferite se referă la (art. 134): propunerea de numire în funcție a judecătorilor și procurorilor, cu excepția celor stagiați; rolul de instanță de judecată, prin secțiile sale, în domeniul răspunderii disciplinare a magistraților; alte atribute stabilite prin Legea sa organică „în realizarea rolului său de garant al independenței justiției”. Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii a fost prima reglementare specială în materie, potrivit căreia acesta „este independent și se supune în activitatea sa numai legii”.

LEGISLAȚIA CIVILĂ – evoluții în ultimii 100 de ani

Judecător Maria Ceașescu

Direcția Legislație, Documentare și Contencios

Înfăptuirea statului unitar român în 1918 s-a realizat prin unirea cu vechiul regat a Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei, teritorii locuite de români, pe fondul victoriei Antantei în Primul Război Mondial și al prăbușirii imperiilor multinaționale.

Marea Unire a avut profunde efecte economice, politice și sociale, fiind necesară și adaptarea reglementării juridice. Printre principalele obiective ale statului nou format a fost și unificarea legislativă, aceasta contribuind la unitatea politică a României. Dacă procesul făuririi statului național unitar s-a desăvârșit încă din anul 1920, cel al unificării legislative a fost de lungă durată, cel puțin în ceea ce privește anumite domenii¹.

Acest aspect a fost determinat de faptul că în aproape toate ramurile de drept existau reglementări paralele, impunându-se cu necesitate înlăturarea acestora pentru consolidarea statului național unitar. De aceea, prioritate a avut asigurarea unității de reglementare pe planul dreptului constituțional și administrativ, care vizau chiar organizarea puterii de stat și a administrației. Dacă în aceste domenii unificarea legislativă s-a putut realiza destul de repede, în ceea ce privește dreptul civil acest proces a cunoscut serioase dificultăți din cauza modalității diferite în care erau reglementate raporturile patrimoniale în provinciile istorice.

Astfel, trebuie avut în vedere că în vechiul regat, la momentul unirii, era aplicabil Codul civil de la 1864, dar în Transilvania era în vigoare Codul civil austriac din 1811, care se completa cu dreptul cutumiar și cu alte dispoziții legislative austriece și maghiare. În ceea ce privește Bucovina, la momentul Marii Uniri se aplica o legislație austriacă, iar în Basarabia una de origine rusească.

În aceste condiții, unificarea legislativă s-a realizat atât prin extinderea aplicării unor legi din vechiul regat în noile teritorii, cât și prin elaborarea unor noi acte normative, unice, care au înlăturat reglementările paralele anterioare. În materie civilă, spre deosebire de alte ramuri de drept, s-a menținut mult timp reglementarea paralelă, susținută și de condițiile diferite dintre noile provincii. Acest fapt a determinat o etapizare a unificării legislative, realizată di-

ferențiat de la o provincie la alta, în Transilvania continuând să se aplice normele specifice până în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. În schimb, în Basarabia s-a extins aplicarea legislației civile din vechiul regat mult mai repede, la sfârșitul deceniului al treilea al secolului XX aplicându-se aceleași norme ca pe teritoriul vechii României.

Astfel, a rămas în vigoare Codul civil de la 1864, dar, sub imperiul transformărilor din viața economică și socială a țării, au fost elaborate și o serie de noi legi speciale.

În materia proprietății, legislația s-a îndepărtat de la concepția clasică a caracterului absolut al dreptului de proprietate, fiind consacrată, chiar la nivel constituțional, concepția proprietății ca funcție socială².

În acest sens, Constituția din 1923 a reglementat exproprierea pentru cauză de utilitate publică³ și faptul că bogățiile de orice natură ale subsolului trec în proprietatea statului⁴.

În scopul înfăptuirii reformei agrare, s-au adoptat o serie de legi în materie funciară, acte normative distincte pentru vechea Românie și noile provincii, care au presupus, într-o primă etapă, exproprierea unor mari proprietăți, cu plata de către stat a unor despăgubiri substanțiale, urmată, într-o a doua etapă, de vânzarea de către stat a terenurilor către țărani. Legile de împrumut au prevăzut că pământurile repartizate țăranilor nu puteau fi vândute sau ipotecate înainte de stingerea datoriilor către stat⁵, situație care a durat până în 1929 când a fost adoptată Legea pentru reglementarea circulației pământurilor dobândite prin legile de împrumut⁶.

În materia persoanelor fizice au fost menținute, în parte, dispozițiile din Codul civil de la 1864, dar printr-o lege din 1928 s-a dat o reglementare unitară pentru întreaga țară actelor de stare civilă. De asemenea, au fost adoptate o serie de măsuri pentru ameliorarea situației juridice a femeii măritate sub aspectul capacității juridice a acesteia, prin Legea asupra contractelor de muncă din 1929 și prin Legea privitoare la ridicarea incapacității femeii măritate din 1932⁷. În ceea ce privește persoanele juridice, au avut loc importante modificări referitoare la procedura recunoașterii acestora, reglementându-se o procedură judiciară specială

¹ E. Cernea, E. Molcuț, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. Universul Juridic, București, 2013.

² *Idem*.

³ Constituția din 1923, art. 17.

⁴ *Idem*, art. 19.

⁵ E. Cernea, E. Molcuț, *op. cit.*, p. 324.

⁶ D. Țop, O. Mastacan, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. C.H. Beck, București, 2009.

⁷ E. Cernea, E. Molcuț, *op. cit.*; D. Țop, O. Mastacan, *op. cit.*

În acest sens, care a înlocuit vechiul sistem potrivit căruia personalitatea juridică se acorda prin lege.

Sub imperiul realităților economice și sociale, au fost elaborate noi acte normative în materia obligațiilor, în special în ceea ce privește raporturile dintre creditori și debitori, intervenția statului manifestându-se în special în perioada crizei economice din 1929-1933.

În domeniul relațiilor de muncă au fost adoptate o serie de reglementări, inclusiv în scopul unificării legislative. Astfel, Legea pentru reglementarea conflictelor de muncă din 1920 recunoștea dreptul la grevă, dar stabilea o procedură complicată de exercitare a acesteia. Dreptul la grevă a fost restrâns prin Legea asupra contractelor de muncă din 1929, care a dat însă o reglementare unitară contractelor de muncă. În 1925 a fost reglementat repausul duminical, iar prin legea din 1928 a fost stabilită durata zilei de muncă, existând și dispoziții privind ocrotirea minorilor și a femeilor⁸. În 1933 a fost dată o reglementare pentru unificarea asigurărilor sociale, în virtutea căreia aveau obligația de a se asigura pentru boală, maternitate, deces, accidente de muncă și invaliditate salariații din întreprinderile publice și private, inclusiv ucenicii și practicanții⁹.

În materie comercială, unificarea legislativă a fost desăvârșită abia în anul 1943, când reglementările Codului comercial din 1887 împreună cu Legea asupra mărcilor de fabrică din 1878 și Legea asupra brevetelor de invențiuni din 1907 au fost extinse la nivelul întregii țări¹⁰.

În ceea ce privește procedura civilă, în perioada interbelică s-a aplicat în continuare codul adoptat în anul 1864, unificarea legislativă realizându-se atât prin extinderea reglementării procedurale din vechea Românie în noile provincii, cât și prin adoptarea unor noi legi.

În acest sens, trebuie menționată Legea privitoare la unificarea unor dispozițiuni de procedură civilă și comercială pentru înlesnirea și accelerarea judecăților înaintea tribunalelor și curților de apel, precum și pentru unificarea competenței judecătorilor, din anul 1925, care a vizat în plus și simplificarea procedurilor și scurtarea termenelor. Prin acest act normativ a fost desființată opoziția, acea cale de atac care permitea părții care nu a fost prezentă la primul termen să solicite reînceperea procesului, a fost redus termenul de apel de la 30 de zile la 15 zile, s-a reglementat conținutul cererilor de chemare în judecată, întâmpinarea, a fost accentuat rolul activ al judecătorului în desfășurarea procesului.

*

În România, perioada 1938-1940 a fost marcată în plan politic de regimurile dictatoriale, efecte remarcându-se și în ceea ce privește reglementarea juridică.

În privința dreptului civil au continuat să se aplice dispozițiile Codului civil de la 1864, cu modificările și com-

pletările aduse de legislația ulterioară, dat fiind eșecul încercării de reformare în această materie determinat de amânarea *sine die* a intrării în vigoare a noului Cod civil promulgat în 1939.

Legislația elaborată în timpul dictaturii regale a urmărit dezvoltarea și consolidarea proprietății, Constituția din 1938 consacrând proprietatea publică și privată, inclusiv posibilitatea exproprierii pentru cauză de utilitate publică.

În schimb, reglementările din perioada dictaturii antonesciene, în timp ce au promovat consolidarea domeniului privat al statului, au limitat dreptul de proprietate privată ca drept absolut și exclusiv. În condiții de război, s-a accentuat controlul statului asupra întreprinderilor private, s-au reglementat pe larg rechizițiile și s-au confiscat bunurile imobiliare ale evreilor¹¹.

Capacitatea juridică a persoanei a suferit în această perioadă numeroase îngrădiri, în special în privința locuitorilor evrei, care nu mai puteau ocupa anumite funcții sau exercita anumite activități, stabilindu-se incapacitatea de a dobândi proprietăți rurale în România¹². Au fost, de asemenea, interzise căsătoriile dintre români și evrei.

În condiții de război, în perioada 1940-1944, s-au restrâns drastic și alte drepturi ale persoanei, inclusiv dreptul de întrunire și dreptul de asociere, care au fost expres interzise, iar inviolabilitatea domiciliului a fost permanent încălcată.

În domeniul dreptului familiei, s-a reglementat în 1943 posibilitatea recunoașterii copilului natural născut din părinți creștini, în cazurile expres prevăzute de lege. Copilul astfel recunoscut avea în privința succesiunii aceleași drepturi când venea în concurs cu copii legitimi¹³.

Prin Legea nr. 319/1944 au fost recunoscute soțului supraviețuitor drepturi succesoriale mult mai largi în comparație cu cele din Codul civil de la 1864.

Legea nr. 389/1943 privind extinderea legislației civile și comerciale a Vechiului Regat în România de peste Carpați a contribuit la unificarea legislației în materie civilă, cu toate că au fost păstrate din dreptul austriac instituții precum tutela și curatela, dreptul de succesiune al soțului supraviețuitor, sistemul de publicitate imobiliară al cărții funciare și legislația notarială¹⁴.

*

Evoluția legislației în materie civilă în epoca regimului comunist a fost determinată de modificările impuse de noua organizare politică, socială și economică.

În acest context, după 1945, parte dintre instituțiile Codului civil de la 1864 au fost modificate, altele au fost abrogate, intervenind noi reglementări.

Cele mai importante modificări au intervenit prin Decretul nr. 31/1954 privitor la persoanele fizice și persoanele juridice și prin Codul familiei din 1954.

⁸ *Idem*.

⁹ *Idem*.

¹⁰ M. Guțan, *Istoria dreptului românesc*, Ed. Hamangiu, București, 2017.

¹¹ *Idem*, pp. 288-289.

¹² D. Țop, O. Mastacan, *op. cit.*

¹³ *Idem*.

¹⁴ M. Guțan, *op. cit.*

Deși Codul civil „burghez” nu a fost abrogat, situație, de altfel, singulară în blocul est-european comunist, acesta și-a pierdut rolul central în materie de reglementare civilă¹⁵. Sub imperiul noii ideologii, și raporturile patrimoniale au fost vizate de intervenția legiuitorului, fiind promovate noile tipuri de raporturi de producție socialiste.

În ceea ce privește dreptul de proprietate, Constituția din 1948 făcea referire la naționalizarea mijloacelor de producție, exproprierea colectivităților moșierești și colectivizarea proprietăților agricole. Astfel, se creează o limitare a proprietății individuale și se diminuează semnificativ prerogativele dreptului de proprietate stipulate în Codul civil de la 1864.

În mare parte, instituții precum patrimoniul, bunurile, proprietatea comună, posesia, dovada și ocrotirea dreptului de proprietate, modurile de dobândire a proprietății, alte drepturi reale principale, obligațiile, contractele și succesiune au fost în continuare guvernate de reglementările Codului civil de la 1864, cu anumite particularități determinate de realitatea socio-politică. Astfel, pe lângă proprietatea personală, a fost reglementată proprietatea de stat și proprietatea cooperatistă¹⁶.

În ceea ce privește contractele, a intervenit o categorie specială, cea a contractelor economice încheiate între organizațiile socialiste.

În domeniul dreptului succesoral, Codul civil a fost completat cu o serie de dispoziții referitoare la drepturile soțului supraviețuitor, termenul de acceptare a succesiuni și a fost reglementată procedura succesorală notarială cu caracter necontencios¹⁷.

Instituția prescripției extinctive a cunoscut modificări legislative majore, străine concepției consacrate de Codul civil de la 1864, prin adoptarea Decretului nr. 167/1958. Dintre noutățile regimului prescripției extinctive stabilit prin acest act normativ, pot fi semnalate cele referitoare la efectele prescripției, la stabilirea termenului general de prescripție de 3 ani, reglementarea amănunțită și restrictivă a cauzelor de suspendare a prescripției dreptului la acțiune, la crearea unei noi instituții, respectiv repunerea în termen, la consacrarea în termeni formali a inadmisibilității restituirii prestațiilor debitorului după împlinirea prescripției, la reglementarea obligației instanțelor judecătorești sau a organului arbitral de a cerceta din oficiu dacă dreptul la acțiune este sau nu prescris¹⁸.

Dreptul muncii și-a găsit reglementarea prin adoptarea Legii nr. 3/1950 referitoare la Codul muncii, care cuprinde dispoziții privind contractele colective și individuale de muncă, salarizarea, timpul de muncă și timpul de odihnă, răspunderea materială, protecția muncii, asigurările sociale și jurisdicția muncii. Un nou Cod al muncii a fost adoptat prin Legea nr. 10 din 23

noiembrie 1972. Prin Legea nr. 27/1966 au fost reglementate pensiile de asigurări sociale de stat și pensia suplimentară, o nouă lege a pensiilor fiind adoptată în 1977¹⁹. În materie procesual civilă, s-a aplicat Codul de procedură civilă de la 1865, cu modificările ulterioare, inclusiv cele intervenite prin Legea nr. 18/1948, care a determinat și republicarea acestui cod. Modificările s-au referit în principal la rolul activ al judecătorului, eliminarea formalismului, la normele de competență, în scopul apropierii justiției de mase. Prin acte normative ulterioare au fost reconfigurate căile de atac și s-au reglementat conflictele de competență, comunicarea actelor procedurale, participarea procurorului în procesul civil²⁰.

*

Codul civil de la 1864, cu modificările și completările ulterioare, s-a aplicat în continuare, însă au fost adoptate o serie de acte normative cu caracter civil. Și regimul juridic al proprietății a fost reglementat prin mai multe legi ulterioare Constituției din 1991, prin care s-au transpus principiile constituționale ale ocrotirii proprietății private.

După 1989 s-a pus problema adoptării unor măsuri cu caracter reparator pentru averile trecute în proprietatea statului în perioada comunistă, fiind însă întâmpinate dificultăți atât de natură legislativă, cât și din cauza unor interese economice.

În acest sens au fost adoptate o serie de acte normative în materia fondului funciar, respectiv Legea fondului funciar nr. 18/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare, Legea nr. 1/2000 pentru reconstituirea dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole și a celor forestiere,

Reglementarea juridică în materie civilă după 22 decembrie 1989 a fost influențată de restabilirea sistemului democratic și de realitățile politice, sociale și economice care au marcat această perioadă.

În anul 1991, după importante dezbateri politice a fost adoptată o nouă Constituție pe baza regulilor democratice, moderne, fiind recunoscute o serie de drepturi civile la nivel constituțional.

¹⁵ *Idem*.

¹⁶ Decretul nr. 133/1949 pentru organizarea cooperăției.

¹⁷ Decretul nr. 40/1953 privitor la procedura succesorală notarială.

¹⁸ Pentru o cercetare amănunțită asupra prescripției extinctive, a se vedea M. Nicolae, *Prescripția extinctivă*, Ed. Rosetti, București, 2004.

¹⁹ Legea nr. 3/1977 privind pensiile de asigurări sociale de stat și asistența socială.

²⁰ Decretul nr. 649/1967 pentru modificarea unor dispoziții din Codul de procedură civilă și Decretul nr. 52/1969 pentru modificarea unor dispoziții din Codul de procedură civilă.

solicitate potrivit prevederilor Legii fondului funciar nr. 18/1991 și ale Legii nr. 169/1997, cu modificările și completările ulterioare, Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, cu modificările și completările ulterioare.

În același scop au fost adoptate și Legea nr. 112/1995 pentru reglementarea situației juridice a unor imobile cu destinația de locuințe, trecute în proprietatea statului, Legea nr. 10/2001 privind regimul juridic al unor imobile preluate în mod abuziv în perioada 6 martie 1945-22 decembrie 1989, Legea nr. 165/2013 privind măsurile pentru finalizarea procesului de restituire, în natură sau prin echivalent, a imobilelor preluate în mod abuziv în perioada regimului comunist în România.

Actele normative menționate au reglementat măsuri cu caracter reparatoriu în favoarea persoanelor fizice și juridice ale căror bunuri au fost preluate de stat în perioada anterioară anului 1989, proces care, din păcate, nu s-a finalizat nici astăzi. Multiplele modificări legislative au îngreunat de cele mai multe ori procedura constituirii și reconstituirii dreptului de proprietate privată, precum și de restituire a unor imobile, dar și acordarea unor alte măsuri reparatorii.

Aplicarea acestor legi a determinat un număr impresionant de litigii și, în contextul ratificării de către România a Convenției Europene a Drepturilor Omului la data de 20 iunie 1994, a generat condamnarea statului român în fața Curții de la Strasbourg. Mai mult, ca urmare a numărului mare de hotărâri de condamnare pentru încălcarea art. 1 din Primul Protocol adițional și a art. 6 din Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, având în vedere faptul că aceste condamnări nu au determinat statul să remedieze disfuncționalitățile sesizate, s-a recurs la procedura hotărârii-pilot²¹.

Prin Legea nr. 54/1998 a fost reglementată circulația juridică a terenurilor, noi modificări fiind aduse acestui act normativ prin Legea nr. 247/2005 privind reforma în domeniile proprietății și justiției, precum și unele măsuri adiacente, urmărindu-se simplificarea și fluidizarea transferului de proprietate.

În 1996 a fost adoptată Legea cadastrului și a publicității imobiliare, act normativ ce a cunoscut o serie de modificări ulterioare.

În contextul economiei de piață, având în vedere necesitatea înfăptuirii unor reforme pe plan economic de care România avea absolută nevoie, în materia dreptului comercial au fost adoptate o serie de acte normative care au completat Codul comercial anterior. Astfel, prin Legea nr. 15/1990 s-au reorganizat fostele întreprinderi de stat ca regii autonome și societăți comerciale, iar Legea nr. 31/1990 a reglementat societățile comerciale.

Imperativul respectării angajamentelor asumate de România în procesul de aderare la Uniunea Europeană a presupus și respectarea dispozițiilor *acquis*-ului comunitar în ceea ce privește libera circulație a capitalurilor, drepturile cetățenilor europeni de a investi și de a dobândi bunuri în condiții de egalitate cu cetățenii români, fapt ce a determinat revizuirea Constituției în anul 2003. Art. 44 alin. (2) din Constituția României, republicată, prevede că proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizii pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenire legală.

Concomitent cu aderarea României la Uniunea Europeană, s-a impus și adaptarea legislației naționale în materie de societăți comerciale, în acest sens fiind adoptată Legea nr. 441/2006 pentru modificarea și completarea Legii nr. 31/1990 privind societățile comerciale, republicată, și a Legii nr. 26/1990 privind registrul comerțului, republicată. Pe aceeași linie se înscrie și adoptarea în anul 2009 a noului Cod civil, cod ce a intrat în vigoare la data de 1 octombrie 2011.

Noutatea fundamentală a acestui cod o constituie reformarea sistemului de reglementare a raporturilor de drept privat, sistemul dualist bazat pe Codul civil de la 1864 și Codul comercial de la 1887, fiind înlocuit cu sistemul monist. În acest sens, dispozițiile Codului civil se aplică nu numai raporturilor dintre particulari, ci și raporturilor dintre profesioniști, precum și raporturilor dintre profesioniști și orice alte subiecte de drept civil. Prin legea de punere în aplicare a Codului civil, Codul comercial a fost abrogat. Din punctul de vedere al reglementărilor aplicabile, în privința comercianților profesioniști se va aplica în continuare legislația specială, cu unele modificări intervenite prin Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil, dar materia obligațiilor și cea a contractelor este reglementată de dispozițiile noului Cod civil.

Asigurând un cadru legislativ unitar și coerent, precum și armonizarea legislației de drept privat român cu normele europene și cu exigențele actuale, noul Cod a integrat materia persoanelor, dar și dispozițiile de drept internațional privat ce făceau anterior obiectul Legii nr. 105/1992, precum și cele din domeniul dreptului familiei. Prin Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil a fost abrogat Codul familiei, reglementarea relațiilor de familie revenind astfel Codului

²¹ Hotărârea-pilot din 12 octombrie 2010 în Cauza *Maria Atanasu și alții c. României*.

civil. În acest domeniu au fost introduse o serie de aspecte noi, cum ar fi regimurile matrimoniale, fiind reglementat regimul matrimonial convențional, în lipsa unei convenții matrimoniale aplicându-se regimul matrimonial legal. A fost introdus principiul mutabilității regimurilor matrimoniale, acestea putând fi modificate pe durata căsătoriei.

În materia contractelor, Codul civil instituie o soluție legislativă diferită de cea anterioară pentru interpretarea contractelor nenumite, și anume aceea că se aplică dispozițiile generale, care se completează cu regulile speciale prevăzute pentru contractul cu care se aseamănă cel mai mult²², aceasta reprezentând o derogare de la principiul interzicerii aplicării legii speciale prin analogie²³.

De asemenea, au fost introduse o serie de dispoziții menite să permită rezolvarea diferendelor rezultate din contracte prin voința părților, fără intervenția instanței: clauzele de salvagardare a contractului, nulitățile parțiale, înlocuirea de drept a clauzelor nule cu dispoziții legale aplicabile, cesiunea contractului, aspecte legate de transmiterea drepturilor și obligațiilor.

Codul civil modifică principiul din vechea reglementare potrivit căruia prescripția era o instituție de ordine publică, astfel încât prescripția extinctivă devine o instituție de ordin privat, în consecință aceasta nu va mai putea fi invocată din oficiu de către instanță. În plus, părțile pot modifica prin acord expres termenul de prescripție. Prescripția poate fi invocată *in limine litis*, potrivit art. 2513, respectiv numai în primă instanță, prin întâmpinare sau cel mai târziu la primul termen de judecată la care părțile sunt legal citate, sub sancțiunea decăderii. Un aspect de mare noutate este reprezentat și de reglementarea posibilității de a renunța la prescripția împlinită, precum și la beneficiul termenului scurs pentru prescripția începută și neîmplinită²⁴.

Noul Cod instituie, totodată, un sistem coerent de garantare a obligațiilor, în cadrul unui sediu comun al materiei.

În materie procesual civilă, după anul 1989 s-a aplicat în continuare Codul de procedură civilă de la 1865, cu modificările ulterioare, acesta fiind amendat în numeroase rânduri, modificări substanțiale intervenind în anul 1993 și 2000.

Prin Legea nr. 59/1993 a fost reintrodus apelul în Cod, iar recursul, după modelul Codului din 1948, a fost reglementat în continuare ca o a doua cale ordinară de atac. Referitor la stabilirea competenței materiale, judecătoria era instanță de drept comun în ceea ce privește judecata în primă instanță, ceea ce făcea ca tribunalul să fie instanță de drept comun în privința apelurilor, iar curtea de apel să fie instanță de drept comun în ce privește soluționarea recursurilor. În această construcție, instanța supremă era instanță de recurs de excepție, adică judeca numai recursurile împotriva hotărârilor date de curțile de apel în primă instanță sau în apel.

Pe fondul imperativului creșterii calității actului de înfăptuire a justiției, în contextul existenței unui număr foarte mare de cauze, a fost adoptată O.U.G. nr. 138/2000 pentru modificarea și completarea Codului de procedură civilă.

În baza acestui act normativ, recursul a fost reglementat ca o cale extraordinară de atac, dar din punct de vedere al competenței în soluționarea acestuia nu s-au produs modificări. De asemenea, s-au introdus o serie de măsuri pentru asigurarea celerității în soluționarea procesului civil, facilitarea accesului la actul de justiție, cu respectarea tuturor garanțiilor procesuale.

Ca urmare a soluțiilor de condamnare a statului român la Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în anul 2003 a fost eliminată calea extraordinară de atac a recursului în anulare, criticată ca fiind de natură să afecteze autoritatea de lucru judecat a hotărârilor judecătorești și stabilitatea circuitului juridic.

Frecvențele intervenției asupra legislației procedurale în materie civilă au condus la o aplicare și interpretare neunitară, lipsită de coerență, cu repercusiuni asupra duratei, eficienței și finalității actului de justiție.

În acest context, prin Legea nr. 134/2010 a fost adoptat noul Cod de procedură civilă, care a intrat în vigoare la 15 februarie 2013. Prin această reglementare s-a propus introducerea unor mijloace și forme procedurale mai simple în vederea accelerării procedurii, inclusiv în faza executării silite.

Sub aspectul competenței, judecătoria a devenit instanță de excepție în ceea ce privește judecata în primă instanță, tribunalul fiind instanța de drept comun. Instanțele de drept comun în ceea ce privește judecata apelurilor sunt curțile de apel, iar Înalta Curte de Casație și Justiție este instanță de drept comun pentru soluționarea recursurilor. În acest fel, s-a urmărit ca Înalta Curte de Casație și Justiție să asigure interpretarea și aplicarea unitară a legii de către toate instanțele judecătorești.

În plus, pentru evitarea practicii neunitare, considerată una dintre deficiențele majore ale sistemului judiciar, a fost introdus un nou mecanism de unificare a practicii judiciare, alături de recursul în interesul legii, respectiv sesizarea Înaltei Curți de Casație și Justiție în vederea pronunțării unei hotărâri prealabile pentru dezlegarea unor chestiuni de drept.

Prin Cod a fost reglementată procedura de verificare și regularizare a cererii de chemare în judecată, ca fază premergătoare activității de judecată propriu-zise, în scopul „filtrării” cererilor de chemare în judecată în sensul păstrării exclusiv a celor care îndeplinesc toate cerințele prevăzute de lege.

De asemenea, au fost resistemizate etapele procesului civil – etapa scrisă, cercetarea procesului, dezbaterile în fond a procesului. Cercetarea procesului urma să aibă loc în camera de consiliu, dând expresie caracterului preponderent privat al drepturilor și intereselor disputate în procesul civil. Aplicarea dispozițiilor privind cercetarea procesului și dezbaterile fondului în camera de consiliu au fost prorogate însă prin legi succesive, dat fiind faptul

²² Art. 1168 C. civ.

²³ Art. 10 C. civ.

²⁴ Art. 2507 C. civ.

că nu au fost realizate măsurile administrative pentru implementarea acestora.

În ceea ce privește căile de atac, modificări de substanță au intervenit în materia recursului, acesta devenind, într-adevăr, o cale extraordinară de atac, exercitată doar în cazuri excepționale, Înalta Curte de Casație și Justiție fiind instanța de recurs de drept comun, îndeplinind astfel rolul constituțional de a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legii la nivel național. Motivele de recurs au fost reglementate astfel încât să vizeze doar legalitatea hotărârii, și nu chestiuni de fapt. Totodată, s-a introdus procedura de filtrare a recursurilor care sunt de competența Înaltei Curți de Casație și Justiție, controlul de legalitate la instanța supremă exercitându-se doar în cazuri temeinic justificate.

Noul Cod de procedură civilă a asigurat o mai bună sistematizare a dispozițiilor în materia executării silite. Ca o consacrare a principiului dreptului la un proces echitabil, aplicabil și în etapa executării silite, este reglementat expres rolul statului în această procedură. Astfel, statul este obligat să asigure, prin agenții săi, executarea în mod prompt și efectiv a hotărârilor judecătorești și a altor titluri executorii, iar în caz de refuz, cei vătămați au dreptul la repararea integrală a prejudiciului suferit²⁵.

Ulterior intrării în vigoare a Codului de procedură civilă, acesta a suferit o serie de modificări, sub aspectul executării silite, relevante fiind cele intervenite prin Legea nr. 138/2014 prin care a fost eliminată încuviințarea executării silite din competența instanțelor judecătorești, aceasta fiind atribuită executorilor judecătorești.

Urmare a Deciziei nr. 895 din 17 decembrie 2015 pronunțată de Curtea Constituțională, prin care s-a admis excepția de neconstituționalitate a art. 666 C. pr. civ., care privea,

în esență, încuviințarea executării silite de către executorul judecătoresc, prin O.U.G. nr. 1/2016, legiuitorul a adus noi modificări Codului de procedură civilă, expresie a obligației de a pune în acord întreaga procedură de încuviințare a executării silite cu dispozițiile constituționale constatate a fi fost încălcate și, implicit, cu decizia menționată. În anul centenarului sunt preconizate noi modificări ale Codului de procedură civilă, un proiect de lege în acest sens fiind în procedură parlamentară²⁶. Propunerile de modificare privesc inclusiv instituții de noutate introduse în cod, urmărindu-se înlăturarea dispozițiilor referitoare la cercetarea procesului în camera de consiliu și cele vizând procedura de filtrare a recursurilor de competența instanței supreme, date fiind dificultățile constatate în implementarea acestora. De asemenea, se urmărește modificarea dispozițiilor privind pregătirea dosarului de apel sau, după caz, de recurs de către instanța a cărei hotărâre se atacă. În plus, proiectul de lege are ca scop punerea în acord a dispozițiilor procedurale în materie civilă cu deciziile Curții Constituționale.

În concluzie, așa cum rezultă din această analiză retrospectivă, legislația în materie civilă din ultimul secol a reflectat dinamica realităților sociale, politice și economice, urmărind inițial consolidarea statului unitar român, iar, după 1989, restabilirea sistemului democratic și respectarea angajamentelor asumate de România în procesul de aderare la Uniunea Europeană.

²⁵ Art. 626 C. pr. civ.

²⁶ Proiect de Lege pentru modificarea și completarea Legii nr. 134/2010 privind Codul de procedură civilă, precum și pentru modificarea și completarea altor acte normative (PL-x nr. 346/2018).

LEGISLAȚIA PENALĂ – evoluții în ultimii 100 de ani

Judecător Andreea Uzlău

Director adjunct Direcția Legislație, Documentare și Contencios

Făurirea statului național unitar român prin Marea Unire a ridicat, din perspectivă normativă, problema realizării acordului dintre unitatea politică și cea juridică, prin unificarea legislativă.

În toate ramurile dreptului, inclusiv în cea a dreptului penal și procesual penal, s-a constatat existența unor reglementări paralele la nivelul vechii României, a Transilvaniei și Banatului, a Bucovinei și Basarabiei, consecința firească fiind aceea a înlăturării acestor paralelisme, fie prin extinderea aplicării unor acte normative din vechea Românie pe tot teritoriul național, fie prin elaborarea unor legi noi, unitare, aplicabile la nivel național, care au valorificat tradițiile istorice ale tuturor provinciilor.

În materie penală, s-a folosit cu precădere metoda extinderii aplicării actelor normative¹.

La momentul realizării Marii Uniri, erau în vigoare mai multe acte normative cu caracter penal (Codurile penale maghiare în Transilvania, Codul penal austriac în Bucovina, Codul penal rusesc în Basarabia).

În vechea Românie erau în vigoare Codul penal și Codul de procedură criminală adoptate în anul 1864, intrate în vigoare în anul 1865 și care au continuat să se aplice pe întreg teritoriul național după anul 1918. Din considerente legate de necesitatea unificării legislative, s-a încercat elaborarea unor noi coduri, demers care s-a finalizat abia în anii 1935-1936.

În acest context, unificarea legislativă s-a realizat, până la intrarea în vigoare a noilor coduri, și prin adoptarea unor legi penale speciale (Legea pentru înfrânarea și reprimarea speculei ilicite – 1923, Legea Mârzescu – Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra liniștii publice, Legea pentru apărarea liniștii și creditului țării – 1930, Legea pentru reprimarea concurenței neleale – 1932, Legea Mironescu – Legea pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștii publice – 1933, Legea pentru autorizarea stării de asediu – 1933, Legea pentru apărarea ordinii – 1934)².

Codul penal din 1864, inspirat din Codul penal prusac din 1851 și din Codul penal francez din 1810, împărțea infracțiunile în crime, delicta și contravenții și prevedea, pe lângă pedepsele principale, pedepse complementare și accesorii. Codul consacră principiul legalității incriminării,

cuprindea dispoziții referitoare la aplicarea legii în timp și spațiu, tentativă, concursul de infracțiuni, recidiva, complicitatea, circumstanțele atenuante, cauzele ce apărau de pedeapsă, cauzele ce înlăturau dolul sau culpa. Sistemul de pedepse era bazat pe sistemul de împărțire a infracțiunilor: pedepse pentru crime (munca silnică pe viață și pe timp mărginit, reclusiunea într-o casă de muncă, detențiunea și degradarea civică), pedepse pentru delicta (închisoarea de la 15 zile la 2 ani, interdicția unora dintre drepturile politice, civile ori de familie și amenda), pedepse pentru contravenții (închisoarea de la o zi la 15 zile și amenda)³. Ca nivel de sancțiuni, Codul penal de la 1864 era considerat cea mai blândă lege penală din Europa.

Codul de procedură criminală adoptat în același an a avut ca model Codul de instrucție criminală francez din anul 1808, dar a preluat și elemente din procedura penală română anterioară, reprezentând un moment de evoluție a acesteia, întrucât a prevăzut caracterul public, oral și nemijlocit al fazei judecătii (specific sistemului acuzatorial), caracter secret fiindu-i atribuit doar fazei de cercetare penală (potrivit sistemului inchizitorial). Codul recunoștea atât acțiunea penală publică, a statului, exercitată de *Ministerul Public* (compus din procurorul general și trei procurori de secții de la Înalta Curte de Casație și Justiție, procurorul general și atâtia procurori câte secții erau la curțile de apel, precum și un prim-procuror și câte un procuror de secție la tribunalele cu mai multe secții), cât și acțiunea penală privată, care avea ca obiectiv repararea prejudiciului cauzat victimei infracțiunii. Judecătorul era considerat parte a procesului penal, iar persoana împotriva căreia se pornise acțiunea penală avea calitatea de *inculpat* și de *certat de judecată*, după trimiterea în judecată (darea în judecată) de către Camera de Acuzare. Fazele procesului penal erau instrucția prealabilă (care includea, în cazul crimelor și delictelor primele cercetări, urmărirea și instrucția, iar în cazul contravențiilor se desfășura odată cu judecata) și judecata propriu-zisă. Hotărârile judecătorești purtau denumirea de „cărți de judecată”, iar căile de atac erau ordinare (oposiția și apelul) și extraordinare (recursul și revizuirea)⁴.

Acest cod a creat curți cu jurați, formate dintr-un complet de judecători și un juriu compus din 12 cetățeni, care aveau în competență infracțiunile anume prevăzute de lege, respectiv crimele și delicta politice și de presă. Juriul

¹ E. Cernea, E. Molcuț, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, pp. 310-311.

² *Idem*, pp. 333-335.

³ C. Dariescu, *Istoria statului și dreptului românesc din antichitate până la Marea Unire*, Ed. C.H. Beck, 2008, București, pp. 240-243.

⁴ *Idem*, pp. 286-293.

se pronunța asupra vinovăției persoanei, iar judecătorii încadrau juridic fapta și individualizau pedeapsa⁵.

Pentru realizarea procesului de unificare, în 1925 au fost extinse pe teritoriul național o parte a dispozițiilor din acest cod, precum și procedura din Legea micului parchet din anul 1913, iar ulterior s-au adăugat, pentru instanțele militare, prevederile din legea stării de asediu.

Dacă în anii de după Marea Unire a fost folosită metoda extinderii aplicării actelor normative, în anii 1930 a început să câștige teren metoda adoptării unei legislații unice la nivel național.

Noile coduri penale, intrate în vigoare la 1 ianuarie 1937, au marcat o evoluție sub aspect conceptual, remarcându-se prin utilizarea unor definiții clare sub aspect științific și prin norme de reglementare precise.

Codul penal a fost împărțit în partea introductivă, o parte generală și o parte specială. Sistemul de clasificare a infracțiunilor se menține, dar se prevăd norme prin care se realizează o individualizare mai judicioasă a pedepsei. Crimele și delicturile sunt împărțite în politice și de drept comun. Deși, în aparență, regimul sancționator era blând, în realitate, o înăsprire a sancțiunilor a fost realizată prin trecerea unor infracțiuni din categoria crimelor în cea a delicturilor, cu pedepse mai mari. Ca noutate, Codul introduce concepția reintegrării sociale a condamnatului prin reabilitare în locul sistemului exclusiv represiv al sancțiunii.

Codul de procedură penală a preluat o parte din Codul de procedură penală anterior, din Codul aplicabil în Transilvania înainte de Marea Unire și s-a inspirat în special din Codul de procedură penală italian din 1930. Sistemul procedural rămâne mixt, inchizitorial și acuzatorial, dar a fost consacrat sistemul probelor libere și dreptul judecătorului de a administra și din oficiu probe, soluția fiind pronunțată de judecător pe baza convingerii sale libere motivate. Pe lângă achitare și condamnare, au fost introduse încetarea și anularea urmăririi penale.

Ulterior anului 1938, pe durata dictaturii regale și a celei antonesciene, dreptul penal, ca și celelalte ramuri ale dreptului au suferit o dezvoltare marcată de situația economico-socială și politică, dar și de adoptarea unei noi Constituții în anul 1938, fiind vizat, în special, domeniul „ordinii publice și al siguranței naționale”.

În anul 1938 au fost adoptate Legea pentru reprimarea unor infracțiuni contra ordinii publice și apărarea ordinii de stat și Legea pentru reprimarea unor noi infracțiuni contra liniștii publice, iar în 1940, o serie de acte normative pentru reprimarea sabotajului⁶.

În acest context, dreptul penal s-a caracterizat prin înăsprirea regimului sancționator. Au fost incriminate constituirea de organizații politice, manifestațiile de stradă, sabotajul. S-a introdus pedeapsa cu moartea, care s-a și aplicat pe durata dictaturii antonesciene, pentru o serie de infracțiuni: rebeliunea, jaful, insurecția, înalta trădare, spionajul. Ca pedepse principale, au fost introduse internarea în lagăr, munca silnică pe viață, temnița grea, domiciliul obligatoriu⁷. S-a eliminat principiul aplicării legii penale mai favorabile.

În materie procesual penală, procesul s-a caracterizat printr-o diminuare până la desființare a garanțiilor, majoritatea infracțiunilor fiind transferate, din cauza stării de asediu, în competența instanțelor militare. Din anul 1940, judecarea infracțiunilor contra ordinii publice și intereselor de stat era efectuată urgent, rapid și comprimat, în cel mult 10 zile de la sesizarea instanței, ulterior în 24 de ore, iar hotărârea se executa în 10 ore de la pronunțare. A fost înlăturat dreptul la apărare și au fost eliminate căile de atac⁸. Juriile au fost desființate prin noua Constituție, judecata fiind încredințată instanțelor judecătorești.

În epoca regimului comunist, evoluția dreptului penal și a dreptului procesual penal a fost marcată de Constituțiile din 1948, 1952 și 1965, care au reconfigurat total finalitatea puterilor statului.

În domeniul dreptului penal, au rămas în vigoare codurile din 1937, fiindu-le aduse modificări în domeniul infracțiunilor, prin incriminarea unor noi infracțiuni împotriva securității statului, a proprietății socialiste și a sistemului economic. Au fost introduse forme de înlocuire a răspunderii penale printr-o răspundere administrativă sau disciplinară, iar din 1952 o serie de infracțiuni au fost supuse obligatoriu procedurii de împăciuire. Dreptul penal s-a transformat într-un „drept penal socialist”, respectiv un instrument de luptă al „clasei muncitoare” împotriva infracțiunilor. S-a renunțat la clasică distincție dintre infracțiunile contra intereselor societății și infracțiuni contra intereselor individuale. Instituția infracțiunii a fost redefinită, consacându-se caracterul preventiv și educativ al sancțiunii, în realitate dreptul penal aplicându-se într-un mod eminamente represiv, în special în anii 1950. Legislația penală a abdicat în această perioadă de la o serie de principii general valabile: neretroactivitatea legii, predictibilitatea ei, legalitatea incriminării și a pedepsei. Codul penal din 1937, modificat semnificativ în anul 1948, a fost aplicat, cu modificări, până în anul 1968, când a fost adoptat un nou Cod penal. Prin acest cod s-a realizat o nouă grupare a infracțiunilor, în funcție de obiectul juridic. S-a renunțat la împărțirea infracțiunilor în crime și delicturi, infracțiunea fiind definită ca „faptă care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală”. A fost reintrodus principiul legalității incriminării, iar în anul

⁵ M. Guțan, *Istoria dreptului românesc*, ed. a 3-a, revăzută, revizuită și adăugită, Ed. Hamangiu, București, 2017, p. 220.

⁶ D. Țop, O. Mastacan, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. C.H. Beck, București, 2009, pp. 213-214.

⁷ M. Guțan, *op. cit.*, p. 290.

⁸ D.V. Firoi, *Istoria statului și dreptului românesc*, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1965, *apud* D. Țop, O. Mastacan, *op. cit.*, p. 214.

1973 a fost redefinită infracțiunea, prin includerea trăsăturii „pericolului social”, ca o consecință a reglementării art. 18¹, care dădea posibilitatea organelor judiciare să aplice sancțiuni administrative pentru fapte de o mai mică importanță, care nu prezentau gradul de pericol social concret al unei infracțiuni. Măsura a fost justificată prin „necesitatea unor modificări, pentru a nu se mai menține în sfera de aplicare a legii penale faptele mărunte ce nu prezintă gradul de pericol social al unei infracțiuni, precum și pentru a se institui un sistem mai variat de sancționare a infracțiunilor și de individualizare a pedepselor, menit să asigure posibilități mai largi de reeducare a făptuitorului, fără a se slăbi fermitatea în combaterea manifestărilor antisociale grave”.

În anul 1952 a fost înființată Procuratura Republicii Populare Române, condusă de un procuror general, numit de Marea Adunare Națională, instituției fiindu-i încredințate atribuții generale de supraveghere a legalității. Din anul 1959, prin legea de organizare judecătorească s-a introdus participarea procurorului în procesul civil.

În materia dreptului procesual penal, Codul adoptat în anul 1968 a urmărit asigurarea celerității în soluționarea cauzelor și a introdus principiul rolului activ al judecătorului. Au fost, de asemenea, prevăzute principii precum legalitatea procesului penal și oficialitatea acestuia.

Codurile adoptate în anul 1968 au continuat să-și producă efectele juridice și după anul 1989, dar au suferit modificări semnificative, datorate restructurării societății românești și adoptării unei noi Constituții în anul 1991. Dreptul penal și procesul penal a parcurs în această perioadă o etapă de transformare și de armonizare cu cerințele europene în materie și cu procesul de integrare în Uniunea Europeană. Prin modificări succesive, au fost introduse noi garanții procesuale, a fost regândit rolul judecătorului în procesul penal, în sensul creșterii atribuțiilor acestuia de control al actelor procurorului, au fost sporite garanțiile în materia măsurilor preventive, a fost dezvoltat dreptul la apărare sub toate aspectele sale, a fost dezvoltată materia probelor.

În anul 2004, prin Legea nr. 301, legiuitorul român a adoptat un nou Cod penal, care propunea o viziune nouă asupra unor instituții fundamentale. Infracțiunea rămânea definită ca „fapta prevăzută de legea penală, care prezintă pericol social și este săvârșită cu vinovăție”, dar se revenea la împărțirea infracțiunilor în crime și delict. Erau aduse modificări și altor instituții, precum cauzele justificative și care înlătură caracterul penal al faptei, individualizarea pedepsei, participația penală, sistemul sancționator.

Codul penal adoptat în anul 2004 nu a intrat niciodată în vigoare, fiind abrogat prin Legea nr. 286/2009. Noul Cod penal a intrat în vigoare la data de 1 februarie 2014.

Potrivit Expunerii de motive a acestuia, noul Cod penal a urmărit îndeplinirea următoarelor obiective: crearea unui

cadru legislativ coerent în materie penală, cu evitarea suprapunerilor inutile de norme în vigoare existente în actualul Cod penal și în legile speciale; simplificarea reglementărilor de drept substanțial, menită să faciliteze aplicarea lor unitară și cu celeritate în activitatea organelor judiciare; asigurarea satisfacerii exigențelor decurgând din principiile fundamentale ale dreptului penal consacrate de Constituție și de pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte; transpunerea în cadrul legislativ penal național a reglementărilor adoptate la nivelul Uniunii Europene; armonizarea dreptului penal material român cu sistemele celorlalte state membre ale Uniunii Europene, ca o premisă a cooperării judiciare în materie penală bazată pe recunoaștere și încredere reciprocă.

Codul penal exprimă o viziune semnificativ diferită asupra mai multor instituții. Spre exemplu, sub aspectul definiției infracțiunii se remarcă deosebiri esențiale față de reglementarea anterioară, aceasta fiind reglementată ca „fapta prevăzută de legea penală, săvârșită cu vinovăție, nejustificată și imputabilă”. Se renunță, așadar, la trăsătura esențială a pericolului social, fiind introduse în locul acesteia două noi trăsături esențiale, caracterul nejustificat și imputabilitatea.

Concepția legiuitorului este diferită și sub aspectul altor instituții, fiind regândite în mod corespunzător cauzele justificative și de neimputabilitate, pluralitatea de infracțiuni, regimul sancționator aplicabil minorilor, individualizarea judiciară a pedepselor.

Concomitent cu Codul penal, la data de 1 februarie 2014 a intrat în vigoare și un nou Cod de procedură penală, adoptat prin Legea nr. 135/2010. Potrivit intenției exprimate a legiuitorului, acest cod a urmărit crearea „unui sistem modern, care să răspundă imperativelor creării unei justiții adaptate așteptărilor sociale, precum și creșterii calității acestui serviciu public”. Prin urmare, deși noul Cod „își păstrează caracterul predominant continental european, ca noutate, introduce multe elemente de tip adversarial, adaptate corespunzător la propriul nostru sistem legislativ.

Astfel, deși scopul este acela de a menține toate soluțiile viabile din actualul Cod de procedură penală, se introduc o serie de soluții noi, care se concentrează în esență pe facilitarea unui proces de decizie rapid și eficient într-o cauză penală, acordându-se în același timp respectul cuvenit drepturilor și libertăților fundamentale ale tuturor subiecților procedurii penale”.

Ambele coduri au suferit deja, de la intrarea lor în vigoare, un număr semnificativ de intervenții legislative de modificare, multe dintre acestea ca urmare a jurisprudenței în materie a Curții Constituționale, procesul penal român fiind și astăzi, la 100 de ani de la Marea Unire, în plin proces de regăsire, de transformare, de așezare pe baze noi sub aspect conceptual.

Personalități – magistrați din vremea Marii Uniri

Direcția Afaceri Europene, Relații Internaționale și Programe

Despre curaj și spirit reformist Vespasian Erbiceanu

Vespasian Erbiceanu s-a născut la data de 30 noiembrie 1865 în comuna Buciumi, plasa Codrul, județul Iași, în familia lui Gheorghe și Iulia Erbiceanu. Tatăl său a fost unul dintre profesorii însemnați ai seminarului de la

Socola, unde a predat limba și literatura elenă, în timp ce unchiul său, Constantin Erbiceanu, este recunoscut drept un cercetător erudit al istoriei bisericii românești, academician, elenist și istoric¹.

A absolvit studiile primare și liceale la Seminarul Veniamin din Socola, după care a urmat studiile superioare la Academia de Înalte Studii Teologice și Filosofice din Kiev, urmând tradiția de familie.

Paralel cu activitatea didactică, ca profesor la Seminarul din Socola, a urmat și cursurile Facultății de Drept din Iași, unde și-a luat licența în drept în anul 1896, cu tema *Gestiunea de afaceri în dreptul penal și român*².

Intră în magistratură în anul 1895, ca ajutor-judecător la Ocolul I Iași, iar în anul 1900 devine judecător la Judecătoria Ocolului II din Iași; unele dintre hotărârile sale, evidențiate prin temeinicia argumentării, au fost publicate în revista „Curierul judiciar”.

La deschiderea anului 1904, este avansat în funcția de judecător de instrucție la Tribunalul Iași; în această calitate, în anul 1907, este însărcinat de către ministrul de justiție Toma Stelian cu anchetarea cauzelor răscoalei țărănești în județele din nordul Moldovei, misiune deosebit de complicată și din pricina atmosferei politice foarte tensionate, întrucât își câștigase în comunitatea ieșeană renumele unui judecător imparțial, echilibrat și fără atașamente față de partidele existente; memoriul redactat de Vespasian Erbiceanu a stârnit valvă în lumea politică și opinia publică și publicat în câteva numere ale revistei Dreptul, însoțit de o recenzie laudativă a lui Constantin Hamangiu³; în exercițiul acestei însărcinări,

Vespasian Erbiceanu identifică printre principalele cauze ale revoltei „starea de extremă mizerie (...), dar mai cu seamă sistemul nedrept de exploatare a muncii și nevoilor săteanului întrebunțat de marii cultivatori de moșii” și „nedreptățile și abuzurile” comise de marii cultivatori de moșii⁴.

În paralel cu activitatea de judecător de instrucție, publică în revista „Curierul judiciar” o serie de studii: *Cazul soldatului Ispășoiu*, în care abordează problema cauzelor patologice ale criminalității; *O nouă concepție a dreptului de proprietate al imaginii*, în care abordează problema dreptului la propria imagine, *Energia din punct de vedere juridic*, în care abordează problema furtului de energie; la data de 28 decembrie 1905, primește din partea Regelui Carol I Medalia Jubiliară Carol I, pentru activitatea desfășurată în calitate de magistrat, precum și pentru intensă activitate publicistică⁵.

În anul 1910 este avansat în funcția de prim-președinte al Tribunalului Iași, iar în anul 1914 este avansat în funcția de consilier la Curtea de Apel Iași⁶.

În perioada 31 martie 1918-22 septembrie 1923, Vespasian Erbiceanu a activat în Basarabia, mai întâi în calitate de consilier tehnic al Ministerului Justiției de pe lângă Directoratul de Justiție al Basarabiei, până în anul 1918, după care în calitate de prim-președinte al Curții de Apel din Chișinău.

În calitate de consilier tehnic, era împuternicit de guvernul Alexandru Marghiloman să studieze situația justiției rusești și de a transmite ministerului informațiile necesare pentru întocmirea unei legi de organizare a justiției basarabene pe baze românești, în plus fiind împuternicit verbal de ministrul justiției, Demetru Dobrescu, în mod confidențial, „de a sonda terenul și a face investigații pregătitoare pentru o nouă organizare a justiției basarabene, pe baze pur naționale”⁷; în această calitate, se dedică organizării justiției basarabene și schimbării bazei legislative în concordanță cu principiile sistemului de drept național românesc.

¹ <https://legeaz.net/personalitati-juridice/vespasian-erbiceanu>, accesat la 19.09.2018.

² S. Radu, *Vespasian Erbiceanu. Studiu Monografic*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 27.

³ S. Radu, *op. cit.*, p. 37.

⁴ *Idem*, pp. 42-44.

⁵ *Idem*, pp. 33-34.

⁶ <https://legeaz.net/personalitati-juridice/vespasian-erbiceanu>, accesat la 21.09.2018.

⁷ S. Radu, *Vespasian Erbiceanu. Studiu Monografic*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 60

Aici, este revoltat de acțiunile antinaționale și rusofile ale unui număr mare de judecători basarabeni și, în pofida împotrivirii puternice din partea unei părți din membrii corpului judiciar, ia măsuri pentru implementarea limbii române în sistemul de justiție basarabean; concomitent, este preocupat de remedierea unor situații ce îngreunau activitatea judiciară – plata salariilor neachitate către magistrați, *înlocuirea uniformei judecătorilor, care, din pricina galoanelor militarești, crea confuzie între jandarmi, care îi luau drept ofițeri ruși și intenționau să îi aresteze*⁸.

Împreună cu un grup larg de magistrați, avocați și notari basarabeni, Vespasian Erbiceanu a conceput sistemul de reformă a justiției basarabene pe baze naționale, sistem ce presupunea: introducerea limbii române în toate instanțele judiciare din Basarabia; renunțarea la judecătorii-asistenți; descentralizarea Tribunalului Chișinău și crearea a câte unui tribunal în fiecare dintre cele nouă județe ale Basarabiei; instituirea unei curți de apel pentru toată Basarabia; traducerea în limba română a legilor și codurilor fundamentale. În paralel, o comisie înființată tot la inițiativa lui Vespasian Erbiceanu a procedat, în pofida unei puternice opoziții a unei părți din corpul magistraților basarabeni, filoruși, la întocmirea unui proiect de lege privind organizarea justiției în Basarabia, care a intrat în vigoare, asumat fiind de guvernul Marghiloman, la data de 15 octombrie 1918⁹.

În data de 9 octombrie 1918, Vespasian Erbiceanu este numit, prin decret regal, prim-președinte al nou înființatei Curți de Apel din Chișinău. Noul an judecătoresc este amânat până la data de 15 octombrie, pentru a permite noilor magistrați, numiți de guvern în noile poziții vacante ale instanțelor nou înființate, să seosească în Basarabia; în contextul aplicării noii legi de organizare, înființează, alături de alți magistrați, o comisie juridică consultativă, cu atribuții în emiterea unor avize destinate a lămuri problemele și piedicile generate de punerea în aplicare a noilor reglementări organizatorice.

Tot în anul 1918, a avut inițiativa înființării, la Chișinău, a Cercului de studii juridice și sociale, al cărui președinte a fost ales; începând cu luna ianuarie 1919, Cercul va edita prima revistă juridică din Basarabia, „Cuvântul dreptății”, al cărui director a rămas și după plecarea sa din Basarabia; mai târziu, în anul 1934, Vespasian Erbiceanu aprecia că revista a avut „un rol hotărâtor pentru îndrumarea operei de naționalizare și de creație culturală în Basarabia”¹⁰.

În luna septembrie 1923, Vespasian Erbiceanu este transferat la București, ca urmare a numirii sale în funcția de consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție. Plecarea sa a fost sărbătorită de membrii corpului de magistrați și a fost marcată de un număr festiv al revistei „Cuvântul Dreptății”. După plecarea sa la București, Vespasian Erbiceanu a ținut permanent legătura cu magistrații basarabeni și a editat în continuare, în calitate de director, revista „Cuvântul Dreptății”, până în anul 1930.

Despre etică și conștiință

Eugen Petit

Eugen Petit s-a născut la 28 ianuarie 1882, în Iași, într-o familie de francezi stabilită aici în anul 1840.

După terminarea Liceului Național din Iași, în anul 1900, pleacă în Franța pentru a urma cursurile Facultății de Drept din Montpellier, unde este licențiat în anul 1903.

Reîntors în România, este numit în magistratură, prin concurs, în anul 1905; după ce funcționează, succesiv, la judecătoriile din Vaslui, Roman, Slobozia, Huși și Fălciu și ocupă funcția de președinte al tribunalelor din Olt, Bălți și Iași, în anul 1932 devine consilier la Curtea de Apel din Iași. Începând cu luna noiembrie 1932, ocupă demnitatea de consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Este preocupat de aspectele de etică judiciară, publicând, în Pandectele săptămânale din 1938, articolul intitulat *Dușmanii magistratului: „Necinstea, politica și hatârul”*, în care magistratul abordează problema numirii magistraților, numire ce la acel moment intra în atribuțiile puterii executive, și legătura între politic și justiție, afirmând, în acest context, că judecătorul trebuie „să puie iubirea de țară (singura politică ce-i este îngăduită!) fără a avea altă năzuință decât aceea de a face ca Adevărul și Dreptatea să triumfe în toate împrejurările în care el va fi chemat a-și spune cuvântul lui de arbitru al tuturor situațiilor delicate.”

Despre dimensiunea europeană

Demetru Negulescu

Demetru Negulescu s-a născut la 18 ianuarie 1875, în București.

În anul 1896, devine licențiat în Matematică la Universitatea din București.

În anul 1900, obține titlul de doctor în drept al Universității din București, cu teza referitoare la persoana juridică *„Le problème juridique de la personnalité morale et son application aux sociétés civiles et commerciales”*.

Între anii 1901 și 1903, Demetru Negulescu este judecător supleant, iar în perioada 1903-1908 este judecător de ședință la Tribunalul București.

În anul 1908 devine avocat al Baroului Ilfov, iar ulterior, deputat în Parlamentul României.

În anul 1920, Demetru Negulescu devine judecător la Curtea Internațională Permanentă de Justiție Internațională de la Haga, funcție pe care o ocupă până în anul 1945. Este delegat al României la lucrările comisiei de elaborare

⁸ <https://legeaz.net/personalitati-juridice/vespasian-erbiceanu>, accesat la 21.09.2018.

⁹ S. Radu, *op. cit.*, p. 77.

¹⁰ *Apud* Vespasian Erbiceanu, *Memoriu de activitate*, citat de S. Radu, *Vespasian Erbiceanu. Studiu Monografic*, Ed. Cetatea de Scaun, Târgoviște, 2014, p. 135.

a statutului Curții Permanente de Justiție Internațională, și reprezintă România la prima Conferință de codificare a dreptului internațional¹¹.

În rolul său academic, Demetru Negulescu și-a adus un aport consistent la dezvoltarea legislației și doctrinei civile românești: profesor agregat (1906) și titular (1911) la Catedra de procedură civilă din cadrul Facultății de Drept din București, profesor onorific al aceleiași facultăți în perioada 1939-1945, el este și profesor la catedra de Drept Internațional (1928-1939) și profesor la Academia de Drept Internațional de la Haga și la Institutul de Înalte Studii Internaționale de la Paris; în același timp este membru al Uniunii Juridice Internaționale, al Institutului de Drept Internațional, al Asociației de Drept Internațional, al Academiei Diplomatice Internaționale, dar și președinte al Institutului Român de Drept Internațional.

În materia procedurii civile, impulsionează reforma legislativă prin lucrările sale: un prim volum al cursului universitar *Procedura Civilă*, 1911, și monografiile *Teoria poprirei*, 1904, *Execuțiunea silită*, 1908-1910, și studiul *Psihologia juridică a Codului de procedură civilă, unele tendințe de socializare a dreptului*, 1907.

În lucrările sale din perioada interbelică, Demetru Negulescu se apleacă în special spre problemele dreptului internațional și justiției internaționale: *Deuxième Assemblée de la Société des nations. Propositions d'amendements aux articles 18 et 26 du pacte*, 1924. *L'évolution de la procédure des avis consultatif de la Cour permanente de Justice Internationale*, 1937, *La Roumanie et le principe des nationalités*¹².

Practic, exponentul diplomației române până la instaurarea regimului comunist, Demetru Negulescu este considerat una dintre figurile marcante ale celui mai înalt for internațional de justiție; în anul 2006, Curtea Internațională de Justiție de la Haga a organizat o conferință aniversară dedicată lui Demetru Negulescu, pentru a celebra 130 de ani de la nașterea sa și pentru a comemora 55 de ani de la moartea sa¹³.

Despre drept și filozofie Constantin Antoniadă

Născut pe 16 august 1880, în București, a urmat cursurile Facultății de Drept, susținând teza de licență cu titlul *Știința dreptului și evoluționismul* în anul 1902, dar și cursurile Facultății de Filozofie și Litere a Universității din București, unde a susținut teza de licență în anul 1903¹⁴.

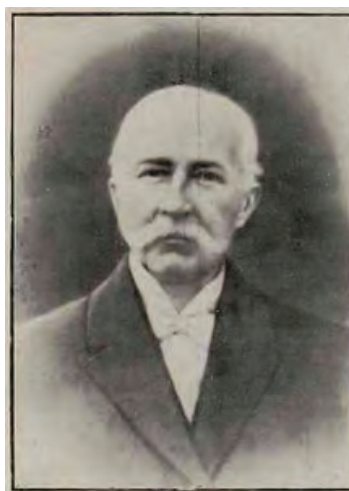
A început cariera de jurist ca judecător la ocolul Mostiștea (1903), ulterior fiind judecător de ocol și judecător de ședință la Tribunalul Ilfov; după ce în anul 1914 este delegat ca secretar general în Ministerul de Justiție, își continuă cariera de magistrat în calitate de consilier al Curții de Apel București, iar în perioada 1926-1928 activează la Secțiunea I a Consiliului Legislativ, sub președinția lui Ion Ionescu Dolj, având în competență chestiunile de drept public general intern¹⁵.

În paralel, preocupările sale în sfera filozofiei se concretizează în lucrări precum *Încercare de critică filozofică* (1907) și *Filosofia lui Henri Bergson* (1910).

A fost secretar la Conferința de pace de la Paris în perioada 1919-1921, urmând apoi o carieră în diplomație, ca arbitru pe lângă Tribunalul arbitral româno-ungar (1922-1927), ministru plenipotențiar al României la Geneva, reprezentant al României la Societatea Națiunilor (1928-1929), preparator al Comisiei pentru Conferința Dezarmării și al Comitetului de Arbitraj și Securitate (1929-1931), delegat la Conferința dezarmării (1932-1935) și ministru plenipotențiar al României la Berna (1936-1937).

Înlăturat din diplomație după instaurarea regimului comunist, studiile sale sunt dedicate filozofiei și eseisticii: în acest context, este preocupat îndeosebi de opera lui Machiavelli, căruia îi dedică o lucrare în două volume: *Secretarul florentin – Omul, Timpul, Opera* (1933), și *Politicul, Istoricul, Patriotul* (1934).

Despre responsabilitatea serviciului public

Gheorghe Buzdugan

Născut în 1867, la Focșani, a activat mai întâi ca magistrat de carieră, urcând treptele ierarhiei judecătorești până la funcția cea mai înaltă, aceea de Președinte al Curții de Casație, între 5 august 1924 și 5 iunie 1927¹⁶.

Demisionează din această funcție pentru a îmbrățișa

cariera diplomatică, ca discipol al lui Ionel I.C. Brătianu. Este prim regent în Regența instituită în urma renunțării la tron a principelui Carol și se stinge din viață la 7 octombrie 1929. Pentru activitatea sa, a fost ales membru al Academiei Române în anul 1929.

¹¹ T. Toader, D.C. Măță, I.M. Costea, *Dicționarul personalităților juridice românești*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 170.

¹² *Idem*, p. 171.

¹³ <https://romanalibera.ro/actualitate/fapt-divers/demetru-negulescu-singurul-judecator-roman-la-haga-10855>, accesat la 13.09.2018.

¹⁴ T. Toader, D.C. Măță, I.M. Costea, *op. cit.*, p. 19.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Idem*, p. 47.

Din nou, despre reformă Constantin G. Dissescu

Născut la 8 august 1854, în Slatina, devine licențiat al Facultății de Drept din Paris în 1875 și doctor în drept al Facultății de Drept din Paris în 1877, cu teza *De la puissance du mari sur le personne et les biens de la femme*.

Avocat în Baroul de Ilfov în anii 1878-1880; ulterior deputat și senator în Parlamentul României; avocat în Baroul de Ilfov; avocat al statului (1892-1895); decan al Baroului de Ilfov; ministru de justiție (11 aprilie 1899-7 iulie 1900); ministru al cultelor și instrucțiunii publice (24 octombrie 1906-12 martie 1907, 14 octombrie 1912-4 ianuarie 1914)¹⁷.

Aportul său remarcabil în dezvoltarea dreptului constituțional se concretizează în publicarea *Cursului de drept public român* (1890-1891); *Istoria și principiile dreptului public român*. *Dreptul constituțional* (1903); *Introducere la studiul dreptului constituțional* (1911); *Dreptul constituțional*. *Istoria dreptului public, dreptul public comparat, teoria generală a statului, dreptul constituțional al României* (1915).

În calitate de ministru al justiției, a inaugurat o amplă reformă a Codului de procedură civilă: *Avant-propos. Code de procédure civile promulgué le 14 martie 1900*.

Director al revistei „Dreptul” între anii 1901 și 1932.

Despre nevoia de codificare Constantin C. Hamangiu

Născut în Bârlad la 31 decembrie 1869, a urmat studiile universitare la Facultatea de Drept a Universității București (1888-1893), cu teza de licență *Despre proprietatea literară*. A început cariera de magistrat ca judecător la ocolul V București, substituit la Tribunalul Vâlcea, supleant (1895) și procuror (1896) la Tribunalul Covurului, judecător de instrucție la Tribunalul Ilfov (1897),

prim-procuror la Tribunalul Covurului (1902), procuror la Curtea de Apel Iași (1902) și la Curtea de Apel Galați.

În anul 1915 renunță la magistratură pentru a se dedica studiilor juridice.

În anul 1918 este numit în funcția de secretar al Ministerului de Justiție, apoi consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție și, între anii 1931-1932, ministru al justiției.

Fondator al revistei *Pandectele Române* (1921) și membru de onoare al Academiei Române (29 mai 1930).

Cele 30 de volume ale Codului General al României (1903-1940) coordonat de Constantin Hamangiu sunt rezultatul unui amplu și laborios demers de sistematizare a dreptului, organizând întreaga legislație a României din a doua jumătate a secolului XIX și prima jumătate a secolului XX¹⁹.

Opera sa juridică continuă cu: *Legea pentru judecătorii de pace*, *Legea timbrului și Legea autentificării actelor* (1898), *Codul general al României: Codul și legile în vigoare 1860-1903: cuprinde toate codurile, legile uzuale și regulamentele* (1903); *Codul general al României: Codurile și legile uzuale – continuare – 1894 1903* (1903); *Codul general al României: (Codurile, legile și regulamentele uzuale în vigoare): 1856-1942* (1907); *Codul civil adnotat, vol. 1: Art. 1-643, vol. 2: Art. 644-1168, vol. 3: Art. 1169-1531* (1952), *Vol. 4: Art. 1532-1914* (1926), *Vol. 5: Art. 1-460* (1928), *Vol. 6: Art. 461-812* (1930); *Dreptul roman* (1930); *Din opera legislativă a Ministerului de Justiție: proiecte și ante-proiecte de legi cu expuneri de motive* (1931)²⁰.

Despre calitatea legiurii Virgil Gabrielescu

Născut la 15 octombrie 1887, în Bârlad, este licențiat al Facultății de Drept a Universității București în 1911.

Magistrat stagiar, ajutor de judecător supleant, judecător de ședință, judecător de instrucție, prim-procuror al Tribunalului Teleorman, avocat; concomitent, secretar general al Consiliului Legislativ între anii 1935 și 1948.

În calitate de jurist, a susținut ideea constituirii Consiliului Legislativ, arătând, în lucrarea sa *Consiliul Legislativ permanent* (1922), că este necesară instituirea unui organism care să „aibă misiunea de a pune în concordanță diferitele legiuri existente, să studieze și să amendeze orice proiect de lege mai înainte de a fi suspus parlamentului”¹⁸.

Autor al lucrărilor *Competența penală a judecătorului de ocol*, *Știința în serviciul justiției represive* (1913), *Instrucțiunea scrisă în procedura noastră civilă*, (1923), *Un minister public pe lângă judecătorii de pace* (1924).

Despre nevoia de cultură Eugen Ionescu-Dârzeu

Născut la 1 septembrie 1884 în Iași, urmează studiile universitare la Facultatea de Drept din Iași.

Începe cariera de judecător ca ajutor de judecător la Boaroia (jud. Suceava), fiind ulterior promovat judecător

¹⁷ *Idem*, p. 88.

¹⁸ *Idem*, p. 107.

¹⁹ *Idem*, p. 118.

²⁰ *Idem*, p. 119.

la Româncrăuți, Hotin, și apoi la Chișinău; este avansat președinte al Tribunalului Cetatea Albă în anul 1929.

În timpul șederii sale în Cetatea Albă, înființează, împreună cu un grup de intelectuali, filiala județeană Astra și un muzeu arheologic al regiunii.

Între 1925 și 1938, a ocupat funcția de prim-președinte al Tribunalului Lăpușna, apoi de consilier al Curții de Apel Chișinău și, ulterior, de procuror general.

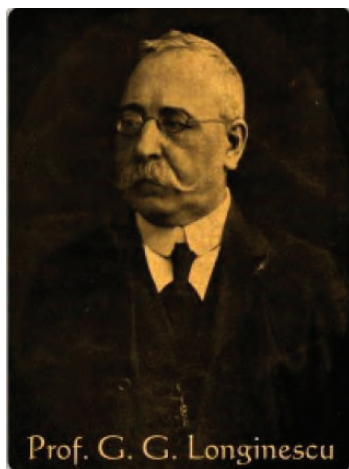
A înființat Regionala Astei basarabene, fiind ales secretar al secției juridice, apoi vicepreședinte al Regionalei (1929); de asemenea, a avut calitatea de consilier permanent al Consiliului Legislativ (1939).

A primit numeroase distincții: Avântul țării, Coroana României în grad de cavaler, Steaua României în grad de ofițer, Coroana României în grad de Comandor.

Activitatea sa publicistică include atât activitatea de redactor al ziarului Presa din București, cât și publicarea de articole în ziarele vremii; din lucrările sale de referință: *Organizarea administrativă a Basarabiei* (1920); *Codul administrativ*, 2 volume (1925); *Manualul legii pentru autentificarea actelor* (1928)²¹.

Despre istoria dreptului românesc

Ștefan G. Longinescu

Prof. G. G. Longinescu

Născut la 5/12 octombrie 1865, este licențiat al Facultății de Drept din Iași, cu teza *Garanția de evicțiune* (1886).

Este avocat în Baroul Iași în 1886, ulterior judecător de ocol (1888), supleant de tribunal (1890), judecător de instrucție (1892) în orașele Iași și Galați.

Ca urmare a câștigării bursei Simonde, urmează studiile doctorale la Universitatea din Berlin între 1893 și 1895, finalizate cu publicarea lucrării *Gaius als rechtsgelehrte (Gaius erudit al dreptului)*, în 1896.

Publică primul manual de *Istorie a dreptului românesc din vremile cele mai vechi pînă azi* (1908); preocuparea sa pentru istoria dreptului românesc se concretizează într-un număr remarcabil de lucrări: *Pravila lui Vasile Lupu și prosper farinaccius, romanistul italian* (1909); *Părerile Dnlor N. Iorga și I. Peretz despre Pravila lui Vasile Lupu* (1914); *Așezământul de legătură al lui Mihai Vodă* (1919); *Medicina legală în legile vechi românești* (1923); *Pravila lui Alexandru cel Bun* (1923); *L'influence du jurisconsulte italien prosper Farinaccius sur les anciennes lois rouma-*

ines du VIIe siècle (postum, 1936); *Legi vechi românești și izvoarele lor. Anciennes lois roumaines et leurs sources – Pravila Moldovei din vreme lui Vasile Lupu* (1912)²².

Despre dreptul civil

Mihai Măgureanu

Născut la 20 februarie 1886, în București, urmează studiile universitare la Facultatea de Drept din București și obține titlul de doctor în drept al Universității din Paris, secția științe juridice.

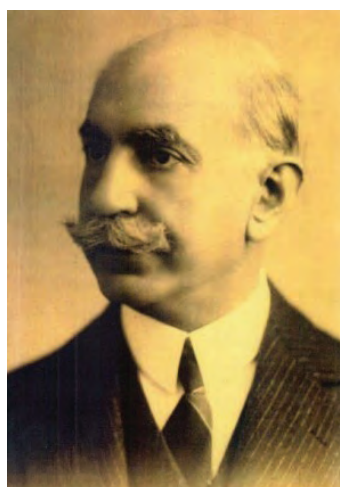
Urmează apoi o carieră de magistrat, în calitate de magistrat stagiar, ajutor de judecător, judecător-președinte de Tribunal, prim-președinte de tribunal, consilier de curte de apel, în perioada 1911-1926.

Începând cu anul 1926, face parte din Consiliul Legislativ, ca referent titular și ulterior consilier permanent în cadrul Secției a II-a (1936).

Împreună cu Mihai Eliescu și Paul Petre Anca, lucrează la elaborarea proiectului Codului civil în materia teoriei obligațiilor (1936-1938)²³.

Despre răspunderea omului politic

George G. Mironescu

Născut la 28 ianuarie 1874, în Vaslui, a urmat studiile universitare la Facultatea de Drept și Litere din București și a obținut titlul de licențiat în drept (1894) și în litere și filosofie (1895).

În 1900, devine procuror la Tribunalul Ilfov, iar din 1903 este profesor de drept civil și procedură civilă la Facultatea de Drept din București, fiind decan al acestei instituții între 1906 și 1910.

Devine membru al Partidului Național Românesc și deține pozițiile de senator și vice-

președinte al Senatului; ministru de externe (1931, 1933), ministru de finanțe (1932), vicepreședinte al Consiliului de Miniștri (1932-1933), ministru de interne (1928, 1933), ministru secretar de stat (1938), membru al Consiliului de coroană (1938).

Este delegat la Conferința de Pace de la Paris din 1929, iar între 1929 și 1930 este reprezentant al României la Societatea națiunilor.

²¹ *Idem*, p. 131.

²² *Idem*, p. 149.

²³ *Idem*, p. 151.

Membru de onoare al Academiei Române (31 mai 1939, repus în drepturi la 3 iulie 1990).

Activitatea de cercetare o însoțește pe cea politică, dintre lucrările relevante menționând: *Lacunele noului Cod de procedură civilă* (1902); *Despre acțiunile posesorii* (1912); *Noțiunile dreptului* (1912); *Studii juridice* (1912); *Problema Banatului* (1919); *Enciclopedia dreptului* (1922); *Inovațiunile Constituției din 1932* (1939)²⁴.

Despre practică și legiferare

Constantin G. Rătescu

Născut la 28 decembrie 1868, în Focșani, a absolvit Facultatea de Drept la București în 1893.

Și-a început cariera de magistrat ca judecător de ocol la Constanța în 1893, continuând ca substitut la Buzău (1896), procuror la Tribunalul Muscel, Dâmbovița și Tulcea (1896-1902), președinte de tribunal (1905) și consilier la Curtea de Apel Craiova (1910)²⁵.

Între 1926 și 1938 ocupă funcția de președinte la Secția a II-a a Înaltei Curți de Casație și Justiție.

A cumulat în această perioadă și calitatea de consilier temporar la Consiliul Legislativ, calitate în care a colaborat la activitatea de unificare a Codului penal și Codului de procedură penală (1926) și de elaborare a legislației privind cazierul judiciar (1926)²⁶.

Despre dreptul comercial

Toma Stelian

Născut la 3 aprilie 1860, în Craiova, este licențiat al Facultății de Drept din București, în anul 1881. Devine doctor în drept al Universității din Paris cu teza *La Plèbe à Rome jusqu'au IIIe siècle avant Jésus Christ. La faillite, étude de législation comparée et de droit international* (1885).

Începe cariera de magistrat ca judecător la Tribunalul Iași, între 1886 și 1887.

Avocat în Baroul de Ilfov, începe și o carieră politică, fiind deputat în Parlamentul României între 1895 și 1901.

Este ministru de justiție între 12 martie 1907 și 29 decembrie 1910; ministru *ad-interim* la Ministerul de Război între 4 martie și 31 octombrie 1909.

Între 1917 și 1919 a condus misiunea parlamentară a Consiliului Național Român de la Paris.

Este considerat părintele dreptului comercial, ramură pe care o dezvoltă prin lucrările sale de referință: *Curs de drept comercial* (4 volume, 1899); *Drept comercial* (5 volume, 1916); *Drept comercial. Efectele de comerț în comparație cu legislațiile străine* (1921)²⁷.

²⁴ *Idem*, p. 159.

²⁵ *Idem*, p. 212.

²⁶ *Ibidem*.

²⁷ *Idem*, p. 224.

Palate de justiție construite în perioada Marii Uniri

Curtea de Apel Alba Iulia

Edificată la începutul secolului XX, pe un teren donat de „Consiliul comunei urbane Alba Iulia”, destinată Tribunalului, Parchetului și Judecătoriei mixte, clădirea Curții de Apel Alba Iulia a fost folosită cu această destinație până în anul 1968, când a fost preluată de fostul sfat popular al raionului Alba pentru a servi ca sediu pentru fostul comitet județean de partid.

În anul 2010, imobilul a revenit în administrarea Ministerului Justiției, funcționând, încă o dată, ca sediu al celei mai înalte instanțe a județului.

Palatul de Justiție din Arad

Monument istoric de mari dimensiuni, Palatul de Justiție din Arad a fost edificat în două etape, în perioada 1892-1895 și, respectiv, 1940-1943. Construit în stil neoclasic cu influențe baroce, palatul găzduiește astăzi Tribunalul și Judecătoria Arad, precum și parchetele de pe lângă acestea.

Palatul de Justiție din București

Edificată la sfârșitul secolului XIX, clădirea Palatului de Justiție din București a înlocuit vechea Curte judecătorească, urmare a dorinței lui Carol I, la scurt timp de la proclamarea regatului, de a construi în București un palat al justiției demn de capitala unui stat independent și prosper din punct de vedere economic. Arhitectul francez Albert Ballu, diplomat al Școlii de Arte Frumoase din Paris și restaurator de monumente istorice, a fost declarat câștigătorul concursului de proiecte arhitecturale dedicate construirii noului palat de justiție, iar ulterior, lucrarea a fost preluată de către arhitectul Ion Mincu, șeful școlii românești de arhitectură, care s-a ocupat de finisaje și de proiectarea interioarelor. Conform unor surse, lui îi este atribuită și grandioasa Sală a pașilor pierduți, care ocupă aproape un sfert din suprafața de la sol a clădirii.

Lucrarea a început în anul 1890 și a fost finalizată 5 ani mai târziu, fiind inaugurată la data de 15 octombrie, cu această ocazie Regele Carol I spunând: „*Pus-am acum cincii ani, aproape de-odată, temelia a două însemnate lucrări; mai tot în același timp Ne-a fost dat să le punem petra cea din urmă: una de un interes european, podul peste Dunăre, care a desvelit în ochii lumii marele nostru avânt economic; cea de a doua, acest frumos palat, dovadă a dorinței noastre de a da justiției un locaș demn de înalta ei menire*”.

În aceeași ocazie, Regele Carol I, printr-un document oficial, lăsa „corpurilor judecătorești din Capitală” acest palat „ca să le fie lor adăpost întru îndeplinirea misiunii lor și

Sursa: Arhivele Naționale Române

Sursa: Arhivele Naționale Române

urmașilor dovadă ce au păstrat acestei înalte instituțiuni a țării”.

Palatul Regal din Constanța

Cunoscută de-a lungul timpului drept Palatul Regal, clădirea Tribunalului Constanța a fost edificată în perioada 1904-1906, având destinație de reședință de vară pentru familia regală. Începând cu anul 1922, a intrat în administrarea Ministerului Justiției și este inaugurat ca nou sediu al Curții de Apel Constanța la 16 septembrie 1923. În anul 2001, a fost supus unor lucrări de restaurare de amploare, ce au urmărit punerea în valoare a clădirii, clasificată ca monument istoric, redată în funcțiune la exact 125 de ani de la revenirea Dobrogei în cadrul statului românesc.

Sursa: Arhivele Naționale Române

Palatul de Justiție din Craiova

Proiectat de arhitectul Ion Socolescu în anul 1980, Palatul de Justiție din Craiova a fost inaugurat în anul 1912, instanțele judecătorești ale Băniei funcționând aici până în anul 1944. În anul 1952, instanțele din Craiova au revenit în Palatul de Justiție, unde au funcționat până în anul 1968, când au fost evacuate, întrucât clădirea proprietate a Ministerului Justiției a fost preluată abuziv de guvern și transferată Ministerului Învățământului. Actualmente, clădirea Palatului de Justiție servește drept sediul al Universității din Craiova.

Sursa: Arhivele Naționale Române

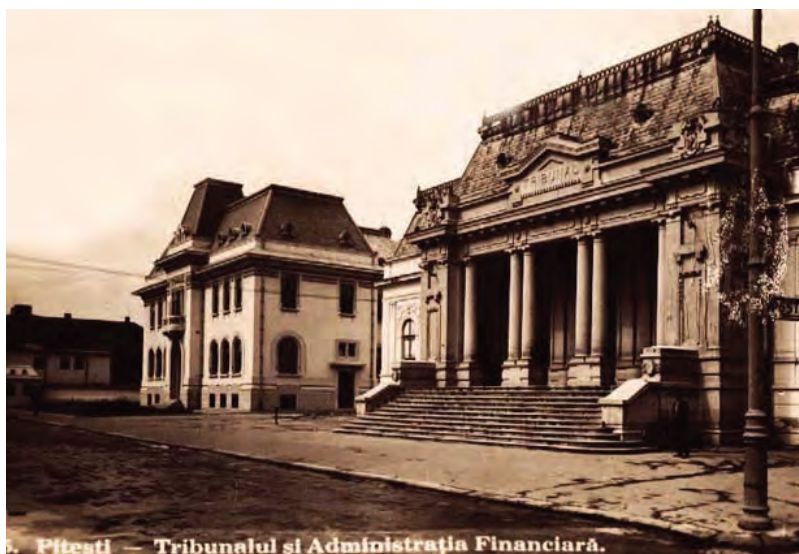
Curtea de Apel Pitești

Construită în anul 1892, clădirea ce găzduiește astăzi o parte din activitatea Curții de Apel Pitești a funcționat inițial ca tribunal, din anul 1892 până în anul 1946.

De-a lungul timpului, clădirea a suferit transformări succesive, prima dintre acestea aparținând arhitectului Arghir Culina.

În timpul regimului comunist, clădirea a servit ca sediu pentru o instituție culturală denumită Palatul Culturii, iar în anul 1979 au fost efectuate, de către arhitectul N. Ernst, amenajări ce au inclus o sală de proiecție folosită pentru filme, proiecții și concerte de muzică clasică, în timp ce fosta sală a pașilor pierduți a fost redecorată cu un plafon traforat și era folosită în continuare ca sală principală de expoziții a orașului.

În anul 1989, clădirea a revenit în administrarea Ministerului Justiției, pentru o perioadă Curtea de Apel Pitești conviețuind cu Biblioteca Județeană în același sediu.

Palatul Dicasterial din Timișoara

Construit între anii 1855-1860, Palatul Dicasterial a fost proiectat inițial ca sediu al Parlamentului Voivodinei Sârbe și Banatului Timișean. Edificată în stilul renascen-tist și structurată pe patru nivele, clădirea impresionează și astăzi prin dimensiunile sale: edilii obișnuiau să spună că are atâ-tea ferestre câte zile are un an. Astăzi, ea adăpostește Judecătoria Timișoara, Tribu-nalul Timiș, Curtea de Apel Timișoara și parchetele de pe lângă aceste instanțe.

Gânduri la ceas aniversar

Judecător

Simona Camelia Marcu

Președintele Consiliului
Superior al Magistraturii

**Procuror
Codruț Olaru**

Vicepreședintele Consiliului Superior al Magistraturii

Actualei echipe de conducere a

Consiliului Superior al Magistraturii

îi revine onoranta misiune de a așterne în numărul jubiliar al revistei „**Justiția în actualitate**” câteva gânduri la ceas aniversar.

Este, fără îndoială, dificil să ne menținem la standardele impuse de înaintașii noștri. Cum de au reușit să treacă peste vicisitudinile vremii lor, peste ambiții și orgolii, peste diferențele de abordare adesea ireconciliabile? Cum de a fost posibil ca Marea Unire să devină dintr-un ideal al națiunii române o realitate juridică?

Răspunsul este unul singur: prin patriotism. Acum 100 de ani românii au simțit că actul Marii Uniri nu va fi posibil dacă nu vor căuta și valorifica aspectele care îi apropie și nu le vor lăsa deoparte pe cele care îi despart.

Traversăm o perioadă dificilă, poate una dintre cele mai dificile din ultimul sfert de veac, în care s-au cristalizat viziuni diferite despre calea către un țel comun: o justiție independentă, mai bună, mai dreaptă, mai eficientă și mai apropiată de oameni.

Însă starea de lucruri actuală nu este nici pe departe atât de complicată precum cea de acum un secol și nu avem niciun motiv pentru a nu ne uni eforturile spre atingerea dezideratului unanim acceptat. Experiența și înțelepciunea înaintașilor ne obligă, judecători și procurori deopotrivă, să găsim împreună cele mai bune soluții astfel încât să fim, la rândul nostru, model și sursă de inspirație pentru magistrații care vor urma.

Să reflectăm, așadar, în prag de Centenar, la multele lucruri care ne unesc și să le depășim pe cele care ne dezbină, conștienți pe deplin de importanța momentului și de menirea noastră.

Judecător Victor Micu

**Președintele Consiliului Superior al Magistraturii
din Republica Moldova**

**Gânduri din partea președintelui
Consiliului Superior al Magistraturii și a
președintelui Consiliului Superior al
Procurorilor din Republica Moldova,
în anul Centenarului**

Justiția. Valori. Tradiții. Continuitate

Președintele Consiliului Superior al Magistraturii din Republica Moldova și-a început activitatea juridică în anul 1994, ca anchetator, ulterior ocupând funcția de consultant superior în cadrul Curții Supreme de Justiție. Experiența profesională a domnului Victor Micu a fost marcată de numirea sa în mai multe funcții de demnitate publică, respectiv judecător al Judecătoriei Rîșcani, municipiul Chișinău, mai apoi vicepreședinte și președinte al aceleiași instanțe de judecată, iar în anul 2014 a fost ales membru al Consiliului Superior al Magistraturii și reales în această funcție în anul 2017, fiind președinte al Consiliului în ambele mandate. În afara bogatei cariere în sistemul judiciar din Republica Moldova, domnul judecător este implicat și în activitatea didactică, fiind lector universitar la Facultatea de Drept a Universității Libere Internaționale din Moldova.

„Istoria este martorul care confirmă trecerea timpului, iluminează realitatea, vitalizează memoria, oferă călăuzire în viața de zi cu zi și ne aduce știri din antichitate.”

Marcus Tullius Cicero

O sută de ani în urmă a început să sune vocea istoriei, definirea mecanismului și inițierea procedurii de constituire a Sfatului Țării ca instituție reprezentativă la scara provinciei Basarabene, eveniment comemorat ce a rămas în istoria societăților, iar dreptul are un caracter istoric și el însoțește istoria umanității, fiind el însuși expresia juridică a vieții social politice, economice, culturale prin care se exprimă gradul de evoluție al societății.

Primul anunț public privind deschiderea Sfatului Țării a fost în ziarul „Ardealul”, la data de 19 noiembrie 1917, în care se spunea: „Deschiderea Sfatului Țării e hotărâtă pe ziua de 21 noiembrie 1917, cu oricâți deputați vor fi de față. Domnii deputați sunt poftiți să se prezinte cu toții pe ziua numită”.

Timp de 100 de ani de la acele evenimente istorice a fost criticată, și de bine și de rău, necesitatea actului Marii Uniri, iar în acest context este relevant să facem trimitere la vi-

ziunile steriene cu privire la aceea că nu există o formă de guvernământ ideală, totul depinde de cultură, tradiții, iar deciziile luate depind de împrejurările concrete care deosebesc viața unui popor de a celorlalte.

Un merit aparte în dezvoltarea culturii juridice a acelor timpuri îi aparține savantului Constantin Stere, fiind o persoană emblematică, remarcându-se prin activitatea sa multilaterală. Astfel, după cum susținea însuși Constantin Stere, „într-un stat de drept orice normă juridică, chiar a dreptului public, dă naștere unui drept subiectiv în persoana oricărui cetățean și, prin urmare, acesta trebuie să aibă posibilitatea de a-l valorifica cu ajutorul justiției. Căci ce este un drept decât protejat juridic, după cum spune Ihering”.

Fiind una dintre principalele premise pentru dezvoltarea eficientă și durabilă a unui stat și conformarea la standardele

internaționale recunoscute pe plan internațional, sectorul justiției rămâne a fi unul dintre pilonii principali ai unei societăți.

Un neokantian celebru, Giorgio del Vecchio, vedea în stat

„Unitatea unui sistem juridic care include în el însuși propriul său centru autonom și care este înzestrat în consecință cu calitatea supremă de persoană, în sens juridic, iar dreptul era privit ca o emanație a statului, care trebuie să încurajeze peste tot binele, dar întotdeauna sub forma dreptului, în așa fel încât fiecare act al său să se întemeieze pe lege, care e manifestarea voinței generale”.

Astfel, se poate cu certitudine remarca faptul că, începând de la filozofii din antichitate și trăind în același mediu cu savanții actuali, deși fiecare personalitate făcea parte din diferite tabere politice, toți aveau diverse viziuni asupra diferitor domenii, fenomene sociale, însă dintotdeauna a existat și în România, și în Republica Moldova un punct de tangență, un areal ce domină toate ambițiile politice – promovarea supremației legii, respectarea drepturilor și libertăților omului în opera de edificare a statului de drept – precum a făcut-o renumitul savant și om politic român, de origine basarabeană, Constantin Stere, ale cărui principii și viziuni expuse în scrierile sale, pe bună măsură au rămas în tezaurul științelor de drept național și internațional ca model de consfințire a dreptului constituțional.

Viziunile lui Constantin Stere asupra reglementărilor constituționale ale drepturilor și libertăților omului corespund celor mai înalte standarde științifico-practice europene; în opinia acestuia, toate libertățile ce sunt stipulate în constituție izvorăsc din principiul inviolabilității persoanei ce denotă respectul demnității umane.

Astfel, concepțiile acelor timpuri sunt călăuzite și bazate pe principiul separării puterii în stat, accesului liber la justiție, independenței judecătorului, ceea ce a contribuit la consolidarea ordinii de drept.

După cum a subliniat Constantin Stere, judecătorul este independent și inamovibil: „El nu are șef. Cel mai mic, cel mai modest judecător, de la judecătorul de pace și până

la membrul curții de casație, când judecă, el judecă după cum îi dictează conștiința lui, nu prin ordinul vreunui superior și e însuși organul suveranității naționale. Nu are șef în această privință. Când nu are de dat ascultare nimănui, e un delegat al suveranității”.

Apreciind contribuțiile tuturor cercetătorilor naționali și internaționali, justiția totuși, ca tematică, nu și-a epuizat potențialul epistemologic, este necesară cercetarea în continuare a justiției ca serviciu public, îmbunătățirea actului de justiție, prin optimizarea calității, în scopul aplicării celor mai bune practici. Acest lucru ne revine nouă și ține de datoria noastră majoră reformarea, modernizarea, identificarea tuturor căilor relevante de valorificare a sistemului judiciar ca instrument echitabil al statului pus în slujba societății, asigurând accesul liber la justiție, ce constituie un principiu fundamental al organizării sistemului judiciar, promovând egalitatea în fața justiției, imparțialitatea, colegialitatea.

Comemorarea acestui eveniment ne amintește că „istoria nu este doar o simplă instruire de fapte și evenimente, ea este o știință ce permite cunoașterea trecutului prin raportarea la prezent” (Anca Daniela Hunt).

Bibliografie:

1. *Blocul moldovenesc al Sfatului Țării, făuritor al destinului moldovean*, autor Gheorghe Cojocaru, în Akademos nr. 4/2017.
2. *Anteproiect de Constituție, întocmit de Secția de Studii a Partidului Țărănesc cu o Expunere de motive de C. Stere*, București, 1922.
3. *Constantin Stere despre Dreptul la libertatea individuală*, autor Raisa Grecu, Avocatul Poporului, 2009.

Valorile Justiției între ieri și azi

Procuror, Președinte al Consiliului Superior al Procurorilor, cu o experiență profesională de 18 ani, distinsă cu insigna „Eminent al Procuraturii” și Diploma de Onoare de categoria III.

*„Pământul, istoria și limba sunt, în esență, cei trei stâlpi pe care se ține neamul.”
Ion Druță*

**Procuror
Angela Motuzoc**

**Președintele Consiliului Superior al Procurorilor
din Republica Moldova**

Trăim momente deosebite din perspectivă istorică, întrucât emoția Centenarului Marii Uniri ne oferă făgașul excelent pentru reflecții despre acest eveniment ce poartă o mare încărcătură simbolică.

Valența și necesitatea actului Marii Uniri a fost elogiată de unii și criticată de alții, a fost subiect al polemicilor științifice și al disputelor politice aprinse, dar în absența unui „lacăt” care să închidă această ușă a controverselor, considerăm că e relevant dreptul fiecăruia de a-și găsi răspunsul între filele istoriei.

Adevărul pe care-l susținem cu insistență ne spune că „*nu putem înțelege ce se întâmplă astăzi fără să știm ce s-a întâmplat ieri*” și, prin urmare, această pledoarie o vom dedica viziunilor degajate de Sfatul Țării din Basarabia pe terenul consolidării ordinii de drept, ca element de valoare definitorie în arhitectura generală a evenimentului comemorat.

Esența activității acestui for reprezentativ este descrisă în procesele-verbale ale ședințelor desfășurate între anii 1917 și 1918, care păstrează cu grijă gândurile, idealurile și aspirațiile generației, care a avut curajul unei decizii fundamentale.

Angajamentul, interesul și manifestările deputaților au fost diferite, natura problemelor morale și politice abordate îi plasa în tabere opuse, dar există o zonă care poartă amprenta incontestabilă a imunității în fața oricărui recurs – responsabilitatea pentru promovarea și dezvoltarea valorilor statului de drept, consacrarea supremației legii și aderența la calitatea actului de justiție.

Deși conjunctura politică, economică, diplomatică și culturală era dificilă, iar dezbaterile privind problemele țării purtau inclusiv și amprenta unor ambiții, este demn de cea mai înaltă apreciere angajamentul general al deputaților din Sfatul Țării – de a asigura importanța de piloni ai statalității pentru lege și drepturile fundamentale.

Este notabilă alocuțiunea domnului Ion Inculeț, în calitate de președinte al Sfatului Țării, care, în ședința din 21 noiembrie 1917, când puterea emoțiilor exploda în fraze înălțătoare, a reușit să canalizeze atenția celor prezenți spre esența organizării unui stat.

Astfel, omul politic a spus cu o înaltă forță de convingere că „*Sfatului Țării îi revine obligația sfântă de a direcționa viața meleagului pe făgașul legalității, căci nu poate să existe ordine fără respectarea legilor. Garantând libertatea cetățeanului, a persoanei, a conștiinței, a întrunirilor, inviolabilitatea domiciliului, Sfatul Țării trebuie să întreprindă toate măsurile pentru protecția reală a acestor drepturi ale vieții civile*”.

Recitind procesele-verbale nominalizate *supra*, este o adevărată onoare pentru noi să constatăm că eforturile de edificare a ordinii de drept depuse în acele timpuri se raliau ideii de „acces liber la justiție și independență a judecătorilor”, precum și principiului de separare a puterilor, afirmându-se cu tărie că „*instanța de judecată (justiția) nu trebuie să fie arenă pentru politică*”.

Angajamentul asumat avea dimensiuni covârșitoare, menționându-se că trebuie făcut „*tot ce este posibil pentru a consolida ordinea de drept, chiar dacă va fi nevoie de sacrificiul vieții*”.

În considerarea interesului național, de la tribuna Sfatului Țării s-a evocat că „nu armele, dar încrederea și sinceritatea sunt cele mai bune mijloace de apărare a poporului”. O asemenea abordare este, fără îndoială, dovada incontestabilă de înaltă conștiință civică și înțelepciune profesională deosebită.

Toate aceste valori și principii democratice s-au regăsit, mai târziu, în Declarația Universală a drepturilor omului și în Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și, în acest context, se desprinde certitudinea că cei ce făureau istoria acum 100 de ani aveau înțelegerea clară despre dimensiunea în care trebuie să evolueze normele de drept și împărtășeau viziunile progresiste ale acelei perioade.

Pentru nuanțarea gândurilor despre Centenar, avem datoria morală să evocăm câteva referințe despre ilustrul savant Constantin Stere și meritul acestuia în dezvoltarea culturii juridice a acelor timpuri.

Personalitate emblematică, cu un potențial intelectual neordinar, Constantin Stere s-a remarcat prin activitatea sa multilaterală. A fost jurist, profesor, scriitor și om politic, reușind să ne lase o vastă moștenire prin operele sale.

După cum susținea însuși Constantin Stere, „*un stat, înainte de toate, trebuie să trăiască și viața lui e legea supremă, din care decurg toate celelalte condițiuni, norme de conduită, legi*”.

Potrivit convingerilor renumitului profesor, rațiunea existenței statului constă în asigurarea intereselor și drepturilor tuturor membrilor societății. Toate libertățile despre care vorbește Constituția izvorăsc dintr-un singur principiu superior – principiul de inviolabilitate a personalității, care, prin sine însăși, afirmă respectul demnității umane.

Constantin Stere a contribuit, într-o măsură definitorie, la dezvoltarea materiei dreptului constituțional, iar aportul său s-a concretizat prin elaborarea unuia dintre anteproiectele de Constituție, care au fost dezbătute în contextul adoptării legii supreme din anul 1923.

În considerarea respectului pentru vocația și nivelul înalt de profesionalism al acestui jurist erudit, vom aminti doar unele dintre inovațiile ce se propuneau pentru acest text de lege:

- proclamarea egalității în drepturi a bărbaților și femeilor cu abrogarea tuturor îngrădirilor capacității civile a femeilor;
- dreptul la libera circulație pe teritoriul țării și dreptul la emigrare;
- garantarea drepturilor minorităților etnice și confessionale;
- introducerea unor dispoziții cu scop de eliminare și pedepsire a unor eventuale violențe în cadrul cercetărilor judiciare și polițienești;
- includerea în textul Constituției a principiilor statutului funcționarilor publici și răspunderea lor civilă și penală pentru comiterea unor acte ilegale.

Deși la acel moment propunerile lui Constantin Stere nu au fost puse în aplicare, totuși, această veritabilă capodoperă de drept constituțional rămâne, incontestabil, o creație juridică de calibrul epocal, fiind un exemplu de angajament și acuratețe profesională.

În timp, niciuna dintre aceste idei nu a rămas în afara *aquis*-ului legislativ, regăsindu-se, cu unele diferențe de redactare, în cadrul normativ național și european.

Întrucât am făcut apel la cronicile acelor timpuri și am răsfățat cu mult interes memoriile evenimentelor de referință, am vrea să ne fie înțeles și gestul de politețe față de o altă figură reprezentativă, a cărei strălucire trebuie pusă în valoare – Elena Alistar, un nume ce inspiră emoții de admirație.

Prima femeie deputat, membru al Sfatului Țării, distinsa doamnă și-a făcut simțită prezența printr-un accentuat patriotism și sinceră promovare a valorilor neamului.

Raționamentul care ne-a condus spre această notabilă elogiare își are sorgintea în emoția pe care Elena Alistar a reușit să o transmită prin lucrarea sa *Amintiri din anii 1917/1918*.

Vom etala un crâmpei din descrierea dată de autoare ședinței de inaugurare a Sfatului Țării, care, în opinia noastră, are o putere covârșitoare chiar și peste un secol: „*Deschiderea a fost atât de solemnă că e greu de închipuit, dar și greu de descris. Când marele luptător Alexandri (Nicolae N. Alexandri – n.a.), fiind ales, ca cel mai în vârstă din comitet, să deschidă ședința, a pronunțat: «Declara prima ședință a Sfatului Țării deschisă», ochii îi erau plini de lacrimi, vocea îi tremura, pe barbă-i încărunțită au prins a-i curge lacrimi care se vărsau pe piept. În acest moment, nici Halippa, Pelivan, câțiva preoți, părintele Gurie nu-și puteau ține lacrimile. Întreaga sală a fost zdruncinată de un sentiment atât de adânc, de o bucurie așa de puternică ce nu se poate închipui decât numai văzând*”.

Am regăsit aceeași optică și în procesul-verbal al ședinței indicate, care, deși a urmat rigorile unui act oficial, conține un detaliu înălțător: „*Dna deputat Elena Alistar, îmbrăcată în costum național, leagă peste umărul președintelui (I. Inculeț – n.a.) o panglică tricoloră națională*”.

Considerăm că orice comentariu este superfluu, căci aceste cuvinte transmit, prin excelență, valoarea personalității Elenei Alistar.

Împărtășim, cu toată considerația, crezul pe care Domnia sa l-a urmat cu perseverență pe parcursul întregii vieți:

„*Trebuie ca orice ființă omenească să-și aducă obolul ei de muncă, inimă, de suflet, de ființă și chiar de viață, pentru ca să contribuie cât de puțin la realizarea aspirațiilor*”.

Evident, descrierile nu se opresc aici, pentru că fiecare personalitate care a contribuit în acele timpuri la elaborarea actelor normative, la promovarea culturii juridice, la consolidarea ordinii de drept, la împlinirea standardelor justiției are un merit deosebit în realizarea aspirațiilor mărețe și se impun elogiile de onoare.

Axa de valori a unui popor este rodul contribuțiilor de curaj, verticalitate, rezistență și sacrificiu, fiind puterea care fortifică identitatea națională, iar Centenarul reprezintă,

întâi de toate, credințe și idealuri pe care nu le putem lăsa să se scurgă fără urmă în clepsidra timpului.

Exemplul de curaj și iubire de țară al acelei generații nu poate fi privit doar ca o valență a istoriei, el fiind resortul moral fundamental care ne încurajează să păstrăm și să dezvoltăm valorile pe care se sprijină spiritul Centenarului, acestea reprezentând veritabile diamante din tezaurul național, pe care trebuie să-l transmitem integru generațiilor viitoare. Lăsând la o parte problemele istorice și politice, avem datoria de a pune în valoare trecutul, pentru că destinul unei țări se clădește pe modele autentice de demnitate și adevăr, care trebuie cinstite întru dăinuirea eternă a faptelor mărețe.

Bibliografie:

1. *Sfatul Țării: Documente (I). Procese-verbale ale ședințelor în plen*, autor Ion Țurcanu.
2. *Centenar. Sfatul Țării*, autor Ion Țurcanu.
3. *Constantin Stere despre Dreptul la libertatea individuală*, autor Raisa Grecu, Avocatul Poporului, 2009.
4. *Contribuția lui Constantin Stere la modernizarea instituțiilor naționale*, autori Raisa Grecu, Valentina Coptileț, în Revista Națională de Drept nr. 6/2015.

Interviu cu un judecător pensionat

Gheorghe Buta

În prezent avocat asociat al firmei de avocatură Mușat și Asociații, a început cariera de magistrat ca procuror (1979-1987), continuând ca judecător (1987-2010), membru al Consiliului Superior al Magistraturii (2003-2005 și 2009-2010), judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție (2004-2010) și Președinte al Secției Comerciale a Înaltei Curți de Casație și Justiție (2009-2010).

Este, de asemenea, membru în Comitetul de referenți științifici ai revistei „Studii și Cercetări Juridice”, director al Revistei române de jurisprudență, membru titular și președintele Secției de aplicare a dreptului a Academiei de Științe Juridice din România, cercetător științific și membru în Consiliul Științific al Institutului de Cercetări Juridice „Acad. Andrei Rădulescu” al Academiei Române.

Cine au fost modelele dumneavoastră și cum v-au marcat cariera de magistrat?

În această privință, a mediului profesional în care am activat, mă pot considera un răsărit al sorții, întrucât, atât ca procuror, cum am debutat, cât și mai apoi ca judecător, în restul carierei mele judiciare, am avut șansa, nu doar a unor oameni, ci a unor întregi colective de profesioniști care își iubeau și respectau profesia și colegii alături de care o exercitau, având, în același timp, respect și înțelegere față de oameni (justițiabili) și problemele lor. Cariera mea de procuror și apoi de judecător a fost influențată – evident, pozitiv și sub diverse aspecte – de foarte mulți colegi (procurori, judecători, avocați), prin calitățile lor și prin modul exigent și responsabil, în același timp uman, în care își exercitau profesia. Unii dintre ei au părăsit această lume, alții s-au pensionat, alții încă profesează, dar tuturor le păstrez un respect deosebit și gândul către ei îmi încălzește inima, după cum grija, colegialitatea, prietenia lor mi-au încălzit simțămintele pentru profesie și m-au făcut să o respect și să o îndrăgesc.

Ei m-au învățat respectul față de profesie (și față de celelalte profesii juridice) și față de oameni (în primul rând față de justițiabili, indiferent de poziția acestora), echilibrul și faptul că legea nu trebuie aplicată mecanic, că ea nu se aplică în abstract, ci unor situații anume (diverse și complexe) și unor oameni concreți. Că justiția se face pentru rezolvarea, și nu pentru complicarea și mai mult, a unor probleme sociale și/sau personale, și nu pentru a se afirma doar superioritatea autosuficientă a celor care o înfăptuiesc (și, deși justiția se înfăptuiește doar de către judecători, aici îi am în vedere și pe procurori).

Fără a uita pe mulți dintre cei care mi-au influențat pozitiv cariera, i-aș aminti (pentru că mi-ați cerut aceasta) pe câțiva: Onea Miron (procuror inspector la Procuratura județului Bistrița-Năsăud), Iuliu Oprea (vicepreședintele Tribunalului Bistrița-Năsăud), Balazsy-Titieni Ladislau (judecător la Tribunalul Bistrița-Năsăud), Teodor Petruș (președintele Curții de Apel Cluj), Marin Voicu (președintele Curții de Apel Constanța și judecător la CEDO și la Înalta Curte de Casație și Justiție) și Viorel Roș (președintele Tribunalului București). Nu pot omite aici nici pe profesorii Ioan Zinelu, Tudor Drăganu, Ion

Deleanu (Universitatea Babeș-Bolyai, Cluj-Napoca) și Viorel Mihai Ciobanu (Universitatea București).

Pentru mine, dintre cei care mi-au marcat atât pregătirea în domeniul dreptului, cât și, mai apoi, cariera judiciară se detașează, ca model, Profesorul Ion Deleanu, prin iubirea și respectul pentru drept, enciclopedismul juridic, verticalitatea opiniilor și stilul său inconfundabil care, pe bună dreptate, i-a atras apelativul de „prinț al dreptului” (cât de sărace pot fi cuvintele când încerci să cuprinzi o personalitate extraordinară!). Acesta mi-a marcat nu doar activitatea științifică și publicistică (îndrumându-mi teza de doctorat și colaborând la unele lucrări), ci și pe cea de judecător sub multiple aspecte: atitudine, echilibru, deschiderea către oameni și drept, respectul pentru opiniile celorlalți ș.a. Un mic exemplu este îndemnul adresat, împreună cu Profesorul, colegilor judecători (ce trebuie înțeles corect, în sensul explicat mai pe larg de noi în „Procedura somației de plată”) de a nu se mulțumi, pernicios confortabil, la invocarea „sintagmei-refugiu” *de lege lata*, ci de a aborda o atitudine pretoriana (nu însă rebelă față de lege și de voința legiuitorului) prin care să complinească insuficiențele sau inadecvările legislative, în ambianța principiilor generale ale dreptului și ale jurisprudenței instanțelor europene, oferind soluții acolo unde soluțiile nu au fost încă oferite.

Cum vedeți viitorul sistemului judiciar românesc?

Aș vrea să fiu cel puțin la fel de optimist și încrezător ca în 1990, apoi în 2004 (optimism care m-a făcut să refuz destule oferte și oportunități tentante din afara sistemului), dar nu pot încerca decât un optimism rezervat și condiționat, determinat de mersul sinuos al sistemului judiciar, marcat de evoluții și involuții, de conflicte, de atacuri din interior și mai ales din exteriorul lui (față de care, de regulă, sistemul nu a reacționat sau, când a făcut-o, reacția a fost greșită), de vulnerabilitățile sistemului și, mai ales, de atitudinea celor care îl compun și îl conduc la diferite niveluri (și care îi pot conferi consistență sau, dimpotrivă, slăbiciune). Și aceasta o spun ca cineva care, deși plecat oficial din sistem de peste 8 ani, se simte la fel de atașat de acesta ca atunci când eram parte a lui. De altfel, continui să susțin (după 8 ani ca procuror, 23 de ani

ca judecător la toate nivelurile, 8 ani avocat, 14 ani cadru didactic universitar, 10 ani cercetător științific, arbitru, plus practician în insolvență și notar public – suspendat), spre iritarea unor colegi juriști, că profesia de judecător este cea mai complexă și frumoasă profesie juridică.

Se spune, în mod corect, că judecătorul este ultima redută față de abuzurile statului, prin instituțiile sale, împotriva cetățeanului, dar constatăm, nu doar cu regret, ci și cu maximă îngrijorare, că, în prezent, este o redută fisurată și că imaginea acestei meniri esențiale este măcinată de îndoială în societatea românească. La aceasta a contribuit, din plin, asaltul (dovedit și condamnat) unor politicieni cu funcții înalte în stat și al unora dintre instituțiile statului, dar și cel din interior, în principal al „colegilor” de magistratură, procurorii care, independent sau mânați/susținuți de alții, au dorit afirmarea (periculoasă a superiorității lor față de judecători, judecători care ar trebui să le confirme, fără nicio cenzură/filtru și fără să crâcnească, întreaga lor activitate (din păcate – și o spun cu regret – deficitară sub multe aspecte). Acestora li se adaugă, în opinia mea, și alte slăbiciuni interne ale sistemului judiciar, fără de care efectele negative ale acestor asalturi asupra sa, independente sau concertate, ar fi fost mult diminuate. Și aici am în vedere, pe de o parte, lipsa de unitate, coordonare și colaborare onestă între autoritățile componente ale sistemului și a acestora cu celelalte autorități, iar pe de altă parte, acțiunile individuale sau colective ale unor procurori și/sau judecători – unii cu funcții de conducere și responsabilități importante – care au afectat grav nu doar imaginea și credibilitatea sistemului, ci chiar funcționarea lui corectă și eficientă, în slujba cetățenilor.

Sistemul judiciar actual are mulți oameni bine pregătiți profesional, onești, echilibrați, cu respect pentru profesie și aceștia ar trebui să se exprime public, individual sau, mai ales, organizat, să se facă auziți și ascultați (mai mult decât „zgomotoșii” de serviciu) și să determine, din interior, o așezare a sistemului pe o poziție de corectitudine, echilibru și de respect din partea celorlalte autorități și a societății în general. La aceasta ar contribui și o unitate și solidaritate colegială între judecători și între aceștia și procurori (dacă și în măsura în care fiecare și, mai ales, ultimii vor înțelege să respecte statutul și rolul celorlalți). Ar fi foarte multe aspecte de discutat despre situația actuală și viitorul sistemului judiciar și aceasta nu se poate

face în spațiul foarte limitat al unui interviu, dar discuția trebuie făcută în primul rând în interiorul sistemului, de o manieră organizată (eventual în reuniuni naționale ale judecătorilor și, respectiv, procurorilor), și nu accidental, prin voci individuale, care, fără un mandat, veleitarist și electoral, exprimă puncte de vedere și interese subiective proprii sau ale unor grupări restrânse (cu reprezentativitate îndoielnică și contestată), contrare sau cel puțin paralele față de interesele generale ale sistemului, care sunt și ale societății românești. Doar printr-o voce unitară și exprimată ferm, rezultat al unei reprezentativități reale, cu implicare activă a tuturor membrilor săi, nu doar a unor veleitariști, sistemul judiciar își poate impune, în beneficiul întregii societați, punctele sale de vedere corecte și argumentate.

Față de cele câteva aspecte menționate (foarte puține în raport cu numeroasele provocări și pericole ale sistemului), aș putea spune că sistemul judiciar (și în primul rând instanțele) trebuie – pentru componenții lui, dar, mai ales, pentru societatea românească și cetățeni – să își asigure, prin efortul și colaborarea onestă a organismelor interne și a acestora cu celelalte autorități, în principal cu Parlamentul României, precum și prin efortul și atitudinea activă, dar echilibrată și solidară, a membrilor săi, un viitor solid, stabil, cu un statut independent și puternic, respectat de toate celelalte autorități ale statului și de către cetățeni.

Ce sfaturi le-ați da tinerilor judecători?

Este foarte greu de dat sfaturi unor colegi (sper să nu supăr folosind acest termen), judecători cu o pregătire teoretică temeinică (majoritatea) și care deja au fost „aruncați în apă” profesiei (prin existența completului de unic judecător), trebuind să ia singuri decizii extrem de importante.

Așa cum spuneam, profesia de judecător este foarte frumoasă, dar este și foarte dificilă. În primul rând, trebuie să înveți și să fii deschis la a învăța permanent, zilnic, atât în formă organizată, cât, mai ales, individual, din acte normative (materia de bază a judecătorului), din doctrină, din jurisprudență, dar și de la colegi, de la avocați, consilieri și, deseori, de la justițiabili. Ideea că știi tot ce este necesar, că nu ai nevoie să primești alte informații sau argumente de la alții este greșită și trădează o autosuficiență extrem de

periculoasă pentru carieră. Cum, de altfel, este și aroganța (însoțită aproape întotdeauna de suficiență) în raporturile (mai ales în sala de judecată) cu avocați, consilierii juridici și justițiabili. Nu insist asupra acestui aspect, extrem de important pentru un judecător, pentru că în urmă cu ceva timp, într-o chestiune „fierbinte” la acel moment, mi-am exprimat gândurile într-un articol apărut pe Juridice intitulat „Te fură scaunul!” și care, fără falsă modestie, este foarte citit și, cred eu, mereu actual. Este deja de notorietate atitudinea, mai ales a tinerilor magistrați, de a refuza să continue relațiile firești, corecte cu foștii colegi de liceu, cu vecinii, rudele și, mai ales, cu foștii colegi de facultate sau chiar profesori ce exercită o altă profesie juridică, mergând până la a le evita chiar și salutul (!). Poate că acesta este și efectul unei anumite pregătiri (discutabile), dar și al unei atmosfere bolnăvicioase din societate, în care tot ce se întâmplă în sistem este suspect, influențabil, neonest etc., dar un asemenea comportament le schimonosește sufletul, le diminuează chiar latura umană firească și necesară a profesiei, fără a le conferi imparțialitatea și independența (și nici măcar aparența lor) pe care doresc să le afirme în acest mod. Categorie, este nevoie de o anumită reținere și selecție în relațiile personale, dar aceasta trebuie făcută cu echilibru și bună-credință, și nu împinsă la absurd, pentru că, în cele din urmă, independența și imparțialitatea vin din interior, ca o formă de libertate, și nu din constrângerea dată de aparențe.

Sunt multe alte sfaturi ce pot fi date tinerilor judecători, dat fiind faptul că profesia este atât de complexă, dar mă limitez, după cele spuse mai sus, să le adresez acest îndemn: fiți deschiși la societate, echilibrați și responsabili în acțiunile și deciziile voastre, modești, dar mândri de profesie și, în primul rând, fiți oameni!

Care sunt gândurile dumneavoastră în anul Centenarului Marii Uniri?

Aș fi dorit să fie doar gânduri pline de bucurie, mulțumire și optimism pentru ceea ce am realizat până acum ca națiuni – sprijinită pe un stat național unitar și puternic – și pentru un viitor stabil, prosper pentru fiecare și pentru toți împreună, în pofida instabilității, provocărilor și pericolelor de tot felul cu care se confruntă și se va confrunta, în prezent și în perioada următoare, această planetă numită Pământ. Din păcate, după această „oră astrală” a României, reprezentată de momentul Marii Uniri, momentele de dezbinare, de restriște, de frânare a evoluției noastre au fost mult mai multe decât cele în care ne-am unit energiile pentru a izbândi, pentru a trece peste situații nefavorabile și a le valorifica pe cele favorabile. De prea multe ori am senzația că românii așteaptă ca Dumnezeu nu doar să le dea (le-a dat și le dă, Slavă Domnului!), ci să le și „bage în traistă”. Mă întristează faptul că românii (indiferent că sunt în țară sau în afara ei) sunt mai dezbinați (și deci mai slabi) ca niciodată, atât la nivelul întregii societăți, cât și la nivelul diverselor colective, mai mult sau mai puțin numeroase. Mă întristează că, mai ales din vina tuturor autorităților și politicienilor, acest moment extraordinar al Centenarului Marii Uniri nu a fost organizat și prezentat la uriașa sa valoare istorică și politică națională și folosit, inteligent și cu bună-credință, ca

un moment de reconciliere și reunificare, de această dată nu teritorială, ci socială și spirituală, eventual printr-un proiect de țară vizionar și mobilizator, pentru a se putea valorifica cât mai bine energiile și creativitatea acestui popor și toate darurile primite de la Dumnezeu, pentru a asigura României trecerea lină prin vârtejurile lumii contemporane și un viitor sigur, prosper și stabil.

Drept urmare, contrar regretului ce transpare din cele de mai sus și pericolelor, amenințărilor și dificultăților de tot felul, rămân optimist în privința viitorului națiunii române și a statului național unitar român, sistemul judiciar putând și

trebuind să fie un factor important de echilibru, stabilitate și democrație.

Tot mai des aud spunându-se, cu pesimism, că doar un cutremur major (nu doar în sens geofizic) ar putea să mai determine o coagulare a societății românești care să îi asigure progresul dorit, dar eu încă mai sper, din tot sufletul, că nu este așa și că nu doar o „zguduitură” (evit să spun nenorocire) națională majoră ne-ar conduce la aceasta, ci și înțelepciunea, cumpătarea, generozitatea, dragostea de țară a acestui popor minunat, care este poporul român.

Interviu cu un procuror pensionat

Dan Popa

Procuror cu vechime de 45 de ani în profesie, având o serie de funcții de conducere de la nivelul de parchet de pe lângă judecătorie, până la nivel de parchet de pe lângă curte de apel, este în prezent consilier al Președintelui Uniunii Notarilor Publici din România, dar și președintele Consiliului Director al Institutului Român pentru Informații Juridice (ROLLI).

Cine au fost modelele dumneavoastră și cum v-au marcat cariera de magistrat?

Perioada în care mi-am început cariera de procuror era marcată de o generație cu mult mai în vârstă decât mine; am fost printre primii – puțini – procurori stagiați de la acea vreme, pentru că până atunci accesul procurorilor stagiați nu fusese posibil în București.

Aveam 25 de ani, iar cel mai tânăr coleg de la Procuratura sectorului 8, unde am fost repartizat, avea 46 de ani.

Era o perioadă în care „învățătura” continua și după absolvirea facultății, iar disponibilitatea procurorilor de a împărtăși experiența lor era uriașă.

Acum această atitudine este apreciată drept „imixtiune”, la acea vreme era doar o comunicare, consultare colegială menită să te facă să iei cea mai corectă decizie.

Oameni cu totul deosebiți ca structură, dar și ca pregătire profesională mi-au marcat cariera și-mi amintesc cu mare respect de Petre Todicescu – procuror-șef al Procuraturii sectorului 8, unde fusesem repartizat, și la care am regăsit același spirit de umanitate și înțelepciune, de bun simț și echilibru în care fusesem crescut de părinții mei – ambii învățători; a fost primul practician al dreptului care, repetat, afirma principiul învățat în școală: „*decât un nevinovat nedrept condamnat, mai bine un vinovat nepedepsit*” și care mi-a conștientizat sentimentul de responsabilitate al acestei profesii.

Le port o adâncă recunoștință lui Dumitru Popescu și Gheorghe Diaconescu, ambii procurori-șefi ai Procuraturii București la momente diferite, cel din urmă și prim-adjunct al Procurorului General, mare știutor de carte și exemplu de ținută profesională și demnitate.

Deși vremurile nu erau simple, am avut șansa să fiu alături de colegi de o mare valoare și umană, și profesională și rămân la convingerea că, indiferent de sistem, probitatea morală, structura interioară și pregătirea profesională definesc un bun procuror.

Ar fi multe de povestit dacă ținem seama că mi-am început cariera odată cu intrarea în vigoare a Codului

penal din 1969 și am părăsit profesia odată cu intrarea în vigoare a noului Cod penal din 2014... Mult nu?! dar este viața mea în profesia pe care am prețuit-o, am respectat-o și îmi doresc să o fi onorat cu puterile și mintea mea.

Cum vedeți viitorul sistemului judiciar românesc?

Există o tentație, poate firească pentru fiecare dintre noi, să creadă că vremurile și modul în care a dat măsura capacității sale profesionale sunt greu de egalat.

Cred că, omeneste, este eroarea fundamentală pe care oricine o poate face.

Nimeni nu este de neînlocuit și vremurile, ca și oamenii, evoluează pe termen lung. Sigur că pot fi momente, perioade de timp în care sincope apar și România a trăit asemenea momente, dar cumva istoria repune lucrurile în matca lor de normalitate.

Ce vreau să spun este că, indiferent de dificultățile ori blocajele ce pot apărea la un moment dat, sunt convins că sistemul judiciar românesc are resursele necesare să continue o tradiție remarcabilă pe care dreptul a avut-o în această țară.

Am cunoscut și cunosc magistrați a căror carieră profesională am putut-o urmări în timp, tineri sau deja apuși la maturitate, foarte bine pregătiți, și poate tocmai din acest motiv nu am nicio îndoială cu privire la sensul, evoluția și calitatea actului de justiție.

De altfel, dincolo de accentul de personalitate pe care fiecare îl imprimă profesiei, există o continuitate a generațiilor, pentru că școala de drept românească este una redutabilă și îmi place să cred că tinerii magistrați au suficientă disponibilitate de a recepta experiența acelora dinaintea lor.

Ce sfaturi le-ați da tinerilor procurori?

Sfaturile pe care la rândul meu le-am primit de la cei cărora le port un profund respect: să fie echilibrați, în primul rând, să judece oamenii și faptele lipsiți de patimă (dar nu de

pasiune) și prejudecăți și să nu uite niciun moment responsabilitatea actului pe care îl îndeplinesc.

Rolul procurorului în sistemul nostru de drept este oarecum diferit față de cel pe care colegii noștri din alte state ale Uniunii Europene, guvernate de alt sistem de drept, îl au.

Chiar și după modificarea Codului de procedura penală, procurorului îi revine de la lege sarcina de a „strânge toate probele necesare pentru a se constata dacă există

sau nu temeiuri de trimitere în judecată”, el – procurorul – nu este un acuzator public, ci este responsabil de administrarea tuturor probelor, atât în favoarea, cât și în defavoarea persoanei pe care o cercetează în scopul „aflării adevărului”.

Acest principiu, al aflării adevărului, este sursa uriașei răspunderi ce marchează această minunată profesie, dar în același timp dă măsură calității umane a celor meniți, chemați să îndeplinească actul de justiție.

Din acest motiv, în exercitarea profesiei, procurorul nu-și mai aparține, pentru că trebuie să lase la ușa biroului toate problemele și grijile propriei persoane și familiei, trebuie să-și abandoneze orice posibilă iritare ori frustrare față de persoana ale cărei fapte le are a cerceta ori față de mediul social căruia îi aparține acea persoană, trebuie să se îndoiască, să nu aibă certitudini predefinite, pentru că numai îndoiala îl va conduce la judecata cea mai corectă și, mai presus de orice, să fie conștient de consecințele pe care fiecare decizie o să o aibă asupra unui destin uman.

Sigur că asta nu înseamnă abdicarea de la perseverența de a constata și dovedi faptele care afectează ordinea socială atât de serios încât sunt incriminate de legea penală, dar este menirea și sarcina procurorului de a acorda în mod just și responsabil faptele pe care le cercetează cu norma de drept, și asta prin judecata profesionistă și echilibrată.

Profesia de procuror este una plină de responsabilitate, pentru că orice decizie schimbă destine, le poate distruge sau le poate reda sentimentul actului de dreptate. Sigur, pregătirea profesională este deosebit de importantă, dar dincolo de o foarte bună cunoaștere a normelor juridice, cel puțin la fel de important, dacă nu chiar mai important, după părerea mea, este echilibrul, fără de care nu poate exista o dreaptă judecată.

Cândva, la începuturile carierei mele, unul dintre șefii mei căruia i-am purtat o prețuire aparte mi-a spus: „*judecata pe care o faci este ca și îmbrăcatul mâinii cu o mânășă, fapta fiind mâna, iar norma juridică mânășă: dacă este prea mare, mânășă va cădea de pe mâna, iar dacă este prea mică, mâna nu va încăpea; este esențial ca mânășă să îmbrace perfect mâna*”.

N-aș numi tot ce am spus până acum sfaturi, ci mai degrabă o împărtășire

a propriilor mele experiențe și valori pe care le-am urmat în carieră, tocmai pentru că am avut îndoieli, și în mod sigur am făcut și greșeli, dar niciodată cu bună știință nu mi-am încălcat conștiința.

Care sunt gândurile dumneavoastră în anul Centenarului Marii Uniri?

Mi-aș dori să ne putem regăsi capacitatea de înțelegere a unora față de alții, de acceptare și toleranță, pe care uneori, în ultimii ani, am sentimentul că le-am răătăcit.

Am sentimentul uneori, uitându-mă în jur, că înstrăinarea și izolarea pun stăpânire pe noi, așa că mi-aș dori să aud mai des „noi”, decât „eu”.

În același timp, mi-aș dori ceva mai multă rigoare, respect și față de noi, și față de regulile care ne pot face viața mai bună.

Dacă în urmă cu 100 de ani acest popor a reușit să abandoneze orice îl dezbină pentru a da sens valorilor esențiale în care toți au crezut, mi-aș dori să putem depăși învrăjbirile și să înțelegem că, realmente, nu putem avea un viitor dacă nu ne apreciem trecutul și nu putem construi un destin colectiv dacă nu dovedim prețuire și respect față de fiecare dintre noi.

**Interviu cu un fost membru
și președinte al CSM**

Dan Lupașcu

Când spuneți CSM, ca fost membru și președinte, într-o perioadă de început al reformei judiciare, ce sentimente și gânduri vă încearcă?

Pentru mine, această instituție constituțională este piatra unghiulară a sistemului judiciar, chintesența magistraturii noastre. Am avut onoarea să fiu ales de trei ori consecutiv în calitate de membru al Consiliului Superior al Magistraturii (în anii 2003, 2004 și 2010) și tot de trei ori succesiv am condus această instituție din poziția de secretar general (în perioadele 2003-2004, 2004-2005) și președinte (2005-2006). Sunt profund recunoscător tuturor judecătorilor care, fie că m-au votat sau nu în acele ocazii, au susținut efortul comun de adaptare a justiției noastre la normele europene, în acord cu noul cadru constituțional revizuit în anul 2003. A fost începutul unei **noi reforme judiciare**, și nu singura reformă pe care a cunoscut-o justiția din România. Fac această subliniere pentru că fiecare epocă este dominată de anumite idei, tendințe etc., care duc la transformări sociale. Magistratura este, din această perspectivă, într-o perpetuă adaptare la nevoile sociale. Mai exact, magistratura se reformează, nu se dărâmă! Aceasta este, după mine, accepția veritabilă a reformei și, alături de cei cu care am format echipă, în acest sens am acționat. Noul cadru legis-

Cu o remarcabilă carieră în cadrul sistemului judiciar, ca avocat în prezent, ca judecător cu vechime de peste 26 de ani în magistratură și cu înalte funcții de exercitare a managementului judiciar: președinte al Tribunalului București, președinte al Curții de Apel București, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii, ales pentru 3 mandate ca membru al Consiliului Superior al Magistraturii, secretar general al Consiliului Superior al Magistraturii, cu o excepțională carieră universitară, profesor universitar doctor al Facultății de Drept, Universitatea din București și al Universității „Nicolae Titulescu”, formator al Institutului Național al Magistraturii, membru al Consiliului de Conducere (Științific) al INM și director al Departamentului de Drept Privat al Universității Nicolae Titulescu, membru în comisia de doctorat a Institutului de Cercetări Juridice al Academiei Române, a coordonat o serie de lucrări științifice, articole, monografii, culegeri de acte normative, culegeri de practică judiciară, având o bogată activitate publicistică, în calitate de autor și redactor-șef al mai multor publicații, dintre care amintim: Revista CSM „Justiția în actualitate”, coordonatorul colecției „Jurisprudența de buzunar”, Universul Juridic, referent științific al „Jurnalului de Studii Juridice” etc. Remarcabila carieră și preocupare constantă pentru dezvoltarea sistemului judiciar au fost onorate cu o serie de premii și distincții.

lativ (stabilit pe baza celor mai bune practici din țările europene, cu sprijinul unor experți străini, în special a consilierului preaderare judecător dr. Dieter Schlafen) a creat premisele eliminării dependenței magistraturii de executiv, de factorul politic. În acel context, un moment unic în istoria noastră juridică l-a reprezentat semnarea, de către toți membrii CSM, după intrarea în vigoare a legilor justiției (Legea nr. 303/2004, Legea nr. 304/2004 și Legea nr. 317/2004), a unor protocoale (altfel de protocoale, de independență!) cu ministrul justiției și procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție pentru preluarea atribuțiilor privitoare la cariera magistraților. Se vorbea atunci de „separarea apelor”. Bucuria (unora dintre noi) a fost destul de scurtă, deoarece în primăvara anului 2005, la doar câteva luni de la intrarea în vigoare a celor trei legi, în forma agreată de Comisia Europeană, se promova, **cu revoltă și într-o procedură de legiferare discutabilă**, o nouă „reformă a justiției”. Revenind la întrebarea dumneavoastră, deși nu au trecut mulți ani de atunci, sub farmecul amintirilor, mă cuprinde o oarecare nostalgie. Aș vrea să retrăiesc acele clipe; mă rezum însă doar la deosebita plăcere de a revedea colegi cu care, la Consiliul Superior al Magistraturii, la Curtea de Apel București ori la Institutul Național al Magistraturii, am avut șansa de a lucra împreună în perioada respectivă. Se pare că, deși acum port o altă robă, de cele mai multe ori, satisfacția reîntâlnirii este reciprocă!

Care au fost cele mai dificile decizii pe care le-ați luat în calitate de președinte al CSM?

După cum este cunoscut, Consiliul Superior al Magistraturii este un organ colectiv, cu activitate permanentă, adoptând hotărâri în plen și în cele două secții. Atribuțiile celor cu funcții de conducere – președinte și vicepreședinte – se referă îndeosebi la reprezentarea instituției în relațiile interne și internaționale, coordonarea activității, repartizarea lucrărilor, prezidarea ședințelor (ca regulă) etc. Numai în această dimensiune pot fi privite deciziile celor care exercită conducerea curentă a Consiliului și aceste decizii, în general, nu sunt spectaculoase.

În mandatul de președinte am avut o colaborare excelentă cu distinsul coleg și prieten, domnul procuror general Liviu Dăscălescu, care a fost vicepreședinte al Consiliului. De asemenea, am beneficiat de sprijinul substanțial al celorlalți colegi, membri ai Consiliului Superior al Magistraturii – judecători, procurori sau reprezentanți ai societății civile –, al secretarului general și secretarului general adjunct, al inspectorului-șef și adjuncților, al celorlalți membri ai aparatului propriu și ai Inspecției Judiciare (pe care doar spațiul limitat al revistei mă împiedică să-i nominalizez, însă le adresez cordiale mulțumiri și le exprim sentimente de grațitudine și simpatie).

A fost o perioadă grea, de **construcție instituțională**, plecând de la aproape nimic. Mai exact, prin bunăvoința ministrului justiției, am primit în folosință temporară două încăperi în sediul INM, un calculator, un fotocopiator și un autoturism uzat (despre care ulterior am aflat că a fost implicat într-un accident rutier). Totodată, au fost detașate la CSM trei distinse colege din Ministerul Justiției, care au format nucleul viitorului Secretariat tehnic al Consiliului. A trebuit să definitivăm elaborarea legislației secundare (regulamente, coduri deontologice ș.a.), să participăm la elaborarea și avizarea unor legi, să configurăm structura aparatului propriu al CSM și a Inspecției Judiciare, să angajăm personalul, să organizăm diverse concursuri sau examene, să gestionăm cariera magistraților, să obținem un sediu pentru CSM etc. În planul relațiilor internaționale, au fost stabilite numeroase contacte cu instituții similare din străinătate, au fost întreprinse demersuri pentru integrarea CSM-ului în Rețeaua Europeană a Consiliilor Judiciare, au fost organizate activități de formare profesională a magistraților și realizată o colaborare permanentă cu reprezentanții Comisiei Europene. A fost o perioadă extrem de intensă, în care s-a muncit mult, în diverse comisii sau grupuri de lucru. Să nu uităm că la acea epocă doar președintele și vicepreședintele aveau activitate permanentă, ceilalți membri aleși, judecători sau procurori, desfășurând și activitate la instanțe sau parchete. A fost și un an al disputelor cu ministrul justiției și cu președintele României pe tema reformei justiției și a independenței sistemului judiciar, reflectate pe larg în mass-media vremii.

În întreg mandatul 2005-2011, având suportul colectivelor de judecători și procurori, precum și al unor asociații profesionale, CSM a militat pentru asigurarea independenței

justiției, finanțarea corespunzătoare a sistemului judiciar, stabilirea unui volum optim de activitate la instanțe și parchete, îmbunătățirea salarizării magistraților, administrarea bugetelor instanțelor de către Înalta Curte de Casație și Justiție ș.a. În chip firesc, a avut realizări notabile, dar și (destule) neajunsuri în manifestările activității sale. Cu privire la această din urmă categorie, este necesar să se distingă între imperfecțiunile de detaliu și viciile esențiale, profunde. Primul abilitat să judece din acest orizont este corpul magistraților, care și-a ales reprezentanții în Consiliu. Nu în ultimul rând, justițiabilii sunt îndrituiți să o facă, sens în care se poate spune că suntem „justițiabilii justițiabililor”.

Prin ochii avocatului de acum, cu o lungă carieră de magistrat în spate, cum arată perspectivele sistemului judiciar românesc?

Poate unii se așteaptă să lansez filipice la adresa CSM-ului (în actuala sau în precedentă componență) ori a instanțelor și/sau parchetelor, în general. Mă tem că îi voi dezamăgi. Atitudinea mea nu este însă nici laudativă, ci mai degrabă critică, dar această critică este izvorâtă din iubirea pentru justiție, și nu din ura contra magistraților. CSM-ul, justiția în general, nu trebuie să se teamă de critică, pentru că doar neajunsurile descoperite pot fi îndreptate. Și sunt numeroase probleme de rezolvat în justiție, cunoscute de multă lume, ignorate de și mai multă lume. Pe de altă parte, este necesar să se facă deosebirea între instituții și persoane. „Păcatele” unor persoane, chiar dacă pot afecta prestigiul instituției, nu sunt neapărat „păcatele” instituției. Defectele magistraturii sunt, în măsură însemnată, defectele țării, care se confruntă cu o criză morală prelungită, poate mai gravă decât o criză economică. Cineva spunea că nu a fost încă descoperită „dinamita socială”, care să curețe lumea dintr-o dată de mentalitățile retrograde și nocive. În climatul actual, de „clocot social”, când deseori boala este dată drept model de sănătate, misiunea dificilă a autorității judecătorești este aceea de a asigura preponderența dreptului pretutindeni. Unii, comparând instituțiile actuale cu cele anterioare, consideră că era mai bine în trecut și pledează pentru o întoarcere în timp. Alții, dimpotrivă, din aceeași comparație trag concluzia că situația actuală

este ideală, susținând imobilismul, ce duce la osificarea instituțională. O a treia categorie privește numai spre viitor, ignorând trecutul și operând cu o construcție abstractă, ce rezidă într-un criteriu ideal. Inevitabil, aceștia din urmă descoperă o prăpastie între ce sunt și ce ar trebui să fie instituțiile judiciare. În ceea ce mă privește, socotesc că trebuie evitate extremele.

Nu poți prefigura cu succes viitorul unei instituții dacă nu-i cunoști trecutul. În același timp, instituțiile judiciare nu sunt un scop în sine, ci sunt destinate să răspundă necesității sociale, în continuă schimbare. Drept urmare, ele sunt supuse dinamicii.

Măsura în care acestea se dezvoltă sau regresează ține de substanța reformei promovate. Tot adevărat este că în justiție, poate mai mult decât în orice alt domeniu al societății, există anumiți piloni, anumite constante, de care nu se poate face abstracție. Tocmai de aceea o reformă care promovează nihilismul este profund dăunătoare. Într-o notă optimistă văd perspectiva sistemului judiciar românesc. Însă cine studiază istoria organizării judiciare lesne poate constata că și în urmă cu un secol existau unele probleme de astăzi ale justiției (tentative de afectare a independenței, condiții improprietăți de lucru la anumite instanțe sau parchete, calitatea inferioară a unor legi, calitatea îndoielnică a unor hotărâri judecătorești ori acte ale procurorului, corupția, volumul excesiv de activitate la anumite instanțe etc.), de unde concluzia că îndemnul festina lente a fost dominant. Așadar, sunt un optimist rezervat.

Ce sfaturi le-ați da tinerilor juriști?

De regulă, bătrânii dau sfaturi, iar eu, chiar dacă sunt pensionar, mă consider încă tânăr. Evident, din punct de vedere biologic... din punct de vedere juridic, putem discuta.

Pentru că întrebarea dumneavoastră se referă la categoria generică „tineri juriști”, cred că este general valabilă povața „studiați”! Mă feresc, nu doar din rațiuni ideologice, să repet ce a spus Lenin (după unii, când a văzut carnetul de note a lui Stalin): „Învățați, învățați, învățați”, ci pentru că exprimă o exagerare. Nu poți învăța tot timpul, neglijând propria persoană.

Dimpotrivă, și aici este necesar un echilibru, o justă măsură. Viața trebuie trăită și, personal, recomand familia. Impresia mea este că nu se mai citește astăzi ca odinioară. Și nu este vorba doar despre cărți de drept, ci de cărți în general. Sigur, există destule informații pe calculator, pe telefonul mobil, dar parcă nimic nu egalează o carte, o revistă, o foaie tipărită. Și în această privință sunt adeptul căii mediane.

Îi mai îndemn pe tinerii juriști să-și aleagă cu discernământ profesia. Diplomele de licență (ca, de altfel, și cele de doctorat) nu sunt probe absolute ale capacității profesionale. Mai mult, ele nu atestă același nivel de cunoștințe. În plus, poți fi un jurist eminent, fără aptitudini practice. Fiecare are drumul lui în viață, fiind important să faci ceea ce ți se potrivește și ce îți place. Absolvirea unei facultăți de drept este o rampă de lansare generală, întrucât cu toții avem nevoie de un bagaj cel puțin minimal de cunoștințe juridi-

ce. Prin urmare, nu este dezonorant să fii licențiat în drept și să nu exerciți o profesie juridică.

Cei ce se dedică magistraturii – una dintre cele mai frumoase și mai grele cariere profesionale (prin răspunderea ce o impune și virtuțile ce le reclamă) – le recomand să nu uite că sunt **doar oameni**, investiți cu înaltul sacerdoțiu de a împărți dreptatea. Judecătorii și procurorii, oricât de mare ar fi tentația, trebuie să se țină departe de viața zgomoasă, de influențele politice sau de orice altă natură, care ar putea afecta instituția. Ei trebuie să fie stimați nu atât din cauza funcției ce o exercită, cât mai degrabă datorită însușirilor morale și profesionalismului exprimat în calitatea actului de justiție. Tinerii judecători și procurori trebuie să știe că nu omul este făcut pentru lege, ci legea este făcută pentru om. Suplimentar, deși, potrivit Constituției, există egalitate în fața legii, fiecare individ înțelege și se supune legii în felul său, pentru că suntem diferiți. Trăsăturile personalității (caracterul, temperamentul, gradul de inteligență, cultura, obiceiurile etc.) amprentează modul de acțiune al fiecăruia, astfel că nu poți emite o veritabilă judecată a unei fapte fără să stabilești „cine” a comis-o și ce l-a determinat. Din instinct, lumea, în general, este ostilă celor acuzați, mai ales dacă sunt privați de libertate. Magistratul nu trebuie să se comporte astfel, pentru că el trebuie să fie imparțial și să respecte prezumția de nevinovăție, al cărei *terminus* este doar rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare. Iar rechizitoriul, iertată fie-mi observația, nu este o teoremă, ci o ipoteză a acuzației, ce trebuie riguros verificată. Mai cred că rolul judecătorului este să judece, nu „să lupte” împotriva corupției, a criminalității organizate etc. De aceea, dezavuez „batman-ismul judiciar”. Această judecată vizează dosare concrete, care, toate, trebuie tratate cu aceeași unitate de măsură (legea), nu împărțite după criterii samavolnice, chiar sugerate/impuse de vremelnicii hegemoni. Soluțiile – atât cele judecătorești, cât și cele ale organelor de urmărire penală – trebuie motivate, în fapt și în drept, aceasta fiind garanția cea mai solidă contra arbitrarului judiciar. În fine (dar nu în ultimul rând), recomand – cu largă adresabilitate – să se permită exercitarea corespunzătoare, în condițiile legii, a dreptului la apărare. În pofida unor demersuri instituționale de apropiere între instanțe și parchete, pe de o parte, și barou, pe de altă parte, de multe ori există o genune, un hău între magistrați și cei care, odinioară, pe vremea când era aplicabil principiul „vaselor comunicante”, erau considerați „magistrați pledanți”. Avocatul nu este inamicul magistratului, ci, la fel ca și acesta, slujitorul legii.

Având în vedere că ați fost primul redactor-șef al revistei „Justiția în actualitate”, ne puteți spune care au fost obiectivele și ambițiile acestui proiect?

Primul număr al prestigioasei reviste a apărut în anul 2007, când la conducerea Consiliului erau domnul judecător Anton Pandrea (președinte) și domnul procuror Dan Chiușdea (vicepreședinte). Consiliul Superior al Magistraturii, rezultat în urma alegerilor din anul 2004, nu și-a propus să fie un „turn de fildeș”, ci un organism cu o activitate dominată de transparență. A fost – și de această dată – o decizie

colectivă, izvorâtă din necesitatea de a comunica atât în interiorul sistemului – cu instanțele și parchetele, cu fiecare judecător și procuror –, cât și în exterior, cu beneficiarii actului de justiție.

La epoca respectivă, revista avea două obiective fundamentale:

- 1) să popularizeze activitatea CSM, proiectele și programele dezvoltate de acesta, în rândul judecătorilor și procurorilor, pentru asigurarea coparticipării la mecanismul decizional al Consiliului;**
- 2) să sprijine activitatea profesională a magistraților, prin punerea la dispoziție a unor materiale de sinteză, a unor elemente de drept comparat și a unor lucrări care valorificau concluziile studiilor sau reuniunilor profesionale cu participare națională sau internațională.**

De asemenea, unificarea practicii judiciare a reprezentat o preocupare a echipei redacționale încă de la primul număr al revistei. Împărtășind aprecierea „o poză valorează cât o mie de cuvinte”, am constituit o secțiune specială, intitulată „Sedii în suferință”, publicând periodic imagini care evidențiau condițiile improprii de muncă ale judecătorilor și procurorilor. În acest fel, am reușit, într-o anumită măsură, să sensibilizăm autoritatea executivă. Faptul că revista a împlinit în această vară 11 ani spune multe în privința utilității sale.

Care sunt gândurile dumneavoastră în anul Centenarului Marii Uniri?

Nutresc speranța că va triumfa **legalitatea constituțională**, iar Consiliul Superior al Magistraturii – mai vârstnic cu 9 ani decât Marea Unire – ne va garanta pe teritoriul național că *ubi iustitia, ibi patria*.

Interviu cu un fost ministru al justiției

Valeriu Stoica

Doctor în drept magna cum laude, avocat, membru al Baroului București, partener fondator Stoica & Asociații, fost magistrat și ministru al justiției (1996-2000), profesor universitar la Facultatea de Drept a Universității din București, autorul a peste 80 de articole, studii și lucrări de specialitate, publicate atât în România, cât și în străinătate.

În calitate de fost ministru al justiției, într-o perioadă de început al reformei sistemului judiciar românesc, chiar un inițiator al acesteia, ce gânduri vă încearcă legat de acea perioadă?

Mandatul de ministru al justiției, deținut în perioada 1996-2000, a fost cea mai mare provocare din cariera mea profesională. Nu întâmplător folosesc sintagma „carieră profesională”; cred că orice ministru al justiției trebuie să fie în primul rând un bun profesionist al dreptului, cu o semnificativă experiență teoretică și practică. Este adevărat că nu mi-aș fi putut îndeplini obiectivele pe care mi le-am asumat în postul guvernamental respectiv, dacă nu aș fi avut și o poziție politică importantă, necesară atât pentru adoptarea unor hotărâri de guvern, cât și pentru promovarea unor proiecte de lege în Parlament.

Privind retrospectiv, constat că am îndeplinit obiectivele pe care mi le-am stabilit pentru acel mandat.

Mai întâi, am reușit să conving colegii din Guvern și din Parlament să adopte modificări importante ale legilor justiției, prin care a fost clarificată poziția puterii judecătorești, în cadrul sferei mai largi a autorității judecătorești, noțiune utilizată în Constituție; s-a precizat astfel că în cadrul autorității judecătorești există o delimitare netă între puterea judecătorească și Ministerul Public; pe baza acestei delimitări au fost înțelese mai bine principiul separației puterilor în stat, care întemeiază regimul politic al democrației constituționale, caracterul *sine qua non* al independenței și inamovibilității judecătorilor, precum și autonomia funcțională a procurorilor, la adăpost de ingerințele politice.

În al doilea rând, am contribuit la consolidarea statutului magistratului, fie el judecător sau procuror, atât sub aspectul creșterii considerabile a salariilor și a pensiilor, cât și sub aspectul asigurării demnității și protecției acestei profesii.

În al treilea rând, reglementarea Institutului Național al Magistraturii a fost ridicată de la nivelul normelor secundare la cel al normelor primare, pentru a înlătura riscul dependenței acestei instituții față de puterea executivă. În același timp, INM a fost racordat la rețeaua instituțiilor europene de formare și de pregătire continuă a magistraților, ceea ce i-a permis să-și modernizeze structurile interne și să devină un actor hotărâtor în procesul de reformă a justiției.

În al patrulea rând, cu ajutorul colegilor din Ministerul Justiției, unii dintre ei profesori la Facultatea de Drept a Universității din București, am organizat comisiile pentru redactarea noilor coduri; chiar dacă această muncă extrem de complexă a fost finalizată mai târziu, după terminarea mandatului meu, fără acel început nu am fi avut astăzi noul Cod civil, noul Cod de procedură civilă, noul Cod penal și noul Cod de procedură penală.

În al cincilea rând, am sprijinit fără rezervă promovarea tinerilor magistrați în funcții de conducere în sistemul instanțelor judecătorești și în sistemul Ministerului Public, reducând condițiile de vechime.

În al șaselea rând, am convins Guvernul și Parlamentul să aloce serioase resurse financiare pentru lucrările de investiții necesare mai bune funcționări a bazei materiale a instanțelor de judecată și a parchetelor.

În sfârșit, în al șaptelea rând, am contribuit la formarea unui nou spirit în magistratură, pornind de la adevărul simplu că puterea judecătorească și Ministerul Public trebuie să își genereze proprii lideri, apti să conducă ei înșiși procesul de reformă a justiției și să elaboreze politicile publice proprii, întemeiate pe principiile statului de drept, necesare pentru realizarea acestui scop. Numai având conștiința propriei misiuni, a locului și a rolului lor în sistemul democrației constituționale, a necesității creșterii competenței profesionale și a asumării fără rezervă a regulilor deontologice, magistrații pot asigura libertatea și siguranța cetățenilor, sub semnul responsabilității, precum

și ordinea cetății, evitând atât derapajele proprii, cât și pe cele ale altor autorități publice.

Sper că acest nou spirit al magistraților se va consolida și va rezista oricăror amenințări, atacuri și calomnii din partea celor care, nemulțumiți de forța domniei legii și de valorile europene, doresc să întoarcă istoria din cursul ei.

Dacă am plasa această perioadă de reformare a sistemului judiciar românesc în contextul celor 100 de ani de la Marea Unire, cum ați defini-o?

Marea Unire a fost actul întemeietor al României întregite, al unei patrii a tuturor românilor. Or, cum am spus de multe ori, patria este nu doar spațiul lingvistic și cultural, ci și spațiul juridic și constituțional care exprimă forța și coerența unei națiuni. În cadrul spațiului juridic și constituțional, puterea judecătorească și Ministerul Public sunt instituțiile care măsoară gradul de libertate, de ordine și de responsabilitate și care exprimă stadiul de maturizare a democrației constituționale. Reforma sistemului judiciar românesc este un proces continuu, cum este și viața. Această exigență nu este însă înțeleasă întotdeauna de oamenii politici; luptele partizane nu trebuie să pună în pericol reforma justiției prin care au fost create și consolidate instituții în acord cu obligațiile asumate de România prin tratatele de aderare la Uniunea Europeană și la NATO. Centenarul Marii Uniri nu este doar un prilej de sărbătoare, ci și unul de asumare a responsabilității pentru continuarea reformei justiției, premisă esențială a libertății și a siguranței cetățenilor.

Cum vedeți noile generații de studenți la Drept?

Dincolo de amprenta pe care timpul o pune asupra fiecărei generații de studenți, există un numitor comun: studiul dreptului. Oricât de mare ar fi posibilitatea de informare în era digitală, studiul dreptului nu se rezumă nici astăzi la simpla acumulare de informații, ci presupune, mai ales, educarea spiritului critic – fără de care nu se poate distinge între bine și rău, între valoare și non-valoare, între dreptate și nedreptate, între adevăr și minciună – și formarea raționamentului juridic, „unealta” de lucru a oricărui bun jurist. Mă bucur că există și astăzi studenți foarte buni care înțeleg rostul studiului dreptului și care vor deveni foarte buni profesioniști.

Având în vedere rolul hotărâtor al juriștilor în momentele-cheie ale istoriei, ce gânduri și îndemnuri ați adresa tinerilor absolvenți de Drept în anul centenar?

Le doresc să fie buni patrioți, să continue, prin viitoarea lor activitate practică și teoretică, desăvârșirea spațiului juridic și constituțional al României, ca parte a spațiului juridic european, și să-și amintească de cuvintele lui Dimitrie Alexandrescu, scrise la Iași, în vara anului 1917, într-un moment de cumpănă a existenței noastre naționale, în mijlocul tuturor dificultăților și incertitudinilor: „Nu, România nu moare, nu poate muri”.

Care sunt gândurile dumneavoastră în anul Centenarului Marii Uniri?

Secolul care a trecut de la Marea Unire este unul fragmentat, cu mari falii, dar care marchează totuși o continuitate. Este fragmentat pentru că, după 20 de ani de reconstrucție și relativă libertate, în condițiile unei democrații încă firave, a urmat o jumătate de secol de dictaturi, dintre care aceea comunistă a lăsat cele mai grave consecințe; deși, în ultimele 3 decenii, a redevenit posibilă libertatea cu toate beneficiile, dar și cu greaua ei povară de responsabilitate, există încă multe neîmpliniri, multe vulnerabilități, multe pericole.

Nu voi obosi să atrag atenția că România nu va fi pe deplin unită până la realizarea sistemului integrat de cadastru și de carte funciară și până la construirea a cel puțin trei autostrăzi care să străbată Munții Carpați. Unitatea noastră națională este definită și de aceste obiective. Tot astfel, nu voi obosi să repet că locul românilor este în România, iar locul țării noastre este în Uniunea Europeană și în NATO, oricât de mari ar fi crizele prin care trecem împreună. Românii nu-și pot permite să fie eurosceptici.

Dincolo de această fragmentare, de toate faliile istorice, oricine este de bună-credință nu poate să nu constate continuitatea noastră națională, într-un veac în care alte națiuni și alte state au pierit. Acest prim secol de la Marea Unire este o bună bază pentru viitor.

Dacă socotesc că am trăit 65 de ani din acest secol, îmi rămâne să sper că voi mai trăi o bună parte din următorul secol de la actul întemeietor pentru a vedea România reîntregită în granițele Uniunii Europene și pentru a mă bucura de valorile care fundamentează spațiul nostru juridic și constituțional.

Interviu cu o personalitate, fost judecător

Viorel Pascu

Prodecan și Consilier al Baroului București, membru al Consiliului Uniunii Internaționale a Avocaturii 1990-1995 – copreședinte al Comisiei mixte a Barourilor: Paris-București, Barcelona-București, Milano-București, Bonn-București, cu o carieră de 38 de ani ca avocat și 17 ani în magistratură ca judecător, a fost vicepreședinte al Judecătoriei Sectorului 3 din București și președinte al Judecătoriei Sectorului 4, cu o remarcabilă preocupare pentru dezvoltarea sistemului judiciar românesc, la care a contribuit inclusiv prin participarea, în calitate de invitat permanent la Radiodifuziunea Română, la emisiunile săptămânale „Litera și spiritul legii”, iar la Radioteleviziunea Română la emisiunea „Cunoașteți legile”, difuzată de două ori în fiecare lună, ambele având ca subiect prezentarea legislației românești.

Care este perspectiva dumneavoastră asupra evaluării sistemului judiciar?

Acest an remarcabil, care este de o însemnătate excepțională pentru istoria României, ne oferă prilejul de a constata cu mândrie, onoare și deosebită mulțumire că sistemul nostru judiciar se ridică la nivelul țărilor europene cele mai dezvoltate.

O asemenea apreciere se cuvine a fi adresată, în primul rând, slujitorilor acestui sistem: magistrați (judecători și procurori); comisari și polițiști judiciari; angajați din serviciile tehnice și administrativ-auxiliare.

Înainte de a dezvolta subiectul întrebării, vă rog să-mi permiteți să profit de amabilitatea dumneavoastră și să exprim un gând care, de fapt, este o constatare, de ordin social-moral.

Într-o societate, cele mai nobile, alese și frumoase profesii le reprezintă medicina și magistratura.

Medicul înlătură răul fizic din om, iar magistratul înlătură răul moral.

Magistratul, pentru a realiza acest înalt scop, are la dispoziție un singur instrument conferit de pregătirea profesională, demnitatea, cinstea, sacrificarea pentru aflarea adevărului, imparțialitatea.

Magistratul, înzestrat cu aceste calități, înfăptuiește, prin hotărârea judecătorească, un act concret de dreptate, care este primit cu respect de întreaga societate.

Misiunea magistratului poate fi asigurată numai într-un cadru juridic instituționalizat în care organele profesiei au o contribuție importantă dovedită, în mod substanțial, cel puțin în ultimii ani, așa cum sper să se evidențieze și din considerentele următoare:

Consiliul Superior al Magistraturii și-a îndeplinit exemplar rolul fundamental de garant al independenței justiției față de toate celelalte autorități ale statului și acest deziderat al magistraturii a fost realizat, cu real succes, pentru că membrii acestei înalte instituții, prin măsurile și hotărârile adoptate, au demonstrat că posedă calitățile necesare unei asemenea funcții, și anume: o desăvârșită pregătire profesională, o moralitate ireproșabilă, un profund spirit de dreptate și de imparțialitate.

Acest organism, prin modul în care a dispus hotărârile luate, s-a dovedit a fi profund democratic și atașat idealurilor magistraților, rezultatele obținute demonstrând indispensabilitatea existenței sale pentru buna funcționare a justiției. De asemenea, instituția a acționat cu celeritate, atunci când reputația, onoarea, prestigiul unui magistrat au fost grav afectate prin conduita negativă manifestată, în mod public, de reprezentanți ai unor alte autorități ale statului sau de persoane fizice care dețin, aleatoriu, funcții politice sau de demnitate.

Ne permitem a ne exprima o modestă părere, și anume că legislația noastră actuală este mult prea îngăduitoare față de asemenea atitudini inacceptabile, astfel că se impune a se crea un asemenea cadru legal încât acești indivizi să fie deferiți justiției și să răspundă penal pentru faptele comise.

Înalta Curte de Casație și Justiție – instanța supremă a României –, prin deciziile pronunțate, a onorat prestigiul recunoscut de toți juriștii (magistrați, notari etc.).

Magistrații acestei înalte instanțe au motivat hotărârile pronunțate la un asemenea nivel încât unele dintre acestea au constituit veritabile lecții de drept menite să

îmbogățească cultura juridică a colegilor cu o experiență mai redusă care își desfășoară activitatea la instanțele ierarhic inferioare.

Ne permitem a acredita ideea că este de dorit a se realiza o modificare a competenței materiale a Înaltei Curți de Casație și Justiție, astfel încât această instanță să soluționeze probleme de principiu ale științei dreptului.

O nouă viziune cu privire la competența materială va crea acel cadru juridic care va fi de natură a reduce substanțial volumul cauzelor aflate pe rolul acestei instanțe.

Abordarea într-o asemenea manieră permite magistraților de la această înaltă instanță să soluționeze dosare care vizează materii importante și sensibile și unde se ridică, cu precădere, probleme de drept, iar hotărârile pronunțate vor avea un caracter îndrumător pentru toți ceilalți judecători.

Ministerul Justiției este un organ important al sistemului judiciar, care și-a îndeplinit atribuțiile conferite de constituție și legi, pe plan patrimonial și logistic, pentru organizarea și funcționarea întregului sistem al justiției; de elaborare a actelor normative care îi revin potrivit competenței și a avut o deschidere lăudabilă pentru menținerea retribuțiilor magistraților, a personalului tehnic (auxiliar) și a pensionarilor proveniți din acest sistem și, în sfârșit, sperăm să se implice, în viitor, pentru a găsi disponibilitatea factorilor competenți pentru o eventuală majorare a veniturilor slujitorilor justiției.

Pe aceeași linie se înscrie și activitatea Ministerului Public și a direcțiilor sale principale, care, în pofida unor obstacole datorate intervenției unor factori politici care au atribuții în domeniul justiției, dar mai ales a situației extrem de grave pe care o reprezintă numărul magistraților încadrați în aceste compartimente decisive pentru funcționarea instituției, număr situat mult sub limita minimă necesară, au reușit performanțe profesionale notabile.

Grație unui efort lăudabil, magistrații Ministerului Public au reușit o activitate extrem de eficientă, reflectată prin scăderea stării infracționale, în general, și a faptelor de corupție săvârșite de persoane cu funcții importante în segmentul politic și administrativ, în special.

Desigur, nu pot fi ignorate unele rezultate nedorite înregistrate în activitatea de cercetare penală care au condus la achitarea unor persoane de instanțele de judecată, situație mai mult decât delicată, pentru că au avut consecințe asupra destinului unor cetățeni nevinovați.

În aceeași ordine de idei, cred că este necesar a menționa că, în domeniul dreptului penal, situația în care un procuror sau un judecător este obligat de legiuitor ca într-un caz concret să constate „intervenirea prescripției”, cu consecința juridică „încetarea procesului”, reprezintă un eșec profesional.

Magistratul sesizat cu o faptă penală are la dispoziție instrumentele legale pentru a evita o asemenea împrejurare negativă (intervenția prescripției) și să fie dator să se pronunțe pe fondul cauzei (achitare sau condamnare).

Deși titlul întrebării dumneavoastră se referă cu prioritate la instituțiile care compun sistemul judiciar, aceasta nu poate să nu vizeze în profunzime și pe slujitorii acestor instituții.

În acest context, un cuvânt aparte trebuie adresat magistraților.

Înfăptuirea unui act de justiție poate fi asigurat numai de magistrați, care îndeplinesc calități deosebite, printre acestea un loc aparte fiind rezervat demnității, cinstei, onestității și probității profesionale.

Responsabilitatea magistratului față de societate este uriașă, pentru că prin soluțiile adoptate garantează stabilitatea raporturilor ce intervin în interiorul acesteia, asigură liniștea, patrimoniul, demnitatea fiecărui membru al societății.

Rolul funcției în societate, gradul de complexitate al activității judiciare obligă societatea a aplica un tratament adecvat acestei instituții.

Fără o justiție puternică, nu se poate asigura elaborarea unui act de justiție ferit de orice infracțiune, în care orice abuz și ilegalitate săvârșite de o persoană, indiferent de funcția pe care o deține, să fie înlăturată.

Magistratura se bucură, în continuare, de încrederea majorității societății, ceea ce constituie garanția sigură că justiția se află pe un drum ascendent care se va reflecta în soluțiile legale pe care le va pronunța.

Ce ați dori ca avocat din partea colegilor judecători?

După părerea mea, chestiunea privind relația judecător-avocat trebuie abordată de la premisa că ambii au obținut în condiții egale diploma universitară și ca amândoi aveau vocația și șansa de a fi primiți în oricare dintre cele două profesii, cu respectarea reglementărilor legale.

Aș dori ca magistrații să trateze avocații ca parteneri în realizarea actului de justiție.

În alți termeni, avocații să fie considerați colegi demni, care participă eficient, în limitele puse la dispoziție de lege și numai de lege, la desfășurarea activității de judecată.

Avocații trebuie să aibă permanent reprezentarea că în sala de judecată magistratul este personalitatea principală, centrală în înfăptuirea actelor de justiție, astfel că trebuie să se adreseze cu deferință cuvenită și să-și susțină opinia juridică cu demnitate și fermitate.

De asemenea, avocatul, prin conduita adoptată în sala de judecată, trebuie să contribuie la crearea acelei atmosfere și solemnități de natură a conștientiza auditoriul de importanța instituției magistraturii.

În același timp, magistratul are îndatorirea să manifeste paciență, încredere și interes, pentru că o asemenea atitudine permite avocatului să desfășoare și să evidențieze, în toată plenitudinea, pregătirea profesională, cunoștințele de specialitate și cultura generală.

În mod special, ar fi de dorit ca magistrații să manifeste bunăvoință și față de tinerii avocați, lipsiți de experiență, pentru că o asemenea atitudine, plină de grație și înțelegere, le sădește încrederea în propria persoană și îi sprijină în pregătirea lor viitoare.

În acest context, aș dori să se realizeze un profund progres în raporturile dintre magistrați și avocați, exprimat prin cordialitate și atitudini civilizate, care să se fundamenteze pe principiile exprimate în sintagma „deontologia profesională”.

În concluzie, aș dori a se ajunge ca relația magistrat-avocat să fie expresia unui sentiment de concordie profundă, pentru că, în fond, toți, împreună și fiecare în parte, slujesc ideea de justiție și prestează un serviciu public de o extremă importanță și care trebuie realizat încât să se bucure de considerația și respectul societății.

Ce v-ați dori să se schimbe în organizarea profesiei de avocat?

Așa cum se desprinde din legislația care reglementează organizarea și exercitarea profesiei de avocat și de modul în care sunt abordate problemele cardinale privind desfășurarea activității avocațiale de către organele profesiei, pot afirma, fără riscul de a greși, că avocatura românească este, cu mici excepții, la nivelul european modern.

În această ordine de idei, trebuie subliniată preocuparea permanentă a conducerii Uniunii Barourilor și a instituției specializate (INPPA) de a permite, de regulă, intrarea în profesie pe bază de examen, desfășurat la nivel național, unde se verifică dacă tinerii candidați, absolvenți ai unei facultăți de drept sau persoane provenite din alte profesii, posedă profunde cunoștințe de specialitate.

Apreciez că este locul și momentul a sublinia că avocatura este o profesie liberală practică de oameni care trebuie să dobândească o pregătire profesională temeinică; să posede o excelentă cultură generală și, în plus, să aibă o substanțială prezență orală care să le permită, prin elocință, logică, spirit, să construiască pledoarii convingătoare.

În asemenea context, îmi permit a aprecia că atât în desfășurarea examenului de intrare în profesie, ca și acela de definitivare, accentul ar fi de dorit să-l constituie o laborioasă teză în formă scrisă și/sau o susținere orală la anumite materii, sistemul actual sub formă de grilă nefiind, poate, cel mai adecvat.

Este de preferat ca, în cadrul unor asemenea examene, candidatul să demonstreze și să argumenteze pe larg cunoștințele de specialitate.

De asemenea, îmi îngădui a avansa ideea că autonomia Baroului ar trebui să se manifeste plenar, în cadrul organelor profesiei, astfel încât hotărârile și deciziile adoptate de conducerea acestora să aibă caracter definitiv.

O problemă aparte o constituie funcționarea Casei de Asigurări a Avocaților, pentru că în competența acesteia se regăsesc probleme majore care vizează întreg corpul de avocați.

În prezent, în evidențele acestei instituții sunt aproximativ 25.000 de persoane care trebuie să beneficieze de serviciile de asigurare socială.

Îmi îngădui a afirma că schema actuală a Consiliului Casei și Departamentul Tehnic (7, respectiv 13 membri) este total insuficientă în raport de volumul de lucru și importanța activității desfășurate.

Menționez că, și în prezent, colectarea cotizațiilor datorate de avocați sistemului este redusă, deoarece aproximativ 30% dintre aceștia achită o cotă minimă, ceea ce este total insuficient.

De aceea, îmi permit a sugera că ar trebui să se constituie un serviciu de inspectori interregionali (de exemplu, 8 persoane domiciliat în zonele respective) ale căror atribuții principale să fie urmărirea achitării la zi a cotei de contribuție reală, pe care o datorează fiecare avocat potrivit venitului realizat.

Mi-am permis să supun analizei aceste probleme, având o activitate de aproape 40 de ani în profesie și o experiență de viață acumulată în cei 80 de ani.

Ce sfaturi aveți pentru tinerii avocați?

Recomandarea pe care doresc să o adresez tinerilor avocați este aceea „de a ști să dăruiască” acestei profesii noile toată capacitatea de care dispun și garantez, cu argumente care sper să fie convingătoare, că „vor fi răsplătiți” pe toate planurile, „satisfacțiile” vor fi pe măsura efortului depus.

Dăruirea presupune disponibilitatea de a studia permanent știința dreptului pentru a dobândi cunoștințele necesare practicării cu succes a profesiei alese.

Dăruirea înseamnă dorința de a afla și, mai ales, de a expune, în pledoariile pe care le vor susține în fața instanțelor judecătorești, adevărul judiciar.

Întreaga activitate a unui avocat este subsumată ideii de respectare a legii și de aplicare a acesteia în concordanță cu cuprinsul sintagmei „litera și spiritul legii”.

În egală măsură, avocatul are îndatorirea profesională de a sublinia acele situațiuni care sunt de natură a prezenta împrejurări relevante intereselor legitime ale clientului. Deontologia profesiei de avocat obligă pe slujitorii ei să respecte standardele impuse de etică și ca participant la actul de înfăptuire al justiției, pe lângă respectul față de lege, trebuie să aibă sentimentul și convingerea că activitatea sa este, în egală măsură, și morală.

Obligațiile avocatului față de client sunt îndeplinite integral atunci când depune toată stăruința și se implică cu toată capacitatea sa profesională pentru a sublinia circumstanțele cauzei – fundamentate pe probatoriul existent – care asigură valorificarea drepturilor și libertăților clientului.

În aceste condiții, avocatul a întreprins toate demersurile oferite de lege pentru a clădi probatoriile prin care se asigură aflarea realității și evidențiază situațiunile prin care sunt ocrotite interesele clientului.

În alți termeni, în această fază a procesului avocatul și-a îndeplinit mandatul încredințat de client, iar pronunțarea soluției care se va adopta este în sarcina exclusivă a instanței de judecată.

Apreciez ca pozitivă diversificarea activității avocațiale desfășurate prin participarea la emisiunile difuzate în mass-media.

După părerea mea, este util ca avocații să fie prezenți la orice acțiune din lumea publicistică (presa scrisă, audio, vizuală) care are ca subiect prezentarea legislației, dar, în același timp, să nu *accepte să-și exprime poziția în public în legătura* cu un dosar aflat în cursul anchetei penale și, mai ales, în cauza în care apară clienți, pentru că este dezonorant pentru profesie.

Justiția nu se realizează în mass-media, ci în sălile de judecată aparținând tribunalelor.

Un avocat poate fi mulțumit pe deplin de cariera sa numai atunci când opinia sa juridică va constitui o soluție în premieră la Instanța Supremă (ICCJ), iar argumentele expuse oral sau scris vor forma considerentele hotărârii.

Ce amintiri aveți din perioada în care ați fost magistrat? Au existat colegi magistrați care să fi avut o influență asupra carierei dumneavoastră?

Primirea în anul 1962 în corpul magistraților a reprezentat o importantă filă în viața mea profesională.

Pe măsura trecerii timpului, am simțit că această nobilă și aleasă profesie îmi creează cele mai mari satisfacții, dar, deopotrivă, mă obligă la un anumit comportament, așa încât, cu discreție, în modestie, îmi îndeplinesc îndatorirea de judecător.

Privind retrospectiv, pot afirma, fără grija că aș greși, că această perioadă – și datorită tinereții (22-37 de ani) – a fost cea mai fericită din viața mea.

În mediul instituțiilor aparținând justiției am cunoscut oameni deosebiți, care m-au îndrumat în profesie, constituind adevărate repere pentru conduita viitoare.

În acest tablou se regăsesc toți președinții instanțelor la care am funcționat ca judecător, colegii de la aceste judecătoria și tribunale, oameni cu multă experiență profesională și având caractere deosebite.

O etapă aparte și ultima a fost aceea în care am lucrat la Judecătoria Sectorului 8 (în prezent Judecătoria Sectorului 1).

În intervalul acestor 7 ani, m-au sprijinit magistrați cu lungă activitate în justiție și care lucrau deja la această instituție și, în același timp, la rândul meu am încercat să inițiez pe tinerii magistrați veniți de pe băncile facultății.

În perioada respectivă s-a format un colectiv foarte unit și s-au manifestat sentimente de prietenie și respect între toți salariații (magistrați, funcționari, servicii auxiliare etc.). Pentru a nu nedreptăți – prin omisiune – pe vreunul dintre colegi, în mod deliberat nu am făcut cunoscute numele acestora, față de care am și în prezent o stimă deosebită. Totuși, am să fac o excepție și am să menționez numele unei persoane care a fost părintele meu profesional – domnul Teodor Vasiliu – ministru de justiție.

Această personalitate m-a sprijinit permanent să mă formez și să progrez profesional în calitate de magistrat.

Domnul ministru Teodor Vasiliu a avut încrederea de a mă promova – la 30 de ani – președinte de instanță, iar în luna ianuarie a anului 1990, când deținea funcția de Președinte al Curții Supreme de Justiție, a avut onestitatea și demnitatea să-mi spună că în anul 1976, din cauza propunerii sale, organele securității mi-au curmat brutal cariera profesională și mi-a propus să devin, neîntârziat, adjunctul său. Acesta este portretul moral pe care l-am schițat părintelui meu profesional, căruia îi voi purta veșnic afecțiune și respect aparte.

Care sunt gândurile dumneavoastră în anul Centenarului Marii Uniri?

Pentru poporul nostru, anul 2018 are o semnificație excepțională, fiindcă în acest an, cu pioșenie și respect, sărbătorim faptele eroice realizate de înaintașii noștri în urmă cu 100 de ani, când au reușit performanța inegalabilă de a crea Marea Unire, cea mai memorabilă filă din istoria patriei noastre.

Acest an ne îndeamnă și ne obligă, prin exemplul măreț pe care-l reprezintă, să existe o concordie deplină între noi,

cetățenii României, și să contribuim cu toții la progresul țării și la prosperitatea întregii societăți.

Pe planul domeniului juridic, așa cum am subliniat, sistemul judiciar este organizat și funcționează la nivel european. Legislația care reglementează raporturile sociale, economice, politice și juridice este, desigur, perfectibilă.

În ultimii ani, majoritatea actelor normative au corespuns imperativelor și nevoilor societății, înregistrându-se un progres și pe plan legislativ.

După părerea mea însă, unele dintre modificările aduse legilor justiției și codurilor penale, despre care se afirmă în expunere de motive și dezbateri publice că sunt de natură a realiza un progres legislativ, în realitate sunt cel puțin discutabile, fiindcă aduc atingere independenței justiției sau constituie, pe de o parte, obstacole, aproape insurmontabile, pentru desfășurarea activității de cercetare penală și cercetare judecătorească, iar pe de altă parte, se încearcă a se sprijini, până la măsuri de dezincriminare, o categorie de persoane care, în realitate, au săvârșit fapte penale.

Pentru a se realiza o justiție care să corespundă exigențelor societății, este necesar a asigura condiții corespunzătoare pentru crearea și înfăptuirea unui act de dreptate. Referindu-mă la sintagma „condiții corespunzătoare”, am ridicat problema spațiilor în care ar trebui să se asigure solemnitatea actului de justiție și condițiile corespunzătoare de muncă pentru persoanele care realizează acest act de justiție.

În acest context, subliniez că o problemă absolut de netolerat și care trebuie de urgență soluționată o constituie actualul sediu al Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Nu este posibil ca magistrații celei mai reprezentative instanțe de judecată din România, stat european, să elaboreze actul de justiție – de la un asemenea nivel – în

săli de ședință meschine, iar birourile judecătorilor și cele destinate publicului să fie total neîncăpătoare, situându-se sub norma locativă legală cuprinsă în legile din regimul comunist!!!

În ipoteza în care această problemă nu este rezolvată de cel puțin 15 ani prin voința politică a instituțiilor statului și chiar a Președintelui României, ne permitem a nominaliza un sediu temporar, și anume Casa Poporului, alături de Parlamentari, și, de urgență, să fie amenajată clădirea cunoscută sub denumirea Casa Radio.

De asemenea, nici sediul Consiliului Superior al Magistraturii nu este corespunzător și trebuie de îndată să fie soluționată această problemă.

Nu este firesc ca instituțiile private, cum ar fi cele politice, să dețină imobile pe Șoseaua Kiseleff sau Aleea Modrogan, iar conducătorii autorității judecătorești să aibă în folosință o clă-

dire total insuficientă și, în egală măsură, nereprezentativă. Dat fiind contextul acestui interviu și persoana mea, fiind un pensionar fără absolut nicio altă calitate, nu o să îmi permit a analiza actele normative de o deosebită importanță, așa cum îl reprezintă legile justiției sau Codul penal, deși acestea ar trebui să suporte critici severe pentru a nu fi atinsă independența magistraților, independență care se află în real pericol.

Totuși, pentru a ilustra că unele modificări aduse Codului de procedură penală sunt absolut discutabile și pentru că nu au format deloc obiect de dezbatere, am să-mi îngădui a le analiza succint: la art. 453 C. pr. pen. s-a adăugat, la forma inițială, un alineat în care se prevede că în ipoteza în care se constată că redactarea hotărârii nu este semnată de toți judecătorii, inculpatul condamnat poate solicita desființarea acesteia pe calea instituției „revizuirii”.

În orice domeniu al dreptului, finalizarea unui proces se realizează printr-o „minută” semnată de toți judecătorii, sub sancțiunea nulității.

Redactarea hotărârii reprezintă explicația judecătorului cu privire la conținutul minutei, neproducând absolut nicio consecință asupra soluției adoptate.

În legislația română de peste 150 de ani (1865) în domeniul civil și de aproape 100 de ani (1938) în domeniul penal s-a consacrat principiul potrivit căruia redactarea unei hotărâri în absența judecătorului membru al completului se semnează, în mod legal, de președintele instanței.

Parlamentul României, în disprețul acestui adevăr, încălcând prevederi constituționale, a hotărât, în esență, ca o persoană condamnată definitiv să reușească să desființeze o hotărâre irevocabilă pe un asemenea motiv (nensemnaarea „redactării hotărârii”).

Închei răspunsul la această întrebare afirmând cu convingere că magistrații acestei țări vor respinge cu fermitate orice imixtiune din partea vreunei persoane (politicieni sau persoane care dețin funcții în stat) în actul de justiție, iar hotărârile judecătorești vor fi expresia imparțialității, conștiinței profesionale, independenței, iar legilor justiției și codurilor penale, dacă rămân în actuala redactare profund criticabilă ca efect al modificărilor, magistrații vor efectua o asemenea interpretare încât să corespundă spiritului de dreptate, spirit care caracterizează pe fiecare magistrat.

Al doilea text vizat pentru modificare, prin introducerea unui nou alineat, este art. 4 C. pr. pen.

Parlamentul a stipulat că se interzice organelor de cercetare penală sau instanțelor de judecată de a efectua comunicări, declarații sau informări publice, încălcarea acestor condiții constituind infracțiune.

Pentru un echilibru, concordie națională și, mai ales, egalitate de tratament, în mod obligatoriu, Parlamentul trebuia să prevadă la același text următoarea idee: sa fie interzis persoanelor față de care s-a început

urmărirea penală – suspecti, inculpați, condamnați la instanță – sa apară în mass-media și să efectueze declarații publice sau interpretări care se referă la cazul în care sunt implicați, la legislația penală, la instituțiile care asigură aplicarea legii în domeniul penal și la salariații acestor instituții, încălcarea condițiilor constituind infracțiune.

Interviuri despre sistemul judiciar din România

Ioan Leș

Profesor universitar, doctor în drept și Doctor Honoris Causa al Universității „Petru Maior” din Târgu Mureș, al Facultății de Drept și Științe Sociale din cadrul Universității „1 Decembrie 1918” din Alba Iulia, profesor emerit al Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, membru titular și vicepreședinte al Academiei de Științe Juridice din România, membru al Consiliului de conducere al Institutului Român pentru Drepturile Omului, fost decan al Facultății de Drept a Universității Româno-Germane din Sibiu, precum și al Facultății de Drept „Simion Bărnuțiu” din Sibiu, membru fondator al Institutului Român pentru Drepturile Omului, ambasador al României în perioada 1992-2006 în Venezuela, Barbados, Jamaica, Haïti, autor a peste 40 de tratate, cursuri și mono-

grafii în domeniul științelor juridice, a peste 170 de articole și comentarii de jurisprudență, distins cu numeroase premii naționale și internaționale, membru în consiliile științifice sau de redacție a numeroase reviste de specialitate.

Ce părere aveți despre evoluția legii procesual civile românești?

O întrebare despre evoluția legislației procesual civile, acum, la 100 de ani de la Marea Unire, este desigur bine-venită. Nu este cazul și locul unei prezentări evolutive detaliate și extrem de riguroase. Câteva reflecții socotim că sunt totuși utile în contextul de față.

Momentul de referință în evoluția legislației procesual civil românești este, fără îndoială, Codul de procedură civilă din anul 1865, adoptat sub domnia lui Alexandru Ioan Cuza, care a fost inspirat dintr-o lege de procedură civilă a cantonului Geneva din anul 1819. Primul Cod de procedură civilă a fost adoptat la mai puțin de un deceniu de la Unirea Țării Românești cu Moldova, într-o epocă de mari reforme în domeniul legislativ.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, marile reforme întreprinse în domeniul administrativ și juridic au fost influențate în mod hotărâtor de legislația franceză. Iar această aserțiune nu este valabilă numai pentru Codul civil și legile de organizare judiciară din acea perioadă, ci și pentru Codul de procedură civilă. Este însă adevărat că în cazul Codului de procedură civilă influența Codului francez s-a realizat în mod indirect, respectiv prin intermediul legii geneveze menționate, care, la rândul său, nu reprezenta decât o variantă a Codului francez. În Franța, Codul de procedură civilă, adoptat în anul 1806, nu a fost considerat de către doctrină ca o mare operă, iar unii autori socoteau că el nu era demn de Codul civil.

Codului de procedură civilă din anul 1865 i s-au adus multiple îmbunătățiri, unele dintre cele mai importante prin reforma Dissescu din anul 1900 și apoi prin Legile de accelerare a judecăților din anii 1925, 1929 și 1943.

O altă reformă importantă a fost întreprinsă în timpul epocii comuniste, respectiv în anul 1848, prilej cu care s-a realizat și o republicare a acestuia.

Indiferent de epocile istorice pe care le-a „parcurs”, Codul de procedură civilă a suferit însemnate ameliorări, toate întreprinse din dorința de a accelera judecățile și de a simplifica procedura noastră judiciară. O atare afirmație poate să surprindă, însă realitatea evocată este greu de contestat. Faptul se datorează caracterului extrem de tehnic al legislației procesuale în general, dar în mod special al celei procesual civile. Poate așa se explică și marele succes al Codului român de procedură civilă care a dăinuit aproape un secol și jumătate, performanță egalată numai de Codul civil. Din acest punct de vedere, Codul nostru de procedură civilă a avut o existență remarcabilă, la fel ca și cel francez (adoptat în anul 1806 și abrogat parțial odată cu intrarea în vigoare a noului Cod francez de procedură civilă, în anul 1975).

Codurile nu sunt eterne, căci sunt, în ultimă instanță, opera omului și, ca orice întreprindere umană, trebuie să tindă spre modernizare, reînnoire sau ameliorare, căci altminteri progresul societății ar putea fi paralizat. Nici marele Cod civil francez nu a durat o veșnicie, deși Napoleon, în exil pe insula Sf. Elena, spunea că adevărata sa glorie nu este aceea de a fi câștigat 40 de bătălii, căci Waterloo va șterge amintirea atâtor victorii, ceea ce se va păstra însă în eternitate va fi Codul său civil. Extraordinară previziune a unui mare general și legiuitor, chiar dacă rigoarea spuselor sale nu acoperă decât o jumătate de adevăr.

Codul de procedură civilă din anul 1865 nu putea să aibă o altă soartă, mai cu seamă după marile transformări social-economice realizate în România în anul 1989. Trebuie să reamintim însă că eforturi pentru adoptarea unui

nou Cod de procedură civilă s-au întreprins și în epoca comunistă, fără ca acestea să se materializeze în plan normativ.

Noul Cod de procedură civilă nu a rupt în totalitate cu trecutul său, ci a prezervat unele dintre prevederile și soluțiile adoptate în timpul existenței sale. El s-a „înnobilat” și cu unele dintre reglementările adoptate la nivelul celor mai recente coduri de procedură civilă, cum sunt cel francez, spaniol, portughez, elvețian, al provinciei canadiene Québec etc. Nu au fost ignorate nici unele legiuri mai vechi în materie, cum este Codul german și cel austriac de procedură civilă.

La 5 ani de la intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă este dificil să realizăm un bilanț asupra performanțelor și eficienței acestuia. Va fi noul Cod de procedură civilă un mare Cod? Am putea să ne întrebăm chiar dacă noul Cod este demn de cel anterior.

Socotim că orice răspuns ar fi unul temerar în acest moment. Nu există nicio îndoială însă asupra faptului că noul Cod de procedură civilă a adus unele ameliorări importante procedurii noastre și care sunt de natură să realizeze unele deziderate importante pentru o justiție demnă de secolul XXI: soluționarea cauzelor în mod eficient și realizarea unității de jurisprudență. Unele semne de întrebare persistă însă și ele sunt importante, mai ales că o parte din prestigiul care i s-ar fi cuvenit a fost „subminat” chiar de către legiuitor, care, înainte de intrarea în vigoare, i-a adus modificări substanțiale, demne de o mare reformă.

Dacă ați putea legifera, care ar fi instituția de drept procesual civil asupra căreia v-ați apleca?

Întrebarea este una incitantă, dar, în mod evident, și una ipotetică. De aceea îmi permit să răspund, pe cât posibil, în limitele impuse de întrebarea dumneavoastră. Mai întâi trebuie să precizez că procedura este o „matematică” a dreptului, un „corpus” relativ unitar, cu o arhitectură care trebuie să se armonizeze între diferitele sale elemente. De aceea, este aproape imposibil ca răspunsul nostru să fie limitat la o singură instituție procesuală.

Am considerat întotdeauna că în materie procesuală două sunt instituțiile asupra cărora ar trebui să ne concertăm atenția atât în prezent, cât și în viitor: competența instanțelor judecătorești, îndeosebi cea materială, și căile de atac.

Codul de procedură civilă a adus inovații extrem de importante în aceste materii: o reorganizare a regulilor de competență în raporturile dintre diferite categorii de instanțe; introducerea unei proceduri de filtrare a recursurilor; extinderea legitimării procesuale în materia recursului în interesul legii și la alți subiecți de drept; reglementarea pentru prima dată a sesizării instanței supreme pentru dezlegarea unei chestiuni de drept și contestația privind tergiversarea procesului.

Importanța celor două instituții procesuale este ilustrată și prin faptul că, în mod tradițional, cele mai importante și mai frecvente modificări normative intervin tocmai în aceste materii. Aserțiunea noastră își găsește o expresie semnificativă și în foarte recente modificări preconizate a fi aduse la noul Cod de procedură civilă (la data acordării acestui interviu Proiectul de Lege de modificare a noului Cod de procedură civilă nu fusese promulgat). Proiectul a avut ca principal obiectiv punerea Codului de procedură civilă în acord cu deciziile Curții Constituționale, prin care unele dintre prevederile sale au fost declarate ca neconstituționale. Legiuitorul a folosit prilejul pentru a aduce și alte modificări importante, cum sunt cele privitoare la amplificarea competenței judecătorilor. O atare abordare se îndepărtează de la filozofia inițială a Codului de procedură civilă, care a realizat o delimitare de atribuții între judecătorii și tribunale – și nu numai – pe baza criteriului valoric. Practic, judecătoriile au fost configurate ca veritabile instanțe pentru micile creanțe, astfel cum asemenea jurisdicții există în special în spațiul de *common law*, dar și în țări ca Germania, Austria, Spania, Franța, Italia, Luxemburg etc. Or, atât timp cât cereri relativ complexe, cum sunt cele privind uzucapiunea sau cererile succesoriale, indiferent de valoare, sunt date în competența judecătorilor, înseamnă că ne-am îndepărtat serios de la viziunea inițială a Codului. Asemenea abordări ne fac să ne gândim la revenirea legiuitorului la sistemul anterior în care judecătoriile erau instanțe de drept comun în materie civilă. Nu avem certitudinea că legiuitorul dorește să realizeze o atare abordare, care, dacă ar fi examinată în profunzime, ar putea fi reputată ca una demnă de a fi luată în considerare. Fără îndoială că asemenea abordări ar implica și o nouă restructurare a căilor de atac.

Una dintre modificările importante prefigurate de Proiectul de modificare a Codului de procedură civilă vizează suprimarea procedurii de filtrare a recursurilor. Socotim că soluția este una radicală și evocă o anumită instabilitate legislativă în această materie. Este pentru a doua oară când legiuitorul suprimă procedura de filtrare a recursurilor. Iar aceasta cu toate că judecătorul constituțional nu a impus abrogarea dispozițiilor procedurale privitoare la filtrarea recursurilor. Reamintesc că instanța de control constituțional a declarat ca neconstituționale doar prevederile legale materializate în sintagma recurs „vădit nefondat”. Soluția a fost criticată de o parte a doctrinei.

Instanța constituțională a promovat și alte soluții discutabile. Una dintre acestea este cea care declară neconstituționale prevederile legale privitoare la folosirea criteriului valoric pentru limitarea accesului la calea extraordinară de atac a recursului. Din păcate, această soluție este de natură să pună în discuție, în viitor, întregul sistem de partajare a atribuțiilor judiciare pe baza criteriului valoric, și aceasta nu doar în materie civilă, ci și a contenciosului administrativ fiscal, inclusiv în materie penală.

Unele dintre aceste decizii, alături de opțiunile legiuitorului de a modifica noul Cod de procedură civilă chiar înainte de intrarea sa în vigoare, au fragilizat în mod semnificativ, după părerea noastră, prestigiul acestuia. În atare circumstanțe și în perspectiva deceniilor următoare, va fi greu să întrezărim azi perspectiva unui mare Cod de procedură civilă.

Având în vedere experiența dumneavoastră profesională și profesiile pe care le-ați îmbrățișat, în care dintre aceste profesii v-ați regăsit cel mai bine?

Alegerea unei profesii, indiferent care ar fi aceasta, nu este o opțiune foarte simplă, căci ea depinde de varii circumstanțe, unele subiective, dar și unele obiective. Mulți dintre noi nu s-ar întoarce, poate, pe același drum. Pot să vă mărturisesc că, dintre toate profesiile juridice exercitate, cea de cadru didactic universitar, asociată cu aceea de cercetător în domeniul procedurii civile, este cea care mi-a adus multe realizări și împliniri în plan profesional. Nu pot să nu recunosc că în ultimii ani de activitate didactică am încercat și unele insatisfacții, nu în plan strict personal, ci datorită faptului că an de an calitatea procesului educațional s-a degradat de așa manieră încât nu arareori aveam sentimentul că un asemenea rezultat era dorit și urmărit cu multă „perseverență”.

Pot să vă mărturisesc că am apreciat, în aceeași măsură, și profesia de diplomat, aceasta fiind una dintre cele mai onorante profesii la care poate accede un jurist. A-ți reprezenta patria într-o altă țară este o responsabilitate deosebită, dar și satisfacțiile sunt pe măsură, deși, ca în orice profesie, există și interdicții și restricții implicate de un asemenea statut. Iar din acest punct de vedere, faptul de a fi departe de patrie nu este un lucru foarte ușor, mai cu seamă atunci când țara în care ești acreditat este undeva la cca. 10.000 km de propria ta patrie, așa cum a fost și cazul subsemnatului.

Tot în mod ipotetic, dacă aș putea face din nou o alegere, aș îmbrățișa, cu aceeași pasiune, oricare dintre cele două profesii la care m-am referit deja: cadru didactic și diplomat. În același timp, n-aș exclude nici profesiunea de judecător, pe care am exercitat-o, este adevărat, un timp relativ scurt (judecător la Tribunalul Sibiu, după desființarea Facultății de Drept din Sibiu în anul 1995). Ce poate fi mai nobil decât a distribui justiția într-o societate democratică. Voltaire spunea, în această privință: *„Il n'y a pas de métier plus noble que celle de rendre la justice”*.

Ceea ce cred însă că este esențial într-o profesie este pasiunea care acompaniază exercitarea ei. Fără un atare sentiment, rezultatele nu pot fi cele dorite, ci mai degrabă

unele mediocre. Pasiunea trebuie însoțită însă și de multă muncă și competență profesională. Acestea din urmă nu sunt greu de realizat, în opinia subsemnatului, în măsura în care acționăm, așa cum am spus-o deja, cu pasiune pentru ceea ce ne propunem să înfăptuim.

Cum vedeți noile generații de studenți la Drept?

În ultimele două decenii învățământul juridic a suferit transformări importante, unele dintre ele de neimaginat înainte de Revoluție. Azi, în România, învățământul universitar nu este exclusiv de stat, astfel cum foarte bine este cunoscut. Învățământul privat a evoluat în mod spectaculos în ultimii ani, mai cu seamă din punct de vedere cantitativ. Evoluția nu a fost la fel de spectaculoasă însă din punct de vedere calitativ, cele mai prestigioase instituții de învățământ se întâlnesc tot în cadrul universităților de stat.

Din păcate, din cauza unei proliferări nejustificate a numărului facultăților de drept, calitatea procesului educațional a avut mult de suferit. Selecționarea studenților fără un examen riguros de admitere a condus la un asemenea rezultat care periclitează calitatea profesională a viitorilor juriști. Examenul de licență ar trebui și el reconsiderat în mod substanțial, căci fără o rigoare serioasă, riscăm în continuare să avem absolvenți cu o pregătire profesională nesatisfăcătoare. Ar trebui să privim mai mult doar în câteva țări din imediata noastră apropiere pentru a constata că numărul facultăților de drept este unul extrem de redus în raport cu cel din țara noastră (Ungaria, Serbia, Grecia). Irosirea unor resurse pentru pregătirea unor studenți al căror orizont de a accede la o carieră juridică este extrem de redus este, în opinia noastră, lipsită de o raționalitate legitimă. În opinia subsemnatului, România nu ar avea nevoie de mai mult de 8 facultăți de drept publice, iar numărul celor private nu ar trebui să depășească numărul celor dintâi.

În pofida unor asemenea realități, greu de contestat, există și studenți care manifestă interes corespunzător pentru pregătirea lor profesională și care obțin rezultate meritorii în cadrul diferitelor examene de admitere în profesie (magistratură, în sistemul notarial, în avocatură etc.).

Oportunitățile pe care le au studenții noștri în condițiile societății actuale nu se pot compara cu cele din urmă cu câteva decenii, când era chiar periculos să îndrăznești să exprimi o opțiune pentru studii masterale sau de doctorat în străinătate. În prezent, un număr mare de studenți urmează cursuri cu o durată variabilă (6 luni, un an, în contextul programelor Erasmus) în cadrul unor facultăți de drept de prestigiu din țări membre ale Uniunii Europene, și nu numai. De asemenea, există și programe importante de studii doctorale în țară și străinătate care sunt urmate de un număr mare de studenți.

Spre a conchide asupra răspunsului la această întrebare, apreciez că viitorul studenților noștri depinde de o ecuație în care sunt implicați doi factori esențiali: studentul și cadrul didactic. Tabloul nu ar fi însă complet dacă nu am evoca chiar în treacăt rolul important al legislației din domeniul învățământului. Din acest punct de vedere, legislația

este departe de a fi una coerentă, eficientă și mai ales de natură a stimula cercetarea științifică și calitatea procesului educațional. Din păcate, actualul cadru juridic favorizează birocrația didactică și managerială, care a devenit un scop în sine, și, mai grav, facilitează accesul la cariera didactică a unor persoane al căror aport științific este derizoriu sau total nesemnificativ.

Care sunt gândurile dumneavoastră în anul Centenarului Marii Uniri?

Generația noastră are marea oportunitate de a sărbători un eveniment de mare rezonanță istorică și națională: Centenarul Marii Uniri. Un asemenea moment istoric este un prilej de analiză a trecutului cu realizările, dar și cu lipsurile sale inerente, dar și de prospectare a viitorului. La final de carieră, planurile mele de viitor sunt extrem de reduse din punct de vedere profesional, dar gândurile mele nu pot fi decât ale unui român care dorește să trăiască într-o țară liberă, așa cum și este România de azi, într-o țară independentă și suverană, într-o țară care să ocupe locul care i se cuvine în Uniunea Europeană și în lume, într-o țară demnă și respectată de partenerii noștri și de națiunile ce ne sunt în preajmă.

Garantul independenței justiției este Consiliul Superior al Magistraturii, care trebuie să fie un organism puternic, transparent și independent, astfel cum a fost conceput și de Comisia de redactare a proiectului de Constituție din care autorul acestor rânduri a făcut parte (în calitate de vicepreședinte).

Ca orice om al cetății, îmi doresc ca România Centenarului să aibă un viitor demn și națiunea din care facem parte să fie una prosperă, pe măsura resurselor sale naturale și umane. Dar un asemenea deziderat nu se poate realiza decât prin efortul comun al tuturor cetățenilor patriei și prin respectul datorat ordinii juridice și constituționale existente.

Pentru un om al dreptului, răspunsul la întrebarea dumneavoastră nu poate face abstracție de o componentă juridică importantă. Iar din acest punct de vedere, îmi doresc o justiție eficientă, rapidă, independentă și imparțială.

Revenind la o întrebare a dumneavoastră, v-aș spune că, dacă aș fi legiuitor, aș întări în mod considerabil puterile CSM, de așa manieră încât nu doar în materie disciplinară, ci în toate problemele justiției rolul său să fie decisiv, cu respectarea atribuțiilor celorlalte două puteri constituite în stat. În încheiere, doresc tuturor celor care servesc interesele justiției românești să se dedice cu pasiune și abnegație funcției nobile pe care o îndeplinesc, căci acolo unde există o justiție demnă și eficientă, există toate premisele ca și națiunea căreia îi aparținem să fie una demnă și prosperă.

*Sibiu, 1 august 2018 Prof. univ. dr. h. c. Ioan Leș
Academia de Științe Juridice
Vicepreședinte*

Sursa foto: Radu Sandovici

Profesor universitar doctor, Doctor Honoris Causa al Universității Ovidius, profesor emerit al Universității din București, Membru de Onoare al Academiei de Științe Juridice din România, laureat al premiului Academiei Române Simion Bărnuțiu, personalitate de marcă a culturii juridice românești, și-a dedicat întreaga carieră didactică, postuniversitară și de conducere de doctorat, precum și cea științifică concentrându-se dreptului procesual penal. Pentru cariera remarcabilă, domnul prof. univ. dr. a primit nenumărate

Nicolae Volonciu

premii și diplome, Diploma de Onoare pentru activitatea de edificare și dezvoltare a Universității „Titu Maiorescu” – 2005, Premiul de Excelență a Asociației Juriștilor din România pentru întreaga activitate științifică și juridică – 2008, Placheta Omagială a Ministerului Justiției pentru elaborarea proiectelor viitoarei legislații procesual penale – 2008, Diplomă de excelență academică – Universitatea București – 2013, Premiul „Vintilă Dongoroz” acordat de Uniunea Juriștilor din România – 2013; Diploma Jubiliară (25 de ani) a Universității „Titu Maiorescu” pentru întreaga activitate – 2015. Cu o experiență de peste 65 de ani în instruirea juridică și educarea multor generații, domnul prof. univ. dr. este un bun cunoscător al problemelor organizatorice și de management din învățământul superior, fiind membru în consiliile profesionale și în senatele universitare peste 40 de ani, 8 ani prodecan, 8 ani secretar științific al Consiliului profesoral, 6 ani activitate în Ministerul Învățământului, 15 ani Prorector al Universității „Titu Maiorescu” și membru fondator al acesteia. Dincolo de cariera didactică excepțională, este remarcabilă practica multilaterală în activitatea de elaborare a actelor normative, dar și activitatea publicistică, domnul profesor fiind redactor-șef adjunct al „Revistei de drept penal”.

Cuvânt-înainte

Înțelegem să răspundem onorantei invitații pe care Consiliul Superior al Magistraturii ne-a făcut-o prin Președintele acestui for, de a contribui cu un scurt interviu la numărul jubiliar al revistei „**Justiția în actualitate**”, și dorim să răspundem cu modesta noastră contribuție pe coordonatele summumului indicat, respectiv aspecte legate de științele istorice și juridice.

În consecință, voi depăna povești adevărate din trei domenii, și anume: Alba Iulia – 1 Decembrie 1918; știința dreptului românesc; învățământul juridic: întâmplări din Facultatea de Drept din București, nemaiîntâlnite și, probabil, necunoscute de marea majoritate a absolvenților acesteia din ultimii 100 de ani.

Să trecem la povestiri:

I. Eu, născut la foarte puțini ani după România Mare, nu aveam cum să povestesc *proprie sensibus* unele întâmplări de la Alba Iulia, petrecute la 1 Decembrie 1918. Tata era însă localnic și prezent, în parte chiar implicat în evenimentele epocale petrecute. Ceea ce amintesc este spi-

cuit din poveștile sau notițele lui scrise pe marginea celor întâmplare.

Astfel, după marea întrunire de peste 100.000 de persoane strânse la Alba Iulia din tot Ardealul și chiar de dincolo de granițele lui, pe 2 decembrie a avut loc constituirea Comitetului executiv, devenit Consiliul Dirigent, condus de Iuliu Maniu, care ulterior alege și Delegația ce urma să prezinte în capitala României hotărârea de Unire decisă la Adunarea Națională. Pe 11 decembrie are loc ratificarea Unirii de către Guvernul României. În 12 decembrie 1918, delegații Marii Adunări Naționale din Alba Iulia, formată din: Vasile Goldiș, Episcopul ortodox Miron Cristea al Caransebeșului și Episcopul greco-catolic (unit) Iuliu Hossu al Clujului și Gherlei, Alexandru Vaida-Voevod și Caius Brediceanu, plecați la București, ducând documentele Unirii, sunt întâmpinați în Gara de Nord de Prim-ministrul Ionel Brătianu. Pe 14 decembrie, ora 11,40, delegația este primită în Sala Tronului de către Regele Ferdinand și Regina Maria. A rostit o scurtă alocuțiune șeful delegației în persoana lui Vasile Goldiș; a urmat răspunsul scurt al Regelui, care a preluat documentele aduse și a mulțumit tuturor românilor și întregii populații ardeleni pentru gestul de unire și alipire a acelor meleaguri la Regatul reîntregit al României Mari.

La plecarea trenului care ducea delegația sus-amintită la București, tata a avut ocazia fericită să fie relativ aproape de grupul restrâns aflat pe peron, lângă scara vagonului în care urmau să urce. Miron Cristea evoca din istoria romană că, multă vreme, Imperiul avea ca hotar natural „*Limes Danubianus*”. Singurul care a depășit această linie a fost Traian, iar Dacia Traiana era unica provincie romană la nordul Dunării. În acest nou creuzet factorul biologic și cel cultural se amestecau, dând naștere unui nou neam la marginea de Nord-Est a Imperiului. În ilustrarea ideii că legătura cu Occidentul european a acestui popor urma să fie trainică și veșnică, ierarhul severinean a amintit că locuitorii meleagurilor transilvane, cu 17-18 secole înainte, au preluat aceeași zicală arhicunoscută potrivit căreia: Și din Dacia Felix „*toate drumurile duc la Roma*”.

Miron Cristea avea în acel moment în jur de 50 de ani. Peste numai un an ajunge Mitropolitul Ardealului (1919) și, chiar mai mult, Mitropolit primar, deschizând drumul autocefaliei Bisericii Ortodoxe Române, înfăptuită în 1925, prin înscăunarea lui în primul jilț patriarhal. Spre deosebire, Iuliu Hossu – așa cum arată în toate fotografiile vremii – era foarte tânăr – avea numai 33 de ani – fiind numit Episcop abia cu un an în urmă (1917). Între 1940 și 1944, ani în care Ardealul de nord s-a aflat sub administrație maghiară, a rămas la Cluj. Tot acolo s-a aflat și în perioada de început a regimului comunist (1944-1948), după care începe calvarul ultimilor ani ai vieții în lagărele, închisorile (inclusiv Sighet 1950-1955) și domiciliile obligatorii. Viața lui încetează în 1970 la Spitalul Colentina din București. În 1973, după deces, opinia publică află dezvăluirea faptului că Papa, încă din 1969, l-a numit pe Iuliu Hossu Cardinal *in pectorem*, împrejurare neadusă la cunoștința generală anterior pentru a nu înăspri și mai mult suferința la care prelatul martir fusese supus.

După alocuțiunea Episcopului de Caransebeș, membrii delegației au urcat în tren. Iuliu Hossu, fiind ultimul pe scara vagonului ca cel mai tânăr, s-a oprit și a completat vorbele colegului său cu câteva scurte propozițiuni în care se oglindea ideea fundamentală cea mai importantă. Dacă cu multe secole în urmă unii cronicari au întrevăzut latinitatea noastră spunând că de la Râm ne tragem și cu ale lor cuvinte ne-am împodobit vorbirea, iar slujitorii Școlii

Ardelene l-au determinat pe Badea Cârțan să ajungă pe jos până la Roma, ca să vadă și să pună mâna pe Columna lui Traian, pentru întreaga suflare românească de pe plaiurile transilvane s-a zămislit o singură zicală: „*Azi din Ardeal toate drumurile duc la București*”.

La aceste ultime cuvinte tot peronul s-a dezlănțuit. Urale nesfârșite, iar trenul s-a pus încet în mișcare, ducând spre destinație noua solie.

II. Știința juridică românească a avut adevărați corifei, despre care multe lucruri s-ar putea povesti. Eu am avut fericita ocazie de a-l cunoaște de aproape pe unul dintre ei, care s-a remarcat în domeniul științelor penale. Am fost ultimul asistent al profesorului Vintilă Dongoroz, din 1950, până la pensionarea lui în 1953.

Student al Facultății de Drept din București am fost între 1946 și 1950, când după sesiunea din iunie am fost alături de colegul și prietenul meu, viitorul profesor Constantin Stătescu, singurii absolvenți la acea dată.

Titică și cu mine am fost opriți în Facultate și numiți asistenți. Eram buni prieteni. Eu mă aveam cu Stătescu *per Titică*, iar el mă apela întotdeauna „*Măi Nae!*”. Profesorul Oancea, atunci Decan al Facultății, ne-a chestionat pe fiecare unde dorim să ne repartizeze. Stătescu a preferat dreptul privat și Oancea l-a dat la Catedra de Drept civil. Eu am optat pentru Dreptul penal. Oancea, care era și șeful Catedrei de Drept penal, mi-a spus că nu poate să mă ia la penal pentru că are deja doi asistenți și nu mai este loc și pentru al treilea. Țin minte că atunci m-a întrebat: „*N-ai vrea la procedură penală, la profesorul Dongoroz, pentru că nu are niciun asistent și de multă vreme mă roagă să-i repartizez unul?*”. Atunci am crezut că cerul cade peste mine. Simțeam că l-am luat pe Dumnezeu de picior. L-am avut pe Dongoroz profesor la penal în anul II (1947) și cunoșteam ce aură avea.

La începuturile relației noastre, Dongoroz s-a arătat destul de distant. El știa să mă descoasă, dar eu nu aflam prea multe despre el. Era un om destul de închis în relațiile cu persoanele pe care nu ajunsese să le cunoască mai bine. Abia după aproape 2 ani am reușit să mai deslușesc unele aspecte pe care mi le confirma sau completa după ce eu i le comunicam trunchiat.

Am să evoc numai trei situații în care s-a vădit manifest modestia și dorința lui de a rămâne cât mai departe de „înălțimi”.

Dongoroz ajunge avocat în Baroul bucureștean încă din 1915. În anii de după Primul Război Mondial avea deja o notorietate în lumea apărătorilor, la care se adaugă și aspecte legate de activitatea lui didactică, fiind la început docent și apoi conferențiar în Facultatea de Drept din București. Dar probabil cel mai mare merit al lui în lumea științifică a fost punerea în circulație, până în 1925, a așa numitului „*Tratat de drept penal și procedură penală Tanoviceanu-Dongoroz*” în 5 volume.

În acea perioadă postbelică din anii '20 se vacantează postul de Decan al Baroului București. Tot contingentul avocaților tineri, mergând până spre 45 de ani, îl preferau drept candidat pe Dongoroz, ceea ce iritase mulți candidați mai vârstnici, cu state mult mai vechi în funcție și cu o notorietate de „*mar*

avocați”, câștigată prin merite depline. Micul conflict a fost repede anihilat prin atitudinea Profesorului, care a cerut să fie scos de pe lista propunerilor, recunoscând cu modestie că avocatura pentru el nu constituie preocuparea de bază, înțelegând să se consacre în viitor învățământului și științei juridice.

Atitudinea modestă a lui Dongoroz a fost foarte apreciată de opinia publică și i-a adus multe alte avantaje ulterioare. După vreo 10 ani se ivește o altă situație în care el face pasul înapoi, preferând să nu urce o treaptă socială și să marcheze o altă atitudine de modestie.

Era știut că la elaborarea codificării penale noi ce urma să intre în vigoare la 1 ianuarie 1937 Dongoroz a adus o contribuție foarte importantă.

Potrivit normelor de atunci, exista posibilitatea ocupării în Senat a unui fotoliu de drept prin numire, și nu pe cale electorală. Pe acest temei, factorii politici și parlamentari au decis ca pe un asemenea loc să fie numit senator Dongoroz, pentru că ar fi cel mai indicat raportor care să prezinte spre aprobare noile Coduri.

Rezultatul a fost negativ, pentru că Dongoroz a refuzat propunerea, susținând că niciodată nu a făcut politică și nici nu dorește să facă.

Ultima împrejurare de renunțare la o treaptă mai înaltă în viața universitară, respectiv de a deveni Decanul Facultății în care era profesor, intervine în februarie 1941, când primește un plic oficial de la forurile competente, cu adresa de numire ca Decan al Facultății de Drept din București. Lucrurile se petreceau la scurtă vreme după rebeliunea legionară din 21-23 ianuarie 1941 împotriva regimului Antonescu.

„Și ce ați făcut?”, l-am întrebat pe profesor, căci mai auzisem eu câte ceva despre această istorie. Răspunsul a fost scurt și tăios: „Nu am dorit să fiu niciodată conducătorul instituției în care lucrez”.

După ce a citit adresa de numire, s-a așezat la masă și a ticluit o scrisoare de răspuns prin care și-a dat demisia. A plecat la poștă și a trimis-o înapoi destinatarului de la care venise depeșa de numire cu câteva ore înainte.

L-am întrebat pe profesorul Dongoroz dacă era normal, corect și legal să demisioneze dintr-un post pe care – potrivit opiniei lui – nu l-a ocupat niciodată. Răspunsul a fost evaziv, spunând că n-a găsit altă soluție mai elegantă prin care să-i facă să înțeleagă pe cei care l-au numit că el nu acceptă nicio clipă o asemenea investiție.

III. În 1909, la Facultatea de Drept se scoate la concurs un post de conferențiar la disciplina Drept civil. Se înscriu mai mulți concurenți, printre care și doi tineri cunoscuți din lumea juridică bucureșteană. Niciunul nu împlinise 30 de ani, dar ambii au venit de la Paris cu un titlu prestigios de Doctor în drept. Că persoanele în discuție aveau deja o notorietate rezultă și din faptul că din cei înscriși la concurs majoritatea s-au retras, rămânând în competiție numai cei doi, pe nume Nicolae Titulescu și Istrate Micescu. Concursul s-a terminat cu un rezultat nemaîntâlnit. În urma concursului au fost declarați admiși ambii *ex aequo*, comisia nereușind să-i departajeze.

Acel *ex aequo* al Comisiei de concurs s-a dovedit mai târziu o apreciere corectă, având în vedere valoarea celor doi protagoniști în evoluția lor ulterioară.

Astfel, Nicolae Titulescu intră în analele relațiilor inter-statale prin recunoașterea valorii și rezultatelor lui în activitatea diplomatică europeană. Ministru de externe al României în repetate rânduri, a fost și singurul român Președinte a Ligii Națiunilor de la Geneva, chiar de două ori – fiind reales – ceea ce nu s-a mai întâmplat nicio dată în acest Forum internațional. Din remarcabilele lui succese diplomatice, unele chiar spectaculoase, poate fi amintit mai ales cel pe care a reușit să-l realizeze într-un fel de *gentlemen's agreement* cu reprezentantul sovietic Maxim Litvinov (1934).

Istrate Micescu a fost unul dintre cei mai mari avocați ai Continentului, oficial chiar era recunoscut ca cel mai bun din tot sud-estul european. Tradiția politică a familiei a fost continuată de Istrate Micescu, el ocupând și o serie de demnități, cum ar fi: cea de vicepreședinte al Camerei Deputaților, cea de ministru de externe în anii 1937-1938. De asemenea, a fost considerat artizanul celebrei Constituții din 1938, prin care Regele Carol al II-lea a instaurat un nou regim politic în țară.

Ambii au avut însă un sfârșit tragic. Astfel, Titulescu ajunge la un conflict deschis cu Regele Carol al II-lea și părăsește țara definitiv într-o formă de exil forțat. Stă un an în Elveția (1937), după care își fixează domiciliul în Franța, unde moare la Cannes în 1941. Trupul neînsuflețit, rămas acolo timp de o jumătate de secol, este recuperat și îngropat în țară la Brașov în curtea Bisericii Sfântul Nicolae din Schei, la poalele Tâmppei (1992).

Istrate Micescu iese din scenă într-o formă și mai tragică, datorită antecedentelor sale politice aspru condamnate de noul regim instaurat după 23 August 1944. El a intuit că va fi urmărit de Securitate și s-a ascuns. Următorii nu au reușit să-l descopere și au recurs la o presiune cu totul inumană. L-au arestat, pe rând, câte un membru de familie (soție, frate, copii), urmând să fie uciși dacă nu se predă, „*unul câte unul, la termene sorocite*”. În asemenea condiții, Istrate Micescu s-a pus la dispoziția urmăritorilor. A fost cercetat, judecat și condamnat la 20 de ani muncă silnică. Moare în detenție, la Aiud, în 1951, iar osemintele lui se restituie familiei într-un geamantan.

Dar să ne întoarcem în timp la concurs pentru a vedea deznodământul. Senatul Universității nu a găsit o altă soluție decât temporizarea. Se putea ca din diverse motive, inclusiv de onoare, unul dintre candidați să se retragă lăsându-l pe adversar câștigător. Se putea întâmpla ca din

variate pricini să se retragă ambii, ceea ce putea determina anularea competiției sau Ministerul să bugeteze ambele posturi și să încadreze de îndată concurenții.

În ultimă instanță, Universitatea, în lipsă de soluții, trimite dosarele spre rezolvare Ministerului. Greu, dar până la urmă s-a găsit o dezlegare: cei doi câștigători au fost chemați și interogați dacă ar primi să fie admiși ambii în Facultate și să își îndeplinească efectiv toate obligațiile, fără a beneficia de toate drepturile ulterioare care decurg de aici. Nu era evident acceptabilă nici măcar soluția ca acel unic salariu bugetat să fie împărțit și plătit ambilor. Cu alte cuvinte, primirea lor în activitatea efectivă rămânea onorifică până la următorul an universitar când se va putea înființa un nou post bugetat corespunzător. Orice altă ipoteză nu ducea decât la anularea concursului. Evident că ambii au fost de acord și, acceptând soluția de onoare, au devenit buni amici.

Post-scriptum:

În grațioasa invitație prin care am fost solicitat să particip cu o intervenție la Marea Aniversare se mai preciza că este de dorit ca ea să fie scurtă.

Am dat acestei sublinieri două sensuri. S-a dorit menajarea de la un efort sporit a celor care vor participa cu intervenții sau s-au avut în vedere anumite limitări de ordin editorial care ar depăși posibilitățile redacționale. Dacă este vorba despre primul aspect, vă rog să nu mă menajați. Îmi place să vorbesc și mai greu îmi vine să mă opresc. Dacă totuși restricțiile editoriale ar solicita o restrângere a textului,

sunt de acord să tăiați tot ce credeți că este de prisos. Totuși, am o solicitare. Rog să-mi puneți semnătura sub text chiar dacă ar fi să se rezume la următoarele câteva cuvinte: „*Mă bucur că am intrat în al zecelea deceniu de viață pentru că reușesc să sărbătoresc împlinirea a 100 de ani de la istoricul eveniment – Alba Iulia 1 Decembrie 1918 – și doresc acestui minunat popor, în continuare, încă multe alte veacuri de împliniri*”.

Viitorilor mei cititori le transmit de pe acum mulțumiri, pentru că au consacrat timp prețios parcurgerii rândurilor de mai sus. Iar dacă lectura le-a fost agreabilă și mai ales cât de cât utilă, pot să confirm că aș fi foarte încântat.

Prof. univ. dr. Nicolae Volonciu

Justiția română și magistrații români în fața centenarului României Mari

Judecător dr. Ion Popa
Curtea de Apel București

Fost judecător, reprezentant al României în Comisia Europeană de Eficientizare a Justiției (2003-2005), coordonator al grupurilor de lucru ale Ministerului Justiției pentru proiectele de legi privind reforma în justiție adoptate în anul 2004, doctor în științe juridice din anul 2007, coautor și autor a numeroase lucrări științifice juridice.

1. Introducere

A fost odată ca niciodată un moment în care au apărut oamenii pe Pământ. A mai fost un moment în care oamenii au început să se organizeze în grupuri mai mari sau mai mici, au început să vorbească, iar mai apoi, din tot felul de motive, au început să se certe între ei. Așa a apărut prima lege prin care oamenii au stins certurile dintre ei, legea junglei și a pumnului. Evoluând însă, oamenii au început să simtă atât nevoia de dreptate în afara pumnului, cât și nevoia ca un semen al lor înțelept și respectat, să le spună cine are dreptate. Simplist, așa a apărut ideea de justiție și de judecător.

A mai fost odată ca niciodată un teritoriu locuit de mulți oameni care vorbeau aceeași limbă, aveau aceleași tradiții și credințe și aceiași strămoși daci, geți și romani, dar locuiau pe teritorii diferite ca denumire și numiți după teritoriul ocupat – moldoveni, munteni, olteni, bănățeni, maramureșeni, bucovineni, transilvăneni, dobrogeni. La un moment dat, acești oameni au simțit nevoia să trăiască împreună într-o țară unică și să fie cunoscuți sub un singur nume. Așa au apărut România Mare și românii.

Ce legătură au scurtele enunțuri de mai sus cu centenarul României Mari și cu titlul acestor rânduri? În primul rând, ambele constituie o definire stilizată extrem a fondului considerentelor ce urmează a fi expuse în continuare, respectiv justiția și magistrații români în contextul evoluției societății românești anterior și ulterior Micii și mai apoi a Marii Uniri până în prezent. În al doilea rând, am dorit să subliniem de la bun început că justiția română și magistrații români nu pot fi conturați/analizați/evaluați/respectați/dezavuați decât ca părți componente și indispensabile ale mecanismului mai amplu al societății care i-a creat și susținut, indiferent de forma de organizare în timp a acelei societăți, cu referire desigur la societatea românească.

Vom încerca în cele ce urmează să creionăm, într-o succintă incursiune istorică, apariția și evoluția magistratului român și a formelor de organizare judiciară românească, rolul acestora în evoluția generală a societății românești,

precum și, foarte pe scurt, raportarea magistraților și a sistemului de justiție la celelalte componente ale societății – oameni politici, legiuitor, guvern, cetățean, dreptate etc. Precizăm de la bun început că, de-a lungul timpului, atât în interiorul sistemului judecătoresc, cât și în raporturile acestuia cu factorii enumerați mai sus, au apărut multiple derapaje individuale, asociative ori instituționale, cu majore și diverse consecințe negative. Prezentele considerente sunt dedicate însă unui moment festiv unic, 100 de ani de la nașterea și recunoașterea României Mari, și de aceea abordarea diverselor teme va fi influențată la rândul ei de acest moment sărbătoresc și de nevoia noastră ca măcar o dată la 100 de ani, să gândim, să scriem și să acționăm dintr-o perspectivă exclusiv unificatoare.

2. Organizarea judiciară

2.1. Instanțele de judecată și parchetele de pe lângă acestea

Ne vom opri foarte pe scurt asupra acestui subiect, pentru că până la urmă nici nu sunt foarte multe de scris. Din perspectivă istorică românească, instanțele de judecată se confundau inițial cu persoanele sau grupurile de persoane ce dețineau o anumită dregătorie în ierarhia statală sau locală – domnul, principele, voievodul, sfatul (divanul) domnesc, mitropolitul și alți demnitari mai mult sau mai puțin relevanți în ierarhia socială –, ideea de bază fiind că la vremea respectivă dregătorul semnifica nu doar judecător, ci și instanță de judecată.

Primele instanțe judecătorești, în înțelesul de astăzi al acestei noțiuni, au fost înființate prin „Pravilniceasca condică” în anul 1780, cu judecători numiți și plătiți de la bugetul statal. Ulterior, acest proces de profesionalizare și de separare a activității de judecată a continuat prin Regulamentele organice și mai apoi prin legile de organizare judecătorească începând cu anul 1861, înființându-se instanțele de fond

(judecătoriile), ale căilor de atac (tribunale și curți de apel), o instanță supremă, instanțe militare și, uneori, tribunale extraordinare.

La rândul lor, parchetele au fost înființate pe baza aceleiași ierarhii a instanțelor de judecată, atât teritorial, cât și al competențelor pe materie.

Acest tip de organizare judiciară, specific, de altfel, tuturor țărilor cu regim democratic, dar nu numai, a fost consacrat constant și de legiuitorul român, inclusiv în perioada regimului comunist¹ și menținut și în prezent prin Legea de organizare judiciară nr. 304/2004. Potrivit acestei legi, în România de astăzi funcționează un număr de 175 de judecătorii ca instanțe de fond, un număr de 42 de tribunale și un număr de 15 curți de apel, ca instanțe de control judiciar, la care se adaugă un număr de 4 tribunale militare, un tribunal militar teritorial și o curte de apel militară. Pe lângă acestea, prin aceeași lege a fost reglementată înființarea și funcționarea Înaltei Curți de Casație și Justiție². Așa cum arătam, parchetele au fost organizate similar ierarhiei instanțelor de judecată, fiind denumite chiar așa, Parchetul de pe lângă... Este notabil, credem, pentru a evidenția stabilitatea organizării judiciare românești actuale, că, pe de o

parte, potrivit chiar textului constituțional (art. 126), „*justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege*”, este „*unică, imparțială și egală pentru toți*” și „*este interzisă înființarea de instanțe extraordinare*”, iar pe de altă parte, că atât instanțele de judecată, cât și parchetele de pe lângă acestea sunt incluse în același capitol 6 al Constituției, autoritatea judecătorească.

2.2. Consiliul Superior al Magistraturii

Având în vedere că instituția Consiliului Superior al Magistraturii constituie un subiect distinct în cadrul prezentei publicații aniversare, nu vom expune aici decât strict informativ unele repere istorice privind înființarea și evoluția Consiliului, parte componentă a organizării judiciare românești.

Prima reglementare instituțională a Consiliului Superior al Magistraturii a fost realizată prin *Legea pentru modificarea unor dispozițiuni din legile relative la organizarea judecătorească*³, unde instituția era tratată separat în Titlului XIII, „*Despre Consiliul Superior al Magistraturii*”, precum și prin „*Regulamentul din 29 mai 1909 pentru punerea în aplicare a Legii relative la modificarea unor dispozițiuni din legile de organizare judecătorească*”, fiind detaliat legiferațiunile atribuțiile Consiliului⁴, alegerea⁵, activitatea⁶, drepturile și obligațiile membrilor Consiliului. A fost primul pas al sistemului judiciar românesc spre independență, posibil, trebuie semnalat acest aspect, și prin voința legiuitoare a omului politic de la acea vreme.

Consiliul a constituit o prezență constantă ca instituție în organizarea judiciară⁷, existând la un moment dat chiar două Consilii⁸, până în anul 1949⁹, an în care Consiliul Superior al Magistraturii a dispărut din peisajul instituțional public, fiind reînființat în anul 1992, prin Legea de organizare judecătorească nr. 92/1992.

¹ În perioada 1949-1992 nu a existat ca instanță a căii de atac decât tribunalul, spre deosebire de reglementările anterioare și ulterioare, care prevedeau/prevăd și curțile de apel.

² Distinct de instanțele enumerate, în România funcționează în prezent și tribunale specializate pe anumite materii: 3 tribunale specializate (Argeș, Mureș și Cluj), precum și un tribunal de minori Brașov.

³ Publicată în M. Of. nr. 286 din 24 martie 1909.

⁴ De regulă, Consiliul avea competența recrutării, promovării, transferării, detașării, delegării, sancționării și suspendării/eliberării din funcție a magistraților. În perioada contemporană, mai exact ulterior adoptării Legii nr. 317/2004, dintr-un entuziasm excesiv al independenței plene, probabil, membrii unora dintre Consiliile alese în această perioadă și-au depășit câteodată competențele legale, pronunțându-se instituțional și asupra unor aspecte ce excedau competențelor lor. Am detaliat câteva dintre aceste aspecte într-o altă lucrare, *Consiliul Superior al Magistraturii, de la succes instituțional la eșec funcțional*, publicată în anul 2011 la Editura Universul Juridic. Din fericire, poate și pe baza unei maturizări instituționale, am constatat că în ultimii ani astfel de derapaje nu au mai apărut.

⁵ Aproape fără excepție, Consiliul a fost compus din judecători și procurori, fie numiți, fie aleși, fie de drept, dar și, mai nou, din reprezentanți ai societății civile. Ministrul justiției a fost întotdeauna membru al Consiliului.

⁶ De regulă, Consiliul și-a desfășurat activitatea în Plen, iar mai recent și în Secții de judecători, respectiv de procurori. În ultima perioadă s-a pus în discuție tot mai frecvent și mai consistent, uneori chiar contondent, problema separării judecătorilor în raport cu procurorii, mai exact înființarea de Consilii distincte pentru fiecare dintre cele două profesii. Sigur că și în această materie avem un anumit punct de vedere, dar pe care nu îl vom exprima aici, consecvenți fiind acelui spirit unificator al prezentelor considerente. Sperăm însă ca această dispută să se deruleze pe baza unui dialog civilizat, profesionist, fără patimă și în folosul tuturor celor implicați, judecători, procurori, cetățeni, țară.

⁷ A se vedea legile de organizare judecătorească din anii 1924, 1938, 1943 și 1947.

⁸ A se vedea *Legea pentru organizarea judecătorească din anul 1938*, publicată în M. Of. nr. 193 din 22 august 1938. În *Repertoriul general alfabetic*, întocmit de G. Alexianu, Legea de organizare judecătorească din 1938 este menționată a fi publicată în M. Of. nr. 192 din 20 august 1938. Art. 56 din Lege prevedea că „*pe lângă Ministerul Justiției vor funcționa două Consilii Superioare ale Magistraturii, unul pentru propunerile de numiri în locurile de consilieri și procurori la Înalta Curte de Casație și Justiție și un altul pentru propunerile de numiri în locurile de consilieri la Curțile de Apel, de primi președinți și președinți de tribunale. Comisiile își vor da avizul în toate cazurile în care vor fi consultate de ministru și vor îndeplini orice însărcinare li s-ar da prin lege*”. Cele două consilii erau compuse diferit.

⁹ În anul 1949 a fost adoptat Decretul nr. 132/1949, publicat în M. Of. nr. 15 din 2 aprilie 1949, act prin care s-a abrogat expres Legea nr. 341/1947, ce reglementa existența și funcționarea Consiliului. În noul act normativ, Consiliul nu a mai fost reglementat, situație ce s-a menținut până la adoptarea Legii de organizare judecătorească din anul 1992.

Deși reapărut pe harta organizării judiciare, cu atribuții legale destul de generoase în materia independenței magistraților, Consiliul a avut o existență mai mult formală, generată atât de modul de organizare și funcționare, cât și de lipsa oricăror resurse proprii, începând cu cele umane și sfârșind cu cele materiale, logistice, financiare etc., asigurate de Ministerul Justiției, situație ce, inevitabil, atrăgea și o previzibilă stare de dependență a Consiliului, dar și a membrilor săi față de omul politic ministrul justiției. Aceste neajunsuri au fost înlăturate prin Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii¹⁰, act normativ care a dat conținut deplin instituției, în sensul recunoașterii normative a independenței sale funcționale și a competențelor exclusive referitoare la gestionarea carierei magistraților, cu un aparat administrativ propriu și cu buget distinct¹¹.

Activitatea acestui Consiliu, din anul 2004 până în prezent, a cunoscut și bune și rele, a cunoscut și consensul membrilor, dar și disputele acestora, aprecierea, dar și dezavuarea din partea magistraților, a cetățeanului, a puterii legiuitoare sau executive, precum și tendințele de schimbare ori, dimpotrivă, de menținere a actualei forme de organizare și funcționare. Peste toate acestea însă, atât din perspectivă istorică, cât și prezentă și de viitor, apreciem că înființarea și menținerea Consiliului Superior al Magistraturii ca instituție independentă a sistemului de organizare judiciară din România Mare a fost, este și va fi cu siguranță benefică, dar mai ales necesară.

2.3. Institutul Național al Magistraturii

Institutul Național al Magistraturii, ca instituție, a fost înființat prin Legea nr. 142/1997, care a modificat Legea nr. 92/1992 pentru organizarea judecătorească¹².

Conform art. 70 din Lege, Institutul era „*instituție publică subordonată exclusiv Ministerului Justiției*”, care avea ca atribuții „*pregătirea specifică a viitorilor judecători și procurori, precum și perfecționarea profesională a magistraților în funcție*”.

În prezent, organizarea și funcționarea Institutului Național al Magistraturii sunt reglementate prin Legea nr. 304/2004 privind organizarea judiciară¹³.

„*Institutul Național al Magistraturii este instituția publică cu personalitate juridică, aflată în coordonarea Consiliului Superior al Magistraturii, care realizează formarea inițială a judecătorilor și procurorilor, formarea profesională continuă a magistraților în funcție, precum și formarea formatorilor*”. Institutul nu face parte din sistemul național de învățământ și are sediul în municipiul București.

Institutul are statut de observator la Rețeaua Europeană de Formare (*European Judiciary Training Network*) din luna noiembrie 2005 și este membru al Rețelei de la Lisabona înființate în luna aprilie 1995, care constituie rețeaua europeană de schimb de informații între instituțiile și responsabilii însărcinați cu formarea magistraților.

Am considerat necesar să includem această instituție în considerentele de față, pentru că, pe lângă faptul că este rezultatul unei gândiri progresiste din partea decidenților, atât cei ai justiției, cât și cei politici, numai și simpla sa înființare constituie un pas înainte în eforturile Statului Român de aliniere la exigențele comunității la care am aderat, Uniunea Europeană¹⁴. Tocmai de aceea se impunea măcar menționat acest efort finalizat.

3. Magistrații

Având în vedere că, prin ea însăși, noțiunea de magistrat a fost și acceptată, dar și respinsă, fie în terminologia legislativă, fie în literatura juridică, fie în limbajul uzual, am considerat necesar să formulăm câteva succinte considerații asupra acestui aspect în istoricul teritoriului românesc de ieri și de azi.

Este de remarcat că, din perspectivă legislativă, începând cu anul 1865, an în care a fost adoptată Legea de organizare judiciară din iulie 1865, toate actele normative privind organizarea judecătorească ori statutul judecătorilor și procurorilor au definit noțiunea de corp al magistraților, incluzând judecătorii și procurorii¹⁵ și, episodic, alte categorii profesionale (asistenți judiciari, asesor popular,

¹⁰ Publicată în M. Of. nr. 599 din 2 iulie 2004 și republicată ulterior în anii 2005 și 2012.

¹¹ Și aici trebuie remarcat că fără acceptul/sprijinul legislativ al omului politic, această trecere totală a competențelor privind magistrații, de la ministrul justiției către organismul profesional, nu ar fi fost posibilă, dovadă, credem noi, a unei realități vehement și chiar agresiv contestate de unii, că în cadrul unui dialog permanent și de bună-credință, magistrații și oamenii politici pot realiza și lucruri constructive.

¹² Anterior înființării Institutului Național al Magistraturii, prin H.G. nr. 48 din 3 februarie 1992, publicată în M. Of. nr. 20 din 17 februarie 1992, s-a dispus „înființarea și organizarea Institutului Național pentru Pregătirea și Perfecționarea Magistraților”, instituție de învățământ postuniversitar, cu personalitate juridică, în subordinea Ministerului Justiției și cu sediul în municipiul București. Institutul s-a înființat prin desprinderea Secției de pregătire și perfecționare a magistraților din structura Școlii Naționale de Studii Politice și Administrative.

¹³ Organizarea Institutului Național al Magistraturii este similară Școlii Naționale de Magistratură (*L'Ecole Nationale de la Magistrature* – ENM) din Franța. Aceasta a fost creată în anul 1958, pentru formarea profesională a auditorilor de justiție (*les élèves juges*) și organizarea formării continue a magistraților francezi. Este instituție publică cu caracter administrativ, aflată în subordinea Ministerului Justiției și administrată de un Consiliu de Administrație și un director.

¹⁴ Înființarea acestui institut a constituit un argument suplimentar în favoarea încheierii în anul 2004 a capitolului 24 al procesului de aderare României la Uniune. De altfel, astfel de instituții au fost înființate în majoritatea țărilor UE, dar nu numai: Spania – Centrul de selectare și formare a judecătorilor și magistraților; Portugalia – Centrul de Studii Juridice; Bulgaria – Institutul Național al Justiției; Japonia – Institutul de Cercetare și Pregătire Juridică; Statele Unite ale Americii – Centrul Federal Judiciar; Danemarca – Comitetul Educațional; Bosnia Herțegovina, Serbia și Croația – Centre de formare a judecătorilor și procurorilor; Republica Cehă, Germania, Rusia; Turcia – Academii de justiție; Irlanda – Institutul de formare judiciară; Olanda – Centru de studii și formare a agenților judiciari; Austria – Unitatea de formare a judecătorilor și procurorilor în cadrul ministerului justiției; Anglia, Țara Galilor, Scoția și Irlanda de Nord – *Judicial Studies Boards*.

¹⁵ A se vedea art. 42 din Legea organizării judiciare din iulie 1865, art. 67 din Legea de organizare judecătorească din anul 1924, art. 60 din Legea de organizare judecătorească din anul 1938, art. 79 din Legea nr. 726/1943 pentru organizare judecătorească, art. 46 din Legea nr. 92/1992, precum și art. 2 din forma inițială a Legii nr. 303/2004 privind statutul magistraților. În esență, toate aceste reglementări prevedeau expres că „judecătorii și procurorii (...) fac parte din corpul magistraților”.

magistrat asistent, portărei etc.)¹⁶. Definiția legală a corpului magistraților a fost menținută și în forma inițială a Legii nr. 303/2004 privind statutul magistraților. Tot în sensul echivalării statutului celor două categorii s-a pronunțat și Curtea Constituțională, care a apreciat că promovarea la instanța supremă a procurorilor nu poate fi condiționată suplimentar față de condițiile impuse unui judecător¹⁷. Prin Legea nr. 247/2005, prin care a fost modificată Legea nr. 303/2004, noțiunea de magistrat a fost înlocuită cu cele de judecător și, respectiv, procuror, fapt ce a generat nu doar numeroase dezbateri în spațiul public, ci și apariția a două tabere opuse, una care susținea și susține că locul procurorului este alături de judecător în cadrul puterii judecătorești, iar o alta care consideră că procurorul este avocatul Statului și că locul său este în cadrul puterii executive. Argumentele aduse de fiecare dintre cele două tabere au fost/sunt numeroase și diverse, unele profesionale, altele de tradiție istorică a reglementării legislative, altele emoționale, nostalgice, unele pertinente, altele puerile, cert este că în prezent acest subiect constituie motiv major de controversă în societatea românească și la fel de cert este că nu a fost tranșat încă într-un sens sau altul. De altfel, o atare clarificare ar fi și dificil de realizat acum, în condițiile în care statutul celor două categorii profesionale este reglementat constituțional, iar schimbarea sa presupune evident schimbarea Constituției, proces anevoios și de durată. Din păcate, această temă și dezbaterile pe marginea sa s-au transformat în lozinci politice și pretins civice care însă au devenit pretexte de acuze reciproce de subordonare a justiției, de afectare a

independenței magistraților etc., susținute propagandistic și uneori chiar agresiv de diverși exponenți ai societății, inclusiv din rândul magistraților. Sigur că și în acest domeniu avem și am și formulat puncte de vedere. Ne limităm aici doar la a susține necesitatea unei dezbateri civilizate și argumentate, alinierea la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, promovarea bunei-credințe și renunțarea la orgolii/interese individuale sau de grup.

3.1. Judecătorii

Fără pretenția unei incursiuni „profesioniste” în istoria societății românești, vom enumera câteva elemente definitorii în privința „judecătorului”, raportate la teritoriul ce mai târziu va constitui teritoriul statului român.

Așa cum arătam în cuvântul de introducere, după ce au apărut pe Pământ, oamenii s-au organizat, au început să vorbească și inevitabil au început să se certe, dar au simțit și nevoia stingerii conflictului altfel decât prin forța brută, iar teritoriul românesc nu a fost o excepție a acestei devenirii. Fie că au fost impuse sau liber consimțite, persoanele care au primit sau și-au arogat dreptul de a soluționa conflictele ivite au stabilit, pe baza unui proces propriu de gândire și urmând proceduri formale mai mult sau mai puțin obligatorii, o hotărâre, care la rândul ei a fost acceptată sau impusă. Tot acest complex de factori – existența unui conflict, a unor părți cu interese opuse, a unei persoane care „arbitrează” conflictul, a unei proceduri de urmat și în final a unei hotărâri – a constituit ceea ce numim astăzi „proces” sau „judecată”. Iar cel ce săvârșea „judecata” s-a numit într-un final „judecător”¹⁸.

Trebuie precizat că, inițial, calitatea de judecător deriva din calitatea sau funcția deținută de cel în cauză, neexistând un judecător de profesie, anume desemnat sau ales doar pentru a judeca, funcția de judecător neputând exista în afara dregătoriei publice deținute de respectiva persoană. Reforma introdusă de Constantin Mavrocordat prin „Constituția” sa a punctat în materia ce ne preocupă, două aspecte esențiale, respectiv numirea unor judecători profesioniști (art. 5 – „*les nobles qui exercent la justice*” și art. 7 – „*des commissaires etablis dans les district en qualite de juges*”), precum și salarizarea judecătorilor numiți, de la vistieria Statului („*nous leurs avons accorde une pension sur notre tresor publique*” – art. 7). Tendințele reformiste în materia înfăptuirii justiției începute de Constantin Mavrocordat au fost continuate prin „Pravilniceasca condică” – 1780

În înțelesul său actual, numirea sau alegerea în funcția de magistrat (este adevărat, într-o interpretare extensivă) se regăsește în dreptul românesc încă din perioada reformelor juridice introduse de Constantin Mavrocordat între anii 1739 și 1749, având drept bază „Constituția”, publicată la data de 7 februarie 1741.

¹⁶ Excepția de la această regulă o constituie perioada regimului comunist, în care, începând cu Decretul nr. 132/1949, noțiunea de corp al magistraților nu a mai fost reglementată ori măcar menționată, referindu-ne aici la dispozițiile Legilor nr. 5/1952 și nr. 6/1952, nr. 58/1968 și nr. 60/1968 privind organizarea judecătorească și, respectiv, a procuraturii.

¹⁷ A se vedea Decizia nr. 866/2006 a Curții Constituționale din România.

¹⁸ Au fost judecători, singuri sau împreună, pe pământul românesc: marele preot; magistrați judiciari, magistrați municipali, guvernator (al Daciei – I.P.), căpitani, comiți, jupani juzi, cnezi, judeci, sfat orășenesc, bisericesc, „oameni buni și bătrâni”, „tribunalul sătesc”, rege, voievod, principe, domn, divan, Adunarea stărilor, cunoscută atât în Moldova, Țara Românească, dar și în Transilvania (dieta), Locotenența domnească, Marele vornic; Marele logofăt Marele spătar; Hatmanul; Marele postelnic; Marele vistier, Marele paharnic; Marele armaș; Marele agă; Portarul, serdarul; Marele cămăraș; Părcălabii, marii vătăfi, vornicii de poartă ș.a.

(înființarea primelor instanțe judecătorești); Codul Calimachi (1814-1817); Legiuirea Caragea (1817-1832); Regulamentele Organice ale Munteniei și Moldovei (1832-1865). Legile de organizare și funcționare a Curții de Casație (începând cu cea din anul 1861) sau legile de organizare judecătorească (începând cu cea din 11 aprilie 1864) au stabilit în detaliu condițiile pe care o persoană trebuia să le îndeplinească pentru a fi numit judecător sau procuror, condiții reluate apoi în toate legile de organizare judecătorească adoptate până în prezent, cu o mențiune specială poate pentru legea din anul 1924¹⁹, *Legea pentru unificarea dispozițiilor din legea de organizare judecătorească privitoare la Ministerul Public, la numiri, înaintări și disciplină*²⁰, care, așa cum o arată și titlul său, a unificat dispozițiile de organizare judecătorească după Marea Unire de la 1 decembrie 1918, inclusiv în teritoriile revenite la țara mamă; „Pe întreg teritoriul țării se aplică magistraților și funcționarilor judecătorești de la toate instanțele de orice grad” (art. 1).

În prezent, funcția de judecător este expres conturată prin legea specială a statutului său, Legea nr. 303/2004, din perspectiva accederii²¹, promovării, sancționării, eliberării din funcție a drepturilor și obligațiilor, acestea din urmă raportate fiind nu doar la aspectele de exercitare propriu-zisă a profesiei, ci și la raporturile cu cetățeanul și celelalte instituții ale statului de drept.

Am insistat și în cadrul altor lucrări, o vom face și aici, asupra devenirii *femeii judecător*, ca semn nu doar al respectului și considerației cuvenite acesteia, ci și ca semn al unei gândiri românești avangardiste²², procesul devenirii româncelor ca judecător fiind semnificativ diferit de cel al bărbatului român judecător într-un sens care le-a nedreptățit, neîndoielnic, nu doar din perspectivă profesională. Deși în epoca medievală se recunoștea uneori dreptul femeii de a fi judecător, acest fapt se datora exclusiv calității acelei femei de soție sau mamă a voievodului, în realitate femeia fiind considerată a avea statutul oricărui „țaran gros și prost sau vreun cocon fără minte” ori fiind „element de decor”, stabilindu-se expres că „numai bărbații se fac boeri, judecători și cârmuitori obștești” și că „femeile sunt depărtate de la toate cinurile politicești, stăpâniri și slujbe publice”²³.

De altfel, femeile au fost recunoscute parțial din perspectiva folosirii drepturilor civile doar prin Constituția din anul 1923 și plenar prin Constituția din anul 1948. Prima lege care a consfințit expres posibilitatea că femeile pot deveni judecător în România a fost Legea nr. 34/1945 privitoare la unele dispozițiuni speciale de organizare judecătorească, în care, în art. VIII alin. (2), se statua expres că „în condițiunile acestui text, vor putea fi numite în magistratură și femei”.

Primele femei judecător din România au depus jurământul pe data de 18 februarie 1945. Într-un discurs remarcabil pentru acea epocă și conjunctură, ministrul justiției din acea vreme arăta că: „(...) una din revendicările de bază ale democrației consecvente a rămas până în ziua de astăzi asigurarea deplinei egalități (...) între femei și bărbați. Este o revendicare de bază pentru că nu se poate crea un regim democratic, sincer și real, fără atragerea masivă și fără rezervă a elementului feminin în toate domeniile vieții publice, pe o treaptă egală de prețuire. Chiar acest modest început a necesitat însă străduință, pentru că spiritul conservator și prejudecățile sunt adânc înrădăcinate la noi. Deschizând elementelor feminine calea magistraturii, rupând încă o barieră care le era pusă în cale, am acționat pe planul luptei pentru democratizarea României (...) A înfiera sau chiar combate prejudecățile cu care încearcă elementele reacționare să justifice menținerea femeii în viața noastră publică într-un regim de inferioritate, mi se pare un lucru zadarnic (...) pentru că un element de progres social este stabilirea unei egalități perfecte în toate domeniile de activitate, indiferent de religie, neam sau sex”²⁴.

Revenind la zilele noastre, deși există opinii care susțin dimpotrivă, apreciem că, din perspectiva obligațiilor pe care le are, constituțional, legal și al tratatelor internaționale la care este parte, Statul România Mare și-a îndeplinit rolul său de garant al independenței și imparțialității judecătorului, nu numai prin raportare la reglementările legale și constituționale de funcționare independentă a instanțelor judecătorești ori a consacrării unor principii de bază într-un stat de drept, separarea și echilibrul puterilor statale, eliminarea

¹⁹ Legea a mai fost cunoscută și sub denumirea de Legea Mârzescu.

²⁰ Publicată în M. Of. nr. 136 din 26 iunie 1924.

²¹ În general, toate legile de organizare judecătorească adoptate în timp în România Mică sau Mare impuneau drept condiții de admitere în magistratură o anumită pregătire școlară, respectiv studii superioare juridice, o bună reputație, o anumită vârstă și o stare de sănătate corespunzătoare. Este util însă să amintim, pentru a nu repeta, că au existat perioade în istoria justiției române, în care judecătorul școlit pentru această profesie era subordonat în decizia sa unui alt tip de judecător, cu o pregătire de doar câteva luni sau deloc și vorbim aici de judecătorul anilor 50, judecătorul popular: „Un judecător popular trebuie să știe că el nu este chemat să cunoască coduri și texte de legi, că nu trebuie să pătrundă prin labirintul termenilor juridici. El nu are nici o obligație să se încurce în miile de legi și de articole pentru descoperirea adevărului. El nu trebuie să se lase nici un moment intimidat de știința juridică a judecătorului de carieră. Să nu uite nici un moment că (...) prin conștiința lui de clasă îi este superior (...) Judecătorul popular trebuie să colaboreze cu judecătorul de carieră. Colaborarea (...) trebuie să fie critică, să păstreze în ea vigilența necesară pentru a împiedica pe judecătorul de carieră să comită nedreptăți în spatele unor chițibușuri juridice. Judecătorul popular trebuie să fie vigilent (...) să nu cadă victimă frazelor frumoase, sforăitoare ale avocaților: (...) să nu accepte nici un moment influența vorbelor mieroase din pledoariile avocaților. Deci, încă o dată, tovarăși – atenție la avocați” – *Lucrețiu Pătrășcanu, Scrieri, articole, cuvântări 1944-1947 – Cuvântare la marele miting de la Grivița CFR de la 27 noiembrie 1947*, Institutul de Studii Istorice și Social-Politice de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Român, Ed. Politică, București, 1983, pp. 208-209.

²² În Franța, de exemplu, femeile magistrat au apărut după adoptarea Legii din 11 aprilie 1946, când au obținut dreptul la vot, cu peste un an mai târziu decât femeile judecător în România.

²³ A se vedea art. 1 și art. 2 din Codul Caragea (codul civil al Munteniei, aplicat între anii 1817 și 1832). A se vedea, în sens similar, Caton cel Bătrân: „Bărbatul este judecătorul familiei sale (...)”.

²⁴ A se vedea Institutul de Studii Istorice și Social Politice de pe lângă Comitetul Central al Partidului Comunist Român, *Lucrețiu Pătrășcanu – scrieri, articole cuvântări 1944-1947*, Ed. Politică, București, 1983, pp. 31-32: „Cuvântarea tov. L. Pătrășcanu, ministrul justiției, la solemnitatea depunerii jurământului primelor femei magistrat”, publicată și în Scânteia anul II, nr. 144 din 19 februarie 1945.

oricărei forme de discriminare între magistrați, domnia legii, instituirea inamovibilității²⁵, ci și prin facilitățile de ordin individual de care judecătorul român beneficiază în prezent, amintind aici, printre altele, un anumit grad de imunitate administrativă, independență totală pentru soluțiile pronunțate, consistența unei salarizări aflate la vârful ierarhiei bugetare, asigurarea unui venit la fel de consistent la retragerea din profesie, asigurarea unei gestionări neutre a carierei sale printr-un organism profesional, la rândul său independent, Consiliul Superior al Magistraturii, asigurarea unei perfecționări profesionale continue printr-o instituție special creată în acest sens, Institutul Național al Magistraturii ș.a. Așa cum arătam, există și opinii care susțin dimpotrivă că Statul nu a făcut suficient sau că a făcut prost sau că nu vrea să facă bine sau mai bine. Este de discutat și bine-venită orice opinie, dovadă a unei sănătăți democratice, cu mențiunea că noțiunile de bine sau rău sunt vădit relative și diferă în funcție de subiectivismul persoanei ori grupului, de profesionalismul acestora, de gradul de maturitate și de înțelegere a mecanismelor de funcționare a unui sistem, bazat pe principii și reguli, și nu pe trăiri emoționale conjuncturale, că opiniile trebuie argumentate credibil și că de multe ori mai binele binelui înseamnă răul.

lăta de ce, credem, că în contextul dat al zilelor noastre, rămâne exclusiv la îndemâna judecătorului român ca, beneficiind de condițiile de mai sus, dar receptiv și la opiniile critice care îl atenționează că de fapt nu este beneficiarul acestor condiții, să-și câștige credibilitatea personală și instituțională în fața cetății românești contemporane.

3.2. Procurorii

În general, apariția și evoluția instituției procurorului este similară celei a judecătorului, cu deosebirile inerente specificului fiecărei profesii.

Prima menționare expresă, normativă, a acestei instituții o întâlnim în legislația românească în Regulamentul Organic al Munteniei: „*se vor orândui pe la judecătorii procuratori*” (art. 216); „*procuratorul se va rândui de Domn*” (art. 217)²⁶. În toate reglementările ulterioare, începând cu Legea pentru înființarea Curții de Casațiune și Justiție din anul 1861 și continuând cu Legea despre admisibilitatea și înaintarea în funcțiunile judecătorești din anul 1864, noțiunile de procuror și substitut (asimilat prin statut și atribuții cu

procurorul stagiar) au fost cuprinse și tratate alături (ca statut) de cele de judecător, consilier, supleant, membru, de la admiterea în profesie, promovarea, sancționarea, eliberarea din funcție, prin acte normative unice. Cu o singură excepție²⁷, în toate reglementările adoptate, procurorii au fost considerați magistrați, iar Ministerul Public a fost inclus, din punct de vedere constituțional, în autoritatea judecătorească.

Reglementarea comună a instituției procurorului ca magistrat, alături de cea a judecătorului, a fost întreruptă prin Decretul nr. 2/1948 și a continuat cu Legea nr. 6/1952 și Legea nr. 60/1968, atât activitatea Ministerului Public, cât și statutul procurorilor fiind legiferate distinct față de cele ale instanțelor judecătorești și judecătorilor. Prin Legea de organizare judecătorească nr. 92/1992 a fost reluată tradiția

ante/interbelică a reglementării comune a celor două categorii profesionale de magistrați, judecători și procurori.

Din punct de vedere constituțional, prima Constituție care a prevăzut instituția Parchetului și a alăturat Parchetul organelor judecătorești este Constituția din anul 1948, urmată de cea din anul 1952. Constituția din anul 1965 a tratat separat „Organele judecătorești” (Titlul VI) de „Organele Procuraturii” (Titlul VII). Așa cum am arătat deja, Constituția României din

anul 1991 a consacrat autorității judecătorești Capitolul 6, în cadrul căruia a fost inclus și Ministerul Public, alături de instanțele judecătorești și Consiliul Superior al Magistraturii, configurație menținută, *in propriis terminis*, și în Constituția României revizuită din anul 2003.

Una dintre problemele de dezbatere asupra „procurorului” a constituit-o în timp, dar o constituie și în prezent, apartenența sa fie la puterea executivă a statului, fie, dimpotrivă, la puterea judecătorească. Opinii au fost exprimate și divers argumentate în ambele sensuri nu doar în literatura juridică, ci și în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului²⁸, dar nu vom insista asupra prezentării lor aici, important fiind că pe această temă există dispute. Este vădit că acest subiect va trebui totuși tranșat la un moment dat, pornind nu neapărat de la reglementări în materie ale statelor Uniunii, ci și de la realitățile prezente ale societății românești, de la jurisprudența în materie a Curții Europene a Drepturilor Omului, dar și de la neconcordanțele principiale din reglementarea statutului procurorului în raport cu imperativul unei independențe totale în activitate, inexistentă în prezent: subordonare ierarhică, autoritatea ministrului justiției asupra parchetului, stabilitatea procurorului, și nu inamovibilitatea.

²⁵ Toate aceste realizări-cadru nu exclud însă tot felul de derapaje episodice, legislative și aplicative, consemnabile și de analizat în ocazii mai puțin festive.

²⁶ Deși aplicat în aceeași perioadă cu Regulamentul Organic al Munteniei (1832-1865), Regulamentul Organic al Moldovei nu a cunoscut, prin reglementare, noțiunea procurorului. În opinia profesorului Andrei Rădulescu, fost președinte al instanței supreme între 1938 și 1940, instituția procurorului a fost introdusă în Moldova prin Legea din 26 martie 1862, publicată în M. Of. nr. 74/1862, arătându-se chiar că „*propunerea de a fi instituită procurorii fusese făcută printr-o adresă către Sfat de către Mihail Sturdza, încă de la 26 iulie 1848*”.

²⁷ Excepția o constituie art. 116 din Legea de organizare judecătorească din 11 aprilie 1864 în care se preciza că „membrii Ministerului Public, ca reprezentanți ai societății și agenți ai puterii executive (s.n., I.P.), priveghează executarea legilor și regulamentelor”.

²⁸ A se vedea Hotărârea din 2 mai 1998 pronunțată în cauza *Vasilescu c. României* și în Hotărârea din 3 iunie 2003 în cauza *Pantea c. României*, Curtea Europeană a Drepturilor Omului: „procurorii, acționând în calitate de reprezentanți ai Ministerului Public, subordonați mai întâi procurorului general, apoi ministrului justiției, nu îndeplinesc condiția de independență în raport cu puterea executivă”. În sens contrar, Hotărârea din 4 decembrie 2019 privind cauza *Schiesser c. Elveției*: „procurorul este magistrat abilitat de către lege să exercite funcții judiciare”.

Toate aceste dezbateri, devenite pe alocuri dispute, vizează viitorul și, repetăm, subiectul este imperativ a fi clarificat, inclusiv la nivel constituțional, pentru a evita riscul unor noi derapaje, denaturări ori interpretări excesive atât din partea oamenilor de drept, individual și instituțional, cât și din partea celor politici, la fel, individual și instituțional. Limitându-ne însă la timpul prezent, concluzia nu poate fi decât una singură, și anume că în actuala reglementare, procurorul are statut de magistrat, iar Ministerul Public face parte din autoritatea judecătorească, nu din cea executivă, fapt care a fost și de bine, și de rău și care nu poate fi contestat.

4. Justiția

Am ales intenționat această scurtă formulare a titlului, justiția, pentru că noțiunea în sine este susceptibilă de interpretare sub două modalități, pe de o parte, justiția ca serviciu public al Statului în slujba cetățeanului, iar pe de altă parte, justiția în sens de dreptate.

Sub prima accepțiune, justiția, cum arătam mai sus, se realizează prin instanțele judecătorești stabilite de lege²⁹, potrivit competențelor și unei proceduri prevăzute, la fel, exclusiv prin lege. Justiția, ca serviciu public, se înfăptuiește în numele legii³⁰, este unică, imparțială și egală pentru toți. Având în vedere că am făcut deja referiri la organizarea și funcționarea instanțelor și parchetelor, nu vom mai insista asupra acestui prim înțeles al noțiunii de justiție.

Sub un al doilea aspect, justiția este echivalată cu noțiunea de dreptate.

Dreptatea, de un profund subiectivism individual sau colectiv, diferă în funcție de persoană, grup, țară, etapa de evoluție istorică, de forma de guvernare, valorile promovate sau impuse, tradiții, etnie³¹, grad de cultură, interese de moment sau de perspectivă și tocmai de aceea este foarte dificil de a defini o astfel de noțiune care să fie acceptată măcar majoritar și cu atât mai puțin în unanimitate. Am abordat acest subiect în contextul temei de față, pentru că judecătorul este chemat zilnic să facă dreptate, iar modul în care reușește sau nu îi atrage credibilitate sau, dimpotrivă, respingere din partea cetății.

Pentru a crea totuși un cadru oarecum obiectiv dreptății împărțite de judecător, statele, iar cel român nu face excepție, au adoptat o serie de reguli și principii pe care le-au impus normativ și pe care le-am amintit deja în parte: separația puterii judecătorești, independența judecătorului, obligația de imparțialitate a acestuia, unicitatea sistemului de justiție și supunerea procesului de judecată unor norme legale unice și imperative, egalitatea în fața legii și impunerea legii drept unic izvor al „dreptății”. Toate aceste reguli și principii constituie însă doar condiții prealabile actului de judecată, judecătorului revenindu-i totuși sarcina finală de a le valorifica și de a-l convinge pe cetățeanul judecat că, într-o deplină imparțialitate, i s-a făcut dreptate sau că s-a făcut dreptate. Tocmai de aceea, valorificând premisele

instituționale create pentru derularea credibilă a actului de justiție, judecătorul cauzei trebuie să fie preocupat și de credibilitatea sa personală, nu doar din perspectiva sa, ci mai ales din perspectiva celui judecat³².

Am insistat asupra acestor aspecte pentru a semnală că toate eforturile instituționale referitoare la actul de justiție pot fi valorificate doar prin judecător și în unele situații de procuror, cum tot la fel acestea pot fi compromise de judecător sau procuror prin activitatea lor punctuală, prin atitudine și comportament. De aici derivă rolul și locul judecătorului/procurorului într-un stat de drept și responsabilitatea sa socială și tocmai de aceea este fundamental ca atât magistrații, cât și decidenții unui stat să conștientizeze această realitate.

5. Concluzii

Prin formatul și conținutul său, lucrarea de față și-a propus să scoată în evidență, succint, un fapt recunoscut de unii, contestat de alții, și anume că prin istoria și prezentul său, atât Statul Român, cât și românii au fost în permanență, cel puțin din perspectiva organizării judiciare, în rândul statelor europene, membre sau nu astăzi ale Uniunii Europene și că nici cetățeanul român contribuabil, nici decidenții politici trecuți sau prezenți, nici magistrații români nu au niciun motiv al unor complexe de inferioritate față de nimeni, repetăm, prin prisma domeniului analizat aici.

Sigur că în istoria sa și chiar în prezent, sistemul judiciar din România a cunoscut perioade de cod galben, portocaliu și chiar roșu, că au existat derapaje majore, instituționale sau individuale. Sigur că, în istoria sa, Statul Român a cunoscut la rândul său numeroase fracturi în evoluție generate de factori interni sau externi, care i-au stopat, schimbat ori temperat parcursul evolutiv. Au afectat aceste neajunsuri sensul de mers al țării și valorile sale fundamentale? Sigur că da, dar numai temporar și niciodată decisiv, pentru că, în prezent, România: este stat suveran, unitar și indivizibil, este membră a Uniunii Europene, a Organizației Națiunilor Unite, limba oficială este limba română, recunoaște dreptul minorităților la propria identitate, are un sistem judiciar bine încheiat și croit pentru magistrați școliți și integri, integrat într-un mai amplu sistem statal construit democratic, are judecători apreciați la Curtea Europeană a Drepturilor Omului și la Curtea de Justiție a Uniunii Europene, toate acestea posibile în timp prin jertfe, înțelepciune, tradiții, consecvență, compromisuri, dedicație, dragoste de țară. Aceeași Românie a cunoscut însă în timp și neprieteni, neloiali, dușmănie, lupte fratricide, acte de agresiune asupra sa, nedreptăți istorice. Aceasta a fost România în timp, cam la fel este și acum.

Important este ca sărbătorirea a 100 de ani de la Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, anul devenirii României Mari, să constituie doar motiv de bucurie pentru români și ocazie de conciliere a lor cu ei înșiși.

²⁹ Este util să semnalăm aici o omisiune terminologică a textelor constituționale, în sensul că, adevărat, justiția se înfăptuiește prin instanțele de judecată, dar nu prin ea însăși, ci de judecători.

³⁰ În timp, pe teritoriul românesc, justiția s-a mai înfăptuit și în numele „Domnului” al „Hospodarului”, al regelui, al poporului.

³¹ De exemplu, raportându-ne la tema acestui articol, românii au considerat Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 ca pe un act de dreptate, dar maghiarii au considerat același act ca pe o nedreptate. Dictatul de la Viena din anul 1940 a fost receptat ca un act de dreptate de către maghiari și ca unul de nedreptate de către români, la fel cum revenirea teritoriilor la patria mamă în anul 1945 a fost văzută ca dreptate de români și nedreptate de maghiari.

³² Evident că aceleași obligații revin și procurorului în faza de urmărire penală a cauzelor penale.

Magistrați, doctrinari renumiți

Justiția penală în primii ani după Marea Unire

**Judecător
Cristina Rotaru-Radu**
Înalta Curte de Casație și Justiție

Judecător la Înalta Curte de Casație și Justiție, formator la Institutul Național al Magistraturii, materia Drept penal, profesor universitar doctor la Facultatea de Drept, Universitatea din București, este în prezent director al Institutului Național al Magistraturii, fiind totodată autor al unor numeroase lucrări și articole de specialitate.

Unirea din 1918 a fost un proces istoric, în care, într-o perioadă relativ scurtă de timp, provincii locuite de români s-au unit cu Vechiul Regat: Basarabia, după 3 luni de independență față de Rusia, care era sfâșiată de conflictele determinate de Revoluția din februarie și cea din octombrie, își proclamă unirea cu Regatul României la 27 martie 1918, declarația fiind făcută în Sfatul Țării; la 28 noiembrie, Congresul General al Bucovinei emite o rezoluție de unire cu Regatul României; la 1 decembrie 1918, Adunarea Națională a poporului român din Transilvania, Banat și Țara Ungurească proclamă unirea cu România (practic Transilvania, Banatul, Crișana, Maramureș se uneau cu Regatul României).

Deși în urma declarațiilor de unire am putea spune că la 1 Decembrie s-a încheiat procesul de realizare a României Mari, în fapt, unele teritorii au fost preluate mai târziu de către statul român. În Banat, administrația s-a instalat la un an de la Unire și, deși la Adunarea de la Alba Iulia se hotărâse unirea cu Banatul în cadrul granițelor naturale ale acestuia (de la Mureș până la Dunăre și Tisa), parte din acest teritoriu, aproximativ 1/3 a revenit ulterior Regatului sârbilor, croaților și slovenilor. În realitate, granițele definitive ale României Mari au fost stabilite abia în 1920¹. Dacă procesul de unificare politică și administrativă a durat mai bine de 2 ani, procesul de unificare a legislației în noul stat creat a durat mai bine de 20 de ani.

Viața nu putea sta însă în loc până ce legiuitorul desăvârșea opera de unificare legislativă, astfel încât a revenit sistemului judiciar dificila misiune de a găsi soluții pentru această îndelungată perioadă de tranziție.

Ne vom opri în acest studiu doar asupra modului în care s-a înfăptuit justiția în materie penală, cu precizarea că nici în materie civilă lucrurile nu au fost mai simple.

Dezbaterile din doctrina juridică românească în primii ani de după unire sunt un exemplu că „în împărțirea dreptății”, așa cum le plăcea autorilor din acea vreme să spună, patima, naționalismul prost înțeles, excesul de putere nu au ce căuta.

La momentul realizării Unirii în materie penală, în Vechiul Regat erau în vigoare Codul penal și cel de procedură penală din 1864, puse în aplicare în 1865; în Transilvania erau în vigoare Codul de procedură penală din 4 octombrie 1896, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1900 cu modificări ulterioare, și Codul penal din 1878, pus în aplicare la 1 septembrie 1880, modificat ulterior prin reforma novelară; în Basarabia era în vigoare Codul de procedură penală rus din 20 noiembrie 1864, intrat în vigoare la 1869 și Codul penal din 1903, în Bucovina se aplica în materie procesual penală Codul austriac din 30 iunie 1873, intrat în vigoare la 1 ianuarie 1874, iar ca drept substanțial, Codul penal din 1852².

Prima mare problemă cu care s-au confruntat cei îndrituiți cu administrarea justiției imediat după Unire a fost aceea

¹ L. Boia, *În jurul Marii Uniri de la 1918*, Ed. Humanitas, București, 2017.

² T. Pop, *Drept procesual penal*, vol. I, Tipografia Națională S.A. Cluj, 1946, p. 103; T. Pop, *Drept penal comparat*, vol. II, Ed. Institutul de arte grafice „Ardealul”, Cluj, 1923, pp. 43-60.

de a decide dacă pe teritoriul noului stat ar fi trebuit să se aplice unitar legislația din Vechiul Regat sau dacă trebuiau aplicate în continuare în provinciile alipite normele existente pe teritoriile acestora.

Această problemă a fost rezolvată la 2 luni după Adunarea de la Alba Iulia. Art. 1 al Decretului nr. 1 din 24 ianuarie 1919 dat de Consiliul dirigent în baza Decretului regal din 1918 stipula că „*legile, ordonanțele etc. emanate înainte de 18 octombrie nou 1918 rămân în interesul ordinei publice și pentru a asigura continuitatea de drept, până la altă dispozițiune, în vigoare*”³.

Extinderea codurilor românești în Basarabia, imediat după unire, a fost posibilă datorită haosului legislativ existent în provincie și faptului că legiurile rusești erau foarte învechite (acestea consacrau încă existența pedepsei cu moartea, moartea civilă, moartea politică, deportarea, munca silnică etc.)⁴.

Codurile maghiare și cele austriece, în vigoare în Transilvania, respectiv Bucovina, erau însă legiuri moderne, care răspundeau mai bine cerințelor vremii decât cele din Vechiul Regat.

Iată cum justifică un judecător de la Înalta Curte de Casație și Justiție alegerea pe care a făcut-o statul român cu privire la aplicarea legislației după unire: „*Prin alipirea Ardealului, Bucovinei și Basarabiei patria noastră a devenit un stat mare și puternic, cuprinzând teritorii noi cu cultură înaintată, care până la unirea lor erau stăpânite de o legislație și administrație bazată în mare parte pe alte principii decât acelea care formează baza legilor actuale din vechiul regat. O înlăturare bruscă a legilor și instituțiilor de drept, ce se aflau în teritoriile alipite, n-ar fi contribuit la unirea sufletească, pe care o dorește oricare patriot bun, și nici nu s-ar fi putut realiza fără mari dificultăți. Era deci inevitabil ca pentru un timp de tranziție, până la unificarea legislațiunii, să rămână în vigoare legile care dominau în provinciile alipite înainte de anul 1919*”⁵.

A doua mare problemă a fost realizarea unor coduri unitare, pe întreg teritoriul României Mari, întrucât codurile de la 1864, pe lângă faptul că fuseseră redactate în grabă și aveau tot felul de necorelări, erau și depășite, nefiind în acord cu progresul tehnicii, al științei și cu evoluția înregistrată în cele două ramuri de drept – penal și procesual penal⁶.

Pentru redactarea Codului civil, a celui comercial și a celui penal cu procedurile aferente, Guvernul a creat încă din 1921 o comisie pe lângă Ministerul Justiției, intitulată Comisiunea de unificare legislativă, alcătuită din juriști din toate provinciile. S-a redactat un proiect de modificare a Părții generale a Codului penal și unul de modificare a Codului de procedură penală. Prin Constituția din 1923, care reprezenta ea însăși un pas esențial pentru procesul de unificare legislativă, s-a prevăzut înființarea unui Consiliu legislativ, care și-a început activitatea la 25 februarie 1925 și care a preluat sarcinile Comisiunii de unificare, printre care și aceea de a elabora o nouă legislație penală.

Însă nici acest consiliu nu s-a ocupat efectiv de elaborarea unor proiecte de coduri, ci doar de revizuirea celor vechi, până în 1931, când ministrul de justiție de la acel moment, Mihai Popovici, a numit în Consiliu câteva personalități recunoscute în lumea juridică: pe I. Ionescu-Dolj, consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție în calitate de președinte, pe profesorii V. Dongoroz și Traian Pop, pe G. Vrabiescu, consilier la Consiliul Legislativ. Din octombrie 1932 până în aprilie 1933 s-a întocmit proiectul Codului penal, iar cel de procedură penală din toamna anului 1932 până în aprilie 1933. Din cauza schimbărilor politice, proiectele au fost modificate succesiv, astfel că abia în 1936 cele două coduri au fost votate, intrând în vigoare la 1 ianuarie 1937⁷. Este relevantă observația profesorului Traian Pop referitoare la procesul de legiferare: „*epoca de muncă efectivă pentru întocmirea Codului penal și a Codului de procedură penală a fost din octombrie 1932 până în octombrie 1933, adică un an din cei 18 ani disponibili din*

³ V. Dongoroz, *Drept interprovincial*, Ed. Soc. Anon. Curierul Judiciar, București, pp. 17-21.

⁴ T. Pop, *Drept penal comparat, op. cit.*, vol. II, p. 60.

⁵ C. Chiseliță, *Cuvânt înainte la „I. Tanoviceanu – Tratat de Drept și procedură penală*, Tip. Curierul Judiciar, vol. IV.

⁶ T. Pop, *Drept procesual penal, op. cit.*, vol. I, p. 105.

⁷ *Idem*, p. 106.

decembrie 1918 până în decembrie 1936”⁸.

Întruchipând idealurile autocrației napoleoniene, aceste legiuri nu mai întruneau însă exigențele impuse de doctrina penală a începutului de secol XX.

Deși multe voci au solicitat ca legislația României să fie impusă după unire și provinciilor alipite, juriști renumiți au militat pentru existența unei perioade de tranziție, chiar cu

riscul funcționării în paralel a patru jurisdicții distincte, pentru că doar astfel se putea ajunge la elaborarea unei legislații moderne și unitare. Uniformizarea legislativă prin impunerea codurilor în vigoare ar fi înlăturat presiunea elaborării unei legislații unitare și ar fi însemnat o pierdere a oportunității de a înlocui legile vechi de peste 50 de ani cu unele noi, în acord cu vremurile.

S-a creat, astfel, prilejul ca în materie penală codurile vechi să fie înlocuite cu unele noi, inspirate din sistemele în funcțiune pe întreg teritoriul țării, care preluau progresele înregistrate în alte sisteme de drept și care erau adaptate specificului național.

Prin Constituția din 1923 a fost tranșată această problemă a uniformizării legislației prin alegerea soluției de a elabora o legislație nouă: „Se vor revizui toate codicele și legile existente în diferite părți ale statului român spre a se pune în armonie cu Constituțiunea de față și asigura unitatea legislativă. Până atunci ele rămân în vigoare.

Din ziua promulgării Constituțiunii sunt însă desființate acele dispozițiuni din legi, decrete, regulamente și orice acte contrarii celor înscrise în prezenta Constituțiune”.

Cu toate că reglementările din provinciile alipite au continuat să se aplice după unire, până la intrarea în vigoare a noilor coduri s-au făcut modificări legislative cu scop unificator¹⁰.

Încă din 1919, cu excepția câtorva articole din procedura procesuală rusă, în Basarabia s-a extins aplicarea Codului penal și a celui de procedură penală din vechiul regat.

Prin Legea de organizare judecătorească din 14 aprilie 1925 s-au extins și în provinciile alipite dispozițiile din procedura penală română, referitoare ministerul public, poliția judiciară, judecătorul de instrucție, camera de punere sub acuzare, confirmarea și infirmarea mandatelor de arestare de către tribunale¹¹.

În doctrina vremii, opiniile privind aplicabilitatea normelor penală și de procedură penală pe teritoriul noului stat creat erau împărțite.

Astfel, dacă o parte dintre autori susțineau că voința politică exprimată prin intermediul art. 1 din Decretul nr. 1 din 24 ianuarie 1919 și prin Constituția din 1923 a fost aceea ca în provinciile alipite să continue aplicarea normelor în vigoare pe acele teritorii anterior realizării unirii, până la adoptarea unor coduri unitare, alți autori erau de părere că pe teritoriul întregii țări trebuiau aplicate dispozițiile penale din vechiul regat.

Codurile din 1864, deși criticate pentru faptul că nu au fost adaptate specificului național, că au fost traduse în grabă după cele franceze, alături de legea privind organizarea judecătorească, au permis statului nou creat să aibă în cea de-a doua parte a secolului al XIX-lea un sistem juridic la nivelul celorlalte state din Europa⁹.

Pentru această din urmă teză se folosea drept argument teoria conform căreia statul anexant are dreptul să își impună legile în teritoriile anexate, iar oponenții acestei teze susțineau că și în situația în care legea statului anexant se extinde asupra teritoriilor alipite, guvernate de alte legi, trebuie să existe o manifestare expresă de voință, în sensul publicării acestor norme în teritoriul anexat.

Chiar și după apariția Constituției, care avea o dispoziție categorică privind menținerea legilor din teritoriile alipite, atâta vreme cât nu contrazic vreun text constituțional, s-a susținut că anumite dispoziții din legile penale ale provinciilor alipite, și anume cele care privesc suveranitatea statului și interesele sale superioare, trebuie considerate abrogate. Cum interesele superioare ale statului sunt protejate prin intermediul guvernului regal, implicit nu pot fi guvernate decât de legea penală din vechiul Regat.

Acestor teorii care susțineau supremația reglementărilor penale din vechiul regat, profesorul V. Dongoroz le contrapunea nu doar textul expres al noii Constituții, dar și principiile care guvernează dreptul penal. „*Toți autorii de Drept penal dându-și seama că o lege penală este chemată a răspunde unei anumite finalități și că această finalitate este cu atât mai deplin satisfăcută cu cât legea penală este mai bine adecvată grupului social căruia i se aplică, au susținut și îndemnat întotdeauna să păstreze câtva timp legile penale în caz de anexiune. Nu găsim nici un penalist care să susțină că interesul represiunii ar cere schimbarea bruscă a acestor legi, fiindcă a susține o atare teză este a nu cunoaște o iotă din marile principii ce stau la baza represiunii. Ori ceea ce este adevărat pentru legile penale în genere, este tot atât de adevărat pentru fiecare dispozițiune penală în parte. O normă penală care statornicește o ocrotire în vederea unui anumit interes, nu de la acest interes dobândește nota sa specifică, căci aceleași interese sunt ocrotite aproape în toate țările civilizate, ci valoarea sa de adecvare stă în consecința penală ce se leagă de faptul ocrotirii... Ori tocmai din această cauză s-a susținut întotdeauna menținerea legiurii teritoriului anexat, câtva timp după anexare, această legiuire fiind cea mai aptă de a servi interesele represiunii... Oare în privința acestor dispozițiuni încetează de a fi mai bine adecvată și mai folositoare represiunii consecința din legea teritoriului alipit? Oare statul de la care teritoriul a fost dezmembrat nu a avut interesul de a recurge la măsurile cele mai adecvate pentru apărarea sa în raport cu grupul social respectiv și atunci nu este oare și interesul statului anexant de a menține aceste măsuri?...*

Nu este permis cetățeanului să ignore legea și mai ales legea penală, dar acest principiu are un corolar: legea penală trebuie să fie precisă, sigură și publică, numai așa

⁸ I. Ionescu-Dolj, *Curs de procedură penală română*, pp. 882-884.

⁹ *Idem*, p. 72.

¹⁰ I. Ionescu-Dolj, *op. cit.*, p. 81.

¹¹ *Ibidem*.

cețățeanul va cunoaște că cutare lege îl guvernează și că această lege glăsuiește într-un anumit fel¹².

Dacă problema opțiunii pentru o legislație sau alta a reprezentat un subiect controversat, cu atât mai dificilă a fost punerea în practică a acestor dispoziții legale până la realizarea unității legislative.

Astfel, în materie procedurală s-a decis că actele de procedură încheiate conform legii de la locul efectuării lor sunt valabile pe teritoriul întregii țări, iar hotărârile penale pronunțate sunt executorii pe teritoriul întregului stat.

S-a subliniat că un conflict în spațiu între aceste legiuri este exclus, deoarece orice infracțiune săvârșită pe unul dintre aceste teritorii se va judeca după legea specifică acelui teritoriu. Legiurile din provinciile alipite au devenit în întregime legiuri române, de egală valoare cu legiuirea din vechiul regat, fiecare aplicându-se exclusiv pe acea zonă din teritoriul statului român¹³.

În ceea ce privește aplicarea legii penale, s-a decis că instanțele vor aplica legea de procedură a instanței unde are loc judecata, dar vor aplica legea substanțială a teritoriului unde s-a comis infracțiunea.

Iată câteva dintre regulile îmbrățișate de doctrină și practica judiciară pentru soluționarea cauzelor penale: când infracțiunea s-a comis în mai multe teritorii, se va aplica legea care prevede sancțiunea mai gravă, pentru că altfel s-ar da posibilitatea celui care a săvârșit o infracțiune pe un teritoriu unde legea este mai aspră să își ușureze situația săvârșind apoi o faptă penală într-un teritoriu unde legea este mai blândă; infracțiunea începută într-o provincie și consumată în alta se va considera săvârșită la locul unde s-a produs consumarea; în cazul participanților, dacă actele de participație au fost desfășurate în altă parte

decât locul săvârșirii faptei, se va aplica legea de la locul realizării actului de participație; în cazul concursului de infracțiuni se va aplica legea penală din teritoriul unde s-a săvârșit a doua faptă pentru că pe acel teritoriu s-a produs cumulul; când o faptă penală este infracțiune în teritoriul unde a fost comisă, dar nu reprezintă infracțiune în alt teritoriu, va putea fi atrasă răspunderea penală conform legii locului unde s-a săvârșit fapta; decăderile, incapacitățile și privările de drepturi pronunțate printr-un act al organelor judiciare în baza unei legi penale a unei provincii produc efecte pe întreg teritoriul țării¹⁴.

Pentru unificarea practicii judiciare în perioada de la unire până la adoptarea celor două coduri, un rol esențial l-a jucat Curtea de Casație și Justiție.

Art. 102 din Constituția României din 1923 stipula că pentru întregul stat român există o singură Curte de Casație și Justiție.

După intrarea în vigoare a Constituției din 1923, controlul constituționalității unei legi, care putea fi realizat până atunci pe cale incidentală de orice instanță, a devenit o atribuție exclusivă a Curții de Casație, care se pronunța cu privire la această problemă în secțiile unite, declarând inaplicabile legile care contraveneau Constituției. Deciziile nu aveau însă efecte generale, ci erau aplicabile doar în cauza respectivă, pentru a nu încălca prerogativele puterii legiuitoare¹⁵. Unitatea de jurisprudență și interpretare a legilor se realiza prin intermediul recursului ordinar sau extraordinar.

Recursul ordinar permitea „prin casarea în mod sistematic și pe măsură ce le sunt deferite, a tuturor hotărârilor, deciziunilor sau actelor judecătorești care erau date cu violarea legii sau a doctrinei înaltei instanțe”¹⁶.

¹² V. Dongoroz, *Drept interprovincial, op. cit.*, pp. 17-21.

¹³ *Idem*, p. 21; V. Dongoroz, *Aplicațiunea legii penale. Curs de Drept penal, aprofundat și comparat*, 1934-1935, București, Editor Ilie Diaconu, pp. 179-186.

¹⁴ V. Dongoroz, *Aplicațiunea legii penale. Curs de Drept penal aprofundat și comparat, op. cit.*, pp. 179-186.

¹⁵ „Tot Curtea de casație va judeca – și aceasta cu o competență exclusivă – chestiunea constituționalității unei legi dedusă în judecata oricărei jurisdicțiuni, putând declara neaplicabile pe acelea cari ar fi contrarii Constituțiunii. Instanța înaintea căreia se va fi ridicat chestiunea de constituționalitate a unei legi va continua să judece procesul, rămânând ca chestia de constituționalitate să fie adusă în judecata secțiunilor-unite ale Curții de casație după ce procesul va fi fost rezolvat în mod definitiv, chiar și în casație prin rezolvarea altor motive de recurs de secțiunea competente. Tot astfel se va judeca și în caz când chestia de constituționalitate se va fi ridicat și înaintea altor instanțe judecătorești judecând ca instanțe de recurs.

În acest caz partea care a contestat constituționalitatea va ataca hotărârea sub forma unui recurs special înaintea secțiunilor unite spre a decide asupra chestiunii și a casa hotărârea în caz când se va stabili neconstituționalitatea legii în discuțiune.

În cazul când reclamantul consimte la suspendarea judecării afacerii cu ocaziunea căreia s'a ridicat chestia constituționalității unei legi, instanța de judecată va suspenda cursul judecării și trimite de îndată dosarul cauzei Curții de casație.

Curtea, în secțiuni-unite, va judeca această chestiune de urgență și cu precădere înaintea oricărei cauze.

În caz de respingerea incidentului de neconstituționalitate, Curtea va obliga partea care l-a ridicat la plata tuturor cheltuielilor de judecată justificate și o va putea încă obliga și la daune interese egale cu cheltuielile de judecată, când incidentul respins a fost ridicat dintr'un vădit spirit de târâgânire sau împiedicare a judecării” (art. 29 din Legea nr. 144/1925 pentru Curtea de Casație și Justiție).

¹⁶ I. Ionescu-Dolj, *Curs de procedură penală, op. cit.*, p. 447.

Recursul extraordinar era și el de două feluri: recursul în interesul legii și recursul ministrului justiției (cunoscut și sub numele de recurs guvernamental).

Recursul în interesul legii¹⁷ putea fi promovat de procurorul general de pe lângă Curtea de Casație atunci când considera că o hotărâre a fost dată cu încălcarea legii și pe care niciuna dintre părți nu a atacat-o cu recurs. În caz de admitere, casarea era doar una teoretică, ce stabilea jurisprudența pentru viitor, fără niciun efect asupra părților, fiind respectată autoritatea de lucru judecat.

Recursul ministrului justiției¹⁸, făcut prin intermediul procurorului general de la Curtea de Casație, permitea anula-

rea oricărui act sau hotărâri pronunțate de instanțele judecătorești ordinare sau de cele de casare, contrare legii sau care fi date cu exces de putere sau prin însușirea atribuțiilor altei puteri în stat. Această cale extraordinară de atac permitea ministrului justiției să realizeze o bună administrare a justiției.

Toate aceste măsuri legislative, dublate de aducerea în cadrul colectivului Curții de Casație a unor specialiști în dreptul provinciilor alipite, care asigurau o corectă aplicare a legii, au făcut posibilă soluționarea cauzelor chiar în situația în care coexistau patru sisteme de drept pe teritoriul României.

¹⁷ „Ministerul public, direct sau luând înțelegere cu ministrul justiției, va putea ataca, înaintea Curții de casație, pentru rea interpretare a legii, hotărârile desăvârșite și actele celorlalte instanțe judecătorești în pricini civile, chiar când nu se vor ataca de părțile interesate, însă numai în interesul legii și după expirarea termenului de recurs.

Deciziunea de casare ce va interveni în asemenea cazuri nu va avea nici un efect pentru părți.” (Art. 22 din Legea nr. 144/1925 pentru Curtea de Casație și Justiție).

¹⁸ „Ministerul justiției, adresându-se prin procurorul general al Curții de casație sau deadreptul, sau în urma inițiativei luate de acesta și fără prejudiciul dreptului părților interesate, va denunța Curții de casație orice hotărâre și orice act prin care judecătorii și-ar fi însușit atribuțiuni peste competența lor și ar fi comis vre un exces de putere sau delict relative la instrucțiunea lor.

În caz de delict, când Curtea va anula acele hotărâri sau acte, se va constitui îndată în Curte de justiție, conform art. 59, alin. 2, și va proceda la judecarea culpabililor.” (art. 21 din Legea nr. 144/1925 pentru Curtea de Casație și Justiție).

Rolul mijloacelor de apărare în procesul civil

Judecător
Mihaela Tăbârcă
 Înalta Curte de Casație și Justiție

Judecător în cadrul Înaltei Curți de Casație și Justiție, profesor universitar doctor, fost judecător-inspector în cadrul Curții de Apel București, fost expert în cadrul Institutului Național al Magistraturii, cu o experiență profesională de 18 ani.

Inspirată de definiția dată în doctrină¹ procesului civil ca fiind „activitatea desfășurată de instanță, părți, organe de executare și alte persoane sau organe care participă la înfăptuirea de către instanțele judecătorești a justiției în pricinile civile, în vederea realizării sau stabilirii drepturilor și intereselor civile deduse judecății și executării silite a hotărârilor judecătorești sau a altor titluri executorii, conform procedurii prevăzute de lege”, arătăm² că procesul civil ar putea fi socotit, într-un sens foarte larg, un mijloc de apărare. La mai bine de 5 ani de la intrarea în vigoare a noului Cod de procedură civilă, am aceeași opinie, îmbogățită cu nuanțele dobândite în cursul activității de judecată.

Pentru ca procesul civil să îndeplinească un asemenea rol, i-au fost puse la dispoziție, prin grija Codului de procedură civilă sau a unor legi speciale căile, instrumentele, formalitățile cărora trebuie să se conformeze deopotrivă părțile și judecătorul interesat în darea unei hotărâri care să pună capăt conflictului ce i-a fost dedus spre soluționare.

Din perspectiva enunțată, procesul civil constituie un mijloc de apărare în primul rând pentru pârât. Dacă pârâtul preferă să rămână într-o poziție defensivă, să se opună doar pretențiilor reclamantului și, utilizând mijloace de apărare, să dovedească lipsa de temeinicie a acestora, prin respingerea cererii introductive de instanță își va consolida situația juridică premergătoare declanșării procesului.

Numărul mijloacelor de apărare la care o parte poate recurge pentru a reacționa la pretenția adversarului său, particularitățile acestora, condițiile și termenele în care pot fi invocate, ca și sancțiunea nerespectării lor demonstrează în ce măsură suntem în prezența unui proces civil în care sunt respectate principii fundamentale precum accesul liber la justiție, egalitatea părților în justiție, dreptul la apărare, contradictorialitatea, dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil etc.

Însă nu numai pârâtul poate formula apărări în cursul judecății. Dinamica procesului civil poate determina o schimbare de roluri, astfel încât reclamantul să se situeze pe poziția celui nevoit să se apere. Utilizând, la rândul său, mijloace de apărare, prin respingerea pretențiilor pârâtului, reclamantul este cel care își va vedea consolidat dreptul dedus judecății odată cu admiterea, în mod definitiv, a cererii sale.

Toate acestea sunt, desigur, valabile și pentru intervenienții voluntari sau forțați.

Apărarea se face, în mod clasic, prin apărări de fond sau prin excepții procesuale, așa cum prevede art. 31 C. pr. civ. Spre deosebire de apărarea de fond, care pune în discuție însuși fondul pretenției deduse judecății, excepția procesuală este un obstacol la cererea adversarului, prin care se invocă neregularități procedurale privitoare la compunerea completului sau constituirea instanței, competența instanței ori la procedura de judecată sau lipsuri referitoare la dreptul la acțiune. Este motivul pentru care excepția procesuală, chiar dacă este una de fond, nu se confundă cu apărarea în fond³, nici atunci când excepția tinde la respingerea sau anularea cererii. Pe lângă înțelesul comun, redus la actele de procedură săvârșite pentru a obține respingerea cererii celeilalte părți, noțiunea de „apărare” ar putea fi privită și într-un înțeles mai

¹ V.M. Ciobanu, *Tratat teoretic și practic de procedură civilă*, vol. 1, Teoria generală, Ed. Național, București, 1996, p. 148.

² M. Tăbârcă, *Excepțiile procesuale în procesul civil*, ed. a 2-a, revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2006, p. 21.

³ „Care este interesul de a distinge apărările de fond de excepțiuni? Acest interes este întreit. 1) Dacă pârâtul triumfă în apărarea sa, reclamantul pierde procesul și autoritatea lucrului judecat îl împiedică pentru totdeauna de a-l reînființa, dacă presupunem că noua cerere este fondată pe aceeași cauză (eadem causa petendi), are același obiect (eadem res) și este între aceleași părți, făcute de ele și în contra lor în aceeași calitate (eadem personae). Din contra, dacă pârâtul triumfă în excepțiunea sa, reclamantul este obligat sau de a reînnoi cererea sa, sau de a suspenda pentru moment cursul ei spre a îndeplini o formalitate prealabilă. Dar dreptul subzistă, nu poate fi pierdut niciodată prin singurul efect al excepțiunii, care niciodată nu atinge fondul procesului. 2) Apărările pot fi opuse în orice stare a procesului, dar mai înainte de (...) închiderea dezbatelor (...) Excepțiunile, din contra, trebuie a fi invocate sub pedeapsă de a fi pierdute în limine litis, adică înainte de orice apărare asupra fondului. Rațiunea este că pârâtul, care are concluziuni în fond este socotit că a renunțat la un mijloc de apărare, care nu ar crea decât un obstacol momentan sau temporariu judecății fondului... 3) Apărările pot fi invocate pentru prima oară în apel. Art. 327 C. proc. civ. interzice a se invoca în apel cereri noi dar nu și mijloace de apărare” – Gr. Tocilescu, *Explicațiunea Noului Cod de procedură civilă*, 1900-1901, pp. 143-146.

larg, ca vizând întreaga activitate procesuală desfășurată de părți pentru protejarea drepturilor și intereselor lor legitime.

De pildă, în această accepțiune se apără partea care:

- solicită, împreună cu adversarul său, ca dosarele conexate să fie judecate de instanța investită ulterior, potrivit art. 139 alin. (3) C. pr. civ.;
- formulează cerere de strămutare, în condițiile art. 140 C. pr. civ., ori solicită suspendarea judecării procesului până la soluționarea cererii de strămutare, potrivit art. 143 C. pr. civ.;
- indică instanței adresa electronică, număr de fax, de telefon sau altele asemenea, în condițiile art. 148 alin. (1) C. pr. civ.;
- își exprimă punctul de vedere asupra duratei necesare pentru cercetarea procesului, potrivit art. 238 C. pr. civ.;
- formulează cerere de asigurare a probelor, în condițiile art. 359 C. pr. civ.;
- este de acord ca probele să fie administrate de către avocați, în condițiile art. 366-388 C. pr. civ.;
- denunță ca fals înscrisul folosit în proces de cealaltă parte, în condițiile art. 304 C. pr. civ.;
- se exprimă asupra posibilității ca dovezile care nu au fost propuse în condițiile 254 alin. (1) C. pr. civ. să fie cerute și administrate în cursul procesului, în sensul art. 254 alin. (2) pct. 5 C. pr. civ.;
- cere darea unei hotărâri în măsura recunoașterii de către pârât a pretențiilor sale, potrivit art. 436 C. pr. civ.;
- convine cu adversarul să pună capăt procesului prin încheierea unei tranzacții, potrivit art. 438 C. pr. civ.;
- formulează cerere de îndreptare, lămurire sau completare a hotărârii, după procedura prevăzută la art. 442-444 C. pr. civ.;
- solicită obligarea la plata cheltuielilor de judecată a adversarului căzut în pretenții, în condițiile art. 453 C. pr. civ.;
- formulează contestație privind tergiversarea procesului, potrivit art. 522 C. pr. civ.;
- exercită o cale de atac;
- solicită grefei instanței eliberarea de copii de pe hotărâri și de pe alte înscrisuri, așa cum îngăduie art. 538 C. pr. civ.;
- solicită, împreună cu cealaltă parte, ca hotărârea de divorț să nu fie motivată, potrivit art. 927 C. pr. civ. etc.

Folosirea mijloacelor de apărare implică, în mod necesar, și respectul adversarului. Riscul adoptării unui comportament procesual care să stânjenească celelalte părți nu este exclus, dovadă că în Codul de procedură civilă a fost înscris, în art. 12, principiul exercitării cu bună-credință a drepturilor procesuale, potrivit scopului în vederea căruia au fost recunoscute de lege și fără a se încălca drepturile procesuale ale altei părți. Partea care își exercită drepturile procesuale în mod abuziv sau care nu își îndeplinește cu bună-credință obligațiile procesuale răspunde pentru prejudiciile materiale și morale cauzate, putând fi obligată, potrivit legii, și la plata unei amenzi judiciare.

De asemenea, sunt materii în care, pentru a se evita exercițiul abuziv, partea este obligată la depunerea unei cauțiuni – suspendarea judecării procesului până la soluționa-

rea cererii de strămutare (art. 143 C. pr. civ.); încuviințarea executării provizorii a hotărârilor privitoare la bunuri (art. 449 C. pr. civ.); încuviințarea suspendării executării provizorii (art. 450 C. pr. civ.); suspendarea hotărârii atacate cu recurs (art. 484 C. pr. civ.); suspendarea executării hotărârii a cărei anulare se cere (art. 507 C. pr. civ.); suspendarea executării hotărârii a cărei revizuire se cere (art. 512 C. pr. civ.); suspendarea executării până la soluționarea cererii de recuzare a executorului judecătoresc (art. 677 C. pr. civ.) etc.

Cum primul chemat să se apere este pârâtul, se vorbește cu precădere despre apărarea abuzivă a acestuia. Însă nu numai apărarea pârâtului poate să fie abuzivă. Se pot manifesta abuziv și reclamantul ori intervenienții voluntari sau forțați.

Cât îl privește pe reclamant, acesta se poate manifesta abuziv chiar în momentul în care sesizează instanța, atunci când, de pildă, solicită citarea pârâtului prin publicitate invocând în mod nereal că, deși a făcut tot ce i-a stat în putință, nu a izbutit să afle domiciliul pârâtului sau un alt loc unde acesta ar putea fi citat potrivit legii. Codul de procedură civilă sancționează comportamentul abuziv al reclamantului stabilind, prin art. 167 alin. (5), că dacă cel citat se înfățișează și dovedește că a fost citat prin publicitate cu rea-credință, toate actele de procedură ce au urmat încuviințării acestei citări vor fi anulate, iar reclamantul care a cerut citarea prin publicitate va fi sancționat potrivit dispozițiilor art. 187 alin. (1) pct. 1 lit. c). Iar abuzul de drept procesual este cu atât mai evident, atunci când reclamantul indică un domiciliu fictiv al pârâtului ori cheamă în judecată un pârât numai în scopul sesizării instanței competente pentru el, în sensul art. 112 alin. (2) C. pr. civ.

După cum orice parte poate formula cu rea-credință cereri de recuzare, de strămutare, pentru acordarea asistenței judiciare, poate contesta cu rea-credință propria scriere sau semnătură de pe un înscris ori autenticitatea unei înregistrări audio sau video.

Orice parte chemată la interogatoriu se comportă abu ziv dacă, fără motive temeinice, refuză să răspundă la interogatoriu sau nu se înfățișează. În această materie, art. 358 C. pr. civ. sancționează abuzul procesual prin faptul că permite judecătorului să socotească aceste împrejurări ca o mărturisire deplină ori numai ca un început de dovadă în folosul aceluia care a propus interogatoriul.

Se comportă abuziv partea care solicită repunerea cauzei pe rol, fără să timbreze cererea în condițiile legii, numai pentru a obține întreruperea cursului perimării, potrivit art. 417 C. pr. civ. Abuzul procesual constă în obligarea instanței să săvârșească acte de procedură, cum ar fi citarea părților, care nu se pot însă finaliza cu analiza fondului cererii de repunere pe rol. Abuzul este cu atât mai evident cu cât partea care acționează într-un asemenea mod nu va beneficia de prevederile art. 417 C. pr. civ., de vreme ce numai un act de procedură valabil făcut poate avea drept efect întreruperea termenului de perimare.

În fine, se comportă abuziv partea care exercită o cale de atac prin care invocă numai omisiunea instanței de a ordona din oficiu probe, în condițiile în care părțile au obligația să propună și să administreze probe în condițiile legii. Codul sancționează promovarea unei asemenea căi de atac în condițiile art. 254 alineatul final.

De vreme ce Codul de procedură civilă reglementează condițiile în care se poate apela la diferitele mijloace de apărare, în sensul larg arătat, precum și sancțiunea eludării acestora, nu este greșit a susține că mijloacele de apărare joacă un rol de bază în asigurarea disciplinei procesuale de care vor beneficia deopotrivă părțile și instanța.

Din perspectiva instanței, mijloacele de apărare sunt instrumente necesare pentru a preveni orice greșală privind aflarea adevărului în cauză, pe baza stabilirii faptelor și prin aplicarea corectă a legii, în scopul pronunțării unei

hotărâri temeinice și legale. În același timp, faptul că judecătorul este în drept să le ceară părților să prezinte, oral sau în scris, explicații cu privire la situația de fapt și motivarea în drept pe care o invocă, să pună în dezbateră acestora orice împrejurări de fapt sau de drept, chiar dacă nu sunt menționate în cerere sau în întâmpinare, să dispună administrarea probelor pe care le consideră necesare, precum și alte măsuri prevăzute de lege, chiar dacă părțile se împotrivesc, nu poate să conducă la absolutizarea rolului instanței, pentru că toată această activitate este subordonată limitelor cadrului procesual stabilit de părți. Nu în ultimul rând, mijloacele de apărare pot fi considerate ca o garanție a examenului obiectiv și rațional al pretențiilor părților. Aceasta deoarece soluția pe care o conține hotărârea judecătorească va fi păstrată numai dacă reprezintă un răspuns la toate problemele cu care părțile au sesizat instanța⁴.

⁴ M. Tăbărcă, *Excepțiile...*, op. cit., pp. 26-27.

Justiția în Transilvania după momentul Marii Uniri – câteva secvențe

**Judecător
Valentin Mitea**
Curtea de Apel Cluj

Judecător în cadrul Curții de Apel Cluj, fost vicepreședinte și președinte al acestei instanțe, Valentin Mitea este autorul a numeroase lucrări științifice de specialitate.

În cel dintâi articol al său, Rezoluția Adunării Naționale de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 prevedea, cu înaltă solemnitate și lăsând să răzbată imensa emoție care a însoțit acest remarcabil eveniment, că „*Adunarea Națională a tuturor Românilor din Transilvania, Banat și Țara Ungurească, adunați prin reprezentanții lor îndreptățiți la Alba Iulia în ziua de 18 noiembrie/1 decembrie 1918, decretează unirea acelor români și a tuturor teritoriilor locuite de dânsii cu România. Adunarea Națională proclamă îndeosebi dreptul inalienabil al națiunii române la întreg Banatul cuprins între râurile Mureș, Tisa și Dunăre*”¹.

În intenția de a fixa reperele majore ale noii entități politico-administrative, în art. III al Rezoluției sunt afirmate („proclamă”) „principiile fundamentale la alcătuirea noului Stat Român”, între acestea regăsindu-se:

„(...) *Egală îndreptățire și deplină libertate autonomă confesională pentru toate confesiunile din Stat.*

„(...) *Înfăptuirea desăvârșită a unui regim curat democratic pe toate tăramurile vieții publice. Votul obștesc, direct, egal, secret, pe comune, în mod proporțional, pentru ambele sexe, în vârstă de 21 de ani la reprezentarea în comune, județe ori parlament.*

„(...) *Desăvârșită libertate de presă, asociere și întrunire, libera propagandă a tuturor gândurilor omenești.*”

Ușor de remarcat caracterul democratic și progresist al acestor idei directoare, precum și modernitatea lor, o modernitate care, transtemporal, le conferă și astăzi o incontestabilă actualitate. Era vorba, așadar, despre afirmarea unui fundament nu doar politic și juridic, ci și moral al noului stat, în încercarea de a oferi oneste și convingătoare temeiuri pentru construcția etatică abia născută.

În data de 2 decembrie 1918, deci la o zi după proclamarea Unirii, Marele Sfat Național ce fusese ales de Adunarea Națională s-a întrunit în ședință, desemnându-și funcțiile de conducere și alegând membrii delegației care urma să înmâneze Declarația de Unire autorităților din București. Totodată, au fost aleși membrii, în număr de 15², care urmau a face parte din Consiliul Dirigent al Transilvaniei, Banatului și ținuturilor românești din Ungaria, acesta fiind organul regional de conducere și avându-l ca președinte pe Iuliu Maniu³. În aceeași zi s-a desfășurat și prima ședință a Consiliului, hotărându-se împărțirea în 12 resorturi (un echivalent *sui-generis*, se poate spune, al ministerelor) conduse de șefi de resort. Resortul de justiție s-a stabilit să fie

¹ „Unirea aceasta, în ziua când marii noștri aliați sunt învingători, isvorăște din puterea de viață a poporului român, din vitejia soldaților noștri și din voința hotărâtă a românilor de pretutindeni. Ea se întemeiază pe ființa însăși a neamului românesc, care de aproape două mii de ani, în mijlocul tuturor vitezilor vremi, a știut să-și păstreze neatins caracterul de conștiință națională. Ea se reazimă pe cerințele istoriei, cari îi impun desființarea tuturor granițelor nedrepte și nefirești și statornicirea Statelor după principiile naționalităților. Ea e voită în fine de nevoile neamului românesc care nu poate trăi despărțit și care numai prin unirea la oaltă a tuturor fiilor lui își poate îndeplini cu folos pentru omenire și cu strălucire pentru el misiunea civilizatoare în această parte a lumii.”

Patetice, însă reflectând sincer emoția momentului, aceste cuvinte sunt conținute în paragraful al treilea al articolului unic al Decretului-Lege nr. 3631 din 11 decembrie 1918 privitor la alipirea Transilvaniei la Regatul României, emis de Consiliul de Miniștri și publicat în M. Of. nr. 212 din 13 decembrie 1918.

Decretul a fost imediat ratificat de regele Ferdinand I: „Am decretat și decretăm: (...) Ținuturile cuprinse în hotărîrea Adunării Naționale din Alba-Iulia dela 18 noiembrie (1 decembrie) 1918 sunt și rămân deapănarea unite cu Regatul României.”

² Aceștia au fost: Iuliu Maniu, Octavian Goga, Vasile Goldiș, Ștefan Cicio-Pop, Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad, Aurel Lazăr, Ioan Suci, Victor Bontescu, Romul Boilă, Ioan Flueraș, Iosif Jumanca, Vasile Lucaciu, Valeriu Braniște și Emil Hațieganu. Cel din urmă, frate al cunoscutului Iuliu Hațieganu, era absolvent de Drept și a fost judecător la Tribunalul Cluj, iar după alegerea sa în Consiliul Dirigent a fost numit titular al Resortului de Codificare, pentru ca ulterior să gireze, temporar, și Resortul Ocrotirii Sociale, Resortul de Agricultură și pe cel de Justiție. Deputat în șase legislaturi, a fost desemnat și Ministru al Muncii, respectiv al Justiției în guvernele Vaida și Mironescu.

³ „Membrii Consiliului Dirigent nu erau străini unii de alții. Se cunoșteau personal, activaseră în perioada anterioară în mișcarea națională, se întâlniseră în repetate rânduri pentru consultări confidențiale, la ședințele Comitetului Executiv al Partidului Național Român, la conferințe și întruniri electorale și manifestări cultural-religioase. Iar când asemenea întâlniri n-au fost posibile dintr-un motiv sau altul, ei au «discutat» chestiunile majore prin mijlocirea epistolelor, modalitate sigură de explicitare a propriilor lor opinii” (Gh. Iancu, *Justiție românească în Transilvania* (1919), Ed. Ecumenica Press, Cluj-Napoca, 2006).

condus de Aurel Lazăr⁴, avocat în Oradea, acesta având calitatea de membru al Consiliului Dirigent până în data de 21 septembrie 1919, când a demisionat, în locul său fiind numit, la conducerea Resortului de Justiție, Emil Hațieganu.

Investit cu atribuții executive și de legiferare în domeniile care încă nu trecuseră sub autoritatea directă a guvernului României, Consiliul Dirigent a adoptat primul său decret la 24 ianuarie 1919 („Despre funcționarea, în mod provizoriu, a serviciilor publice, aplicarea legilor, despre funcționari și întrebuintărea limbilor”).

Acest act normativ venea să reglementeze, în dificilul context politic, social și economic al epocii, câteva aspecte esențiale pentru continuarea activității în administrație și justiție, inclusiv sub aspectul determinării legislației aplicabile.

Una dintre problemele care solicitau o rezolvare cât mai rapidă era aceea a determinării legislației aplicabile în Transilvania și Banat consecutiv actului de unire, în condițiile în care în fiecare domeniu de activitate era nevoie să se cunoască reglementările care să-l orienteze. Opțiunile exprimate în epocă vizau fie extinderea cât mai grabnică a legislației din Regatul României, fie, dimpotrivă, menținerea în continuare a vechilor reglementări, cu modificările punctuale care apăreau ca necesare, până la unificarea generală a legislației realizată la un cât mai înalt nivel de calitate a reglementării.

Opinia care a triumfat a fost aceea ce susținea refuzul extinderii și aplicării imediate a legislației din regat, argumentul hotărâtor fiind acela că această legislație avea ea însăși nevoie de serioase corective și înnoiri. S-a preferat, așadar, menținerea cu ajustările necesare a reglementărilor regionale, așteptându-se cu speranță unificarea ulterioară – și cât mai grabnică – a legislației, prin elaborarea unor coduri unitare, care să preia cele mai valoroase reglementări sau aspecte de reglementare din întreaga Românie⁵.

Astfel cum afirma Aurel Lazăr, șeful Resortului de Justiție, „Devenind Justiția românească, am fost nevoiți să menținem pentru scurt timp legile bune, rele, care au fost până acum în vigoare; ținta va fi înlocuirea în mod treptat a acestor legi cu altele, care izvorând din conștiința de drept a poporului nostru, (...) vor pregăti unificarea înțeleaptă a justiției neamului românesc.”⁶

În considerarea acestei linii de gândire, art. 1 al Decretului nr. 1 al Consiliului Dirigent prevedea că „Legile, ordonanțele, regulamentele și statutele legale de mai înainte, emenate înainte de 18/31 octombrie 1918, rămân în interesul ordinii publice și pentru a asigura continuitatea de drept, până la altă dispoziție, în vigoare în mod provizoriu, cu excepțiile cuprinse în acest decret, cum și în alte decrete ce se vor da.” Situația funcționarilor publici, inclusiv a judecătorilor și notarilor publici, era reglată la nivel de principiu prin alin. (1) al art. 2 din Decret: „Toți funcționarii numiți sau aleși, de orice categorie, rămân în funcțiile lor”. Această regulă de principiu era însă semnificativ atenuată prin prevederile alin. (2) [„Din considerații de serviciu și îndosebi din punct de vedere al liniștei publice însă, orice funcționar (judecător, notar public) poate fi pus în disponibilitate, eventual pensionat din oficiu. Privitor la permutare și pensionare, vor urma dispoziții speciale”] și ale alin. (3) teza I al art. 1 din Decret („Se scot din vigoare dispozițiile, conform cărora judecătorii și notarii publici nu pot fi transferați fără consimțământul lor”).

Suprimarea atât de importantului principiu al inamovibilității judecătorilor a apărut ca o măsură cu caracter excepțional: în condițiile în care, la nivelul instanțelor judecătorești, cea mai mare parte a corpului judecătoresc – dar și a celorlalți funcționari – era formată din persoane de origine maghiară, iar multe dintre acestea refuzaseră să depună jurământul de credință față de noul Stat, reorganizarea instanțelor implica luarea de măsuri care, foarte pragmatic, să asigure desfășurarea în continuare a activității judiciare, inclusiv prin deplasarea membrilor corpului judecătoresc în alte circumscripții, după caz.

⁴ Felicitat fiind, câteva zile mai târziu, pentru înalta numire, Aurel Lazăr a răspuns, cu elegantă modestie, că „nu eu am fost distins, ci prin mine acel Bihor, pentru a cărui înălțare lupt de 21 de ani”. A se vedea, în acest sens, 1918. Bihorul în epopeea Unirii. Documente, coordonator Ioan Chivu, Oradea, 1978, p. 257, precum și Gh. Iancu, op. cit., p. 11.

⁵ Prea puțin surprinzător, poate, că procesul de unificare a legislației nu s-a realizat nici prea repede, nici fără sincope și dificultăți. Este, credem, potrivit să redăm aici – căci exprimă cel mai autentic sentimentele și starea de spirit a perioadei – câteva pasaje din evocatoarea prefață scrisă de George P. Docan la lucrarea sa *Studiu de drept civil comparat. Legislația ungară și austriacă din Transilvania în comparație cu legislația română*, Ed. Curierul Judiciar, București, 1926: „Dar bucuria mi-a fost copleșită de o adâncă mâhnire, care, din nefericire, nu mai era intimă și efemeră ca cea dintâi, ci aproape generală și... durabilă. Vom împlini, ca mâine, un deceniu de când s-a făcut unirea tuturor provinciilor locuite de români și nu le vom putea înzestra cu o legislație unică românească, promulgând legile fundamentale de resortul justiției. Se înțelege că nimeni nu pretinde ca această operă vastă și grea să se înfăptuiască de azi pe mâine. Dar putem cere juriștilor noștri cel puțin atâta: să muncească pentru a o înfăptui. În opt ani dela Unire nu s-a lucrat nimic pentru unificarea codului civil, – cu excepția anteproiectului redactat de regretatul D. Alexandresco, – iar roadele muncii ce se spune că s'a depus pentru celelalte coduri nu se văd nicăeri. Numărând anii pierduți, ne gândim mereu la frazeologia zilelor noastre, la leit-motivul «unificării sufletești» care a ajuns azi monedă calpă, la energiile cari se pierd în van și la dezinteresarea oamenilor politici, dela cari în această materie nu am putea pretinde mare lucru, dar mai ales a multora dintre juriștii noștri de seamă. «A modifica o legislație, spune Ihering, înseamnă a smulge un polip care se cramponează cu mii de ghiare». Dacă munca de a desrădăcina din ținuturile românești legiurile străine cari s'au suprapus, trebuie să fie îndelungată și strălucitoare, mi se pare însă că noi, cu indiferența noastră, contribuim zi cu zi la cramponarea lor tot mai adâncă. În loc de a lucra pentru înlăturarea polipului străin, ne irosim energiile combătând pretinsa «unificare cu furca» sau... mărunțurile legii accelerării. Am auzit timp de opt ani încoace protestându-se mereu împotriva fiecărei legi noi introdusă în ținuturile alipite; dar nu am auzit niciodată un glas din acele teritorii și nici măcar din altă parte, care să protesteze împotriva celor cari le incumbă datoria să se îngrijească serios și temeinic de marea opera a codificării. Dimpotrivă, auzim pe unii împotrividu-se la orice măsură care, după cum se repetă, nu trebuie luată în grabă, – ciudată «grabă» de a nu face nimic! – sau cari spun că nici nu trebuie să se lucreze, generația actuală nefiind destoinică a înfăptui asemenea operă. Ca la orice mare luptă, avem deci pe defecții unificării legislative. Numai că, din nefericire, nu prea vedem pe combatanții ei.”

⁶ *Patria* (Sibiu), I, nr. 7 din 9/22 februarie 1919, apud Gh. Iancu, op. cit., p. 25. Pentru o analiză dedicată legislației din Transilvania posterior Marii Uniri, a se vedea Camil Negrea, *Evoluția legislației în Transilvania de la 1918 până astăzi*, Sibiu, 1943, iar pentru o analiză comparativă în materia legislației civile, George P. Docan, op. cit.

La nivelul Transilvaniei, categoriile de instanțe judecătorești erau, la momentul Marii Uniri, următoarele: judecătoriile de ocol (urbane și rurale), tribunalele, curțile de apel (în număr de patru, respectiv Curțile de Apel Cluj, Oradea, Târgu-Mureș și Timișoara), curțile cu jurați, autoritățile administrative învestite cu drept de jurisdicție și arbitrii instituiți în cadrul Camerelor de Comerț⁷.

În planul organizării judiciare, autoritatea supremă era reprezentată, până la data de 1 decembrie 1918, de Curia Ungară. Noile realități politico-statale generate de unire obligau însă, cu evidență, la excluderea prerogativelor Curiei Ungare în sistemul judiciar transilvănean, fiind prin urmare necesară fie crearea unei Curți de Casație integrată sistemului judiciar român, fie extinderea puterii de jurisdicție a Curții de Casație din București. Opinia că ar trebui înființată o Înalță Curte de Casație și Justiție la Cluj a rămas minoritară; urma, așadar, ca unică și suverană să fie Curtea de Casație din vechea Românie, în discuție rămânând însă dacă autoritatea acesteia ar trebui să se manifeste prin intermediul unei secții speciale transilvănene (care ar fi funcționat ca o a IV-a secție a instanței supreme).

Întruniți în ședință plenară la data de 19 iulie 1919, membrii Curții de Apel din Cluj au procedat la analiza celor două posibilități, apreciind că „unificarea modului de cugetare și dezvoltarea unui limbaj juridic curat românesc, cu cea mai posibilă ușurință numai așa se poate asigura, dacă forul judiciar suprem de la început e laolaltă, unitar”⁸. Finalmente, în cadrul Curții de Casație din București s-au constituit trei secțiuni (IV, V și VI) în care activau juriști transilvăneni, ele având o organizare asemănătoare cu cea a secțiilor care soluționau recursurile provenite din vechea Românie⁹.

O componentă extrem de importantă în procesul de instaurare a autorității românești în Transilvania a fost reprezentată de preluarea, în drept și mai ales în fapt, a instanțelor judecătorești și de asigurarea funcționării lor normale sau cât mai aproape de normal.

După cum remarca un istoric¹⁰, „Indiferent de intenții și situații, două lucruri se cer a fi subliniate. Unu, efortul extraordinar al Consiliului Dirigent de a prelua și de a ține în activitate instanțele judiciare și doi, poziția delicată în care s-a aflat personalul juridic maghiar. Rațiuni politice, conștiința națională, respectarea jurământului depus față de guvernul maghiar, statutul lor în cadrul comunității maghiare locale («patriot» sau «trădător»), grija zilei de

măine, rămânerea în teritoriu sau plecarea în Ungaria au fost chestiunile care i-au mistuit și care au dus la comportamente diferite.”

Într-un Ordin circular din data de 8 februarie 1919, șeful Resortului de Justiție, Aurel Lazăr, le cerea judecătorilor-șefi, în vederea preluării instanțelor, următoarele:

„Vă rog ca fără amânare să convocați pe toți judecătorii, notarii și funcționarii subalterni al judecătorilor, în ședință. Veți comunica celor prezenți preluarea oficiului... Veți accentua, în special de la început, că scopul și dorința Consiliului dirigent sunt ca trecerea justiției sub imperiu român să se înfăptuiască pe lângă respectarea libertăților naționale, fără orîșice jignire a intereselor publicului ce caută ajutorul justiției și fără deteriorarea decorului oficios și a independenței morale și materiale a corpului judecătoresc, a funcționarilor justiției și a corpului avocaților.”

Preluarea instanțelor s-a realizat prin implicarea membrilor Consiliului Dirigent, a prefecților, subprefecților, pretorilor, primarilor, președinților de curți de apel, de tribunale și de judecătorii, iar când a fost necesar au participat și reprezentanți ai armatei române și ai jandarmeriei, actele întocmite cu privire la preluări (îndeosebi procese-verbale) fiind transmise Resortului de Justiție, prefecților, președinților curților de apel și ai tribunalelor, în limbile română și maghiară¹¹.

Cea dintâi instituție judiciară trecută sub controlul Statului Român a fost, la 4 martie 1919, Tribunalul Sibiu, trecerea având și valoare simbolică, în condițiile în care Consiliul

⁷ Gh. Iancu, *op. cit.*, p. 23.

⁸ *Idem*, p. 85.

⁹ Ordonanța nr. 121/1919 referitoare la judecători, avocați și notari publici, adoptată de Consiliul Dirigent prevedea, în cuprinsul paragrafului I, că:

„Jurisdicțiunea Curiei Ungare (...) încetează de la data intrării în vigoare a ordinanței de față.

Toate pricinile, de orice natură, cari pe cale de recurs ar urma să fie înaintate Curiei Ungare, vor fi ținute până la dispozițiuni ulterioare în suspensiune la instanțele respective.

Toate autoritățile și oficiile judiciare stau sub supravegherea supremă a șefului de resort al justiției.”

Aceste dispoziții se aplicau comitatelor menționate în paragraful I al Ordonanței, cu privire la acestea dispunându-se că „Jurisdicțiunea acestor teritorii se separă de jurisdicțiunea Statului Ungar și se subordonează jurisdicțiunei Statului Român.”

¹⁰ Gh. Iancu, *op. cit.*, p. 28.

¹¹ *Ibidem*.

Dirigent își avea sediul în acest oraș¹². Au urmat apoi și celelalte instanțe judecătorești (curți de apel, tribunale și judecătoria), procesul de preluare realizându-se treptat, cu particularități și dificultăți mai mari sau mai mici, cu reacții și comportamente dintre cele mai diferite, cu poziționări, argumente și atitudini care, inevitabil, reflectau caracterul excepțional și delicatețea cu totul specială a acestei activități și a situației social-politice în ansamblul ei¹³.

Să mai consemnăm că, potrivit

prevederilor paragrafului 4 al Ordonanței nr. 12/1919 a șefului Resortului de Justiție, toate organele judiciare (intrau în această categorie magistrații, procurorii, avocații, notarii publici) aveau obligația de a depune un nou jurământ, conținutul acestuia fiind următorul:

„Jur pe atotștiutorul Dumnezeu a fi credincios Regelui Ferdinand I și Statului Român, de a respecta cu sfințenie legile Țării și decretale, ordonanțele Consiliului Dirigent,

Refuzul depunerii jurământului atrăgea pierderea funcției publice deținute și a dreptului la pensie (paragraful 7 al Ordonanței), șeful Resortului de Justiție dispunând că destituirea din oficiu, respectiv interdicția de a exercita profesia de avocat, „voi enunța-o fără orice procedură prealabilă, îndată ce voi avea conștiință despre denegarea jurământului”, precum și că „Acei judecători, cari vor depune jurământul, își vor conserva anii de serviciu și toate drepturile câștigate. Însă regulile relative la numiri, înaintări, beneficiu, edictate de guvernul ungar după 18 octombrie 1918, vor putea fi revizuite.”

și de a îndeplini cu onoare, conștiință și nepărtinire funcțiunile ce îmi sunt încredințate și de a păstra secretul oficios. Așa să-mi ajute Dumnezeu.” Limba română devenea limba oficială „în toate oficiile justiției (ministerul de justiție, judecătorii, procuraturile, oficiile notarilor publici)”¹⁴, cu amendamentul că, plecând de la realitatea „(...) că judecătorii, procurorii, oficianții, notarii publici actualmente aplicați, precum și o parte a corpului advocațional nu cunosc încă

limba română, stabilește următoarele răstimpuri de tranziție, ca să și-o însușească, atât în scris, cât și în graiul viu:

Pentru judecătorii, procurorii și funcționarii de la justiție un răstimp de 12 luni, pentru avocați și notari publici un răstimp de 6 luni, socotite de la intrarea în vigoare a ordonanței de față.

Urmările ce le va avea neștiința limbii oficiale, le voi regula prin ordonațiune specifică”.

¹² Cu privire la preluarea Tribunalului de la Sibiu s-a întocmit un proces-verbal care, în partea lui de început, avea următorul conținut:

„Încheiat la Sibiu în clădirea tribunalului, la data de 4 martie 1919. Au fost prezenți:

În biroul adjunctului președintelui de tribunal Klie Antal s-a prezentat Munteanu Iuliu – persoană cunoscută personal de către adjunctul președintelui de tribunal, care arătând documentul nr. 121/1919, eliberat de Dr. Aurel Lazăr, șeful resortului justiției din cadrul Consiliului Dirigent Român din Sibiu, prin care fusese numit președintele tribunalului din Sibiu, i-a solicitat adjunctului președintelui de tribunal să predea conducerea tribunalului.

Adjunctul președintelui de tribunal a refuzat să predea conducerea instituției, motivând că, în virtutea armistiului încheiat cu Puterile Aliate, administrația civilă rămâne sub conducerea guvernului maghiar, astfel că Consiliul Dirigent Român nu se poate amesteca în administrația statului maghiar.

Munteanu Iuliu i-a atras atenția numitului adjunct al președintelui de tribunal în sensul că, în cazul refuzului, în conformitate cu instrucțiunile primite, va fi nevoit să ia în considerare intervenția prefectului și, pe baza dispozițiilor acestuia, eventuala folosire a forței.

Cu atât mai mult cu cât, în momentul actual, în Sibiu, puterea se află în mâna Consiliului Dirigent.

Ca urmare a menționării posibilității recurgerii la forță, adjunctul președintelui de tribunal a declarat că este dispus să predea în aceste condiții, conducerea instituției, iar procesul de predare/primire s-a efectuat (...).”

¹³ Pentru o mai bună înțelegere a acestor aspecte, recomandăm parcurgerea proceselor-verbale de preluare întocmite în epocă pentru fiecare dintre instanțe, astfel cum acestea sunt reunite în citata lucrare a istoricului Gheorghe Iancu.

¹⁴ Paragraful 8 al Ordonanței nr. 121/1919 a șefului Resortului de Justiție.

Magistrați cu suflet de artist

(Ne)obișnuita legătură dintre magistratură și artă

Judecător

Marius Gabriel Săndulescu

Judecător începând cu anul 1998, membru în Colegiul de conducere al Curții de Apel Pitești, vicepreședinte și în prezent președinte al Curții de Apel Pitești.

Gânduri pentru anul centenar

Anul centenar, un eveniment unic, încărcat de semnificații: este un motiv de onoare pentru a cinsti pe înaintașii noștri, principiile și aspirațiile lor, jertfa lor.

Este în același timp un prilej de a ne aminti de datoria de a păstra și transmite nealterate urmașilor noștri valorile ce definesc și susțin ființa neamului românesc; în fine, este cea mai bună ocazie pentru noi toți de a reflecta asupra a ceea ce ne dezbină și ce ne-ar putea uni.

Îmbinarea dintre magistratură și artă

Magistratura, la fel ca și arta sunt părți ale universului meu. Și dacă în ceea ce mă privește, profesia reprezintă una dintre cele mai profunde pasiuni, pictura îmi oferă puntea pe care pășesc spre un alt univers, o lume fără cuvinte, unde emoția și conținutul vorbesc prin culoare.

Nu pot decât să mă consider norocos, pentru privilegiul de a mă exprima în ambele aceste planuri, însă atașamentul meu fundamental rămâne imperturbabil pentru cea mai nobilă dintre profesii, magistratura.

Drept și catharsis

Procuror

Daniel Oltean

DIICOT – ST Tîrgu Mureș

Procuror la Direcția de Investigare a Infracțiunilor de Criminalitate Organizată și Terorism – ST Tîrgu Mureș. Consultant și dramaturg de spectacol, coautor de text dramatic și câștigătorul premiului UNITER „Cea mai bună piesă românească a anului 2017” cu piesa „50 de secunde”.

Unitatea dă forță. Și, uneori, până la acea unitate drumul e foarte greu, foarte lung și presărat de sacrificii. 1 Decembrie 1918 mi se pare ziua în care s-a întemeiat o familie. Sau mai bine spus, ziua în care cei care au știut dintotdeauna că sunt o familie s-au regăsit. Cred că oricare dintre noi ar vrea să re trăiască ziua aceea, să fie în mulțimea de oameni venită atunci la Alba Iulia. Oameni care nu se cunoșteau, dar care – uimitor – se recunoșteau. Poate că dorința atâtor generații de dinainte s-a transformat într-un cod de recunoaștere, un cod care s-a descifrat de la sine în acele momente. Uniunea Teatrală din România (UNITER) a decis ca în 2018, Gala anuală de acordare a premiilor să se desfășoare la Alba Iulia, în Cetatea Alba Carolina. Prin această decizie, Teatrul a înțeles să omagieze Anul Centenar, reunind lumea teatrală într-un spațiu atât de plin de semnificații istorice. De aceea, premiul pe care l-am primit în cadrul Galei (Cea mai bună piesă românească a anului 2017) a avut pentru mine o încărcătură emoțională și mai mare.

Întotdeauna am avut senzația că între teatru și drept există o legătură subtilă, una care ține de esența amândurora. În ciuda aparențelor (e identificat deseori cu o lume a aparențelor), cea mai importantă miză a teatrului e căutarea adevărului și apoi expunerea lui în fața publicului. Teatrul de valoare este doar cel care sondează lumea pentru a extrage adevărul, orice „minciună” este imediat detectată de spectator și acesta devine plictisit, iar de la spectacol pleacă fără să simtă nicio emoție. Teatrul (ca și dreptul) „repară” societatea, iar asta se întâmplă încă din antichitate, de la începuturile lui. Spaimele și dramele omului din antichitate erau reprezentate în marile amfiteatre în spectacole grandioase la care participa toată populația orașului. Dar nu era un simplu divertisment, pentru că în aceste contexte avea loc catharsisul: în fața tragediilor prin care trec personajele, omul antic trecea prin emoții atât de puternice încât urma o „curățire” a pasiunilor, o liniștire care îi permitea să-și regăsească puterea de a trăi. Dreptul – într-o formă mai puțin artistică – a avut și trebuie mereu să aibă același rol: de „reparare” a societății, de oferire a unei siguranțe membrilor acesteia. Așa că putem intui

faptul că dreptul e teatru în aceeași măsură în care teatrul este drept.

Mai ales când vorbim de dreptul penal, fiecare dosar e o poveste, fiecare dosar conține în sine o dramă, o dramă care e a tuturor părților implicate: autori sau victime ale unor infracțiuni. Înțelegerea în acest mod a unui cauze penale va permite întotdeauna o mai ușoară, dar și mai obiectivă, aflare a adevărului. Pentru că, doar după aflarea acestui adevăr, putem vorbi și putem ajunge la „împărțirea” dreptății. Dar asta presupune un soi de empatie a magistratului cu părțile implicate. O empatie este însă, adesea, periculoasă și de aceea pretinde magistratului un bun control al emoțiilor, control cu atât mai ușor de menținut cu cât va combina mai iscusit latura umană și cea juridică a faptelor și oamenilor implicați. Iar lucrul acesta se învață prin exercițiu, exercițiu care – în timp – se transformă în experiență. „Exercițiul” meu, în sensul celor de mai sus, a avut loc în cei 10 ani în care am lucrat ca procuror criminalist. Aici, în spațiul acesta, au loc cele mai mari tragedii, pentru că omorul e, evident, cea mai gravă infracțiune: cel ucis nu va mai putea recupera niciodată ce a pierdut, iar cel care a ucis va trăi (uneori inconștient) cu o povară inimaginabilă. Fiind îndrăgostit de teatru, *volens nolens*, în toată acea perioadă am privit anchetele și ca pe un posibil scenariu. Iar apropierea de teatru a fost întotdeauna un lucru firesc, soția mea fiind actriță. Piesa de teatru a pornit cumva din acest punct, de la întrebările pe care mi le-am pus pe parcursul acestor anchete. Ce se întâmplă cu ucigașul, ce așteaptă el să i se întâmple, cum va putea trăi în continuare? Ce se întâmplă – teatrul permite o astfel de ficțiune – cu victima, ce anume a adus-o în această postură? Și nu în ultimul rând, ce se întâmplă cu anchetatorul sau cu cel care va da sentința. Ce înseamnă pentru toți aceștia crima care a avut loc? Ce înseamnă și ce așteptări au de la inerentul proces penal de după? De multe ori m-am gândit (și poate uneori chiar am simțit) că, la finalul unei anchete sau al procesului, plutea discret – în jurul celor implicați – catharsisul. Și poate asta m-a îndemnat să scriu piesa „50 de secunde”, încercând să las o dovadă că și dreptul poate naște catharsis.

50 de secunde

(fragmente)

SCENA 1

(Anchetatorul și Fiul, la masa dintr-un birou de anchetă)

ANCHETATORUL: Ați povestit cuiva ce aveți de gând să faceți?

FIUL: Nu.

ANCHETATORUL: Ați avut certuri în familie?

FIUL: Nu.

ANCHETATORUL: Există antecedente legale de agresiuni?

FIUL: Nu.

ANCHETATORUL: Aveți o relație stabilă cu cineva?

FIUL: Nu.

ANCHETATORUL: Aveți un loc de muncă?

FIUL: Nu.

ANCHETATORUL: Credeți în Dumnezeu?

FIUL: Nu.

heblu

...

SCENA 3

...

FIUL (către public): În ziua aceea, stând în mijlocul străzii, cu cărțile despre albine sub braț, am știut.

SCENA 4

...

FIUL: E atât de rece.

ANCHETATORUL: Poftim?

FIUL: Limbajul ăsta juridic.

ANCHETATORUL: E o anchetă.

FIUL: Da, dar...

ANCHETATORUL: Trebuie să fie rece. Articolul 199 alineatul 1, raportat la articolul 188 alineatul 1 Cod penal. Omor asupra unui membru de familie. Pedepsa prevăzută de lege e de la 10 la 25 de ani. Ai dreptul să dai o declarație. În același timp, ai dreptul să nu declari nimic în acest moment, tot ceea ce declari putând fi...

FIUL: E ca în filme.

ANCHETATORUL: Da. Sau mai bine zis, în filme e ca în realitate. Deci, dai o declarație?

FIUL (dintr-o suflare): M-a ironizat când i-am arătat cărțile pe care le-am cumpărat. Niște cărți despre albine. Dar eu știam că mă va lua peste picior. De aceea i le-am și arătat. Apoi am ucis-o.

ANCHETATORUL (puțin derutat): S-o luăm de la început.

FIUL: Dar asta e tot.

ANCHETATORUL: Nu e o declarație. E mai curând o afirmație. Trebuie să stabilim exact. Dacă nu te simți în stare să declari acum...

FIUL: (brusc și direct către Anchetator, întrerupându-l): Spuneți-mi, vă gândiți des la moarte?... ce întrebare... vă gândiți... cu asta lucrați.

ANCHETATORUL: Cu asta?

FIUL: Cu moartea. Dar la moartea dumneavoastră... la ea, vă gândiți când...

ANCHETATORUL (întrerupându-l): Nu suntem aici să aflăm la ce mă gândesc eu. Mai curând să aflăm la ce te gândești tu... Să revenim la declarație (pauză). Și mai ales la ce te-ai gândit atunci.

FIUL: La nimic.

ANCHETATORUL (îl privește lung): Da, toți avem uneori senzația asta... dar oamenii se gândesc tot timpul la ceva. Poate nu-ți amintești, dar acum ar fi bine s-o faci. Așa că, te întreb din nou, la ce te-ai gândit atunci?

(pauză lungă)

ANCHETATORUL: Ascult.

FIUL: Nu pot, nu e nimic... poate...

ANCHETATORUL: Poate?

FIUL: Poate mă gândeam că... ea nu înțelege.

ANCHETATORUL: Că o ucizi? Nu înțelegea că o ucizi? O strângeai de gât... nu cred că era ceva obișnuit între voi.

...

SCENA 6

(Anchetatorul)

ANCHETATORUL: Morții pun cele mai multe întrebări. Ei sunt... incomozi. Pentru că nu mai sunt acolo și totuși sunt... în felul lor...

Nimeni nu se înghesuia la criminalistică. Și mulți din cei care încercau, renunțau repede. Nu și eu.

Primul mort pe care l-am văzut era un copil. Era întins pe spate, un picior îi atârna peste marginea patului atingând podeaua cu vârful degetelor. Pijamaua cu Superman era străpunsă în mai multe locuri de lovitură de cuțit, iar sângele făcuse desene curioase pe lenjeria albă. Nu avea mai mult de 8 ani, iar ochii îi erau deschiși și fixați spre fereastră. Acolo zăcea un bărbat care încercase să o deschidă. Tatăl. Și-a ucis copilul în somn, după ce mama fugise de-acasă... Apoi și-a tăiat venele. Casa era plină de sânge... încercase să iasă și a căutat cheile.

Stăteam cu agenda în mână și nu-mi puteam dezlipi ochii de trupul copilului. „Hai, o să te obișnuiești, avem treabă”, mi-a spus polițistul cu care venisem la fața locului. O să mă obișnuiesc? L-am privit uimit și am dat mecanic din cap. Apoi încep să notez... îmi place să notez tot, e partea interesantă... rareori îmi scapă ceva.

În drum spre casă m-am oprit la barul din cartier unde am băut repede 100 de vodcă. Abia atunci am început să tremur. Ochii larg deschiși ai copilului mă urmăreau și parcă așteptau un răspuns... barul se umplea încet-încet și i-am privit pe cei de la mese. Oricare dintre ei, într-o zi, ar fi putut...

(pauză)

Nimeni nu te învață să suporti prezența morților. Pentru că nimeni nu știe. Sfaturile de la cei cu experiență sau din tratate sunt despre ce să faci în prezența celui viu. A ucigașului. E normal să te temi de el, dar să ascunzi cât mai bine asta.

Dar eu mă temeam doar de morți. Toate anchetele mele se petreceau în prezența morților (*face o pauză*)... morții pun cele mai multe întrebări.

heblu

...

SCENA 12

(Mama, Fiul)

MAMA: Ți-e frică de insecte?

FIUL: Nu mamă, îmi plac foarte mult.

MAMA: Nu e bine, sunt periculoase. Să te ferești.

FIUL: Dar sunt atât de mici...

MAMA: Și tu ești mic. Sunt peste tot, ai văzut în parc cum se urcase pe tine gândacul ăla? Dacă nu-l omoram...

FIUL: Era un cărăbuș, mamă.

heblu

SCENA 15

...

FIUL: V-ați gândit vreodată să uciideți pe cineva?

ANCHETATORUL: De ce aș face-o?

FIUL: Pentru că atunci când ucizi, orice filosofie despre moarte ți se pare ridicolă. Nu credeți?

ANCHETATORUL: Nu suntem aici să filozofăm despre moarte. Și nu e o teorie. Mama ta a fost sugrumată.

FIUL: *Eu am sugrumat-o*. E atât de simplu. Nici nu vă imaginați. Să ucizi pe cineva la care te gândești sau poate pe unul care se nimerește lângă tine în autobuz. Și printr-un simplu gest, un singur act, în câteva secunde... Dar asta înseamnă să iei o decizie. Iar eu nu știam să fac asta...

Până în ziua aceea.

ANCHETATORUL: Ascult.

heblu

SCENA 18

...

ANCHETATORUL: Mă privesc în oglindă și văd câteva fire albe de păr. Nu pot ieși așa. Trebuie să le smulg. Dar mi-e frică, mi-e frică de durerea pe care mi-aș provoca-o. Așa că le ascund printre cele care încă nu au albit. Acum mi-e bine.

Mă uit pe fereastră. Nu mai e nimeni pe stradă. Mă uit în oglindă, niciun fir alb. Stau în centru. Până la poștă nu fac decât 6 minute. Aș putea să mă opresc la o cafea. Dacă mă opresc, va fi o dimineață ca oricare alta. Da, aș putea să mai trăiesc încă o dimineață ca oricare alta. Dar ceva îmi spune că nu va fi așa. Până la poștă fac

6 minute. Timp suficient să mă pot răzgândi. Ar fi de-ajuns și două minute, sau chiar unul singur. Dar asta nu va schimba nimic. Ar fi doar o amânare. Mă îmbrac încet și cămașa se lipește de corpul meu. Transpir. Transpir imediat și mă gândesc că ar trebui să iau altă cămașă. Dar nu o fac. Mama s-ar supăra să mă vadă așa. Nu mă gândesc deloc la ea.

Dacă am fire albe, înseamnă că pot decide singur cum ies pe stradă.

heblu

SCENA 23

(Fiul și Anchetatorul)

ANCHETATORUL: Și ce se întâmplă?

FIUL: Fug.

ANCHETATORUL: Fugi? Și... ești sigur?

(*Fiul îl privește uimit*)

ANCHETATORUL: Ești sigur că erai tu?

FIUL: Știam.

ANCHETATORUL: A, deci nu ai visat și *cum* ai ucis?

FIUL: Nu, visul începe întotdeauna după.

ANCHETATORUL: Prin urmare nu știi *cum* e...

(*Fiul îl privește nedumerit, apoi zâmbește*)

FIUL: Acum știu... Dar chiar, când anchetezi așa de mulți ucigași, nu e posibil să te vezi și tu unul dintre ei?... Vreți să știți de ce am ucis-o. Dar nu pentru dosar. Vreți dumneavoastră să știți. Pentru că vă e frică.

ANCHETATORUL: Frică?

FIUL: Vă e frică pentru că vă gândiți că poate și dumneavoastră ați fi putut să faceți asta... sau pentru că...

heblu

SCENA 28

...

Îmi privesc pușca și apoi îmi introduc degetul mic în țeava ei... prin spațiul ăla ar trece glonțul dacă... Faptul că am arma cu glonț la mine îmi dă un sentiment straniu de putere. Fac gestul pe care aproape oricine în situația mea l-ar face: îmi sprijin bărbia de vârful țevii, palpez cu degetul arătător trăgaciul și privesc în gol. Nu e destul, așa că deblochez siguranța. Armez. Simt cum glonțul intră pe țeava puștii (*pauză*) O clipă și, brusc, toată suferința dispare. Acum încerc să mă gândesc din nou la ea și constat surprins că nu mă doare. Las

imediat pușca deoparte și încerc să mă gândesc din nou. Nimic. Ea nu mai e acolo. Zâmbesc în întuneric și-mi dau seama că sunt fericit. Îmi aprind o țigară și privesc flacăra brichetei. O las așa să ardă și scot din buzunar scrisoarea ei de adio. Arde repede, e doar o jumătate de pagină. Aud râsete, probabil colegii au făcut rost de vodcă.

heblu

SCENA 29

...
FIUL: Da, acum, după atâtea audieri, când presupun că ați aflat totul, ce urmează? Trebuie să luați o decizie... eu am pledat vinovat... așa se spune, nu?

ANCHETATORUL: Sfoara.

FIUL: Sfoara?

ANCHETATORUL: Da. Sfoara cu care i-ai legat mâinile.

(Fiul îl privește uimit)

ANCHETATORUL: La început m-am mirat. Era destul de evident că a fost sugrumată și mi s-a părut o cruzime să i se lege mâinile. Mai ales că nodul era foarte strâns... Ai spus că nu a încercat să se apere.

FIUL: Nu.

ANCHETATORUL: Exact. Și atunci de ce să îi legi mâinile?... *(îl imită)* „Am prins-o cu ambele mâini de gât, am strâns cu putere”. Așa ai spus, nu?

FIUL: Așa a fost.

ANCHETATORUL: Și nu a încercat să se apere pentru că avea mâinile legate...

FIUL: Nu avea mâinile legate.

ANCHETATORUL: Nu. Îți amintești bine. Legistul mi-a spus că i-au fost legate după ce a murit.

(Fiul îl privește uimit, derutat)

ANCHETATORUL: După ce a murit. Ciudat, nu?

FIUL *(ezitând)*: Nu știu.

ANCHETATORUL: Nu știi dacă e ciudat? Îți spun eu că e ciudat. De ce să legi mâinile unui mort? De ce să faci un nod triplu cu care să-i rupi oasele încheieturilor? Doar dacă...

(Fiul îl privește întrebător)

(Anchetatorul îi întinde un act)

FIUL: Ce e asta?

(Anchetatorul tace)

FIUL *(citește)*: Raport de expertiză medico-legală psihiatrică... *(se oprește din citit)*. V-am spus că nu e necesar.

ANCHETATORUL: Era obligatoriu... de fapt, citește doar concluziile.

FIUL *(citește)*: Comisia apreciază că, în momentul comiterii faptei, inculpatul avea discernământul abolit... *(îl privește nedumerit pe A)*... ce e asta, ce înseamnă asta?

heblu

SCENA 33

(Anchetatorul)

ANCHETATORUL: Dar în timp, toate astea se adună. Se așază cumva în tine. Ca niște piese de domino, dar pe verticală. Și într-o zi, se răstoarnă...

...

SCENA 35

(Anchetatorul)

ANCHETATORUL *(pe malul unui râu, așezat pe o movilă de pământ; are un rucsac pe spate)*: Îmi place apa. Râurile. Stau câteodată pe malul râului și îl privesc cum curge. Îmi aleg întotdeauna un loc unde apa e adâncă. Aici râul pare că nu se mișcă. Suprafața apei e atât de fină, încât îmi vine să o mângâi. Întind mâna, dar nu am curajul. Așa că stau doar și privesc.

...

(se ridică și se îndreaptă spre malul apei, cu rucsacul pe spate)

Suprafața apei e atât de fină și nu va dura decât 50 de secunde să redevină imobilă. 50 de secunde...

Final

Printre tăceri

**Judecător
Gheorghe Radu**

*Judecător începând cu anul 1997, în prezent președinte al
Tribunalului Gorj; sub pseudonimul Daniel Radu,
autor inspirat de proză și poezie, membru al Cenaclului Columna.*

Cum se împacă profesia de judecător cu înclinația literară?

Personal nu mi-am pus întrebarea! Cred că nu te întrebi dacă poți face ceva atunci când în structura ta există o pulsione pentru asta, ci pur și simplu o faci. Așa am simțit acum mulți ani, pe la vârsta de 12 ani. Un fel de joacă, de dorință de a inventa noi aventuri, alăturate celor citite. După care lucrurile se schimbă; vrei să vorbești despre ființa ta în raport cu lumea, cu ceilalți, creând personaje pentru asta. Visezi la o lume ideală, aceasta bineînțeles nu este în jurul tău, nu seamănă cu realitatea pe care o percepi, constăți nedreptăți la tot pasul, vrei să îndrepti lucrurile, apoi suporti neajunsul, frustrarea că nu ai puterea necesară... toate astea te construiesc poate pentru o carieră ca a noastră fără să-ți dai seama și te conduc, uneori, sub sceptrul inspirației, spre masa de lucru, așternând pe hârtie ideile tale, speranțele tale în legătură cu o seamă de valori în care crezi, pe care le vrei restaurate...

Literatura e modul meu de a face o lume mai bună, de a o crea prin cuvinte; magistratura e posibilitatea concretă de a reășeza aceleași valori acolo unde se cuvine să le aflăm, în jurul nostru, prin importanții pași pe care-i facem în acest scop când în pricinile judecate simțim că ne-am îndeplinit menirea. Cred că acesta este motivul pentru care nu mi-am pus o astfel de întrebare; pentru mine, amândouă sunt manifestări ale aceleiași credințe.

PRINTRE TĂCERI

Înaintam zgribuliți prin omătul ce creștea neconținut. Vântul se opri, zăpada se așeza tăcută și strălucitoare peste tot. Eram înghețați, aplecați, întorși din luptă, mai bine zis în drum spre casele noastre, într-o scurtă permisiune dată de ofițerii noștri și de moartea însăși, iar noaptea se năpustise peste noi în singurătatea asta, unde nu întâlnisem niciun om și, acum, Dumnezeu ne scosese în cale luminița sal-

vatoare, din coliba îndepărtată, dincolo de valea adâncă, prea adâncă. Putea fi un râu, iar noi puteam cădea în el dacă nu eram atenți. Cu greu, ne-am târât prin zăpadă până la porți și le-am găsit închise. Vedeam lumina slabă a unei lămpi în odaia fără perdele la geam, însă nu zăream niciun suflet prin preajmă.

Ne-am uitat unul la celălalt și ne-am dat de înțeles că trebuie să fie cineva. O fi ieșit pe afară; se va întoarce, ne-am asigurat fiecare în sinea sa, plini de speranță. Am decis să așteptăm; să nu speriem omul intrând buzna în casa lui. Dar noi eram obișnuiți să dăm buzna peste ceilalți; toți ceilalți de dincolo de noi. Războiul ne învățase să fim așa. Nimic nu mai conta cât timp aveai o țintă; de fapt, ținta era să supraviețuiești tu, nimicindu-i pe aliați. Principiul e simplu, întrece orice filozofie de viață: plânge mama ta sau a lui; ai dreptul să alegi...

Cu gândul ăsta justificativ, am așteptat în fața porții. Am văzut ce se mai vedea din gardul împrejmuit al colibe, omătul se înălțase până la jumătatea ulucilor. Era feeric, de altfel; însă, în situația noastră nu aveam nici vreme și nici chef de sensibilități inutile. Eram înfomețați, uzi la picioare, înghețați... fulgii se așterneau neîncetat pe umeri noștri ca pe ultimul meterez.

La un moment dat, uimiți că nimeni nu se arăta, am hotărât să intrăm. Încet, cu precauție, cu mâna pe arme.

Am dat ușa în lături; am pătruns. Flacăra din lampa cu gaz s-a ferit și ea din calea noastră, apoi s-a liniștit când am închis ușa în urmă. Cu privirea roată prin odaie l-am descoperit pe stăpânul casei dormind într-o dungă pe un pat cu tăblii înalte, peste care așezase o saltea de paie. Am remarcat cele câteva paie ieșite prin țesătura saltelei; își păstrasera auriul de la început.

Din priviri ne-am înțeles să ne așezăm pe câte un scaun sau pe vreun lemn de lângă soba albă, veche, apoi eu să îl trezesc pe omul ce sforăia. Ne-am ascuns puștile de vederea bărbatului.

Mi-a trecut prin cap că omul avea urât de întuneric de dormea cu lampa aprinsă; pe de altă parte, gazul era puțin în vremurile astea tulburi...

M-am apropiat de pat, l-am mișcat ușor pe bătrân, iar acesta s-a mișcat și el în sens invers, respingând gestul meu. L-am împuns ușor cu arătătorul între coaste și atunci a deschis ochii; văzând uniforma militară, a sărit pe marginea patului și, până să se dumirească cine suntem, a ridicat mâinile în semn că se predă...

Am izbucnit cu toții în râs; eu și ceilalți soldați, el nu. Se uita mirat la noi, ne-a numărat, iar într-un târziu, dându-și seama că nu visa și că eram cât se poate de reali și la el în casă, ne-a întrebat ce facem aici și ce vrem. Când i-am explicat, în aceeași limbă, că suntem în permisie, și-a lăsat mâinile pe lângă el, deja îl dureau de atâta stat cu ele ridicate; și le-a frecat apăsător pe mușchii îmbătrâniți, să pună sângele în mișcare...

Ne-a întrebat dacă suntem de pe aci, l-am lămurit că nu, de departe, dar cumva eram și de pe aci; acum suntem de peste tot; ai noștri au luptat în multe locuri, trupurile lor s-au prăpădit pretutindeni și îngrășă pământurile străine; așadar, aveți permisie, ne-a zis moșul și ne-a cercetat amănunțit pe toți. Bătrânii au insistența de a analiza profund lucrurile puține care le mai apar înaintea ochilor, cu speranța că vor descoperi asemănarea cu ce știau ei demult.

Ne-a spus că e singur, că femeia îi murise împușcată de un glonț rătăcit în timp ce aducea apă de la fântâna din vale; el era după lemne atunci. A îngropat-o în spatele casei; pe aici nu există un cimitir; morții vor fi numai ea și el; nu mai stă nimeni în sălbăticia aceasta. Cel puțin aveau să fie împreună și după, într-un loc unde nimeni nu-i va deranja. Ura ideea de a fi chiar și mort între străini, cu inși pe care nu i-a cunoscut vreodată... S-a ridicat și ne-a adus de băut și niște pâine; cam veche; de asta avea.

Ne privea cu niște ochi plini de înțelepciune, ca și cum i-am fi fost cu toții copii. Poate avea și el unul pe front. Sau poate căzuse în luptă. Mai bine nu întrebi lucruri dintr-astea, dor. Dacă omul îți spune, bine, dacă nu, pace. Când i se întâmplă lucruri triste, când e cuprins de regrete, de nostalgii, omul devine mărturisitor într-o alinare...

Am îmbucat din pâinea întărită. Ne-am udat gâttelejurile cu vinul cel acrișor și ne-am încălzit cu țoiul de țuică primit de fiecare din noi...

Lângă sobă, bărbatul stătea și privea. Se gândea la ale lui. Cred că nu auzea sporovăielile noastre...

Într-un târziu am adormit care pe unde a apucat să stea. Somnul a fost unul fără vise; eram prea obosiți. Singura dorință neîmplinită era acum făptuită: stăteam într-o odaie

caldă, cu lumină puțină, nu riscam să ne vadă cineva prin locurile astea; nimeni nu s-a gândit vreodată clipă că moșul deși ne adăpostise ar putea să ne facă vreun rău... Nu ne-a făcut. Dimineața l-am zărit pregătindu-ne ceva de cu zori, căci pusese oala pe plită, iar dedesubt ardeau în tăcere câteva lemne...

Doar când a pus ce-a pus în oală a făcut zgomot și i-am văzut și pe ceilalți cum deschideau rând pe rând ochii. Fiecare căuta cu privirea pe celălalt să se asigure că totul e în ordine, poate și din teama de a afla că eram din ce în ce mai puțini când aveam parte de un nou răsărit...

Ne-am ridicat ca la un semn în picioare, iar uncheșul, cu spatele la noi, ne-a făcut semn să stăm, să luăm loc, acu e gata mâncarea.

Fără să scoatem o vorbă, ne-am așezat ca la un ordin al unui ofițer oarecare; într-atât ne intraseră în sânge ordinele cuiva. Moșul și-a văzut de treabă în timp ce noi priveam zăpada așezată peste lumea de afară, o lume ce părea să nu fi fost niciodată decât albă... un loc de basm, pentru că nu departe de aici bubuiau tunurile iar acolo lumea era gri... de mult nu mai știam ce e culoarea albă...

Acasă era departe încă de noi; niciunul nu știam dacă mai era întreg acest cuvânt sau ce însemna el. Însă, pe moment, acasă era în coliba moșneagului din poveste, pe care numai Dumnezeu ni-l scosese în cale tocmai când eram gata să înghețăm sau să pierim sub omătul uriaș prin locuri necunoscute. Aveam și teama de a nu muri oricum; tinerețea și gândul războiului ne făceau să ne dorim ca, dacă e să fie, să o facem demni de toată lauda, să rămânem în istorie; altfel, am murit degeaba, ne repetam de câte ori aveam discuții pe tema asta în jurul focului. Atunci nu înțelegeam ce naivitate e toată treaba...

Îmi amintesc că puteam fi veseli în clipele de groază ale războiului pentru simplul fapt că ne gândeam cât de plânși vom fi de fetele din satele și orașele noastre, cum ele, tinere văduve sau iubite îndurerate, ne vor pomeni pe la biserică și peste tot ca pe niște eroi... apoi zâmbeam amar, știind că eram cu toții atât de aproape de asemenea sfârșit...

Dar să poți să revii acasă în toiul luptei era ceva miraculos... Am simțit nevoia să ies afară. L-am rugat pe unul dintre camarazii mei să mă însoțească. Războiul ne învățase să fim împreună oriunde; deși regula e fiecare pentru el, noi am încălcat-o; împreună aveau curaj să dăm piept cu moartea. Ea era singura atentă la fiecare detaliu... Fiecare cartuș ținut îi lumina fața... sau așa ne imaginam noi. Minte omului vede lucruri extraordinare când frica i-a încolțit în oase.

Am ieșit. Nu mai ninge, dar am constatat că ninsese atât de mult că aproape nu se mai vedea nimic din puținul care exista pe aici. Gardul era acoperit până spre vârful ulucilor, acoperișul se sprijinea pe omătul ce crescuse până la geamuri.

Am înaintat cu greu în spatele casei. Ne-am oprit când am dat cu ochii de crucea nevastei moșului. Din lemn, simplă, cu siguranță meșterită de omul ei. Puțin aplecată, crucea suporta însă greutatea zăpezii. Se vedea că peste lemn au trecut câțiva ani. Nu mulți, războiul începuse acum trei ani; dar acești ani au supt seva lucrurilor; și lemnul crucii arăta mai îmbătrânit decât era de fapt. Ne-am apropiat din curiozitate. Crucea nu avea săpat în lemn nimic. Nici nume, nici ani... cui să-i pese în pustietatea asta de moartă în afară de bărbatul ei...

Priveliștea de un alb înghețat ne-a făcut să ne înapoiem repede în casă. Trosnitul lemnului în vatră ne-a reamintit că suntem doar pentru un scurt popas în casa omului acestuia... Aveam drum lung până la casele noastre, iar zăpada era multă și peste tot.

Bătrânul înșirase pe masa mică din încăperea străchini de pământ și puneau cu un polonic din lemn ciorba chioară pe care ne-o putea oferi. Cu ultimele rămășițe de pâine veche, înmuiate în zeama caldă, am transformat-o în ceva consistent și cu oarece gust. Lingurile au dus repede în gurile noastre flămânde mai degrabă gustul liniștii celor câteva zile de tăcere a puștilor.

Am terminat de mâncat toți în același timp. Deveniserăm niște mașini automate în cei trei ani de război. Mișcările ni se sincronizau nemaipomenit... ne-am uitat unul la altul, am hotărât tăcuți că e vremea să plecăm mai departe. Pauza fusese îndeajuns să ne încălzim și să ne refacem puterile. Ne-am ridicat. Moșul s-a oprit și el din sorbit zeama lui, s-a ridicat înțelegând că vrem să plecăm. A spus un gata simplu și s-a pus pe marginea patului. Nu a mai rezistat și și-a lăsat capul în jos. Cât fusese de puternic până acum, dintr-o dată nu a mai putut. Îl copleșeau amintirile. Noi îi retreziserăm gândurile, speranțele sau regretele pentru copilul său. Da, și el avea un fiu pe front; nu mai știa nimic de el. Că se poate să fi murit deja îl zdruncina sufletește... ce să spui atunci?! Nu găsești niciun cuvânt din miile de cuvinte ale limbii cu care să poți face ceva...

Moartea era cea care ne speria pe toți. În război are dimensiuni imposibile de redat. Sentimentul cel mai apăsător. Poți muri nebun sau sinucigându-te înainte de a vrea ea însăși să te ia.

I-am prins mâna obosită iar el s-a uitat lung la mine. Nici lacrimi nu mai avea să plângă...

Există morminte străjuite de monumente funerare împodobite de cuvinte pe care nimeni nu vrea să le citească; sunt și cruci mărunte ce poartă scrierea unui simplu nume, poate și anii de viață ai celui om, deveniți aproape invizibili fiindcă anii morții sunt și mai mulți de când el nu mai e; amintirea săpată în piatră a început să se șteargă; încet, încet, muntele se tocește, îmbătrânit ca timpul ce se retrage-n neființă...

Uneori vin să privesc aceste pietre. Să le înțeleg rostul. M-am întrebat de atâtea ori ce reprezintă amintirea cuiva și cât. O vreme mai spune câte ceva cunoscuților celui dispărut; despre clipele împreună, suferințe și coborâșuri, plăceri și neplăceri. Apoi s-a dus și timpul în care memoria omului e vie. S-a întors în matca sa, veșnicia. Mai apoi, și cunoscuții mortului au plecat în același loc cu verdeață. A început uitarea eternă. Când vin în locul ăsta văd cât de simplă e viața; că numai noi o complicăm...

Într-una din zilele în care stăteam în fața uneia dintre pietrele cu scrisul aproape șters, s-a apropiat de mine un om, probabil paznicul cimiterului sau vreun ins cu aceeași treabă pe aici. Mi-a spus bună ziua aproape mormăit, respectându-mi starea de liniște, a așteptat să spun și eu ceva, după care, crezând că nu l-am auzit, mi-a mai dat binețe o dată. Am dat din cap un fel de răspuns, dându-i să înțeleagă că nu prea aveam chef de vorbă, tăcerea fiindu-mi de ajuns, dar omul nu a priceput ce voiam și m-a descusut ce fac, a observat prezența mea în fața aceluiași mormânt, săptămânală; mie mi s-a părut cam nelalocul ei

remarca, însă, insistent, insul ce păzea prizonierii pământului nu mi-a dat pace, mi-a tot pus întrebări. Părea că se plictisea de munca sa și mă găsisese taman pe mine să-i alung singurătatea. M-am întors spre el, în dreapta, i-am dat ziua bună și eu, am privit de-a lungul cimiterului, văzând că nu mai era nimeni primprejur... mă gândeam că îmi va spune că s-a terminat programul, se închide...

– Trebuie să fie cineva la care ați ținut tare mult de veniți în fiecare săptămână.

– Este. A fost, mă rog, cum vreți să, i-am răspuns cu obo-seală în glas.

– V-am văzut, sunteți diferit de ceilalți. Toți vin cu lumânări și flori, aprind flacăra, lasă florile și pleacă grăbiți. Au împlinit ritualul obligatoriu și gata. Dumneata stai și privești, parcă ai fi pe țărmul mării așteptând să vină și să plece valurile. Câteodată mi le imaginez vîind la picioare. Aproape de mormânt. Alteori că vă udă picioarele, iar tălpile desculțe sunt atinse de spuma ce se formează. Știu că nu mă privește, dar cine e...

A făcut o pauză și mi-a dat de înțeles printr-o mișcare a bărbiei că se referă la cel îngropat acolo, sub piatră înverzită de licheni. Credea că e mare mister în lipsa mea de comunicare cu el, că tăcerea mea aproape filosofică ascunde sensuri nepătrunse, dar părea să fie atras de oameni ca mine, iar eu mă gândeam că munca pe care o face l-a transformat într-un fel de metafizician, că a văzut și știe multe despre cei din morminte și despre cei care vin în cortegii funerare, fiind în stare să atingă miezul lucrurilor. Cu toate astea, ceva îl mișca, îl îndemna să mă abordeze.

– E singurul om pe care l-am simțit aproape, iar tăcerea dinaintea mormântului și cea dinlăuntrul lui nu sunt cu adevărat tăceri...

S-a mirat, îl simțeam copleșit, probabil se aștepta la un răspuns mai simplu, avea o înfățișare de om intrat în ceață cu totul. L-am lămurit că vreau să stau de vorbă cu omul din mormântul acela, cu spiritul lui, că eu credeam că mă aude și îmi comunică în felul lui atâtea lucruri pe care nu le puteam afla din altă parte. Că paginile de istorie nu au cuprins totul despre trecut. Există oameni neluați în seamă deși au avut atâtea de spus celorlalți. Iar eu vreau să le aflu gândurile, credințele lor și să le spun celor de acum...

– Sunt convins că vă găsiți pacea stând de vorbă cu el; gând la gând. Ați fost prieteni apropiați.

S-a oprit, așteptând să-mi vadă reacția.

Am tăcut. Mi-a trecut prin cap că este ironic, fiindcă avea privirea aceea pe care o ai când vezi un om cu simțul realității pierdut. Avea dreptate să mă vadă așa. Nu mă cunoștea. Cu ceva timp în urmă priveam diferit lucrurile astea. Astăzi redescopăr ce părea uitat pentru totdeauna. Pietre al căror scris săpat adânc îmi spun multe, deși cuvintele-s puține. Încerc să recuperez amintiri despre astfel de oameni; sub fiecare petec de pământ e unul dintre ei; firele de iarbă ce au răsărit deasupra le poartă recunoștință...

Nu s-a lăsat. M-a invitat să stăm pe banca din apropiere. Îl dureau picioarele de la atâtea umblat printre morminte. La semnul lui, ne-am așezat. Și-a scos o țigară și a aprins-o. Apoi și-a fixat privirea spre crucea înverzită.

– Ce ți-e și cu viața! a exclamat cu un aer atotștiutor. Al omului pe care nu-l mai mișcă multe lucruri, care a priceput într-un final ce nu e de priceput, resemnat, ironic dar blând

cu cei implicați într-o luptă similară, incipientă, cu sensul propriei vieți.

Știam că vrea să aflu părerea mea, de fapt o știa dinainte, nu putea fi diferită de a celorlalți, suntem toți la fel într-un anume moment al vieților noastre, el nedorind decât să converseze cu mine sau cu altul dispus să stea la taclale. Timpul i-ar trece mai repede în mijlocul unei mări a morții; de tăcere apăsătoare.

Cum avea să-mi mărturisească ulterior, anii petrecuți printre rândurile de morminte l-au învățat să accepte tăcerea acestui loc. Obişnuința a avut efecte și acasă. A început să vorbească tot mai puțin, dar nimeni nu l-a băgat prea tare în seamă. Poate era chiar mai bine pentru cei din jur; apoi, ce era să le povestească? pe nimeni nu interesează poveștile morbide.

– Există oameni care caută liniștea din viață, mi-a explicat brusc. Eu sunt dintre aceia, puțini de altfel. Mă voi obișnui repede cu partea a doua, a glumit. Se referea la moarte; sau la viața de apoi, nu știu în ce credea.

– Eu, i-am zis, caut un om; din păcate nu mai e printre noi. E... acolo. Aș fi vrut să îl cunosc în viață.

– Am crezut că l-ați cunoscut! și-a arătat uimirea paznicul. – După cum vedeți, scrierea de pe piatra aceea e aproape ștersă de ploile ce au udat-o, de vânturile și gerurile care au izbit-o, de zăpezile ce au acoperit-o, e înverzită de mușgai, pentru că mult e timpul trecut. Iar eu, nu sunt totuși de mult pe pământ! am încheiat apoteotic de parcă spusesem un adevăr fundamental pentru existența umană.

Uimirea insului trebuie să fi fost mare de m-a lăsat vreme îndelungată în pace, nemaizicându-mi ceva. Mă privea mut. O tăcere specifică lui, exersată îndelung. Îl prindea grozav în întregul tablou sepulcral. Oricât de încet s-ar fi derulat gândurile lui, calculele ce le-a făcut, într-un târziu mi-a dat dreptate, nu se putea să-l fi cunoscut în carne și oase pe mort...

Se puna esențiala întrebare ce caut totuși la mormântul necunoscutului acestuia. Ca la mormântul soldatului de peste tot. Niciun mort din sutele din cimitirul ăsta și din toate cimitirele din lumea largă, albă, nu era vizitat de la un timp încolo nici de cei care îi știuseră, dărmite să fie căutați de altcineva. Cum să reprezinti mai mult pentru un străin decât pentru propriul fiu, spre pildă?! Mirarea paznicului creștea odată cu fiecare cuvânt pe care-l rosteam.

– Și reușiți să vorbiți cu acest mort? s-a interesat bărbatul. N-a mai așteptat să-i răspund, ci a adăugat o altă întrebare. Ce vă spune? Vă spune ceva?!

– Da.

Afirmația mea l-a incitat mai tare. Prea scurt răspunsul, prea puțin înțeles.

– Ce...

– Despre noi, am zis la fel de scurt.

Într-un fel, aș fi vrut să plece paznicul cimitirului. Nu-mi place să dau explicații. Era clipa mea de liniște. Dar el nu m-a lăsat. Mă simțeam prăduit. Nu m-am enervat, totuși. I-am spus că cel de dincolo vrea să vorbim. Atunci, s-a ridicat de pe bancă, a făcut un pas înapoi, cu oarece teamă, mai mult surprindere, poate și din bunul simț al omului simplu, apoi s-a îndepărtat murmurând...

Rămas pe bancă, am reluat transmiterea gândurilor mele unei pietre dintr-un cimitir, o piatră neînsemnată în care intrase spiritul unui om pe care regretam că nu l-am întâlnit. Un anonim al spiritualității lumii, mort de sute de ani, neștiut, neplâns de nimeni de foarte multă vreme, ca mulți alții dați uitării, despre care aflasem cândva din paginile unei cărți aruncate într-o ladă din subsolul unei case, ce astăzi nu mai e nici ea...

Întrezăream săpătura în rocă a anilor vieții lui, fiindcă îi știam pe din afară, însă piatra purta doar umbra acelei săpături, ca urma veche a unui palimpsest...

Atunci am avut deplina credință că, oricât de important ești cândva în memoria lumii, vei fi dat uitării dacă nu ai devenit un mit. Dacă nu s-a construit în jurul tău o legendă. Doar minunile salvează de la uitarea veșnică un om. Minunile umplu imaginația generațiilor următoare. Se amplifică pe măsură ce trece timpul, iar oamenii sunt tot mai departe de lucrurile inițiale. Deși locul tău și al meu ar fi în panteonul nemuritorilor după toate faptele noastre, nimeni nu se va obosi să ne așeze acolo odată ce dispărem din lumea asta, căci povestea despre noi nu s-a spus, nu a născut mitul de care vorbeam. O cruce îmbătrânită și ea de vreme va ceda cândva sub greutatea timpului. A tăcerii ce o neînsuflețește. Cuvântul a fost la început, el este și la sfârșit, dar într-o limbă care a pierit și odată cu ea și eu, și tu...

M-am uitat după paznicul cimitirului să-l rog să aibă grijă de piatră în lipsa mea, însă nu mi-a apărut înaintea ochilor. Închisese deja porțile cimitirului, își terminase treaba pentru care era plătit mizer, nu mai avea motiv să rămână cu morții; morții cu morții, viii cu viii. Nu l-am condamnat... Stătea mult printre morți, zi de zi, dar nu-i păsa de niciunul. Poate l-am și năucit cu răspunsurile mele, ciudate pentru el, căci straniu ne apare ce nu ne e la îndemână să înțelegem, mi-am spus și m-am adâncit în gândurile mele trimise celui-lalt. Lumii sperate în care să se afle; în locul unde ar putea ști că există cineva aici căruia îi pasă de el, că și-l amintește...

Pe cărările întortocheate ale cimitirului am plecat, într-un sfârșit, tăcut, așa cum venisem, luând cu mine amintirea unui spirit uitat de propria-i lume; creând un mit numai pentru mine; la rândul meu, am trezit interes doar paznicului cimitirului; un om își va aminti în viața sa de căutătorul de mituri pentru însuflețirea pietrelor ce ascund povestea celor neștiuți, acei mulți din panteonul universului...

Pășind pe cărările gândurilor mele, la un moment dat, retras, împrumuit în cele patru colțuri de patru brazi înalți, privirea mea rătăcită a zărit monumentul ridicat în cinstea ostașilor noștri căzuți în lupta pentru neam, învăluit și el de

licheni și de uitare; o mână pricepută săpase cu mîgală în piatra sa nume după nume de oameni...

Ceva m-a făcut să mă apropiu. Era diferit de orice altceva din acest loc al odihnei veșnice. Am început să citesc. Cu cât am citit mai multe nume, în mintea mea s-a răscolit ceva, amintiri peste amintiri au încolțit ca semințele în pământ. Numele acelor oameni mi-au părut dintr-odată familiare. Le-am recitat de mai multe ori, încercând să aflu de unde îi cunosc pe toți acești eroi. Simțeam, știam inexplicabil că eu i-am cunoscut cumva, undeva...

Liniște. Tăcere. Înăuntru și afară...

Din senin am crezut că o să cad din picioare. M-am apropiat până la lipire de piatra cea veche dinaintea mea. Sub toate acele nume era săpat parcă cel mai adânc anul morții acelor oameni: 1918 - februarie. Dedesubt, apărea numele meu. Imposibil, sunt aici! mi-am zis tulburat. Am scotocit prin buzunare după lanternă, am aprins-o: într-adevăr, numele apărea pe cruce! Ce coincidență, am încercat să mă apăr de propriile-mi gânduri!

Trebuia să mă așez. Picioarele nu mă mai ascultau; în jur nicio bancă apropiată. Am căzut în genunchi. Am început să citesc din nou. Fără să știu cum, deodată mintea mea s-a luminat; o scânteie divină... erau camarazii mei de luptă din război. Marele război... Dar cum?! Cum de mai eram în viață, dacă eram eu? Atâția ani?!? Nu, nu eram eu, ce iluzie, m-am liniștit. Ochii au parcurs iarăși șirul eroilor înscriși în piatra eternității. Doamne! Am stins lanterna cuprins de o frică îngrozitoare. O clipă am avut credința că înnebunisem. Am reaprins lumina lanternei...

O mână grea m-a apăsă pe umărul drept. Teama a crescut în intensitate încât nu am avut curajul să întorc capul. M-am lăsat în voia sortii. Eram imobilizat de tot imaginarul care poate dărâma un om în astfel de secunde decisive. Am așteptat să se întâmple ceva, orice.

Lângă mine a îngenunchiat un om. Un bărbat care inspira putere. Avea o lumânare pe care a aprins-o. În clipa aceea i-am zărit fața; paznicul cimitirului se întorsese! Ce ușurare! Am crezut sincer că am scăpat ca prin vis de un coșmar înfiorător, când în pâlparea flăcării de ceară mi-am dat seama că nu era doar un paznic oarecare, dar cum de nu văzusem de la început?! era unul dintre soldații cu care opriam în iarna lui 1917 în casa bătrânului ce locuia în mijlocul pustiului alb; cel cu care ieșisem afară dimineața în grădină, unde aflasem mormântul nevestei lui...

Și-a întors fața spre mine. Tăcut o vreme, într-un sfârșit, hotărât să-mi dezvăluie un mare secret pe care nu-l mai putea ține într-însul, mi-a spus aproape șoptit:

– Am fost mâhnit că nu m-ai recunoscut de prima dată! Acolo, în mormântul acela vechi de un veac, se odihnește bătrânul care ne-a găzduit.

După o nouă vreme de tăcere, adunându-se, a continuat:

– A murit de inimă rea imediat ce am plecat noi din casa lui. Cred că în fiecare dintre noi și-a văzut propriul fiu. L-am

găsit prăbușit lângă pat când m-am întors din drum după raniță... L-am îngropat în zăpada adâncă, lângă femeia lui...

– Dar aici apărem cu toții morți! Privește!

– Tu nu. Țasta e motivul pentru care numele tău apare sub anul morții celorlalți. Ei au murit toți în drumul reîntoarcerii acasă. Nu au mai apucat să afle dacă minunatul cuvânt mai avea vreo însemnătate; dacă cei dragi mai erau ei înșiși în viață... Ai ridicat monumentul ăsta întru cinstirea faptelor și numelor lor.

Sentimente contradictorii mă răvășeau neîncetat.

– Și tu?! am întrebat tot în șoaptă.

– M-am întors în primăvară, când s-a dezghețat totul. În drum spre unitatea noastră de luptă, am trecut să îl îngrop cum se cuvine; apoi, peste ani, i-am pus crucea aceea pe care nu am știut să-i scriu un nume, nu-l întrebaserăm niciunul din noi cum îl cheamă, așa că am săpat cu mâna mea nepricepută „tata”; și anul morții...

– Am simțit mereu că eu cunosc mormântul acela! Veneam și veneam, săptămână de săptămână și nu reușeam să-mi amintesc nimic. Să înțeleg de unde știam că știam! Începusem să mă liniștesc pentru moment; așa îmi dicta sufletul meu încercat în aceste clipe. O voce interioară îmi cerea să am încredere în paznicul cimitirului.

M-am întors brusc spre omul de lângă mine, spre soldatul din 1918, încercând să înțeleg cine era, cine eram și eu, viața imposibilă din amândoi, iluzionat dar și îndoit, neștiind ce să cred, sperând să fie adevărat, deși nu-mi explicam de ce aș vrea să fie reală toată povestea asta. Nu-mi aminteam nimic din ultimul veac pe care după toate aparențele eu îl traversasem, nu știam nici cum de scăpasem de pe front, cum muriseră ceilalți, ce făcuseră toți ai mei în tot timpul ăsta...

– Noi, am îngăimat, noi cum de mai suntem?! Buzele aveau un tremur ușor. Îmi vibra ciudat tot corpul.

Camaradul meu s-a ridicat, m-a apucat de braț, m-am ridicat și eu și l-am urmat fără să mai pot pune vreo întrebare. Încercam din răspuțuri să nu mă pierd cu firea. Era totuși prea mult ce mi se întâmpla...

În tăcere, printre toate tăcerile ce sălășluiau în morminte și pe aleile cimitirului, între pământul care-mi furase toți prietenii, pe acei soldați care au murit crezând într-o idee tulburătoare, și cerul fără răspunsuri, am străbătut acest loc al odihnei în lut, uitând cândva că m-am îndepărtat de prietenul meu; din urmă, la câțiva pași, l-am auzit chemându-mă pe nume, ca și cum nu ar fi vrut să ne audă cineva.

M-am oprit, iar el mi-a spus:

– Aici ne odihnim noi!

Era întuneric și nu vedeam nimic. Doar îl auzeam pe el. Și-l știam aproape. M-am întors să-l caut...

Ningea atât de alb în amintirea mea; fulgii cădeau neconținut pe umerii noștri în timp ce înaintam cu greu prin omăt spre luminița pe care o zăriserăm departe, departe, în realitatea căreia crezuserăm, ajungând până la porțile ce ne așteptau deschise larg...

Gânduri ale unor tineri magistrați

Este procuror stagiar la Parchetul de pe lângă Judecătoria Câmpina, absolvent al Institutului Național al Magistraturii promoția 2017. A absolvit Facultatea de Drept din cadrul Universității Spiru Haret, Facultatea de management financiar contabil a Universității Spiru Haret și a obținut diploma de master în științe penale, dar și în domeniul auditului intern în sistemul public și privat în cadrul aceleiași universități. Deși aflat la începutul carierei, este deja autorul a două articole publicate în revista Themis.

Gânduri ale unui tânăr procuror

Procuror stagiar
Petre Bogdan Bratosin

Anul Centenarului, pe lângă bucuria pe care o aduce tuturor, reprezintă un bun moment în care putem analiza evoluția României din punct de vedere juridic în cei 100 de ani de la Marea Unire, putem trage concluzii și putem întocmi planuri de viitor, uitându-ne la tot ce a fost în urmă.

Totodată, putem constata că de-a lungul timpului a existat o preocupare continuă pentru perfecționarea actului de justiție pornind în special de la drepturile fundamentale ale omului, mai ales prin raportare la jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului, precum și la legislația Uniunii Europene și jurisprudența Curții de Justiție a Uniunii Europene, lucru care se reflectă atât la nivel legislativ, cât și jurisprudențial.

Consider că fiecare dintre noi, cei ce participăm în mod activ la înfăptuirea actului de justiție, avem datoria de a continua lucrurile bune făcute de predecesorii noștri și de a contribui la rândul nostru la perfecționarea sistemului, iar acest lucru nu se poate face decât având ca exemple oameni de valoare din domeniu și învățând din greșelile trecutului, iar asta presupune să înțelegem că dreptul, dincolo de forma sa tehnică, este un sistem întemeiat în primul rând pe valori. Parafrazând cele spuse de domnul profesor Valeriu Stoica, *rostul cel mai important al juristului este să identifice valoarea pe care se fundamentează norma și să o aplice în practică, în raport cu acea valoare, care constituie fundamentul ei.*

Ca procuror la început de drum, descopăr în fiecare zi frumusețile acestei profesii și conștientizez din ce în ce mai mult responsabilitatea pe care o are un magistrat nu numai pentru sistemul în care funcționează, ci mai ales pentru societate în ansamblul ei. Pentru că binele social este cel care trebuie pus pe primul plan. Nu putem învăța dreptul ca pe o meserie; ci acesta trebuie privit ca o experiență perpetuă, care, pentru a aduce rezultate, presupune o gândire, o evaluare și o aplicare continuă.

Din momentul în care mi-am început activitatea, mi-am dat seama că dreptul se învață din cărți, dar se înțelege cu adevărat din practică, din contactul permanent cu oamenii implicați în cauzele cercetate. Poți să citești o speță și să înțelegi aspectele legate de încadrarea juridică sau individualizarea pedepsei, dar printre rânduri nu poți să vezi și să cunoști niciodată cu adevărat omul care în acest context trebuie să răspundă pentru fapta sa. Implicarea în practică duce la o cunoaștere de ansamblu, care te ajută să depășești viziunea simplistă a lucrurilor și să ajungi la profunzimea lor.

Astfel, concluzia la care am ajuns este că omul în general nu este caracterizat de această latură negativă, de o predispoziție spre săvârșirea de infracțiuni, iar noi, magistrații, trebuie să înțelegem asta și să aplicăm legea în consecință, astfel încât rolul său educativ să fie într-un total îndeplinit.

Însă, mai mult decât atât, dacă m-ar întreba cineva ce aș schimba în următorii 100 de ani în sistemul judiciar românesc, aș răspunde că îmi doresc ca accentul să îl punem mai mult pe prevenție, încurajarea comportamentului onest și reinserție socială. Din munca noastră de zi cu zi trebuie să înțelegem că a face dreptate nu presupune doar a rezolva un dosar sau a aplica o pedeapsă. Ideea trebuie dusă dincolo de aceste limite, astfel încât din tot contextul să tragem concluziile necesare pentru a fi și noi, la rândul nostru, o parte a istoriei sistemului judiciar și părtași ai schimbărilor. Pentru că dreptul tinde spre ideal, ca perfecțiune a rațiunii omenești, odată cu dezvoltarea raporturilor sociale.

„Dreptul nu este numai o manifestare a forței. Dreptul este însă altceva: organizarea pozitivă, reflexul practic, realizarea în viața de toate zilele a unui ideal juridic al societății respective” (Mircea Djuvara).

Gânduri ale unui tânăr judecător

Judecător
Paula Marin

Masterandă a Collège Juridique franco-roumain d'études européennes, Universitatea din București, membră laureată în numeroase echipe participante în concursuri juridice internaționale, premiul pentru cel mai bun pledant în Concursul de procese simulate în materia Dreptului proprietății intelectuale (2013).

Nu sunt puține situațiile în care oamenii vor să știe ce gândește un judecător, iar în cazul în care judecătorul este tânăr, întrebările sunt și mai numeroase.

Cu îndrumarea că generalizările sunt periculoase, în continuare voi reda o parte dintre gândurile mele despre trecut, prezent și viitor.

Când mă gândesc la trecut, primele imagini care îmi vin în minte sunt cele legate de diverse cursuri, teste sau pregătirea unor examene, poate și deoarece în ultimii 20 de ani cel puțin una dintre aceste activități a fost prezentă în fiecare an. Deși poate părea copleșitor sau obositor, cred că, indiferent de parcursul ales, fiecare învață, în domenii și prin mijloace diferite, în fiecare an, fie că realizează acest lucru în cadrul unei unități de învățământ, al unei entități de pregătire profesională, la locul de muncă sau pe cont propriu. Din punctul meu de vedere, indiferent de forma pe care o îmbracă, procesul de învățare nu se termină niciodată, astfel încât ideea unei profesii ce implică o activitate continuă de studiu a reprezentat pentru mine o alegere firească, cu atât mai mult cu cât în acest mod pot beneficia neconștient de provocări intelectuale.

În prezent, descopăr cu bucurie tainele profesiei alese și cu entuziasm cazurile ce îmi sunt repartizate. În ceea ce privește eventualele îndoieli ale justițiabililor determinate de vârstă, consider că am aptitudinea de a influența percepția existentă prin activitatea mea. Astfel, atât în sala de judecată, cât și în cuprinsul motivărilor, încerc să îmi adaptez cât mai mult limbajul și argumentele în funcție de ordinea și de stilul în care sunt expuse opiniile părților, deoarece consider că prin facilitarea înțelegerii raționamentului ce a stat la baza unei soluții, părțile pot găsi mai ușor armonia căutată prin inițierea litigiului, independent de pierderea sau câștigarea litigiului. Având în vedere faptul că nu a trecut foarte mult timp de când multe dintre noțiunile folosite astăzi îmi erau necunoscute și mie, încerc să le transpun în aceeași manieră în care le-am învățat eu, pentru ca, în final, fiecare parte să dețină toate elementele necesare pentru a stabili în favoarea cui ar trebui să încline balanța.

În ceea ce privește viitorul, având în vedere faptul că ne aflăm într-o perioadă caracterizată de simplificarea

anumitor activități prin intermediul tehnologiei, consider că trebuie să evităm tentația de a alege calea cea mai rapidă, cea mai scurtă sau cea mai ușoară și să analizăm cu vigilență evoluția tehnologică ce marchează acest secol. Deși tranziția către redactarea hotărârilor în sistem electronic, publicarea soluțiilor pe portalul instanțelor de judecată sau crearea unor baze de date legislative a fost percepută ca o adaptare firească la noile tehnologii, există și invenții ce pot suscita ample dezbateri, cum ar fi Ross, primul avocat robot din lume, programele de inteligență artificială create pentru asistarea judecătorilor sau platformele concepute pentru a soluționa anumite tipuri de litigii, pe baza unor algoritmi.

Independent de domeniile în care au avut loc schimbări de-a lungul timpului, elementele esențiale au supraviețuit întotdeauna modificărilor, iar conform uneia dintre primele definiții ale dreptății, aceasta reprezintă arta binelui și a echității, artă ce nu ar putea fi concepută în absența factorului uman, cu atât mai mult cu cât evoluția relațiilor sociale este de cele mai multe ori cu un pas înaintea evoluției sistemului normativ.

Deoarece cred că odată cu evoluția trebuie să nu uităm niciodată să păstrăm și ceea ce s-a dovedit deja a fi folositor, în aceeași manieră în care astăzi încerc să nu alterez viziunea fără cusur pe care o aveam în copilărie cu privire la anumite aspecte ale vieții, îmi doresc ca în viitor să păstrez cel puțin o parte dintre gândurile pe care le am acum, specifice judecătorului tânăr, cum ar fi entuziasmul de a descoperi și de a învăța cât mai multe lucruri, dorința de a urmări un ideal, dar și speranța că prin fiecare soluție adoptată am avut un aport benefic în cadrul societății.

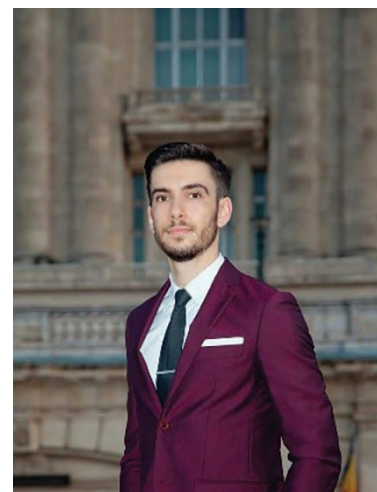
Consider că nu trebuie să încercăm să mascăm tinerețea pe care o avem, ci mai degrabă să valorificăm trăsăturile specifice acestora și să menținem un echilibru între viziunea cutezătoare specifică tinereții și rigurozitatea inerentă dreptului, astfel încât nu numai să îndeplinim, dar și să dezvoltăm aspirațiile ce ne-au îndemnat spre alegerea acestei profesii.

În definitiv, astfel cum spunea Pablo Picasso, „tinerețea nu are vârstă”.

Sistemele de publicitate imobiliară aplicabile în România – un veac de căutare a securității circuitului civil

**Auditor de justiție – prep. univ. drd.
Alexandru Radu Togan**

Doctorand în drept civil – drepturile reale, sub îndrumarea reputatului profesor Valeriu Stoica, absolvent al Collège juridique franco-roumain d'études européennes București, participant și speaker în numeroase proiecte ASD și ELSA București, dar și autor și coautor al numeroase publicații în domeniul Drepturilor reale și Dreptului familiei.

1. Unificarea politică și unificarea juridică a României

În cuvintele lui Mihai Eminescu, *patriotismul nu este numai iubirea pământului în care te-ai născut, ci, mai ales, iubirea trecutului, fără de care nu există iubire de țară*. Fiind atât de aproape de Centenarul Marii Uniri de la 1918, toți românii ar trebui să își amintească momentele istorice care au dus la conturarea entității statale numite România. Fără a intra la acest moment în incursiuni istorice detaliate despre nordul Moldovei, Basarabia sau sudul Dobrogei, Cadrilaterul, zone cu pământ și cer românesc, pe care le dorim acasă, la patria mamă, o să punctez câteva aspecte legate de conturarea României cum o cunoaștem astăzi din punct de vedere statal.

Provinciile istorice locuite de români s-au unit în anul 1918, aflându-ne, așadar, la momentul la care se împlinesc nu mai puțin de 100 de ani de la Marea Unire. Cu toate acestea, deși România a dobândit în acel moment coeziunea pe plan politic, nu trebuie confundat actul politic de unificare cu unificarea statală din punct de vedere juridic. Cu toate că în anul 1918 România a apărut în configurația actuală pe harta politică, afirmându-se ca stat, pe plan intern s-a simțit necesitatea conturării și garantării dreptului de proprietate privată, într-o manieră care să garanteze atât siguranța statică, cât și siguranța dinamică a circuitului civil. Dreptul la proprietate este un drept fundamental într-un stat de drept, fără de care nu s-ar putea obține dezvoltarea socio-politică a unei țări. Instinctul de proprietate se înrădăcinează adânc în natura omului, fiind piatra de temelie pe care se poate dezvolta și se poate consolida un stat. Așadar, chiar dacă se obținuse recunoașterea la nivel internațional a

României, era necesar să se ajungă în punctul la care statul să își (re)cunoască teritoriile din interiorul propriilor granițe. Deși teritoriul național a căpătat contur în 1918, realizându-se dezideratul recunoașterii României, s-a dovedit necesar să existe și în plan intern o evidență clară a terenurilor, pentru a se putea ajunge la o unificare reală. Unitatea reală, efectivă a unei țări depinde de cel puțin două componente:

În primul rând, este vorba de unitatea culturală. Trebuie subliniat că unirea politică a statului român nu se putea realiza dacă nu exista unitatea culturală, dorința românilor de pretutindeni, impulsionați de o tradiție comună, de a se uni într-un stat unitar.

În al doilea rând, privind în detaliu, se remarcă necesitatea unității din punct de vedere juridic, fiind imperios ca teritoriul național să se bucure, pe lângă o atestare a limitelor exterioare, și de o delimitare clară la nivel intern. Din punct de vedere al evidențelor terenurilor cuprinse între granițele României, ultimul veac s-a caracterizat prin numeroase căutări și neîmpliniri. Nici după 100 de ani de la momentul istoric ce a fost 1 Decembrie 1918, România nu are, din păcate, un spațiu juridic unitar, bine definit.

Legislația din domeniul cadastrului și problema aplicării acesteia în mod eficient pentru teritoriul României ridică probleme juridice de mare complexitate, care nu și-au găsit încă integral răspunsurile.

2. Principiul securității drepturilor și situațiilor juridice

Conform teoriei liberale a lui Locke¹, numai dacă patrimoniul unei persoane va cuprinde bunuri neperisabile, care

¹ P. Manent, *Istoria intelectuală a liberalismului. Zece lecții*, Ed. Humanitas, București, 2013, p. 80 și urm.

se pot capitaliza, este rațional ca aceste bunuri să fie acumulate dincolo de necesitățile obiective ale persoanei, justificându-se dorința de a păstra anumite bunuri *în sânul familiei*², ca resurse patrimoniale ce pot fi valorificate. Cu toate acestea, chiar și în ipoteza în care bunurile deținute în patrimoniu sunt doar cele necesare traiului, tot trebuie să fie asigurată o certitudine juridică și socială în legătură cu acestea, cu atât mai mult dacă tranzacțiile în domeniul imobiliar sunt efectuate cu scop lucrativ. În teoriile sale, Locke făcea referire la necesitatea unui sistem care să asigure o securitate viabilă în domeniul tranzacțiilor, prin oferirea anumitor garanții celui care este dispus să transfere o parte din propriul patrimoniu în vederea obținerii unor bunuri care sunt de interes pentru el, fie acesta investitor sau simplu consumator. *Sistemul de evidență a proprietății este motorul unei economii de piață capitalistă de succes*³.

O înțelegere temeinică a mecanismelor de funcționare a cărților funciare și o bună aplicare a acestora în practică va conduce invariabil la asigurarea securității juridice, la încurajarea operațiunilor privind bunurile imobile și la scăderea numărului de litigii ce privesc drepturile ce poartă asupra acestora.

Publicitatea reprezintă o instituție juridică ce reunește mijloacele prevăzute de lege pentru ca anumite acte, fapte, situații sau operațiuni juridice să fie aduse la cunoștința persoanelor interesate⁴. Publicitatea joacă rolul de prevenire a fraudelor legate de operațiunile juridice și de a consolida drepturile astfel dobândite prin asigurarea unei garanții publice⁵.

Existența unor acte oculte, prin care părțile denaturează realitatea obiectivă cu privire la situația juridică a unui bun, pot afecta în mod substanțial securitatea circuitului civil. Pe cale de consecință, scopul publicității este de a facilita aducerea la cunoștință a unor anumite situații juridice față de terți, putând fi, așadar, un mijloc de informare a acestora, de a facilita cognoscibilitatea reală a unei situații juridice, însă în anumite situații, sistemele de publicitate pot să fie corelate cu anumite sancțiuni. Acestea se pot plasa pe tărâmul efectelor contractelor, în sfera dinamicii, transferului și stingerii drepturilor, sau pot determina un regim distinct de protecție în funcție de cum anumite persoane au verificat sau nu registrele.

În ceea ce privește publicitatea imobiliară, s-a considerat⁶ că aceasta înglobează totalitatea formalităților ce trebuie efectuate pentru a asigura fie opozabilitatea, fie eficacitatea tranzacțiilor și constituirilor de drepturi reale.

Publicitatea, cu titlu general, și publicitatea imobiliară în special reprezintă demersuri ce au scopul de a conferi siguranță operațiunilor juridice⁷, o garanție în ceea ce privește veridicitatea calităților juridice invocate de către părțile contractante. Acest deziderat al securității operațiunilor imobiliare comportă două laturi. Pe de o parte, este nevoie de siguranță cu privire la drepturile existente în patrimoniul unei persoane, așa-numita *securitate statică*, iar pe de altă parte, e necesară certitudine cu privire la drepturile viitoare, ce pot intra, eventual, la un moment ulterior în patrimoniul unei persoane, așa-numita *securitate dinamică*⁸. Nevoia de securitate și de încredere este „motorul central” al vieții sociale și juridice⁹. Publicitatea drepturilor patrimoniale este cea mai importantă instituție prin care se încearcă asigurarea acestei certitudini a raporturilor social-juridice. Există mecanisme juridice prin care conflictele sunt tranșate ulterior apariției acestora, însă, asemenea medicinei, în drept, *este mai importantă profilaxia decât terapeutică*¹⁰. Dezideratul conturării unor sisteme de publicitate intuitive, adaptate necesităților sociale actuale, ar facilita securizarea raporturilor juridice în sensul de a garanta că acea persoană care se manifestă ca titular al unor drepturi, având în același timp convingerea că deține această calitate, nu va fi înșelată în așteptările sale, iar drepturile respective există în patrimoniul său. Ideea de securitate în raporturile juridice poate contraveni în anumite situații unor principii de bază aplicabile în dreptul civil¹¹. Aparența rezonabilă a existenței (sau inexistenței) unui drept, deși nu a fost consacrată legislativ în mod expres de către legiuitor nici în noul Cod civil, dar nici în reglementările anterioare, își găsește aplicarea în diverse situații și poate produce efecte similare, uneori identice, cu existența faptică și juridică a dreptului. Necesitatea securizării cadrului juridic static și dinamic a impus soluții legislative care pot afecta grav interesele și patrimoniul unei persoane, privite în mod individual, dar având în vedere interesul general pentru asigurarea certitudinii raporturilor juridice, aceste soluții sunt deplin justificate.

Spre exemplu, în materie imobiliară, în anumite condiții, terțul subdobânditor al unui bun care dobândește cu bună-credință un imobil va fi considerat și va fi tratat ca

² S. Sztranyiczki, *Publicitatea imobiliară conform noului Cod civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 7.

³ Pentru o analiză a implicațiilor sistemelor de publicitate imobiliară în domeniul economic, a se vedea Hernando de Soto, *The Mystery of Capital*, New York, Nr. 1, volumul 38, martie 2001.

⁴ A se vedea M. Mîneran, *Comentariile Codului civil. Publicitatea drepturilor, a actelor și a faptelor juridice. Cartea funciară*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 3 și urm.

⁵ S. Sztranyiczki, *op. cit.*, p. 7.

⁶ A. Leik, *Drept civil. Drepturile reale*, Ed. Apolonia, Iași, 1998, p. 189.

⁷ P. Năsăudean, *Publicitatea imobiliară. Cartea funciară. Analiza comparativă a Legii nr. 7/1996 și a Decretului-Lege nr. 115/1938*, ed. a 2-a, Ed. Hamangiu, București, 2011, p. 16.

⁸ A se vedea M. Nicolae, *Tratat de publicitate imobiliară, vol. I, Introducere în publicitatea imobiliară*, Ed. Universul Juridic, București, 2006, pp. 112-116. Conform autorului, dacă *statica* vizează existența și păstrarea drepturilor patrimoniale valabil dobândite, ca elemente active ale patrimoniului unei persoane, *dinamica*, dimpotrivă, vizează devenirea sau, cum obișnuiește să se spună, circulația acestor drepturi, de la naștere și până la stingerea lor.

⁹ *Idem*, p. 100.

¹⁰ V. Stoica, *Drept civil. Drepturile reale principale*, ed. a 2-a, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 433.

¹¹ Cu privire la garantarea drepturilor subiective civile și securitatea juridică, a se vedea Gh. Beleiu, *Drept civil român. Introducere în dreptul civil. Subiectele dreptului civil*, ed. a 10-a, revizuită și adăugită de M. Nicolae, P. Trușcă, Ed. Universul Juridic, București, 2005, pp. 86-90.

un veritabil proprietar, chiar dacă titlul autorului său este desființat și în persoana dobânditorului nu sunt îndeplinite condițiile pentru dobândirea proprietății. Această regulă își găsește aplicarea în ciuda faptului că proprietarul anterior, în patrimoniul căruia ar fi trebuit să se întoarcă bunul prin incidența regulilor aplicabile pentru desființarea contractelor, va suferi o atingere gravă a drepturilor sale.

Principiul aparenței în drept în materie imobiliară își găsește reglementarea în noul Cod civil¹², însă soluția legislativă nu este nouă, fiind consacrată și în reglementările precedente aplicabile pe teritoriul României. Prevalența unei înscrieri în registrele de publicitate și a prezumțiilor ce decurg din aceasta, în detrimentul situației juridice reale, nu reprezintă altceva decât o aplicație a teoriei aparenței. Scopul unei astfel de reglementări nu a fost prejudicierea fostului proprietar, ci doar încercarea de a asigura circuitul civil, de a se elimina incertitudinea ce planează în acesta prin vocația proprietarului anterior de a obține desființarea unor contracte înscrise în mod valabil în registrele de publicitate, dându-se câștig de cauză celui care cu bună-credință s-a încrezut în mențiunile existente în registre. Consecința care rezultă din acest principiu al aparenței este imposibilitatea de a mai rectifica cuprinsul cărții funciare după scurgerea unei anumite perioade de timp¹³, chiar și în unele situații în care în persoana celui înscris în cartea funciară în baza unui titlu care a fost desființat nu au operat condițiile pentru a opera un mod original de dobândire a proprietății¹⁴.

Putem spune că publicitatea produce efecte similare instituirii unor prezumții legale. Legea ridică la nivel de principiu irefragabil ideea că o situație juridică pentru care au fost realizate formalitățile de publicitate e reputată a fi cunoscută *erga omnes*, nicio persoană neputând să invoce necunoașterea situației atestate de registrele de publicitate. Dacă un drept, act sau fapt juridic a fost înscris în registrul corespunzător, se prezumă că acesta există, cât timp nu s-a procedat la radierea sa, iar în ipoteza efectuării radierii, se instituie prezumția inexistenței sale începând din acel moment¹⁵.

Securitatea raporturilor juridice impune, ca prim pas, stabilitate din punct de vedere legislativ. Dacă un sistem juridic se bazează pe norme neclare, neintuitive, care sunt supuse frecvent modificărilor, asigurarea securității raporturilor juridice devine problematică. În sistemul de drept românesc, s-au adoptat de-a lungul timpului mai multe soluții legislative, care s-au dovedit a fi intuitive în multe aspecte, însă din cauza unei lipse de viziune pe termen lung, pe fondul unei incapacități de a duce proiectele până la capăt, legislația fiind supusă unor frecvente modificări și pe baza lipsei unui cadru instituțional, administrativ și logistic bine conturat, aceste soluții nu au răspuns în mod temeinic problemelor legate de securitatea raporturilor juridice.

3. Premise conceptuale privind importanța sistemelor de publicitate imobiliară și implicațiile acestora

Formele de publicitate sunt extrem de diversificate, în funcție de obiectul lor. Cea mai amplă reglementare în materia publicității drepturilor patrimoniale, care generează și cele mai multe controverse și dezbatere, este publicitatea imobiliară. Aceasta necesită o reglementare atentă, întrucât, în majoritatea cazurilor, bunurile imobile sunt de o valoare considerabilă, asupra acelorasi bunuri pot fi constituite mai multe drepturi reale, ce pot chiar coexista, titularii drepturilor reale dobândind anumite prerogative specifice, iar posesia nu este suficientă pentru a crea prezumția de proprietate¹⁶, iar pe cale de consecință, nu conferă terților certitudinea necesară că posesorul care se pretinde proprietar chiar deține această calitate¹⁷.

În plus, din considerente bazate pe asigurarea securității juridice, au fost impuse anumite formalități legale specifice pentru încheierea anumitor acte și anumite reguli probatorii și prezumții, ce pot fi răsturnate doar în cazuri și condiții reglementate de lege. Spre exemplu, actele prin care se transferă, se constituie sau se sting drepturi reale asupra

¹² Art. 900 C. civ.: **Prezumția existenței sau inexistenței unui drept tabular**

(1) Dacă în cartea funciară s-a înscris un drept real în folosul unei persoane, se prezumă că dreptul există în folosul ei.

(2) Dacă un drept real s-a radiat din cartea funciară, se prezumă că acel drept nu există.

(3) Dovada contrară se poate face numai în cazurile prevăzute la art. 887, precum și pe calea acțiunii în rectificare.

Art. 901 alin. (1) C. civ.: **Dobândirea cu bună-credință a unui drept tabular**

(1) Sub rezerva unor dispoziții legale contrare, oricine a dobândit cu bună-credință vreun drept real înscris în cartea funciară, în temeiul unui act juridic cu titlu oneros, va fi socotit titularul dreptului înscris în folosul său, chiar dacă, la cererea adevăratului titular, dreptul autorului său este radiat din cartea funciară.

¹³ M. David, *Aparența în dreptul privat*, Teză de doctorat, U.B.B., Cluj-Napoca, 2014, p. 332.

¹⁴ V. Stoica, *op. cit.*, pp. 465-466.

¹⁵ Art. 21 C. civ.: **Prezumțiile**

(1) Dacă un drept, act sau fapt a fost înscris într-un registru public, se prezumă că el există, cât timp nu a fost radiat sau modificat în condițiile legii.

(2) În cazul în care un drept, act sau fapt a fost radiat, se prezumă că el nu există.

¹⁶ În reglementarea actuală, această idee își găsește temeiul în art. 919 alin. (3) și art. 900 C. civ.

Art. 900 C. civ.: **Prezumția existenței sau inexistenței unui drept tabular**

(1) Dacă în cartea funciară s-a înscris un drept real în folosul unei persoane, se prezumă că dreptul există în folosul ei.

(2) Dacă un drept real s-a radiat din cartea funciară, se prezumă că acel drept nu există.

(3) Dovada contrară se poate face numai în cazurile prevăzute la art. 887, precum și pe calea acțiunii în rectificare.

Art. 919 C. civ.: **Prezumția de posesie și prezumția de proprietate**

(1) Până la proba contrară, acela care stăpânește bunul este prezumat posesor.

(2) Detenția precară, odată dovedită, este prezumată că se menține până la proba intervertirii sale.

(3) Până la proba contrară, posesorul este considerat proprietar, cu excepția imobilelor înscrise în cartea funciară.

¹⁷ M. Nicolae, *op. cit.*, pp. 182-183.

imobilelor trebuie încheiate cu respectarea anumitor formalități solemne¹⁸, cu respectarea unor condiții mai restrictive pentru definitivarea și eficacitatea raportului juridic scontat de părți.

Publicitatea în general și publicitatea imobiliară în special sunt mecanisme care trebuie să ofere soluții în litigii în care se invocă drepturi concurente asupra acelorași bunuri. Principiul securității juridice, astfel cum am menționat mai sus, cuprinde două fațete: *securitatea juridică statică* și *securitatea juridică dinamică*. În fapt, aceste două laturi, deși incluse în dezideratul mai larg al securității juridice, sunt de multe ori antagonice. Un sistem juridic ideal ar trebui să reușească să asigure această dublă protecție legală, însă tocmai pentru a se putea tranșa un litigiu în mod judicios, pentru a nu se ajunge la blocaje privind situația juridică a unor bunuri, în ipoteze concrete, legiuitorul optează pentru a da preeminență uneia dintre cele două laturi, uneia dintre cele două interese private în discuție: pe de o parte, interesul proprietarului anterior, care își bazează pretențiile juridice pe un titlu valabil, iar pe de cealaltă parte, interesul celui înscris în cartea funciară, în baza unui titlu nevalabil. În anumite situații, va fi preferat cel din urmă tocmai pe considerentul că interesul său este dublat, dacă nu chiar surclasat și acaparat complet, de interesul public al asigurării securității și certitudinii raporturilor juridice.

Orice soluție legislativă adoptată trebuie să se fundamenteze pe o justă proporționalitate între aceste principii, intervențiile statale trebuind să fie limitate ca număr și temeinic fundamentate¹⁹.

4. Raportul dintre sistemele de publicitate și drepturile substanțiale vizate de acestea

Din punct de vedere al corelației dintre sistemele de publicitate și drepturile substanțiale vizate, inițial s-a dorit ca sistemele de publicitate să se caracterizeze prin accesorialitate față de sistemul juridic principal. Se dorea ca nașterea, transferul sau stingerea anumitor drepturi sau situații juridice să nu depindă în sine de realizarea formalităților de publicitate, acestea din urmă având doar rolul de a reflecta în mod riguros situația predefinită ce rezultă din raporturile preexistente. Totuși, deși acest postulat este reflectat în majoritatea legislațiilor²⁰, registrele de publicitate au aptitudinea ca în anumite condiții strict reglementate de lege să dea naștere la noi realități

juridice, ce pot fi chiar antagonice cu realitatea preexistentă, invalidând situația juridică reală. Cu titlu de exemplu, cartea funciară încalcă regula caracterului accesoriu, prin mecanisme cu efect achizitiv de drepturi, cum ar fi dobândirea cu bună-credință a unui drept tabular sau dobândirea prin uzucapiune tabulară a anumitor drepturi reale, ajungându-se ca prin aplicarea mecanismelor de carte funciară să se contureze un nou regim juridic pentru anumite bunuri, operând moduri originare de dobândire a proprietății. Corelat acestor mecanisme achizitive de drepturi, registrele de publicitate duc, cel puțin indirect, la stingerea anumitor drepturi, întrucât dobândirea unor drepturi reale de către o persoană le va stinge pe cele anterioare, incompatibile cu acestea.

Așadar, registrele de publicitate au rolul de a reflecta situația juridică a unor drepturi și a bunurilor pe care acestea le vizează, însă nu trebuie concluzionat în sensul că registrele reprezintă doar un accesoriu, „o anexă” a realității juridice. Sistemele de publicitate, în condițiile strict și limitativ prevăzute de lege, pot chiar să redefinească natura juridică a unor drepturi reale din punct de vedere al titularilor acestora.

5. Efectele juridice asociate publicității imobiliare

Publicitatea este, astfel cum am menționat mai sus, mijlocul principal prin care se realizează securitatea raporturilor juridice. Mijloacele de realizare a publicității sunt diverse, dar și efectele produse de înscrierile în registrele de publicitate sunt distincte.

Publicitatea asigură cunoașterea unor acte, fapte sau situații juridice²¹, fiind configurată „în vederea ocrotirii interesului general de realizare a securității juridice a tuturor cetățenilor”²².

¹⁸ Art. 1244 C. civ.: **Forma cerută pentru înscrierea în cartea funciară**

În afara altor cazuri prevăzute de lege, trebuie să fie încheiate prin înscris autentic, sub sancțiunea nulității absolute, convențiile care strămută sau constituie drepturi reale care urmează a fi înscrise în cartea funciară.

¹⁹ A se vedea Ph. Malaurie, L. Aynès, Ph. Stoffel-Munck, *Drept civil. Obligațiile*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2009, p. 218. Autorii subliniază: *Tutela excesivă, spiritul de securitate și refuzul riscului (în operațiunile imobiliare – s.n.) sunt văzute ca o boală mortală a societăților industriale contemporane.*

²⁰ În legislația românească, acest principiu este reflectat în art. 20 alin. (2) și (3) C. civ.

Art. 20 C. civ.: **Efectele publicității**

(...) (2) Între părți sau succesorii lor, universali ori cu titlu universal, după caz, drepturile, actele sau faptele juridice, precum și orice alte raporturi juridice produc efecte depline, chiar dacă nu au fost îndeplinite formalitățile de publicitate, afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

(3) Publicitatea nu validează dreptul, actul sau faptul supus ori admis la publicitate. Cu toate acestea, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege, ea poate produce efecte achizitive în favoarea terților dobânditori de bună-credință.

²¹ I. Deleanu, *Părțile și terții: Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*, Ed. Wolters Kluwer, București, 2002, p. 84; C.T. Barreau-Salmon, *Les publicités légales. Information du public et preuve des actes*, LGDJ, Paris, 1990, p. 1.

²² M. Nicolae, *op. cit.*, p. 143.

Cu titlu general, considerăm că din realizarea formalităților de publicitate pot rezulta anumite efecte juridice, ce se situează pe trei planuri:

În primul rând, publicitatea asigură o evidență a actelor, faptelor și situațiilor juridice. Așadar, aceste sisteme pot fi asimilate din acest punct de vedere unor registre ce au scopul de a păstra o evidență clară a operațiunilor juridice, bunurilor aflate în circuitul civil și titularilor unor drepturi.

În al doilea rând, publicitatea are rolul de a proteja persoanele terțe față de o anumită operațiune, prin asigurarea opozabilității, instituind o prezumție de cunoaștere. Deși strict prin raportare la o anumită persoană, un anumit terț, publicitatea produce efecte defavorabile, acesta putând fi considerat de rea-credință pentru că nu a efectuat demersurile necesare anterior încheierii unui act juridic, la nivelul terților, priviți în mod colectiv, sistemele de publicitate au un rol de protecție. Terțul care a verificat registrele și nu a aflat din acestea date care să îi ridice anumite semne de întrebare, se va bucura de o protecție juridică specifică, chiar dacă situația de care a luat cunoștință din registre se dovedește a fi eronată. S-a statuat că această condiționare a opozabilității unor operațiuni juridice față de terți de realizarea anumitor demersuri, cum ar fi înscrierea în registre, „constituie breșă pe care dreptul modern a realizat-o în regula opozabilității deplin drept”²³.

Nu în ultimul rând, sistemele de publicitate pot avea un rol important în sfera litigiilor privind anumite drepturi. Soluționarea conflictelor juridice depinde în numeroase cazuri de reguli specifice din materia publicității. Spre exemplu, cartea funciară operează cu anumite reguli conform cărora elementul determinant pentru tranșarea unui litigiu este reprezentat de momentul la care a fost înregistrată cererea de înscriere în cartea funciară²⁴.

6. Funcțiile sistemelor de publicitate imobiliară

Pornind de la efectele pe care sistemele de publicitate le produc, funcțiile sistemelor de publicitate într-un sistem ju-

ridic sunt diferite. În doctrină s-a considerat²⁵ că publicitatea se poate cataloga în trei categorii, în funcție de efectele directe pe care le are realizarea formalităților de înscriere în registre:

a) Publicitatea în scop informativ

În cazul acesteia, terții doar sunt informați despre existența anumitor drepturi sau situații juridice, realizându-se „cognoscibilitatea juridică a faptului făcut notoriu”²⁶, fără ca eficacitatea raportului juridic sau dreptului înscris să fie condiționată de îndeplinirea anumitor formalități. Așadar, se poate vorbi despre publicitate informativă atunci când actul, faptul juridic care este supus formalităților de publicitate se bucură chiar și în lipsa mențiunilor din registre de o paletă completă de efecte juridice, atât între părțile contractante, cât și față de terți, publicitatea jucând un rol esențialmente informativ²⁷. În aceste cazuri, publicitatea reprezintă doar un mijloc pus la dispoziția terților de a cunoaște anumite situații juridice, un mijloc de a facilita posibilitatea luării la cunoștință a drepturilor și situațiilor juridice prin verificarea unui registru unic, în scopul facilitării unui sistem juridic vibrant, în care operațiunile juridice să se realizeze cu promptitudine²⁸.

b) Publicitatea în scop conformativ

În cazul acestui tip de publicitate, înscrierea în registrele de publicitate asigură opozabilitatea anumitor acte juridice față de terți, actul juridic producând efecte relative, după momentul încheierii sale, doar între părțile contractante și, eventual, față de succesorii lor universali și cu titlu universal. Efectele depline, incluzând aici opozabilitatea față de terți, sunt amânate până în momentul realizării formalităților. În lipsa realizării acestor formalități, terții pot să ignore actul sau faptul juridic nepublicat. Deși justificat de necesitatea asigurării posibilității terților de a lua cunoștință în mod real despre situația juridică a unui bun, nefiind echitabil ca o situație să li se impună ca realitate juridică ce trebuie respectată, deși aceștia nu ar fi avut nicio posibilitate concretă de a lua cunoștință despre situația respectivă, sistemele de publicitate în

²³ P. Vasilescu, *Relativitatea actului juridic. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, Ed. Universul Juridic, București, 2008, pp. 314-315.

²⁴ Art. 890 C. civ.: **Data producerii efectelor înscrierilor**

(1) Dacă prin lege nu se prevede altfel, înscrierile în cartea funciară își vor produce efectele de la data înregistrării cererilor, ținându-se însă cont de data, ora și minutul înregistrării acestora în toate cazurile în care cererea a fost depusă personal, prin mandatar ori notar public sau, după caz, comunicată prin telefax, poștă electronică ori prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului și confirmarea primirii cererii de înscriere cu toate documentele justificative.

²⁵ M. Nicolae, *Tratat de publicitate imobiliară. Introducerea în publicitatea imobiliară*, Ed. Universul Juridic, București, 2011, pp. 139, 144.

Legat de sistemele de publicitate, autorul menționează că acestea nu pot prin ele însele să creeze drepturi, ci doar să reflecte riguros drepturile preexistente.

Art. 20 C. civ.: **Efectele publicității**

(1) Publicitatea asigură opozabilitatea dreptului, actului, faptului, precum și a oricărui alt raport juridic supus publicității, stabilește rangul acestora și, dacă legea prevede în mod expres, condiționează constituirea sau efectele lor juridice.

(2) Între părți sau succesorii lor, universali ori cu titlu universal, după caz, drepturile, actele sau faptele juridice, precum și orice alte raporturi juridice produc efecte depline, chiar dacă nu au fost îndeplinite formalitățile de publicitate, afară de cazul în care prin lege se dispune altfel.

(3) Publicitatea nu validează dreptul, actul sau faptul supus ori admis la publicitate. Cu toate acestea, în cazurile și condițiile expres prevăzute de lege, ea poate produce efecte achizitive în favoarea terților dobânditori de bună-credință.

Cu toate acestea, există situații când sistemele de publicitate au puterea de a produce noi efecte juridice, în detrimentul unor drepturi existente din punct de vedere faptic, prin instituirea unor reguli achizitive de drepturi. Cartea funciară, spre exemplu, prin mecanismele proprii de atribuire a drepturilor, prin dobândirea cu bună-credință a unui drept tabular, conform art. 901 C. civ., sau prin uzucapiunea tabulară, conform art. 931 C. civ., încalcă principiul enunțat mai sus.

²⁶ *Idem*, p. 147.

²⁷ A se vedea M. Mîneran, *op. cit.*, p. 7.

²⁸ A se vedea S. Sztranyiczki, *op. cit.*, p. 65.

scop de opozabilitate pot fi criticate din perspectiva faptului că funcționează pe baza unor abstracțiuni juridice ce determină scindarea momentului la care efectele contractului se produc. Introducerea unor astfel de mecanisme este rezultatul dezbaterilor doctrinare, care, deși se dovedesc a avea numeroase beneficii, reprezintă și sursa a numeroase aspecte problematice. Plasarea efectelor unei operațiuni juridice pe două planuri, în primul rând între părțile contractante și succesorii lor universali și cu titlu universal, iar în al doilea rând față de terți, poate genera ipoteze în care înseși efectele între părți să fie grav afectate, prin intervenția unui terț (spre exemplu, un creditor chirografar al înstrăinătorului) care poate acționa fără a fi ținut de convenția părților, tocmai pentru că în lipsa efectuării formalităților de publicitate, situația juridică nu există, poate fi ignorată, fără a-i putea fi opusă o altă situație juridică unui terț interesat care nici nu a cunoscut pe altă cale situația juridică reală.

Acest mecanism de publicitate imobiliară se bazează pe funcționarea unor prezumții antagonice. În primul rând, există o prezumție pozitivă absolută, în sensul că îndeplinirea formalităților de publicitate va face ca actul făcut public să se impună față de terțe persoane, invalidând posibilitatea acestora de a invoca faptul că nu au luat cunoștință în mod real despre acesta, întrucât cunoașterea reală nu mai are relevanță juridică după momentul realizării formalităților. De asemenea, există și o prezumție negativă ce operează în aceste sisteme, în sensul că, în lipsa îndeplinirii formalităților, terții sunt prezumați a nu cunoaște actul juridic.

Spre deosebire de prezumția pozitivă ce devine operantă după îndeplinirea formalităților, prezumția negativă este operantă anterior acestui moment și este o prezumție relativă, în sensul că se poate face dovada contrară²⁹.

Este de domeniul evidenței că proba elementului subiectiv în persoana terțului, în sensul că acesta a cunoscut o anumită situație juridică chiar și în lipsa îndeplinirii formalităților de publicitate, se poate dovedi extrem de dificilă, însă, ce este important, această posibilitate nu trebuie să fie exclusă din start, iar în funcție de circumstanțele faptice concrete, se poate demonstra că terțul știa de operațiunea juridică a părților, chiar în lipsa îndeplinirii formalităților, caz în care acesta nu se mai poate prevala de inopozabilitatea actului în interesul său.

c) Publicitate în scop constitutiv

În baza acestui sistem de publicitate, îndeplinirea formalităților este necesară pentru ca o anumită situație juridică să producă efecte nu doar față de terți, ci chiar și între părțile contractante. În ipotezele în care publicitatea are un rol constitutiv de drepturi, realizarea formalităților de publicitate reprezintă un element necesar, dar nu și sufi-

cient, pentru nașterea, transferul sau stingerea anumitor drepturi. Este necesar ca această înscriere să fie asociată unor manifestări de voință în sensul producerii anumitor efecte juridice. Numai în baza actelor juridice în cauză, urmate de înscrierea în registrele de publicitate, ce pot fi privite în ansamblu ca un fapt juridic complex, se produc efectele juridice urmărite de părți. Așadar, efectele juridice operează la același moment atât între părți, cât și față de terți, realizarea formalităților determinând chiar nașterea, modificarea sau stingerea situației juridice. În lipsa acestor formalități, actul rămâne lipsit de respectivele efecte juridice. Desigur, acest aspect nu implică faptul că un act juridic va fi complet denaturat de efecte până la momentul la care se vor realiza formalitățile de publicitate, însă acele efecte se vor plasa exclusiv pe tărâm obligațional între părțile contractante. Totuși, nici măcar între acestea nu se produce efectul translativ sau constitutiv de drepturi reale, ci din respectul act juridic neînscris încă în registre decurge doar obligația debitorului contractual de a da, anume de a transfera sau de a constitui, în folosul cocontractantului său, un anumit drept real. Desigur, în contextul în care în sistemele de publicitate imobiliară constitutive de drepturi trebuie îndeplinite formalitățile de publicitate pentru transferul sau constituirea drepturilor reale, se poate analiza dacă obligația debitorului este de a da sau de a face³⁰, aspecte asupra cărora vom reveni.

Se observă că atât publicitatea în scop de opozabilitate, cât și cea în scop constitutiv de drepturi îndeplinesc anumite funcții specifice, precum și o funcție generală, definitorie pentru orice sistem de publicitate, anume funcția de informare³¹.

Pornind de la această clasificare tripartită, trebuie analizată problema sancțiunilor incidente pentru neefectuarea formalităților necesare pentru realizarea fiecărei categorii de publicitate în parte. În cazul publicității informative, nerealizarea formalităților poate duce la angajarea răspunderii civile sau chiar penale a persoanei care avea obligația legală de a le efectua. În cazul publicității în scop confirmativ, ce condiționează opozabilitatea, sancțiunea este aceea că nerespectarea formalităților duce la faptul că terții pot ignora existența actului nefăcut public, impunându-se în continuare ca realitate juridică față de aceștia situația anterioară operațiunii juridice. Nerealizarea formalităților în cazul publicității constitutive are cele mai energice efecte, în sensul că duce chiar la ineficacitatea deplină a operațiunii vizate de părți, neproducându-se nici măcar *inter partes* efectul scontat de acestea³². Pe lângă această clasificare în funcție de efectele directe produse de realizarea formalităților, registrele de publicitate pot influența sfera drepturilor subiective în mod direct, nu doar să o reflecte. Chiar dacă tendința logică ne îndreaptă să considerăm sistemele de publicitate doar ca un mecanism ce oglindește realitatea juridică obiectivă, soluțiile legislative se dovedesc a fi uneori derogatorii de la această idee.

²⁹ M. Mîneran, *op. cit.*, pp. 7-8.

³⁰ T. Dârjan, *Cartea funciară – cartea de identitate a imobilului*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 177; A. Rusu, *Acțiunile de carte funciară. Studiu de doctrină și jurisprudență. Publicitatea imobiliară. Acțiunea în prestație tabulară. Acțiunea în rectificarea cărții funciare*, Ed. Hamangiu, București, 2008, p. 139.

³¹ Pentru analiza funcțiilor sistemelor de publicitate imobiliară, a se vedea M. Mîneran, *op. cit.*, pp. 6-10.

³² Pentru detalieri și prezentarea sistemului sancționator din dreptul francez, a se vedea C.T. Barreau-Salmon, *op. cit.*, p. 3 și urm.

Pe cale de consecință, funcțiile publicității se pot produce și pe alte planuri:

d) Publicitatea ca mecanism achizitiv de drepturi

Principiul publicității în materie imobiliară pornește de la ideea că dobândirea, modificarea sau stingerea drepturilor referitoare la imobile există numai dacă în legătură cu ele au fost făcute înscrierile necesare în cartea funciară³³. Desigur, această idee se aplică în mod diferențiat în funcție de natura sistemelor de publicitate imobiliară și de efectele pe care acestea le produc.

Cartea funciară reprezintă un mecanism aparte, ce are aptitudinea ca, prin reguli proprii, cum ar fi principiul publicității materiale și uzucapiunea tabulară, să denatureze realitatea faptică, obiectivă. Cartea funciară are capacitatea de a crea drepturi noi, *sui-generis*, dedublând la momentul inițial realitatea obiectivă, putând chiar să primeze în anumite situații față de aceasta, invalidând tot lanțul transferurilor anterioare și instituind un mod original de dobândire a proprietății. Din considerente de ordine publică, înscrierea în cartea funciară își poate păstra validitatea, recunoscând celui înscris anumite drepturi, chiar dacă a fost stabilit că înscrierea nu este conformă cu realitatea. Așadar, se poate spune că sistemele de publicitate nu sunt independente și neutre cu privire la drepturile subiective, putând să le influențeze în mod substanțial. Publicitatea poate chiar naște, modifica sau stinge anumite drepturi subiective, prin mecanisme proprii, derogatorii de la modurile de dobândire, de transfer sau de stingere a drepturilor subiective prevăzute în textele generale de lege care vizează expres aceste aspecte. Stingerea unor drepturi subiective nu este un efect direct al înscrierii în registrele de publicitate. Aceasta apare ca un efect derivat în ipoteza în care operează efectul achizitiv de drepturi în patrimoniul unui alt titular. Desigur, aceste efecte ale publicității imobiliare nu au fost la adăpost de critică, spunându-se că pot duce la dobândirea anumitor drepturi cu nesocotirea flagrantă a prevederilor legale necesar a fi respectate în acest sens. Un inconvenient major al publicității imobiliare s-a considerat în doctrina franceză a fi că aceasta se suprapune asemenea unui „corp străin”³⁴ în mod artificial peste un sistem juridic cu o configurație proprie și o dinamică preexistentă.

e) Publicitatea ca mijloc juridic de soluționare a conflictelor de drepturi

În diverse ipoteze, este posibil ca două sau mai multe persoane să reclame fie același drept, fie drepturi ce nu pot coexista. Legat de această problemă, sistemele de publicitate joacă un rol important, dând câștig de cauză persoanei care a îndeplinit prima formalitățile de publicitate, chiar dacă actul pe care acesta l-a încheiat cu înstrăinătorul ar fi ulterior momentului la care acesta din urmă a încheiat un contract cu privire la același drept, dar cu o altă persoană. Desigur, această funcție capătă contur în ceea ce privește sistemele constitutive de drepturi, întrucât, în acestea,

dreptul nu se transmite către dobânditor decât în momentul îndeplinirii formalităților de publicitate, ceea ce înseamnă că eventuale convenții anterioare ale înstrăinătorului cu privire la același bun nu pot produce efectele translativ de drepturi reale în lipsa înscrierii, iar cel care și-a înscris primul dreptul va fi cel care îl va dobândi în mod valabil. În ceea ce privește sistemele de publicitate în scop de opozabilitate, această funcție capătă valențe interesante. Drepturile se transmit între părțile contractante încă de la momentul încheierii actului juridic. Totuși, actul încheiat cu primul dobânditor nu va putea fi opozabil terților în lipsa înscrierii, motiv pentru care un alt dobânditor, dacă se dovedește că a verificat registrele și este de bună-credință, poate invoca opozabilitatea primului act, iar prin îndeplinirea formalităților își va consolida dreptul în propriul patrimoniu. În acest context, se observă că această funcție a sistemelor de publicitate imobiliară joacă și un rol preventiv accentuat³⁵.

Orice achizitor are interesul de a îndeplini formalitățile de publicitate pentru a se pune la adăpost de eventuale pretenții din partea altor posibili dobânditori ai aceluiași bun.

În sistemele constitutive de drepturi, lipsa înscrierii duce chiar la inexistența dreptului ce urmează a fi înscris inclusiv între părți, chiar dacă acestea au încheiat o convenție valabilă în acest sens. În sistemele de publicitate în care înscrierile sunt efectuate în scop de opozabilitate, ceea ce nu este reflectat în registre nu poate fi opus terților de bună-credință sau, cu alte cuvinte, nu există din punct de vedere juridic pentru respectivele persoane, chiar dacă între părți, efectele se produc încă de la momentul realizării acordului de voință. În materia actelor juridice, operează principiul relativității, cu semnificația producerii efectelor acestora între părți și succesorii lor. Toate celelalte persoane au calitatea de terți, cărora actul respectiv li se impune ca realitate juridică. Totuși, pentru ca un anumit act juridic să poată fi opus terților, nu este suficientă nașterea valabilă a dreptului *inter partes*, acest act putând fi ignorat de terți atât timp cât nu sunt îndeplinite formalitățile de publicitate³⁶. În acele sisteme de publicitate în care înscrierile se fac doar în scop de opozabilitate, neîndeplinirea formalităților, chiar dacă nu duce la inexistența drepturilor, face ca eficiența juridică a contractului să fie extrem de limitată, doar între părțile contractuale și succesorii acestora.

f) Funcția probatorie

Registrele de publicitate joacă un rol important pe tărâm probatoriu, întrucât din faptul juridic al înscrierii devine operantă prezumția că persoana înscrisă ca titular în registre deține această calitate și în realitatea obiectiv-juridică. Desigur, există și prezumția contrară, în sensul că persoana al cărei drept a fost radiat din registrele de publicitate nu mai deține acel drept în patrimoniu. Pornind de la aceste două prezumții, implicațiile pe tărâm probatoriu sunt importante.

³³ P. Năsăudean, *op. cit.*, p. 31.

³⁴ A se vedea C.T. Barreau-Salmon, *op. cit.*, p. 1.

³⁵ S. Sztranyiczki, *op. cit.*, p. 67.

³⁶ C. Bîrsan, *Drept civil. Drepturile reale principale în reglementarea noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, p. 436.

Extrasele din registrele de publicitate care atestă situația juridică a unor bunuri se bucură de forță probantă, tocmai pentru că situația reflectată de acestea este prezumată a fi în deplină concordanță cu situația reală. Este suficient să se facă dovada îndeplinirii formalităților de publicitate pentru a fi probată existența dreptului în favoarea celui înscris în registre. Prezumțiile sunt relative, însă sarcina probatorie în sensul răsturnării acestora cade în sarcina aceluia care pretinde o altă situație juridică a drepturilor vizate de operațiunile de publicitate decât cea oglindită de registre.

7. Tipuri de sisteme de publicitate imobiliară

În funcție de elementul central care stă la baza sistemului de publicitate, s-au conturat două direcții: sisteme personale și sisteme reale de publicitate³⁷.

7.1. Sisteme personale

În ipoteza în care elementul central al sistemului de publicitate este persoana, evidența tranzacțiilor imobiliare se ține prin raportare la aceasta, operațiunile pe care acea persoană le-a efectuat cu privire la imobile fiind înscrise cronologic într-un registru. Aceste sisteme s-au dovedit a nu fi extrem de intuitive, pentru că nu asigurau în sine o certitudine privind inatacabilitatea titlului celui care era menționat drept titular al anumitor drepturi reale. Pentru o analiză detaliată a validității titlului și pentru analiza situației juridice actuale, era necesar să fie cercetată întreaga dinamică a respectivelor drepturi, întregul lanț al transmițerilor, până la intervenția unui mod original de dobândire. Întrucât toate aceste operațiuni erau menționate în evidențe personale, aceste cercetări sunt extrem de laborioase. S-a considerat că acest sistem este imperfect, nefiind apt să asigure în mod real certitudinea operațiunilor privind drepturi reale³⁸.

7.2. Sisteme reale

În cadrul acestei configurații de publicitate imobiliară, elementul central este reprezentat de imobil, identificat printr-un număr topografic unic. Fiecare imobil are un registru propriu în care sunt trecute operațiunile și tranzacțiile ce îl privesc. Acest mecanism facilitează cunoașterea situației juridice concrete a unui bun, întrucât, în ipoteza unei bune administrări a sistemului, dacă evidențele reflectă în mod veridic realitatea, verificarea unui singur registru este suficientă pentru a stabili situația juridică și materială concretă a unui bun³⁹.

8. Rolul publicității imobiliare în dreptul civil român

Legislația în domeniul imobiliar din România a cunoscut numeroase modificări de-a lungul timpului, legiuitorul

adoptând soluții legislative din diverse sisteme juridice care au influențat conturarea și cristalizarea sistemului reglementat astăzi de Codul civil din 2011. Funcția esențială a publicității este aceea de informare a terților, de aducere la cunoștință acestora a anumitor împrejurări. Cu toate acestea, funcția pur informativă operează în cazuri limitate. În cele mai multe cazuri, efectul informativ este asociat fie unor sisteme de publicitate în care înscrierile se fac în scop de opozabilitate, fie în acele sisteme unde operează efectul constitutiv al înscrierilor în registre. Altfel spus, registrele de publicitate au efect de informare a terților, însă acest efect de obicei este asociat unor efecte cu implicații mai puternice, anume opozabilitatea sau chiar constituirea anumitor drepturi.

În decursul timpului, pe teritoriul României s-a încercat implementarea unor sisteme de publicitate imobiliară distincte, încercând-se preluarea „în bloc” a unor instituții juridice deja consacrate în alte sisteme de drept, precum cel din Germania, Franța, Quebec sau Austria.

Există situații în care îndeplinirea formalităților de publicitate constituie un element necesar pentru nașterea, modificarea sau stingerea unei situații juridice. În sistemele de publicitate constitutive de drepturi, îndeplinirea formalităților apare ca o condiție ulterioară actului sau faptului juridic generator de efecte, fără a se identifica însă cu acesta. Funcția constitutivă, prin ansamblul efectelor pe care le antrenează, absoarbe funcția declarativă. În același moment, anume momentul realizării formalităților de publicitate, se naște situația juridică nouă între părțile contractante și aceasta trebuie să fie respectată nu doar de acestea (în baza principiului *pacta sunt servanda*), dar și de terți, cărora li se va impune ca realitate juridică. Desigur, acest lucru nu înseamnă că o convenție a părților prin care se prefigurează transferul unui drept real va rămâne lipsită de efecte, ci raporturile juridice create vor rămâne în sfera drepturilor personale, de creanță. S-a considerat⁴⁰ totuși că într-o interpretare riguroasă, cele două funcții rămân distincte, având finalități diferite.

Funcția informativă trebuie interpretată ca funcția de bază, primară, a publicității, pe când funcția constitutivă este o „funcție secundară și particulară, specială”, fiind necesară nu pentru a asigura cunoașterea actului de către terți, ci chiar pentru ca efectele unui act să se producă între părțile contractante.

În ceea ce privește înscrierea în registrele de publicitate, aceasta poate determina producerea însăși a efectelor juridice prefigurate de părți, cum ar fi transferul proprietății în cazul contractului de vânzare, sau poate doar să condiționeze opozabilitatea unor acte juridice și a efectelor ce decurg din aceasta față de terți. În această ultimă situație, în care sistemele de publicitate au doar un efect de opozabilitate față de terți, se poate ajunge în ipoteza unei „bizarerii juridice” în care un drept real, opozabil *erga omnes* prin natura lui, să fie opozabil exclusiv *inter partes*, dar nu însă și față de terțe persoane, care vor putea ignora existența acestuia⁴¹. Așadar, o anumită situație juridică ce prin natura

³⁷ A se vedea M. Mîneran, *op. cit.*, p. 11.

³⁸ *Idem*, p. 12.

³⁹ A se vedea I. Adam, *Noile Cărți funciare*, Ed. Lumina Lex, București, p. 645.

⁴⁰ M. Nicolae, *op. cit.*, p. 156

⁴¹ *Idem*, p. 155. Autorul consideră că „dinamica imobiliară reprezintă paradoxul nașterii drepturilor reale inopozabile cât timp drepturile nu sunt supuse publicității”.

ei ar trebui să producă efecte absolute poate produce efecte relative cât timp formalitățile nu au fost efectuate, întrucât aceasta nu există, din punct de vedere juridic, față de terți. Cu toate acestea, obligația corelativă drepturilor reale, generală și negativă, va produce în continuare efecte față de terțe persoane, chiar dacă nu au fost îndeplinite formalitățile de publicitate. Indiferent cine va fi proprietar din punctul de vedere al terților, aceștia au obligația de a nu aduce atingere acelor drepturi. Așadar, în astfel de situații, nu contează cine este, în esență, titularul dreptului, ci din prisma terților, este suficient ca acel drept să aparțină „altcuiva”, să nu existe în propriul patrimoniu, această condiție fiind suficientă pentru a naște obligația negativă de a nu aduce atingere drepturilor altei persoane, de a se abține de la săvârșirea oricărei fapte ce ar putea afecta exercițiul prerogativelor de care dispune titularul unui drept real⁴².

Din realizarea formalităților de publicitate, se produc anumite efecte pe două planuri. În primul rând, realizarea formalităților creează *prezumția pozitivă de cunoaștere*, prezumție irefragabilă, a operațiunii sau situației juridice ce face obiectul acesteia. Așadar, din momentul realizării formalităților de publicitate, situația juridică vizată de înscriere devine opozabilă terților, chiar dacă în fapt este posibil ca aceștia să nu aibă cunoștință de situația sau de actul respectiv. În Codul civil actual, această idee își găsește reglementarea expresă în art. 19 alin. (4) C. civ.⁴³. Corelativ acestui efect, există, pe cale logică, o *prezumție negativă*, în sensul că actele și situațiile juridice care nu au făcut obiectul formalităților de publicitate ar putea avea efecte doar între părțile contractante sau față de succesorii, dar nu pot produce niciun efect juridic față de terți, nu pot fi opuse acestora⁴⁴. Spre deosebire de prezumția pozitivă, care are un efect absolut, în sensul că nimeni nu poate invoca necunoașterea unor formalități de publicitate ce au fost realizate în mod legal, prezumția negativă nu produce efecte în mod absolut, putând fi inversată. Așadar, chiar dacă formalitățile nu au fost efectuate sau nu au fost efectuate în mod legal, este posibil ca anumite terțe persoane să aibă cunoștință, din alte surse, care pot fi extrem de variate, de acele acte sau situații juridice⁴⁵.

9. Evoluția legislativă în domeniul publicității imobiliare

După Primul Război Mondial, extinderea legislației românești în noile teritorii s-a realizat în trepte. Încă din acel moment s-a remarcat necesitatea existenței unei legislații cadastrale previzibile, care să permită o evidență clară a terenurilor. În perioada domniei Regelui Carol al II-lea a fost adoptat Decretul-Lege nr. 115/1938, expresie juridică a

acestui deziderat. Deși textele normative s-au dovedit intuitive și ofereau răspunsuri pentru diverse provocări de ordin juridic, sistemul reglementat de acest Decret-Lege nu putea fi pus în executare pentru că lipseau cărțile funciare pentru cea mai mare parte a parcelelor de teren, pe de o parte, iar pe de altă parte, dispozițiile sale își găseau aplicarea în anumite regiuni, relativ restrânse, întrucât legislația aplicabilă pe teritoriul României încă nu se bucura de unitate și de aplicabilitate generală, în toate regiunile țării.

A fost nevoie ca după adoptarea acestui decret, să se extindă legislația din Vechiul Regat și în Bucovina, ceea ce s-a întâmplat prin Decretul-Lege nr. 478/1938, și din acel moment, întrucât Bucovina era cea mai bine organizată suprafață a țării din punct de vedere cadastral, având în vedere influența juridică pregnantă a Imperiului Austro-Ungar, s-a putut demara punerea în aplicare a Decretului-Lege nr. 115/1938, însă numai în această regiune. Textele normative s-au dovedit a fi intuitive și adaptate realităților sociale, însă se bucurau doar de o aplicare limitată din punct de vedere teritorial.

În plin Război Mondial, Mareșalul Antonescu a adoptat Decretul-Lege nr. 389/1943, prin care s-a extins legislația românească în teritoriul Ardealului. Având în vedere Dictatul de la Viena, acest decret nu și-a găsit aplicarea în Ardealul de nord, care fusese anexat Ungariei.

Abia în anul 1945, prin Legea nr. 260/1945, după recucerirea Ardealului de nord, s-a putut extinde legislația românească și în acele teritorii. Din acest moment, întrucât se conturase un cadru juridic unitar, găsindu-și aplicarea aceleași acte normative pe întreaga suprafață a României, se realizase premisa legală pentru a se putea trece la unificare reală a sistemului de publicitate imobiliară.

Revenind la ideea lipsei de viziune și la absența unei evoluții legislative coerente, perioada comunistă a împiedicat realizarea lucrărilor de cadastru pe teritoriul României pentru încă o jumătate de secol.

Abia după căderea comunismului au fost întreprinse noi demersuri pentru materializarea sistemului de cadastru și publicitate imobiliară. Având în vedere perioada îndelungată ce trecuse de la adoptarea Decretului-Lege nr. 115/1938, soluțiile legislative și procedurile de înscriere menționate în acest act nu mai răspundeau necesităților sociale, motiv pentru care a fost adoptată Legea nr. 7/1996, care părea o nouă premisă solidă pentru realizarea sistemului de cadastru, extins la nivelul întregii țări.

Realitatea a demonstrat că inclusiv acest act normativ avea anumite vicii constitutive majore. Legea nu avea prevederi care să permită organizarea eficientă a măsurării terenurilor, individualizarea imobilelor și a drepturilor

⁴² A se vedea V. Stoica, *op. cit.*, pp. 32-35.

⁴³ Art. 19 C. civ.: **Condițiile de publicitate**

(1) *Procedura și condițiile de publicitate se stabilesc prin lege.*

(2) *Îndeplinirea formalității de publicitate poate fi cerută de orice persoană, chiar dacă este lipsită de capacitatea de exercițiu.*

(3) *Orice renunțare sau restrângere a dreptului de a îndeplini o formalitate de publicitate, precum și orice clauză penală sau altă sancțiune stipulată pentru a împiedica exercitarea acestui drept sunt considerate nescrise.*

(4) *Nimeni nu poate invoca faptul că nu a cunoscut dreptul, actul sau faptul supus publicității, dacă formalitatea de publicitate a fost legal îndeplinită.*

⁴⁴ A se vedea M. Nicolae, *op. cit.*, p. 157.

⁴⁵ Cu privire la opozabilitatea operațiunilor juridice și posibilitatea cunoașterii acestora pe alte căi decât prin publicitate, a se vedea I. Deleanu, *Părțile și terții. Relativitatea și opozabilitatea efectelor juridice*. Repere, Ed. Rosetti, București, 2002, p. 78 și urm.

privitoare la imobile și mai ales care să reglementeze în detaliu procedura deschiderii cărților funciare. A fost nevoie de modificări succesive ale acestui act normativ pentru ca prin confruntarea practică dintre normele legii și realitatea de pe teren să se adauge norme suplimentare sau să se reconfigureze cele existente, tocmai pentru a se crea cadrul normativ necesar, care s-ar fi putut aplica în mod util. Totuși, modificări succesive ale acestui act normativ au creat numeroase probleme legate de aplicarea în timp a prevederilor legale. În plus, modificări lipsite de viziune, modificări justificate de diverse conjuncturi, fără a se face corelările necesare în întregul text al legii, pe de o parte, dar nici corelarea cu alte acte normative, au dus la probleme de lipsă de coerență și au făcut din Legea nr. 7/1996 un act extrem de greu de înțeles, de interpretat și de aplicat în practică, „un act peticit”, secăt de rațiune prin modificări neintuitive.

În absența unui cadru normativ și instituțional eficient, intuitiv, este foarte greu să se realizeze dezideratul unei evidențe clare a parcelelor de teren aflate pe teritoriul României. La acest moment nu este posibilă aplicarea a ceea ce Codul civil a menționat cu titlu de principiu în materia dispozițiilor de carte funciară, anume efectul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară. Pentru aceste considerente, Legea de aplicare a Codului civil, Legea nr. 71/2011, prevede că se amână efectul constitutiv până se vor realiza integral lucrările de cadastru în fiecare unitate administrativ-teritorială și se vor deschide cărțile funciare pentru toate terenurile din acea unitate.

La momentul conceperii normelor noului Cod civil, redactorii au dorit, într-o manieră optimistă, chiar utopică, având în vedere realitățile sociale ale ultimului veac, ca de la adoptarea Codului civil să se instituie efectul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară încă de la intrarea în vigoare a noii reglementări.

În absența existenței sistemului integrat de carte funciară la nivelul întregii țări sau cel puțin la nivelul fiecărei unități administrativ-teritoriale, acest sistem nu ar fi putut să funcționeze la parametri optimi și ar fi creat complicații importante, ducând la blocarea circuitului civil. Amendamentul adus în parlament în sensul amânării aplicării dispozițiilor ce vizează efectul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară s-a dovedit a fi singura soluție viabilă pentru acel moment. Problema ce rezultă din această amânare și care devine din ce în ce mai pregnantă este că inițial se dorea amânarea pe un termen scurt, necesar faptic pentru finalizarea lucrărilor de cadastru. Obiectiv vorbind, aceste lucrări nu pot fi duse la bun sfârșit atât timp cât nu sunt întreprinse măsuri concrete, în mod organizat, în această direcție. După aproape 7 ani de la intrarea în vigoare a Codului civil, lucrările de cadastru sunt realizate integral într-un număr extrem de redus de unități administrativ-teritoriale.

Astăzi, nu avem cărți funciare funcționale nici măcar în Ardeal. Există iluzia că în Ardeal, în sensul larg, cărțile funciare există și sunt funcționale, întrucât acestea au fost deschise încă din perioada Imperiului, iar punerea în aplicare a Decretului-Lege nr. 115/1938 în aceste teritorii s-a

realizat în mod eficient. Nu trebuie omis însă faptul că în timpul comunismului cele mai multe dintre ele nu au fost ținute la zi, fapt ce a determinat apariția multor inexactități și inadvertențe între situația juridică reală a bunurilor și cea reflectată de registre. Mai mult, mare parte dintre registrele deschise în acea perioadă în Ardeal s-au distrus și, de asemenea, nu trebuie omis că Transilvania s-a „românizat”⁴⁶, iar multe lucruri s-au petrecut acolo la fel ca în Vechiul Regat.

În momentul de față, deși regulile de fond și de procedură în materie de carte funciară există, iar din punct de vedere principal sunt oportune și utile asigurării certitudinii în dinamica și statica circuitului civil, în realitate, acestea nu își găsesc aplicarea decât într-o foarte restrânsă parte a țării.

10. Soluții adoptate în legislația românească în domeniul publicității imobiliare

10.1. Codul civil de la 1864

Sub puternica influență franceză, Codul civil de la 1864 institua prin art. 971 și prin art. 1295 alin. (1) principiul consensualismului cu privire la transferul drepturilor reale, implementând sistemul de transcripțiuni și inscripțiuni. Cu toate acestea, opozabilitatea față de terți, opozabilitate „de care trebuie să se bucure orice drept absolut”⁴⁷, era condiționată de asigurarea opozabilității prin transcrierea actului în registrele de publicitate prevăzute de lege.

În acest sistem, la fiecare judecătorie exista un registru în care actele ce vizau transferul proprietății erau copiate. Aceste registre ținute la nivel teritorial au fost înlocuite prin circulara nr. 1035/1950 a Ministerului Justiției cu un registru unic, numit *registru de transcripțiuni și inscripțiuni*. Acest sistem s-a dovedit a avea numeroase neajunsuri. Evidența operațiunilor imobiliare se făcea în funcție de persoane, iar nu de imobile, motiv pentru care cercetarea situației juridice a unor drepturi imobiliare se dovedea a fi o operațiune dificilă. Deși acest sistem asigura opozabilitatea față de terți, nu conferea un înalt grad de garanție, întrucât nu exista mențiunea unei serii de acte sau moduri de dobândire a proprietății într-o singură evidență.

10.2. Decretul-Lege nr. 115/1938, prin raportare la Codul civil din 1864

Decretul-Lege nr. 115/1938 a reprezentat un important punct de plecare pentru sistemul real ce se prefigura la acel moment pentru publicitatea imobiliară din România. Principiul efectului constitutiv de drepturi reale al înscrierii în cartea funciară a reprezentat, probabil, cea mai importantă idee din reglementarea Decretului-Lege nr. 115/1938⁴⁸. Conform acestui principiu, înscrierea în registrele de publicitate imobiliară are un real constitutiv de

⁴⁶ Pentru o analiză, a se vedea L. Boia, *Cum s-a românizat România*, Ed. Humanitas, București, 2015.

⁴⁷ *Idem*, p. 19.

⁴⁸ Decretul-Lege nr. 115/1938 pentru unificarea dispozițiilor privitoare la cărțile funciare a fost publicat în M. Of. nr. 95 din 27 aprilie 1938.

drepturi, nu doar prin raportare la terți, care ar putea ignora drepturi ce nu au fost înscrise în cartea funciară, ci și între părți, întrucât dobândirea, modificarea sau stingerea drepturilor nu se produce nici măcar între acestea, în lipsa mențiunilor corespunzătoare din cartea funciară. Acest mecanism de transfer și constituire a drepturilor reale asupra imobilelor este de inspirație germanică.

Decretul-Lege nr. 115/1938 prevede efectul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară în art. 17 și art. 18⁴⁹. Conform acestor prevederi legale, pentru a opera transferul dreptului de proprietate, realizarea acordului de voință în sensul constituirii sau strămutării unor drepturi reale reprezintă o condiție necesară, însă nu și suficientă, pentru ca operațiunea prefigurată de părți să opereze, fiind necesar ca acest demers juridic să fie înscris în cartea funciară⁵⁰.

Primul pas în vederea transmiterii sau constituirii de drepturi reale era reprezentat din existența unui *act obligațional*, care reprezenta titlul în temeiul căruia se realiza transmiterea, urmată de încheierea unui *act real* ce îngloba consimțământul celui împotriva căruia se realizează înscrierea, precum și un fapt material, anume înscrierea efectivă în cartea funciară⁵¹. Vom reveni la acest mecanism cu ocazia analizării soluției legislative din noul Cod civil, act care prezintă o serie de similitudini importante cu sistemul reglementat de Decretul-Lege nr. 115/1938.

Literatura și jurisprudența au consacrat anumite efecte juridice ale actelor obligaționale ce se vor produce între încheierea acestei convenții și înscrierea în registrele de publicitate, anume așa-numita „proprietate extratabulară”^{51,52}.

Drepturile existente în această perioadă de tranziție se caracterizează prin aceea că înstrăinătorul nu ar putea să îi opună dobânditorului inexistența drepturilor ce rezultă din convenția încheiată de aceștia, tocmai din motivul că părțile sunt legate de raporturi obligaționale valabile. Totuși, un astfel de drept nu poate fi opus terților până la îndeplinirea formalităților de publicitate. Acest drept imperfect conferă anumite prerogative specifice dobânditorului, care ar putea introduce o acțiune în prestație tabulară, dacă

înstrăinătorul nu își dă concursul pentru intabulare, sau ar putea chiar să ceară predarea bunului. Totuși, aceste prerogative îi revin în baza unui drept de creanță, întrucât dobânditorul nu a dobândit încă un drept real⁵³.

Mecanismul prevăzut de Decretul-Lege nr. 115/1938 a reprezentat o soluție derogatorie de la soluția legislativă din Codul civil de la 1864⁵⁴. Conform acestuia din urmă, transferul dreptului de proprietate era guvernat de principiul consensualismului, implementat în legislația românească sub influența pregnantă a dreptului francez. Transferul drepturilor reale opera prin simplul acord de voință al părților, fără a fi necesară îndeplinirea altor formalități extrinseci. Era necesară înscrierea în cartea funciară⁵⁵, însă nu pentru validitatea raportului contractual, ci pentru eficacitatea *erga omnes* a dreptului sau situației juridice înscrise.

În sistemul reglementat de Decretul-Lege nr. 115/1938, convențiile încheiate între părți nu au prin ele însele efect translativ de proprietate, instituind în sarcina părților doar obligații în sens restrâns, în baza unor raporturi juridice personale. În regimul de carte funciară, dobândirea drepturilor se realizează prin înscriere, iar persoana care nu a îndeplinit formalitățile de publicitate nu poate invoca un drept real, ci doar un drept personal⁵⁶. Dacă acela care se pretinde proprietar nu a intabulat dreptul său de proprietate, drept ce se invocă a fi dobândit în temeiul unui contract de vânzare, nu se poate reține că are un titlu valabil de proprietate în regim de carte funciară⁵⁷.

Codul civil de la 1864 prevedea o scindare a transferului dreptului de proprietate, în raport de momentul de la care convenția producea efecte translativ de proprietate între părți, pe de o parte, și față de terți, pe de altă parte. Transmiterea dreptului real se produce între părți de la momentul la care aceștia și-au dat consimțământul în acest sens, iar față de terți, efectele contractului vor putea fi invocate doar după înscrierea convenției în cartea funciară. Acest sistem a cunoscut numeroase neajunsuri, întrucât realitatea reflectată de registrele de publicitate nu cristaliza adevărata situație funciară a imobilelor, „omisiunea înscrierilor în cartea funciară conducând la erori și speculații”⁵⁸. S-a considerat că aceste situații

Art. 17

Drepturile reale asupra imobilelor se vor dobândi numai dacă între cel care dă și cel care primește dreptul este acord de voință asupra constituirii sau strămutării, în temeiul unei cauze arătate, iar constituirea sau strămutarea a fost înscrisă în cartea funciară.

Drepturile reale se vor stinge numai dacă radierea s-a înscris în cartea funciară cu consimțământul titularului; consimțământul nu va fi de trebuință dacă dreptul se stinge prin împlinirea termenului arătat în înscriere sau prin moartea titularului.

Dacă dreptul, care urmează să fie radiat, este grevat în folosul unei terțe persoane, radierea se va face cu păstrarea dreptului acestei persoane.

Hotărârea judecătorească sau, în cazurile anume prevăzute de lege, deciziunea autorității administrative, vor înlocui acordul de voință sau consimțământul.

Art. 18

Dispozițiunile privitoare la dobândirea sau stingerea drepturilor se vor aplica, de asemenea, în cazul modificărilor lor.

⁵⁰ A se vedea M. Nicolae, *op. cit.*, pp. 373-378.

⁵¹ S.A. Brădeanu, *Către un regim intermediar de publicitate: Cărțile de publicitate*, București, 1943, p. 22.

⁵² P. Demény, *Legea cărților funciare nr. 115/1938 comentată și adnotată*, Ed. Cordial Lex, Cluj-Napoca, 1995, p. 20.

⁵³ A se vedea Dec. nr. 277/1983 din 8 februarie 1983, Tribunalul Suprem, S. civ., în I.D. Chiș, *Cartea funciară: jurisprudență și doctrină din periodicele juridice românești 1886-2011, Vol. II – Noul Cod civil*, Ed. Universul Juridic, București, 2012, p. 307.

⁵⁴ **Art. 971 C. civ. 1864:** *În contractele ce au de obiect translația proprietății sau unui alt drept real, proprietatea sau dreptul se transmite prin efectul consimțământului părților și lucrul rămâne în rizico-pericolul dobânditorului, chiar când nu i s-a făcut tradițiunea lucrului.*

⁵⁵ **Art. 1295 alin. (2) C. civ. 1864:** *În materie de vindere de imobile, drepturile care rezultă prin vinderea perfectă între părți nu pot a se opune, mai înainte de transcripțiunea actului, unei a treia persoane care ar avea și ar fi conservat după lege, oarecare drepturi asupra imobilului vândut.*

⁵⁶ C. Ap. Alba Iulia, s. civ., dec. nr. 86 din 22 februarie 2007, Eurolex.

⁵⁷ A se vedea CSJ, s. civ., dec. nr. 2359 din 28 iulie 2000, Legalis.

⁵⁸ P. Năsăudean, *op. cit.*, p. 34.

de incertitudine privind drepturile reale pot fi reduse drastic prin implementarea unui sistem de cadastru și carte funciară performant, bazat pe efectul constitutiv al înscrierilor, acesta fiind unul dintre demersurile principale ale Decretului-Lege nr. 115/1938.

În sistemul reglementat de Decretul-Lege nr. 115/1938, constituirea sau modificarea drepturilor reale se realiza prin efectuarea unor operațiuni succesive. În primul rând, era necesară încheierea unui *act obligațional*, în baza căruia părțile își asumă că vor strămuta sau vor constitui un anumit drept real, și un *act real*, prin care persoana care și-a asumat obligația de transfer al proprietății își dă în mod expres consimțământul pentru înscrierea în cartea funciară. Aceste două acte creează cadrul necesar pentru înregistrarea cererii de înscriere în cartea funciară, determinând efectul constitutiv sau translativ de drepturi.

Efectul constitutiv implică un tratament unitar privind nașterea, modificarea sau transferul drepturilor reale, în sensul că acestea se produc în același moment atât între părți, cât și față de terți. Într-un sistem bazat pe acest principiu, opozabilitatea înscrierilor față de terți operează chiar de la momentul transferului dreptului de proprietate, moment marcat prin înregistrarea cererii de înscriere în cartea funciară. Numai prin înscrieri în cartea funciară se nasc, modifică sau sting drepturi reale, devenind opozabile terților, fiind făcută publică situația lor⁵⁹. Această înscriere, pentru a fi validă și pentru a determina constituirea, modificarea sau stingerea drepturilor reale, în temeiul Decretului-Lege nr. 115/1938, trebuie să fie fundamentată pe un act juridic ce îndeplinește condițiile de validitate. Nevalabilitatea convenției părților, fie pe criterii de formă, fie pe criterii de fond, determină nevalabilitatea înscrierii în cartea funciară, afectând în mod implicit chiar transferul dreptului real. Din acest punct de vedere, soluția consacrată de Decretul-Lege nr. 115/1938 se depărtează de principiile esențialmente de influență germanică. În Germania, funcționează de deplin principiul abstracțiunii, înscrierea în cartea funciară nefiind dependentă de actul obligațional care a justificat respectiva înscriere. Această dependență a înscrierii de actul care a stat la baza respectivei operațiuni reprezintă regula și în materia Codului civil actual, deși prefigurează aplicarea unui sistem constitutiv de drepturi, păstrează influențe din dreptul francez.

10.3. Sistemele intermediare de publicitate imobiliară

În doctrină au fost conturate opinii în sensul că sistemul *cărților de publicitate funciară*, reglementat de Legea nr. 242/1947, și cel al *cărților de evidență funciară*, reglementat de Legea nr. 163/1946, nu ar trebui tratate în mod distinct, întrucât nu reprezintă decât o proiecție a sistemelor reale de carte funciară⁶⁰.

10.3.1. Legea nr. 242/1947

Cărțile de publicitate funciară prezintă similitudini cu mecanismul cărților funciare, întrucât registrele sunt conturate pornind de la identitatea topografică a imobilelor, „*imobilul fiind elementul fix față de care se perindă titularii drepturilor asupra acestora*”⁶¹. Totuși, sistemul reglementat de Legea nr. 242/1947 nu se bazează pe efectul constitutiv al înscrierilor, întrucât drepturile reale se puteau transmite și constitui prin acordul părților, independent de realizarea formalităților de înscriere, iar acestea din urmă erau necesare doar pentru realizarea opozabilității. S-a afirmat că s-a realizat o „*disjungere artificială a dinamicii drepturilor reale*”⁶², întrucât deplina eficacitate a unui act juridic era realizabilă în două etape, inițial între părțile contractante, încă de la momentul acordului de voință exprimat în forma prevăzută de lege, iar apoi față de terți, în momentul realizării formalităților de publicitate. S-a afirmat că Legea nr. 242/1947 se bazează pe artificiala distincție aplicabilă ulterior și în temeiul Legii nr. 7/1996, între efectele produse între părți și față de terți, facilitând apariția *paradoxului juridic* al unor drepturi reale inopozabile față de terțe persoane.

Justificarea implementării Legii nr. 242/1947 și-a găsit fundamentul în Decretul-Lege nr. 115/1938. Decretul prevedea dezideratul întocmirii cărților funciare provizorii, prin art. 163-173, care vor permite, la un moment ulterior, conturarea unui sistem unitar ce s-ar putea aplica în toate teritoriile țării, prin transformarea acestora în cărți funciare propriu-zise. În contextul celui de-al Doilea Război Mondial, această finalitate nu a putut fi atinsă în perioada prefigurată inițial, motiv pentru care a fost adoptată respectiva lege, prin care cărțile funciare provizorii care fuseseră totuși întocmite au fost transformate în cărți de publicitate funciară⁶³.

10.3.2. Legea nr. 163/1946

Cărțile de evidență funciară se bazează pe implementarea efectului constitutiv al înscrierilor, acestea putând avea scop de asigurare a opozabilității doar ca excepție, în cazul transmiterii unor drepturi pe cale de succesiune, sau, în caz de accesiune, vânzare silită sau expropriere. Sistemul prevăzut de Legea nr. 163/1946 reprezenta un sistem intermediar și provizoriu, ce se dorea a fi aplicat până la momentul finalizării lucrărilor de cadastru și deschiderea cărților funciare. Justificarea acestei legi a fost dată de faptul că în anumite zone restrânse din Transilvania și din sudul Bucovinei, cărțile funciare ce fuseseră întocmite au fost distruse sau pierdute în timpul războiului. Prefigurarea mecanismului cărților de evidență funciară a fost să se acorde acestora o aplicare limitată în timp, dorindu-se ca acestea să poată asigura statica și dinamica circuitului civil până în momentul la care se vor găsi cărțile funciare

⁵⁹ A se vedea ICCJ, s. civ. și de prop. int., dec. nr. 1113 din 2 februarie 2006, Legalis.

⁶⁰ D.M. Cosma, *Cartea funciară. Procedura de lucru și organizarea birourilor teritoriale*, Ed. Hamangiu, București, 2007, p. 21.

⁶¹ T. Dârjan, *op. cit.*, p. 41.

⁶² *Idem*, p. 42. Autorul critică mecanismul de inspirație franceză prevăzut de Legea nr. 242/1947 și preluat apoi în Legea nr. 7/1996, menționând că textele legale reiau paradoxul juridic de naștere a unui drept real inopozabil terților.

⁶³ T. Dârjan, *op. cit.*, p. 42.

dispărute sau se vor deschide noi cărți funciare care să preia mențiunile din cărțile de evidență funciară⁶⁴.

10.4. Sistemul de carte funciară în scop de opozabilitate față de terți instituit de Legea nr. 7/1996⁶⁵

Scopul declarat al Legii nr. 7/1996⁶⁶ a fost reprezentat de uniformizarea la nivelul întregii țări a regulilor de publicitate imobiliară ale sistemului real, bazat pe identitatea imobilului. Prin această reglementare s-a dorit implementarea unui sistem real și unic de publicitate pentru întreg teritoriul țării. Sistemul de publicitate imobiliară s-a dorit a fi soluția pentru înlocuirea sistemelor neunitare, precum cel de transcripțiuni și inscripțiuni sau cel al cărților de publicitate imobiliară⁶⁷.

Multe dintre principiile consacrate de Decretul-Lege nr. 115/1938 s-au dovedit a fi de actualitate chiar după o lungă perioadă de la intrarea în vigoare a acestui act normativ, fiind preluate și de Legea nr. 7/1996. Legea a fost supus numeroaselor modificări și transformări generate de realitățile sociale și juridice, în anul 2006 legea fiind republicată⁶⁸. Legea nr. 7/1996 a reprezentat „premise juridică normativă pentru ca România să ajungă la stadiul European de a avea un cadastru național și cărți funciare în întreaga țară”⁶⁹.

Unul dintre cele mai importante principii privind publicitatea imobiliară ale Decretului-Lege nr. 115/1938, anume principiul efectului constitutiv al înscrierilor, a fost abandonat de noua reglementare. S-a considerat că introducerea în Legea nr. 7/1996 a caracterului opozabilității înscrierilor a reprezentat o *revanșă inutilă*⁷⁰ a adepților principiului consensualismului, în detrimentul unei rigurozități și unei tehnici ridicate în ceea ce privește transferul proprietăților imobiliare⁷¹. Legea nr. 7/1996 a cadastrului și publicității imobiliare a avut scopul de a introduce un sistem unic al publicității cu caracter real, dar „s-a oprit la jumătatea drumului”⁷², întrucât între părți drepturile se transmiteau încă de

la momentul realizării acordului de voință în forma prevăzută de lege, iar efectele asociate înscrierilor în cartea funciară vizau exclusiv producerea efectului de opozabilitate a operațiunilor în raport cu terții. Acest sistem implică o condiționare a opozabilității drepturilor în funcție de realizarea mențiunilor în cartea funciară sau de absența acestora. Fără îndeplinirea formalităților, dreptul real rămâne incomplet, neputând conferi titularului protecția juridică deplină, întrucât opozabilitatea contractului este redusă doar la co-contractantul său și la succesorii acestuia, operațiunea juridică nefiind opozabilă *erga omnes*⁷³.

Unul dintre punctele benefice aduse de Legea nr. 7/1996 este reprezentat de faptul că prin acest act normativ s-a încercat pentru prima dată instituirea unui sistem unic de publicitate imobiliară pe întreg teritoriul țării. În doctrină⁷⁴ s-a subliniat că Legea nr. 7/1996 a creat cadrul juridic necesar pentru ca România să aibă un sistem unic și general de carte funciară, însă operațiunile necesare pentru efectuarea și finalizarea lucrărilor cadastrale, în baza cărora să se deschidă cărțile funciare, reprezintă o operațiune de durată, implicând antrenarea unor resurse financiare, logistice și umane deloc neglijabile.

11. Efectul constitutiv de drepturi al înscrierilor în cartea funciară, după cum este reglementat în Codul civil actual

Importanța sistemului de carte funciară este amplificată de modificările substanțiale aduse de noul Cod civil⁷⁵, prin raportate la Legea nr. 7/1996⁷⁶. Un element esențial al noii reglementări este reprezentat de înlocuirea principiului opozabilității față de terți a înscrierilor cu principiul efectului constitutiv, care îl include pe cel menționat anterior, efectele contractelor ce privesc drepturi tabulare producându-se atât între părți, cât și față de terți, începând cu același moment,

⁶⁴ M. Nicolae, *op. cit.*, vol. I, 2011, pp. 435-436.

⁶⁵ Menționăm că analiza este valabilă și în ceea ce privește sistemul de transcripțiuni-inscripțiuni prevăzut de vechiul Cod civil, precum și în legătură cu sistemul cărților de publicitate imobiliară prevăzut de Legea nr. 242/1947, întrucât și în aceste surse normative, înscrierile au doar rolul de a asigura opozabilitatea față de terți.

⁶⁶ Legea nr. 7/1996 a cadastrului și publicității imobiliare a fost publicată în M. Of. nr. 61 din 26 martie 1996 și a intrat în vigoare la data de 26 iunie 1996. Ulterior, ca urmare a numeroaselor modificări, Legea nr. 7/1996 a fost republicată în M. Of. nr. 201 din 3 martie 2006.

⁶⁷ Noul sistem s-a dovedit a fi un veritabil sistem hibrid care a îmbinat realizarea unei evidențe bazate pe imobile, și nu pe persoane, asemeni cărților funciare vechi, și efectul de opozabilitate specific sistemului de transcripțiuni-inscripțiuni.

⁶⁸ Pentru dezvoltări, a se vedea S.I. Stănilă, *Câteva comentarii pe marginea modificărilor survenite la regimul juridic al publicității imobiliare, ca urmare a intrării în vigoare a Noului Cod Civil*, Analele UVT – seria Drept, volumul nr. 1/2011, p. 135.

⁶⁹ M. Nicolae, *op. cit.*, p. 214.

⁷⁰ A se vedea S. Sztranyiczki, *Publicitatea imobiliară conform noului Cod civil*, Ed. C.H. Beck, București, 2013, p. 59.

⁷¹ A se vedea A. Rusu, *Publicitate imobiliară. Cărțile funciare. Practică judiciară*, Ed. Hamangiu, București, 2009, p. 515 – „Dacă sistemul reglementat de Decretul-lege nr. 115/1938 avea la bază principiul efectului translativ sau constitutiv de drepturi reale imobiliare al înscrierii în cartea funciară, Legea nr. 7/1996 se înscrie în categoria așa-numitelor sisteme de opozabilitate de drepturi, proprii legislațiilor latine, în care înscrierea drepturilor reale se face numai în scop de opozabilitate față de terți, în sensul că dreptul real există și fără înscriere, dar el nu este opozabil față de terții care au dobândit același drept sau, după caz, un drept concurent, pe care l-au conservat, în condițiile legii.”

⁷² C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 439.

⁷³ A se vedea V. Stoica, *op. cit.*, p. 434.

⁷⁴ Pentru dezvoltări, a se vedea I. Albu, *Noile cărți funciare*, Ed. Lumina Lex, București, 1997, p. 7.

⁷⁵ Legea nr. 287/2009 privind Codul civil, publicată în M. Of. nr. 505 din 15 iulie 2011.

⁷⁶ Pentru o analiză a evoluției efectelor înscrierilor în cartea funciară și o analiză detaliată a actualului sistem de publicitate imobiliară, a se vedea M. Mîneran, *Cartea funciară. Jurisprudență comentată și reglementarea din noul Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2013, pp. 99-111.

anume acela al înregistrării⁷⁷ cererii de înscriere în cartea funciară. Așadar, din acest punct de vedere, noul Cod civil revine la principiul de bază existent în Decretul-Lege nr. 115/1938. În noua reglementare este instituit un regim mai riguros și cu efecte complete al publicității imobiliare⁷⁸, fiind conceput în jurul ideii „unei evidențe cadastrale bazate pe imobile, în care drepturile se dobândesc ori se transmit între părți și capătă opozabilitate față de terți doar prin înscrierea lor în cartea funciară”⁷⁹. Sistemele de publicitate în care înscrierile au efect constitutiv sunt mai riguroase, întrucât până în momentul îndeplinirii formalităților „părțile raportului contractual rămân legate numai prin drepturi de creanță, care au ca obiect prestații specifice”⁸⁰, care reprezintă numai un prim pas pentru atingerea finalității constituirii sau transmiterii drepturilor reale imobiliare, fără însă a putea realiza prin simplul lor acord modificări privind înseși drepturile reale imobiliare.

12. Aplicarea în timp a legilor privind transferurile imobiliare și prorogarea efectului constitutiv al înscrierilor în baza Codului civil actual

În ceea ce privește raportul dintre Codul civil și Legea nr. 7/1996, se observă că, în mare parte, Codul civil cuprinde norme de drept substanțial legate de înscrierile în cartea funciară și efectele pe care aceste înscrieri le vor produce, însă normele referitoare la operațiunile de cadastru și normele de procedură aferente înscrierilor în cartea funciară rămân cele reglementate de Legea nr. 7/1996⁸¹, întrucât Codul civil nu a instituit norme derogatorii în legătură cu aceste aspecte.

Conform legii de punere în aplicare⁸² a Codului civil, orice dispoziții contrare acestui act normativ sunt abrogate în mod implicit⁸³, fiind incluse în această categorie și preve-

derile Legii nr. 7/1996 legate de efectul de opozabilitate asociat înscrierilor în cartea funciară. Așadar, în noua reglementare, din actul sau faptul juridic ce stă la baza înscrierii se va naște între părțile contractante obligația transmiterii dreptului real imobiliar, însă efectul principal al contractului este amânat până în momentul la care sunt realizate mențiunile în registrele de publicitate. Cu toate acestea, ideea legiuitorului noii legi supreme civile⁸⁴ nu poate să fie aplicată încă în mod unitar pe teritoriul întregii țări. Eficacitatea și deplina funcționalitate a mecanismului vizat de art. 885 și art. 886 C. civ. are ca premisă identificarea imobilelor printr-un număr cadastral unic [conform art. 876 alin. (3) C. civ.], fiind, așadar, necesar să fie definitive lucrările cadastrale la nivelul fiecărei unități administrativ-teritoriale, pentru a se putea aplica sistemul efectului constitutiv al înscrierilor⁸⁵.

Atât timp cât lucrările de cadastru nu sunt realizate, dorința legiuitorului de a implementa acest sistem nu poate fi dusă la bun sfârșit. La momentul actual, se poate afirma că efectul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară se aplică în mod sporadic, doar în câteva „petice teritoriale”, relativ restrânse ca număr. Chiar dacă, în principiu, sistemul reglementat de Codul civil ar putea aduce numeroase beneficii în ceea ce privește certitudinea operațiunilor imobiliare, aplicarea acestuia la nivelul întregii țări, astfel cum este conceput, pare, la momentul actual, de domeniul utopiei. Reglementarea art. 56 alin. (1) din Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 menționează necesitatea finalizării lucrărilor de cadastru și deschiderea, *la cerere sau din oficiu*, a cărților funciare pentru fiecare unitate administrativ-teritorială. La momentul actual, este de domeniul evidenței că, dacă finalizarea acestor lucrări se va baza exclusiv pe cererile proprietarilor ale căror terenuri încă nu sunt înscrise în cartea funciară, art. 56 din Legea de punere în aplicare și, în mod implicit, efectul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară se va prelungi în mod nedefinit. Acest lucru se datorează faptului că mulți proprietari nu au interes în a-și

⁷⁷ Astfel, prin acest efect asociat cărților funciare, drepturile reale imobiliare se nasc, sunt modificate, se transmit sau se sting din momentul înregistrării cererii de înscriere, conform art. 890 C. civ., iar nu la momentul încheierii actului autentic notarial, al comunicării hotărârii judecătorești definitive sau de la data încheierii oricărui alt act ce poate sta la baza înscrierii drepturilor reale.

Art. 890 C. civ.: **Data producerii efectelor înscrierilor**

(1) Dacă prin lege nu se prevede altfel, înscrierile în cartea funciară își vor produce efectele de la data înregistrării cererilor, ținându-se însă cont de data, ora și minutul înregistrării acestora în toate cazurile în care cererea a fost depusă personal, prin mandat ori notar public sau, după caz, comunicată prin telefax, poștă electronică ori prin alte mijloace ce asigură transmiterea textului și confirmarea primirii cererii de înscriere cu toate documentele justificative.

⁷⁸ A se vedea V. Stoica, *op. cit.*, p. 437. Autorul menționează că, din punct de vedere al logicii juridice, aceste sisteme (în care operează efectul constitutiv al înscrierilor în cartea funciară – n.n.) sunt cele mai coerente, întrucât ele asigură, chiar din momentul dobândirii sau constituirii dreptului real imobiliar, întreaga sa forță juridică, iar dreptul este opozabil nu numai între părțile actului juridic, ci și față de terți.

⁷⁹ C. Bîrsan, *op. cit.*, p. 439.

⁸⁰ V. Stoica, *op. cit.*, p. 435; M. Mîneran, *op. cit.*, pp. 101.

⁸¹ Pentru detalieri, a se vedea A.-A. Chiș, *Publicitatea imobiliară în concepția noului Cod civil*, Ed. Hamangiu, București, 2012, p. 10.

⁸² Legea nr. 71/2011 pentru punerea în aplicare a Legii nr. 287/2009 privind Codul civil. Legea de punere în aplicare a noului Cod civil, publicată în M. Of. nr. 409 din 10 iunie 2011.

⁸³ **Art. 230 lit. bb) din Legea nr. 71/2011**

La data intrării în vigoare a Codului civil se abrogă: (...)

bb) orice alte dispoziții contrare, chiar dacă acestea sunt cuprinse în legi speciale.

⁸⁴ Formulă utilizată de prof. univ. dr. Corneliu Bîrsan.

⁸⁵ **Art. 56 alin. (2) din Legea nr. 71/2011**

(1) Dispozițiile art. 557 alin. (4), art. 565, art. 885 alin. (1) și art. 886 din Codul civil se aplică numai după finalizarea lucrărilor de cadastru pentru fiecare unitate administrativ-teritorială și deschiderea, la cerere sau din oficiu, a cărților funciare pentru imobilele respective, în conformitate cu dispozițiile Legii cadastrului și a publicității imobiliare nr. 7/1996, republicată, cu modificările și completările ulterioare.

(2) Până la data prevăzută la alin. (1), înscrierile în cartea funciară a dreptului de proprietate și a altor drepturi reale, pe baza actelor prin care s-au transmis, constituit ori modificat în mod valabil, se face numai în scop de opozabilitate față de terți.

intabula drepturile, dar și lipsei titlurilor de proprietate sau altor mijloace de probă care să ateste dreptul acestora de proprietate și procedurii laborioase în ceea ce privește înscrierile.

Pentru a avea o speranță cât de cât credibilă că se vor putea finaliza lucrările de cadastru, este necesară intervenția sistematică, susținută, a statului în vederea realizării acestui demers. Din alin. (2) al art. 56 din Legea nr. 71/2011, se observă că o consecință logică a amânării aplicării efectului constitutiv al înscrierilor în cartea funciară este reprezentată de aplicarea sistemului de publicitate imobiliară în scop de opozabilitate. Drepturile se transmit, se constituie sau se modifică în mod valabil independent de formalitățile de carte funciară, iar îndeplinirea formalităților afectează doar o deplină eficacitate a raportului juridic astfel născut, prin asigurarea dreptului părților de a opune drepturile astfel născute, modificate sau stinse, chiar față de persoane care nu au avut o legătură cu acel raport juridic la momentul nașterii sale.

Concluzii

Având în vedere argumentele menționate, reiterez necesitatea conturării sistemului integrat de cadastru și carte funciară. Nu e vorba doar de un element de mândrie... Dacă vrem să fim uniți ca români, trebuie să realizăm și unitatea spațiului juridic și în materie de această ultimă componentă, reprezentată de publicitatea imobiliară, tocmai pentru a avea reprezentarea cât se poate de clară a teritoriului țării, pe toate planurile, nu doar în cel al dreptului internațional. Este o realitate că astăzi există un nivel ridicat de insecuritate juridică în ceea ce privește dreptul de proprietate și celelalte drepturi reale. Există insecuritate juridică în legătură cu toate drepturile patrimoniale ce se corelează cu drepturi reale. Există neîncredere din partea investitorilor și numeroase litigii legate de suprapuneri ale terenurilor cauzate de măsurători fie incorecte, fie

frauduloase, în procesul de aplicare a legilor de restituire imobiliară. Toate acestea se întâmplă având drept cauză lipsa sistemului integral de cadastru și de carte funciară, dacă nu ca unic factor, măcar într-o proporție deloc neglijabilă. Trebuie încercat ca aceste litigii latente care rezultă din insecuritatea juridică să fie aplanate înainte ca ele să izbucnească.

Deși au existat numeroase inițiative pentru realizarea lucrărilor de cadastru în România, lipsa unei imagini de ansamblu, a unui plan concret care să fie asumat pe termen lung și inconsecvența în a duce lucrurile până la capăt au dus la rezultatul nefast că, nici după un veac de căutări, România nu și-a descoperit în integralitate propriul teritoriu.

Chiar dacă sunt bine definite limitele exterioare ale acestui puzzle, în interiorul acestui contur se află un univers care, din păcate, este încă destul de neclar și tumultuos. Decretul-Lege nr. 115/1938 a reprezentat un act de mare însemnătate pentru evoluția legislației privind publicitatea imobiliară în România. Dacă ideile pe care se baza acest act normativ s-ar fi generalizat la nivel național și s-ar fi realizat sistematic lucrările de cadastru, în mod susținut, probabil nu ar fi fost nevoie de dispozițiile din Legea nr. 71/2011 care prevăd amânarea efectului constitutiv. Realizarea unui sistem clar de cadastru reprezintă un deziderat de importanță națională. Este adevărat că ideea de unire a Principatelor române a existat de multă vreme, însă unirea reală mai presupune un pas dincolo de uniunea juridică, pas încă nerealizat. Este absolut necesar demersul deschiderii cărților funciare pentru tot teritoriul României, pentru a facilita realizarea unui sistem integrat de cadastru, pentru a avea o evidență a tot ce înseamnă teritoriul României, pentru a contura un cadru propice investitorilor naționali și străini, precum și pentru a nu crea loc de conflicte în ceea ce privește propriul teritoriu.

Nevoia de modele în Justiție

„Să fii absolut liber și în același timp dominat de lege este paradoxul etern al vieții umane pe care îl realizăm în fiecare clipă” (O. Wilde).

Judecător
Vasile Bozeșan
Vicepreședintele
Tribunalului Ilfov

Judecător, vicepreședinte al Tribunalul Ilfov, membru în Consiliul Științific al Institutului Național al Magistraturii în calitate de reprezentant al asociațiilor profesionale ale magistraților; coordonator al Colecției Biblioteca de executare silită (Editura Universul Juridic), autor a numeroase lucrări și articole de specialitate juridică.

În circumstanțele stării actuale – ce relevă o preocupare concertată pentru afirmarea necesității apărării independenței Justiției în raport cu fenomene exterioare acestuia –, a încerca să vorbești despre *modele în Justiție* pare, dacă nu un demers naiv, cel puțin unul disonant cu fonia și conținutul mesajului transmis, în ultimul timp, de sistemul judiciar însuși.

A privi spre interior când toate forțele sistemului sunt concentrate spre o exterioritate (ce pare, cel puțin declarativ, a-i influența decisiv soarta) și a aduce în discuție tema *modelor* (interne) în dauna atenției pentru acțiuni exterioare ce pot afecta sistemul ar putea fi considerate futele preocupări, străine de problemele acute cu care se confruntă, actual, sistemul judiciar și independența acestuia.

Contrar definiției scolastice, cred cu tărie că *independența* sistemului judiciar este în egală măsură (și) o chestiune de organizare și funcționare interne ale sistemului însuși, în legătură directă cu atitudinea și calitatea magistraților care îl compun și, în mod necesar, cu cele ale reprezentanților săi.

„Forța” unui sistem în raport cu exterioritatea se definește, primordial, prin calitatea elementelor care îl compun și prin eficiența mecanismelor care îi asigură, intern și entropic, funcționarea. Doar echilibrul intern justifică și concură la asigurarea echilibrului sistemului în raport cu realitatea, mai largă, în care se ancorează. Orice eventuale disfuncționalități și dezechilibre interne se reverberează pernicios în planul balanței exterioare și îi vulnerabilizează autonomia funcțională.

Independența Justiției și încrederea societății în aceasta depind, indubitabil, nu de frecvența sau intensitatea vocilor care, declarativ, le afirmă sau le pretind, ci, dimpotrivă, de anvergura magistraților, reflectată în calitatea actului de justiție. De aceea, nu este greșit a considera că atitudinea exemplară a unui magistrat în cauza pe care o instrumentează/soluționează contribuie mult mai mult la edificarea eșafodajului încrederii în Justiție, decât orice clamare în spațiul public a acestui deziderat. Magistratul (re)devine elementul esențial al problematichilor care par a frământa chestiunea Justiției, atât în raportul cu exterioritatea, cât și în raport cu sistemul însuși.

Credem cu tărie că anvergura unui magistrat este dată prin îmbinarea, în persoana sa, a două componente obligatorii și esențiale: *știința dreptului* și *caracterul său uman*, condiții în sfera cărora gravitează, în mod necesar, o seamă de alte caracteristici: conștiință, conștiinciozitate, empatie, bunătate, fermitate, echilibru, plăcerea lecturii, rezistență la efort și stres etc.

Însă, atâta vreme cât cele două componente evocate anterior (împreună cu întregul halou de calități consubstanțiale) își găsesc materializarea în persoana unui magistrat, cred (probabil riscant-naiv, însă asumat) că nimic, absolut nimic, nu îi poate demantela eșafodajul structurant al principiilor sale ori afecta independența sa. Astfel, independența magistratului devine o chestiune

axiologică a acestuia cu el însuși: *liber complet, dar în același timp dominat de lege*, în spiritului motto-ului nostru.

În această paradigmă, *nevoia de modele în Justiție* evocă, intenționat, atât ambiguitatea perspectivei (*nevoie?, model?*), cât și necesitatea unui răspuns la o întrebare esențială: *are sistemul judiciar configurată și valorizată tipologia magistratului-model aptă să-i asigure eficiența internă și, pe cale de consecință, să-i furnizeze energiile necesare pentru a beneficia, spre exterior, de independența și încrederea esențiale pentru funcționarea sa?*

Referindu-ne la *model* (în sensul denotării elementare) ca reprezentând ceea ce poate servi ca orientare pentru reproducere sau imitații, avem în vedere, în acest context, persoanele (magistrații) și atitudinile (realizările) lor care pot servi ca exemplu.

În primul rând, vocația modelului-magistrat trebuie verificată atât în raporturile dintre persoanele care compun sistemul (*i.e.*, exemplaritatea în plan profesional pentru colegii magistrați), cât și în raporturile cu justițiabilul (*i.e.*, exemplaritatea în plan profesional pentru beneficiarii actului de justiție). Astfel, magistratul-model este factor configurator atât al standardelor profesionale interne, cât și al celor manifestate în relația cu societatea.

În al doilea rând, pentru a valorifica valențele unui *model-magistrat* în plan profesional, este nevoie, înainte de toate, ca sistemul însuși să îl recunoască, să îl promoveze și să îl valorizeze. Pot exista diferențe majore între, pe de o parte, tipologia magistratului pe care sistemul o recunoaște și o afirmă oficial pe baza normelor legale și, pe de altă parte, tiparul comportamental pe care același sistem îl acceptă și validează *de facto*.

Modul în care se selectează magistrații, maniera în care sunt negate și sancționate în mod concret abaterile de la regulile deontologice și disciplinare, rigoarea cu care sunt aplicate criteriile de promovare în funcții de execuție sau de conducere ale magistraților, toate definesc și tranșează, în final, distanța dintre dezirabilul *model* urmărit și cel acceptat și validat *de facto*, în cadrul sistemului.

Mai mult, trebuie înțeles că există o semnificativă diferență între a promova nivelul maximal posibil de exigență ce se dorește a fi atins și, pe de altă parte, nivelul minimal de exigență ce nu trebuie coborât: primul conferă anvergură și autoritate sistemului, iar al doilea doar îi asigură supraviețuirea.

În al treilea rând, pentru a putea vorbi de *modele* și de vocația acestora de a influența pozitiv funcționarea sistemului judiciar, este necesar ca, în interiorul acestuia, magistrații înșiși să aibă aptitudinea de a le identifica, de a le construi și de a le valorifica.

Calitatea persoanelor, precum și tipologiile comportamentale pe care noi, magistrații, le validăm, expres sau tacit, direct sau indirect, ne definesc, în final, tocmai standardele noastre de exigență. În paradigma truismului că „suntem tocmai ceea ce apreciem și ceea ce ne place”, putem accepta – ca pas esențial pentru a ne înțelege mai bine – că noi înșine contribuim la definirea *modelului* și *standardului* în cadrul sistemului, tocmai prin

modul în care ne raportăm (prin recunoaștere, acceptare sau negare) la modelele din jurul nostru.

În același sens, ar fi o improprietate logică a nega faptul că reprezentanții magistraților aleși în forurile superioare sau în conducerea asociațiilor profesionale ale magistraților constituie însăși reflexia fidelă a standardului magistraților reprezentați și a perspectivei acestora asupra *modelului* necesar a fi validat.

De asemenea, noi înșine, la rândul nostru, suntem, într-un sens sau altul, repere în funcție de care ceilalți magistrați (în special cei mai tineri) își construiesc tipare și tipologii, își (re) dimensionează standarde sau își adaptează comportamente și exigențe.

Auditorul de justiție, în mod (in)variabil, își va defini tipologia specifică sistemului judiciar prin raportare la formatorii din cadrul institutului, la magistrații cu care interacționează în cadrul practicii la instanțe și parchete, tot astfel cum își va defini exigențele profesionale (pe care sistemul i le impune) pe baza practicii și comportamentelor judecătorilor definitiv alături de care își începe activitatea propriu-zisă. Această modelare incipientă a standardelor de exigență

„Noi înșine, la rândul nostru, suntem, într-un sens sau altul, repere în funcție de care ceilalți magistrați și își construiesc tipare și tipologii, își (re) dimensionează standarde sau își adaptează comportamente și exigențe”.

se realizează nu doar ca urmare a influenței rigorii profesionale și comportamentale a celorlalți colegi, dar îndeosebi ca urmare a reacției sistemului însuși față de standardele respective. Tot astfel, promovând la o instanță (parchet) superioară, magistratul va trebui să se adapteze la cerințe noi și specifice – atât din punct de vedere al complexității cauzelor, cât și sub aspectul relaționării în cadrul completului colegial – fiind confruntat, astfel, cu standarde de exigență și comportamentale ce pot să îi influențeze decisiv propria atitudine viitoare.

Nevoia de modele pozitive în Justiție constituie, astfel, o cerință obiectivă și permanentă, iar recunoașterea importanței acestora poate concura la (re)definirea și accentuarea constantă a standardului de exigență impus în interiorul sistemului judiciar. Asemănător oricărui sistem, și cel judiciar își poate regăsi resursele în interior, prin mecanisme de natură să asigure o consonanță între modelul-magistrat postulat prin normele legale și cel

existent, acceptat și validat *de facto*. Reactivarea constantă a unor forme de accentuată exigență ale magistratului poate evita/suprima o serie de riscuri pentru eficiența internă a sistemului judiciar. În același timp, valorizarea adevăratelor modele în Justiție poate imuniza sistemul față de orice fenomene exterioare acestuia: independența sistemului judiciar se poate asigura (și) din interiorul său. Pe de altă parte, magistratul are a-și reaminti constant că acesta însuși contribuie, în mod personal și particular, la modul în care funcționează sistemul judiciar, precum și la imaginea Justiției, că activitatea și atitudinea sa sunt, fără dubiu, părți componente din tabloul, mai larg, al Justiției pe care îl desenează societatea însăși.

Câștigarea unei încrederi semnificative în Justiție (barometru real al eficienței sale) presupune un demers constant de (re)confirmare a unei exemplarități a fiecăruia dintre noi, o valorizare deplină și reală a principiilor ce definesc activitatea judiciară și statutul magistratului, precum

și o permanentă rigoare pentru drepturile recunoscute justițiabilului.

Ideea de *model în Justiție* evocă, astfel, o necesară dezirabilitate și tendință spre un *Reper* ce ne poate lumina drumul și activitatea, făcându-ne să înțelegem că, în final, „omul sfințește *locul*”, că aura, autoritatea și anvergura unui magistrat nu sunt date de coruscanta mătase a robei, ci de însăși persoana care o îmbracă, că

atașamentul față de principii nu se verbalizează, ci se confirmă în cadrul activității judiciare și în viața concretă ale magistratului.

Și, dacă nu este prea mult, înainte de a invoca în sala de judecată vocea zeiței Themis, să nu uităm că grecii antici au iubit-o nu neapărat pentru luciul sabiei sale ori pentru drămuirea, în balanță, a dreptății, ci și pentru... *modelul* său de bunătate.

Anunț

Revista „Justiția în actualitate” își propune să găzduiască materiale dedicate activității asociațiilor profesionale ale magistraților. Ca urmare, adresăm invitația tuturor asociațiilor profesionale ale magistraților, legal constituite, să-și facă mai bine cunoscute colegilor activitățile și proiectele pe care le desfășoară prin intermediul revistei Consiliului Superior al Magistraturii. Materialele privind aspectele sus-amintite, precum și alte probleme de interes general pentru magistrați pot fi transmise prin poștă, la adresa: Redacția revistei „Justiția în actualitate”, Consiliul Superior al Magistraturii, București, Calea Plevnei nr. 141 B, sectorul 6, București, sau prin e-mail, la adresa revista@csm1909.ro.

Materialele urmează a fi tehnoredactate cu fonturi Garamond 12, la 1,5 rânduri. Vă rugăm ca, în cadrul materialului transmis, să indicați o persoană de contact (obligatoriu cu adresă de e-mail și, opțional, numărul de telefon). În cazul selectării materialului pentru publicare, vom contacta prin e-mail persoana indicată.

Redacția își rezervă dreptul de selecție a materialelor, precum și de corectură și editare, în vederea încadrării în spațiul disponibil și a respectării normelor legale și deontologice de comunicare în spațiul public, forma finală fiind supusă aprobării autorului care a transmis materialul.

Redacția

Dacă aveți unele observații legate de materialele publicate în acest număr al revistei sau propuneri privind necesitatea unor noi secțiuni sau a tratării anumitor subiecte de interes general, vă rugăm să contactați Redacția revistei „Justiția în actualitate”, prin e-mail, la adresa revista@csm1909.ro.

Mulțumiri

Redacția revistei „Justiția în actualitate” mulțumește tuturor instanțelor și parchetelor care au transmis fotografii în vederea publicării în cadrul revistei.

Caseta redacției

Justiția în actualitate

Revista Consiliului Superior
al Magistraturii

Coordonată de:
**Judecător
Evelina Oprina**
membru al
Consiliului Superior
al Magistraturii

Colegiul de redacție în ordine alfabetică

**Alina Bărbulescu
Diana Epure
Anamaria Trancă**

Adresa redacției:
Redacția revistei „Justiția în actualitate”
Consiliul Superior al Magistraturii

Calea Plevnei, nr. 141 B, sectorul 6, București
e-mail: revista@csm1909.ro
web: www.csm1909.ro

Pandectele Codului Justinianus

Rugăciunea unui judecător...

Doamne! Eu sunt unica ființă pe lume căreia Tu i-ai dat o părticică din atotputernicia Ta; putere de a condamna sau a achita pe semenii mei.

În fața mea, persoanele se înclină; la cuvântul meu, ele aleargă; la vorbele mele, ele ascultă; poruncilor mele ele se supun; la sfaturile mele, ele se împacă, se despart sau își părăsesc bunurile lor.

La semnul meu, ușile se închid, în urma condamnatului, sau se deschid, pentru libertate.

Sentința mea poate schimba sărăcia în belșug și bogăția în mizerie. De hotărârea mea depinde destinul multor vieți. Înțelepți sau ignoranți, bogați sau săraci, bărbați sau femei, cei care se vor naște, copiii, tinerii, nebunii și muribunzii, toți sunt supuși, de la naștere și până la moarte, legii pe care eu o reprezint și justiției pe care o simbolizez.

Ce grea și teribilă povară ai pus, Doamne, pe umerii mei!

Ajută-mă, Doamne, ca eu să fiu vrednic de această înaltă misiune! Măreția acestui oficiu să nu mă ispitească. Orgoliul sau mândria să nu mă încante și măririle deșarte să nu mă încurajeze.

Unge, Doamne, mâinile mele, încurajează fruntea mea, o Duh al meu, pentru ca să fiu ministrul dreptății pe care Tu ai creat-o, pentru societatea oamenilor.

Fă din toga mea o manta incoruptibilă! Pana mea să nu fie un pumnal care rănește, ci să fie săgeata care indică traiectoria Legii, pe drumul justiției.

Ajută-mă, Doamne! Fă-mă ca să fiu drept și hotărât, cinstit și curat, moderat și blând, deschis și umilit. Să fiu necruțător față de greșeli, dar înțelegător cu cei care greșesc. Prieten al Adevărului și ghid pentru cei ce-l caută. Să fiu cel ce aplică legea, dar, înainte de toate, acela care o împlinește. Nu-mi permite niciodată să-mi spăl mâinile, ca Pilat, în fața nevinovăției și nici să arunc, ca Irod, pe umerii celui batjocorit, haina de rușine. Să nu mă tem de Cezar, de împărat, și nici de frica lui să întreb poporul: Baraba sau Iisus?

Verdictul meu să nu fie o anatemă dureroasă, ci un mesaj care regenerează, un cuvânt care reconfortează, lumina care clarifică, apa care spală, sămânța care încolțește, floarea care țâșnește din amărăciunea unei inimi umane. Sentința mea să poată aduce ușurare celui mâhnit și curaj celui persecutat. Ea să sece lacrimile văduvei și să înceteze plânsul orfanilor. Iar când vor trece prin fața scaunului de judecată, pe care eu șed, zdrențăroșii, mizerabilii, dezmoșteniții, fără credință și fără nicio speranță în oameni, călcați în picioare, alungații, chinuiții, a căror gură salivează, fără a avea pâine ca să mănânce, a căror față se spală cu lacrimi de durere, de umilință și de dispreț, ajută-mă, Doamne, să alin foamea și să astâmpăr setea lor după dreptate. Ajută-mă, Doamne!

Când momente din viața mea vor fi umbrite, când spini și pălămidă îmi vor răni picioarele, când răutatea oamenilor va fi mare, când flăcările urii se vor aprinde și pumnul se va ridica să lovească; când machiavelismul și înșelăciunea se vor introduce în locul Binelui și vor răsturna legile rațiunii; când ispita va întuneca gândirea mea și va tulbura simțurile mele, ajută-mă, Doamne!

Când mă voi frământa în nesiguranță, luminează-mi mintea; când voi ezita să iau o hotărâre, însuflețește-mă; când voi cădea, ridică-mă!

Și, în sfârșit, când, într-o zi, voi muri, va trebui să apar în Augusta ta față, pentru ultima judecată, privește cu milă spre mine, Pronunță, Doamne, Sentința Ta!

Judecă-mă ca Dumnezeu.

Eu am judecat ca om.